

การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ชินจวิต

นายวาสน์ มุขยานุวงศ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ภาควิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๑

ISBN 974-569-059-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

0138983

AN ANALYTICAL STUDY OF THE JINACARITA

Mr. Wart Mukhayanuvong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Eastern Languages

Graduate School

Chulalongkorn University

1988

หัวข้อวิทยานิพนธ์   การศึกษาเชิงวิเคราะห์หาคัมภีร์ชินจริท
 โดย   นายวาสน์ มุขยานุวงศ์
 ภาควิชา   ภาษาตะวันออก
 อาจารย์ที่ปรึกษา   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชาครัตพงศ์
    รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ๓ บางช้าง

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้มหาวิทยาลัยฉบับนี้เป็น
 ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
 (ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรานัย)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
 (รองศาสตราจารย์วิสุทธิ์ มุขยกุล)

.....
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชาครัตพงศ์)

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรรณ ๓ บางช้าง)

.....
 (รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์กคา)

.....
 (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราณี หาดพานิช)

พิมพ์ต้นฉบับบทคัดย่อวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

วาสน์ มุขยานวงศ์ : การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์จินจริต (AN ANALYTICAL STUDY OF THE JINACARITA) อ.ที่ปรึกษา : ผศ.ฐานิสร์ ชاکวิฑนงค์, รศ.ดร.สุภาพรรณ ฃ บางช้าง, ๒๕๗ หน้า.

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบระ แปล และศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ - จินจริต อันเป็นคัมภีร์บาลีเกี่ยวกับพุทธประวัติของพระเมฆังกรเดระชาวลังกา รจนานในสมัยพระเจ้า ภูวเนกปาหุที่ ๑ พ.ศ.๑๕๒๐-๑๕๓๐ โดยใช้ต้นฉบับคัมภีร์โบราณ ๓ ฉบับ จากหอสมุดแห่งชาติ ฉบับ ภาษาบาลีอักษรโรมัน ๒ ฉบับ คือ ของสมาคมบาลีปกรณ์และของสหภาพพม่า

ในคานเนื้อเรื่อง พระเมฆังกรเดระได้อาศัยเนื้อเรื่องที่มีอยู่ในคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถาพุทธวงศ์ นิทานกถาของอรรถกถาชาคก เป็นต้น มาเรียบเรียงขึ้นใหม่ในลักษณะย่อเรื่อง เนื้อเรื่องในคัมภีร์จินจริตจึงไม่เด่นและไม่แตกต่างจากเรื่องพุทธประวัติในวรรณคดีบาลีทั่วไป

ลักษณะพิเศษของคัมภีร์จินจริตอยู่ที่วิธีการเสนอเนื้อหา โดยแต่งเป็นฉันท์ทั้งหมด ๔๗๒ คาถา ล้วนเป็นฉันทวรรคฤติ ๑๒ ชนิด ฉันท์เหล่านั้นเป็นฉันท์ที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์วุคโตทัย ๑๑ ชนิด ส่วนฉันท์อีกชนิดหนึ่งไม่ปรากฏในคำราฉันท์ทั้งฝ่ายบาลีและสันสกฤต คานอฉันท์มีการใช้ สัททาลังการ และอรรถดลึงการได้อย่างดีเยี่ยม คานสำนวนภาษา พระเมฆังกรเดระได้ใช้คำคำ ใเดียวในหลายความหมาย และได้สร้างคำคุณศัพท์และคำสมาสเพื่อสรร เสริฐพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ขึ้นเป็นพิเศษจำนวนมาก ลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้คัมภีร์จินจริต เป็นวรรณคดีประเภทถวายสรร- เสริฐพระพุทธุคุณที่ตีเยี่ยมเรื่องหนึ่งในวรรณคดีบาลี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..... ภาษาตะวันออก
สาขาวิชา ..... ภาษาบาลี-สันสกฤต
ปีการศึกษา ๒๕๓๑

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

พิมพ์ต้นฉบับบทกวีอวัชยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

WART MUKHAYANUVONG : AN ANALYTICAL STUDY OF THE JINACARITA.
THESIS ADVISOR : ASSI. PROF. THANIT CHAKARATPONGSE, ASSO. PROF.
SUPAPHAN NA BANGCHANG, Ph.D. 287 pp.

This critical Pali edition of the Jinacarita, or Life of the Buddha, and a Thai translation of the text are the outcome of a systematic and analytical study of the work. The original Pali was composed between B.E. 1821-1830 by Medhañkara Thera, a Ceylonese monk who lived in the reign of King Bhuvanekabāhu I. In editing the work, the author of the thesis used 3 palm-leaf manuscripts now preserved at the National Library and 2 Romanized texts, one published by the Pali Text Society and one in Burma.

Medhañkara Thera utilized the tripitaka, the Buddhavamsaṭṭhakathā and the Nidānakathā of the Jātakatthakathā as the source, and faithfully combined the data into a shorter version of the Life of the Buddha. Consequently, the content of the Jinacarita has nothing especially outstanding.

The presentation of the Pali text, However, deserves consideration. The entire work was written in poetry, 472 verses long, and 12 meters of heavy and light syllables (vaṇṇavutti) were employed. One of these meters cannot be traced in any Pali or Sanskrit texts of prosody. Respecting the poetical art of the Thera, he copiously used both the saddālañkāra and Atthālañkāra, and seemed to have a preference to employ words liable of multiple interpretations. He introduced many new - attributes and the compounds to eulogize the Buddha. The author believes it is not an exaggeration to say that Jinacarita is one of best Kavyas ever written in praise of the Buddha.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ..... ภาษาตะวันออก
สาขาวิชา ..... ภาษานวนวดี-สันสกฤต
ปีการศึกษา ๒๕๓๔

ลายมือชื่อนิสิต .....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ก็ด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความเมตตาและเอาใจใส่ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยขอถือโอกาสกล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ด้วยความเคารพและน้อมรำลึกถึงพระคุณเป็นอย่างสูง

ศาสตราจารย์หม่อมหลวงจิราภู นพวงศ์ รองศาสตราจารย์วิสุทธ์ มุขยกุล รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมน์นัคคา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราวณี พาทานิช ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปิยะจิต ทาแดง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ฐานิสร์ ชاکรัตพงศ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรพร ๓ บางช้าง ได้ให้ความรู้ทางภาษามาลี-สันสกฤต ให้คำแนะนำ ช่วยแก้ไขข้อบกพร่อง ชี้แนะวิธีการต่าง ๆ ในการศึกษา ให้เห็นว่าเอกสารหายากและการทำวิจัยแก่ผู้วิจัยด้วยดี

พระราชวิสุทธิโมลี วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร พระศรีสุทธิพงศ์ วัดชนะสงคราม กรุงเทพมหานคร และพระมหาเสวี จิตฺตโสภณิ วัดประยูรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร ได้อนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยในค่าน้ำหนัก บาลีไวยากรณ์ ตลอดจนให้ยืมเอกสารหายากบางเล่ม

ดร.วอลเคมาร์ ซี. ไชเลอร์ แห่งโรงเรียนนานาชาติ กรุงเทพมหานคร ได้อนุเคราะห์แก่ผู้วิจัยให้ยืมเอกสารหายาก

เจ้าหน้าที่ งานบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกรมพระยาคำรง หอสมุดมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ และสถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้การสืบค้นค้นฉบับและอำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าข้อมูล และการอ่านคัมภีร์เพื่อทำวิทยานิพนธ์

พระครูสุวรรณสุทธารมย์ วัดทองสุทธาราม กรุงเทพมหานคร นายสุนทร ค้อเนื่อง ผู้อำนวยการโรงเรียนสุวรรณสุทธารามวิทยา และครูอาจารย์ผู้ร่วมงานในโรงเรียนของผู้วิจัยทุกคน ที่ได้ช่วยแนะนำ ตามไปและเอาใจช่วย ตลอดจนให้ความสะดวกทุกประการ

ขอบคุณ คุณวงศ์ มุขยานวงศ์ ผู้ให้กำลังใจและรับผิดชอบงานทางบ้านทั้งหมด ให้ความสะดวกแก่ผู้วิจัยตลอดมา

คำชี้แจง

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้

อักษรย่อ

ช.จุท.	จุฬาทนิกาย จุฬานิซเทศปาลิ
ฉนโท.	ฉนโทมัญชร
ชา.ธ.	ชาคกฏรฎดา
ชินาฎีกา.	ชินาลงการฎีกา
ท.	คณฉนคัมภีร์ไบลนที่นำมตรวจชำระฉนบองทบ
ที.มท.	ทีฉนิกาย มทาวอช
ชบมฎีกา.	ชบมปทมาฎีกา
ชบมปท.ธ.	ชบมปทฎรฎดา
ชานฎีกา.	อภิชานปฎิปีกาฎีกา
ชาน.	อภิชานปฎิปีกา
นิตินาตุ.	สชทนิตินาตุมาลา
บ.	คณฉนพินทภาษาบาลีอักษรโรมันของสมาคมนบาลีปกรณ
ปรมัตถโชติก.	ปรมัตถโชติกมทอภิชนัตถสังคทฎีกา
ท.	คณฉนพินทภาษาบาลีอักษรโรมันของสภากาพทมา
ท.ท.ธ.	ทจนานุกรมพุทธศาสนา ฉนบประมวลธรรม
ท.ท.ศ.	ทจนานุกรมพุทธศาสนา ฉนบประมวลศัพท์
พุทธ.ธ.	พุทธธวัฎรฎดา
ม.ฆ.	มชฉนนิกาย มชฉนปญญาสกปาลิ
มิลินท.	มิลินทปชฎปาฬิ
ร.	คณฉนคัมภีร์ไบลนที่นำมตรวจชำระฉนบค่นาคำโท
ร.บ.ศ.	ทจนานุกรมฉนบราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕
ธ.	คณฉนคัมภีร์ไบลนที่นำมตรวจชำระฉนบอองชาค
วจนอช.	วจนอชโชติกฎีกา
วิสุชธิ.	วิสุชฉิมอชฎรฎดา

วช.โทษ.	วช.โทษปรกรณ, วช.โทษณโฬปรกรณ
สงคทฎีกา.	อธิษษณมณฐสงคทฎีกา
สงคท.	อธิษษณมณฐสงคทอณฐรณดา
ส.ฎีกา.	สัษษุชตนิกาษฎีกา
ส.นิ.	สัษษุชตนิกาษ นิทานวชค
ส.ช.	สัษษุชตนิกาษณฐรณดา
อป.ช.	อปทานณฐรณดา
อธิ.ป.	อธิษษณมปิฎกปฐคคปฐณฐชคิ
อธิ.วิ.	อธิษษณมปิฎกวิกงค
อธิ.ช.	อธิษษณมณฐรณดา

ศูนย์วิทยพัรพัษากร
จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๖
กิตติกรรมประกาศ	๖
คำชี้แจง	๘
บทที่	
๑. บทนำ	๑
ความเป็นมาของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
วิธีดำเนินการวิจัย	๒
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๓
๒. ประวัติ เนื้อเรื่อง ที่มาของเนื้อเรื่องและต้นฉบับคัมภีร์ชินจิริค	๔
ประวัติผู้แต่งและประวัติการแต่ง	๕
เนื้อเรื่องย่อคัมภีร์ชินจิริค	๑๒
ต้นฉบับของคัมภีร์ชินจิริคที่นำมาศึกษาเชิงวิเคราะห์	๑๗
ขอบทพร้อมของต้นฉบับโบราณคัมภีร์ชินจิริคที่จารด้วยอักษรขอม ...	๒๐
ขอบทพร้อมของต้นฉบับคัมภีร์ชินจิริคที่พิมพ์ด้วยอักษรโรมัน	๒๔
หลักเกณฑ์ในการเขียนคำบาลีและคำไทย	๓๐
๓. การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ชินจิริค	๓๑
ปณาม	๓๑
ปฏิบัติ	๓๕
เนื้อเรื่องโดยย่อ	๓๔
นิคมคาถา	๓๔
รูปแบบของฉันทลักษณ์	๔๐

คณนิยม.....	๔๑
ฉันทวรรณพฤติ	๔๑
ปรัญยวักฉันท	๔๔
วิปูลาฉันท	๔๖
- ปรมมการวิปูลาฉันท	๔๗
- คติยมการวิปูลาฉันท	๔๘
- ปรมนการวิปูลาฉันท	๔๘
- คติยนการวิปูลาฉันท	๕๐
- คติยภการวิปูลาฉันท	๕๑
- คติยสการวิปูลาฉันท	๕๒
อินทรวีเชียรฉันท	๕๓
อุเปนทรวีเชียรฉันท	๕๔
อุปชาติฉันท	๕๕
- สรูปอุปชาติฉันท	๕๕
รโฆทคาฉันท	๖๐
วังสัฎฐฉันท	๖๑
ภุขงคปยาตฉันท	๖๒
วสันตคิลกฉันท	๖๓
มาลินีฉันท	๖๕
สัททลวิกกีฬิตฉันท.....	๖๖
วริวสีตาฉันท	๖๗
- สรูปฉันทในคัมภีร์ชินจริต	๖๘
อฉงการที่ปรากฏในคัมภีร์ชินจริต.....	๖๘
สัททาลังการ	๗๐
- ปสาทคุณ	๗๐
- โอิชคุณ	๗๑
- มจฺรตาคุณ	๗๒
- สมตาคคุณ	๗๓

- สุนทรียศาสตร์	๓๓
- สีเสศสุน	๓๔
- โสฬารศาสตร์	๓๔
- กัมภีร์สุน	๓๕
- อรรถพิศัยสุน	๓๕
- สมัชชีสุน	๓๖
อรรณดัจงการ	๓๗
สภาวุทธิ	๓๗
วังกุทธิ	๓๗
- ยมกัจงการ	๓๘
- อุนุปาสัจงการ	๔๐
- อุนุปมาัจงการ	๔๒
- รูปกัจงการ	๔๓
- สมมาสัจงการ	๔๔
- ฐายีภาวะแฉะรส	๕๐
ลักษณะสำนวนภาษา	๕๔
๔ คัมภีร์ชินจวิศที่ชำระแล้วและความผิดเพี้ยนกันระหว่างฉบับต่าง ๆ ...	๑๐๕
๕ คัมภีร์ชินจวิศแปล	๒๐๑
๖ บทสรุปและขอเสนอแนะ	๒๕๒
บรรณานุกรม	๒๕๔
ภาคผนวก	๒๖๒
ประวัติผู้วิจัย	๒๘๓

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาเล่าเรียนทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย มีการจัดการศึกษาเป็นระดับมัธยมศึกษาและบาลี การศึกษาระดับมัธยมนั้นเป็นชั้นมัธยมศึกษาโท เอก ในหลักสูตรกำหนดให้ผู้เรียนเรียนหนังสือพุทธประวัติอยู่ด้วย หนังสือพุทธประวัติที่รู้จักกันแพร่หลาย คือ พุทธประวัติ เล่ม ๑ เล่ม ๒ และเล่ม ๓ ซึ่งจัดเป็นหลักสูตรมัธยมศึกษาและประถมศึกษาชั้นตรี พระนิพนธ์ในสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในพระนิพนธ์พุทธประวัตินี้ สมเด็จพระพรหมญาณวโรรส วิจารณ์ว่า "เรื่องพุทธประวัติที่พรรณนาความเป็นไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมเป็นสำคัญในการศึกษาและปฏิบัติพระพุทธศาสนา เพราะแสดงพุทธจริยาให้ปรากฏ" เมื่อผู้เรียนเล่าเรียนในระดับที่สูงขึ้น จะได้ศึกษาพุทธประวัติที่สูงขึ้น คือศึกษาหนังสือปฐมสมโพธิกถา ซึ่งกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ใ้แปลและเรียบเรียงจากภาษาบาลีเป็นไทย แต่เนื่องด้วยผู้วิจัยใคร่เรียนรู้เรื่องราวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ได้พบว่า พุทธประวัติ มีอยู่มากมายหลายส่วนทางฝ่ายสันสกฤตก็มี พุทธจริต ลลิตวิสตระ เป็นต้น ส่วนทางฝ่ายบาลีก็มี อรรถกถาพุทธวงศ์ นิตานกถาแห่งอรรถกถาชาคก เป็นต้น และยังมีคัมภีร์ประเภทตำนาน ต่อมาอีกเป็นอันมาก ขณะศึกษาเรื่องราวพุทธประวัติเหล่านี้ ได้พบว่าคัมภีร์บาลีที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ชื่อว่า ชินจริต ซึ่งเป็นผลงานอันยอดเยี่ยมของพระเมธีขันธ์ หรือพระวันรัตนเมธีขันธ์ พระเถระชาวลังกา ปรินายกไว้ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๒๐-๑๘๓๑ ประกอบด้วยคำประพันธ์ร้อยกรองล้วน ๆ หลายชนิด มีแนวการประพันธ์เป็นกาพย์- (Poetry) สรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เรียกว่า โถมนวชิปณามคตลอดทั้งเรื่อง

---

* สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, พุทธประวัติ เล่ม ๑ (พระนคร: โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ก.

ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ชินจิริคนี้ โดยการตรวจชำระต้นฉบับที่เก็บรักษาไว้ที่ฝ่ายบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ และต้นฉบับพิมพ์ภาษาบาลีอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์กับฉบับของสหภาพพม่า เพื่อให้คัมภีร์ชินจิริคนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในพากย์ไทยอีกคัมภีร์หนึ่งในวงการพุทธศาสนาในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อตรวจสอบต้นฉบับคัมภีร์ชินจิริคภาษาบาลีเท่าที่พบ ปรึวรรคเป็นอักษรไทยแล้วแปลเป็นไทย

๒. เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ชินจิริค ในด้านประวัติคัมภีร์ ประวัติผู้แต่ง เนื้อเรื่อง ที่มาของเนื้อเรื่อง ข้อบกพร่องในการจารและการพิมพ์ต้นฉบับ โครงสร้างเรื่อง ลักษณะฉันท์ อลังการ และสำนวนภาษา

ขอบเขตของการวิจัย

คัมภีร์ชินจิริคนี้ ยังไม่มีต้นฉบับเป็นอักษรไทย ผู้วิจัยได้นำต้นฉบับโบราณภาษาบาลีอักษรขอม ๑ ฉบับ แต่ละฉบับมี ๒ ผูก รวม ๒ ผูก กับต้นฉบับพิมพ์ภาษาบาลีอักษรโรมัน ๒ ฉบับ รวมทั้งสิ้นเป็น ๕ ฉบับ มาปรึวรรคเปรียบเทียบสอบทานเป็นอักษรไทยแปลเป็นภาษาไทย แล้วจึงศึกษาเชิงวิเคราะห์ในเรื่องประวัติคัมภีร์ ประวัติผู้แต่ง - เนื้อเรื่อง ที่มาของเนื้อเรื่อง ข้อบกพร่องในการจารและการพิมพ์ต้นฉบับ โครงสร้างเรื่อง เนื้อหา ฉันทลักษณ์ ลักษณะอลังการ และลักษณะสำนวนภาษา

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. สืบค้นหาต้นฉบับคัมภีร์ชินจิริคในหอสมุดแห่งชาติที่เป็นอักษรขอม พม่า มอญ และสิงหล พบต้นฉบับอักษรขอม ๑ ฉบับ ฉบับละ ๒ ผูก รวม ๒ ผูก

๒. สืบค้นหาต้นฉบับในสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ศูนย์วัฒนธรรมอีสาน วิทยาลัยครูมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม และมูลนิธิภูมิพลโลภิกขุ วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร ไม่พบต้นฉบับและชื่อชินจิริคอยู่เลย

๓. สืบค้นหาต้นฉบับคัมภีร์ชินจิริคภาษาบาลีอักษรโรมัน พบต้นฉบับที่ทำการตรวจชำระแล้ว ในหนังสือวารสารสมาคมบาลีปกรณ์ (Journal of the Pali Text Society Vol.V.1904-1905) ๑ ฉบับ และในหนังสือ

Jinacarita or the Career of the Conqueror ของสหภาพพม่า • ฉบับ

๔. นำต้นฉบับทั้ง ๕ ฉบับมาปริวรรตเปรียบเทียบสอบทานเป็นอักษรไทย โดยใช้หลักเกณฑ์ไวยากรณ์ในการเขียนคำบาลี จนเสร็จสมบูรณ์ได้คัมภีร์ชินจวิต มีความยาว ๔๗๖ คถา

๕. แปลคัมภีร์ชินจวิตที่ตรวจชำระแล้วเป็นภาษาไทย

๖. ทำคำอธิบายศัพท์ยากในคัมภีร์ชินจวิตประกอบด้วยคำแปล

๗. ศึกษาประวัติคัมภีร์ ประวัตินักแต่ง เนื้อเรื่องย่อ ข้อบกพร่องในการจาร และการพิมพ์ต้นฉบับอักษรโรมัน

๘. ศึกษาเชิงวิเคราะห์โครงสร้างคัมภีร์ชินจวิตเรื่องบทปณาม ปฏิญา เนื้อเรื่อง นิคมคถา ลักษณะฉันท์ อลังการ และสำนวนภาษา

ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

๑. ได้คัมภีร์ชินจวิต อันเป็นงานประพันธ์ร้อยกรองที่เกี่ยวกับพุทธประวัติ ซึ่งรจนาโดยพระเมฆังกรเดระ

๒. ได้คัมภีร์ชินจวิตแปลเป็นไทย

๓. ได้เห็นแนวการประพันธ์เรื่องพุทธประวัติในลักษณะกาพย์สรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่เรียกว่า โฉมนาวจิปณาม

๔. ได้เห็นวิธีการรจนานาบทปณาม ปฏิญา การใช้ลักษณะฉันท์ อลังการ และสำนวนภาษาในคัมภีร์ชินจวิต

๕. ได้แนวคึกการวิจัยลักษณะบทปณาม ปฏิญาในคัมภีร์อื่น ๆ เป็นต้นต่อไป

ศูนย์วิจัยที่วิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

ประวัติ เนื้อเรื่อง ที่มาของเนื้อเรื่อง
และต้นฉบับคัมภีร์ชินจวิตที่นำมาตรวจชำระ

ชินจวิต เป็นคัมภีร์ประเภทกาพย์ในวรรณกรรมบาลี^๑ พรรณนาประวัติของพระพุทธเจ้าตั้งแต่ครั้งเสวยพระชาติเป็นสุเมธกามส บำเพ็ญบารมีมาโดยลำดับ จนกระทั่งถึงพระชาติสุดท้ายที่ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

คำว่า ชินจวิต เป็นคำสมาสระหว่างคำ ๒ คำ คือ คำว่า ชิน แปลว่า ขณะ ในที่นี้เป็นพระนามหนึ่งของพระพุทธเจ้า และคำว่า จวิต แปลว่า ความประพฤติกการประพฤติ รวมกันเข้าเป็น ชินจวิต แปลว่า ความประพฤติของพระชินะ จึงหมายถึงเรื่องราวหรือประวัติของพระพุทธเจ้า หรือพุทธประวัตินั่นเอง

พระพุทธเจ้าได้ประกาศพระองค์ว่า ชินะ คัวยพระคำรัสว่า
*มาทิสา เว ชินา โหนติ เย ปตุคา อาสวอุชยั
ชิตา เม ปาปกา ชุมมา ตสุมาหนุปก ชิโน.^๒
-บุคคลผู้เช่นกับเรา ได้ถึงความสิ้นอาสวะแล้ว ชื่อว่า ชินะ
คู่ก่อนอุปกะ เราชนะธรรมอันเป็นมาปได้แล้ว ฉะนั้น
เราจึงได้ชื่อว่า ชินะ

ดังนั้น ชิน จึงเป็นพระนามของพระพุทธเจ้า ส่วน จวิต หมายถึงความประพฤติ เมื่อรวมกันเข้าเป็นชินจวิต จึงหมายถึงพุทธจรรยา หรือพุทธประวัติ

^๑ K.R. Norman, A History of Indian Literature Vol.VII (Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1983), p. 158.

^๒ วินยปิฎก มหาวคคสุส ปฐม ภาค (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๘-๑๙.

คัมภีร์ชินจริตมีเนื้อหาคล้ายกับนิทานกาดานแห่งอรรถกถาชาคก ปฐมสมโพธิกถา^๕ ชินมหาพิทาน^๖ โสคัตถกถิมหาพิทาน^๗ หากกล่าวโดยย่อ เน้นลีลาการประพันธ์ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ที่ผสมผสานของเกี่ยวกับคัมภีร์ชินาลังการ^๘

ชื่อคัมภีร์ชินจริตนี้คล้ายกับชื่อคัมภีร์มหากาพย์พุทธจริต ของอัครโฆษทางฝ่ายวรรณคดีสันสกฤต อาจจะได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์นั้นก็ได้^๙

ประวัติผู้แต่งและประวัติการแต่ง

ในตัวคัมภีร์ชินจริตเอง ใ้กล่าวถึงผู้แต่งไว้ในนิคมกาดา (ค่างงท้าย) - ปรากฏในคาดาที่ ๔๓๑ ว่า

"เมฆุกรภาวิชาเนน ทยาวาเสน ชินคา

เดเรน รจิตฺ เอกํ สตุภิ สํเสวิตฺ สทา."

- พระเมฆังกรเดระ ผู้มีอริยาศัยอ่อนโยนมีปัญญา ใ้รจนา

คัมภีร์ชินจริตนี้อันมีลิตควรรศึกษาทุกเมื่อ

^๕ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถราชูปถัมภ์, ปฐมสมโพธิกถา (พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๐๕).

^๖ ทอสมุคแห่งชาติ, ชินมหาพิทาน เล่ม ๑ (กรุงเทพฯ: สหประชาพาณิชย์, ๒๕๓๐).

^๗ พระจุฑาทุลา, โสคัตถกถิมหาพิทาน (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๖).

^๘ วัดสีญ ังการวัณ, "ชินาลังการ: การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑).

^๙ สุภาพรรณ ๗ บางช้าง, ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา (กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๑๓๕.

ตามหลักฐานในคัมภีร์รูปทนต์วงศ์^๕ และคัมภีร์ศัพท์ธรรมสังคหะ^๖ ก็กล่าวตรงกันว่า ผู้รจนาคัมภีร์ชินจริคินามว่า พระเมฆังกร หรือวันรัตน์เมฆังกร ซึ่งเป็นพระเถระชาวลังกา^๗ และไ้รจนาคัมภีร์คัมภีร์ชินจริคินี้ขึ้นด้วยปัญญาของท่านเอง^๘

^๕ พระนันท์ปัญญาจารย์, รูปคัมภีร์วงศ์ แปลโดยนายสิริ เพ็ชรไชย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า (๑๔).

"...เมฆุกโร นามาจริโย ชินจริคิ นาม ปกรณํ อกาสิ"

- พระอาจารย์เมฆังกร ไ้แต่งคัมภีร์ชินจริค

^๖ พระธรรมกิตติมหาสามี, ศัพท์ธรรมสังคหะ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๕๔.

"...เมฆุกรราภิชาเนน เถเรน ติรเจตสา

ชินจริคิมิทํ เตน รจิตํ ยํ มโนรมํ"

- พระเถระผู้มีจิตมั่นคง ชื่อว่าพระเมฆังกร ไ้รจนาคัมภีร์ชินจริคขึ้นที่นรมย์ใจ

^๗ พระนันท์ปัญญาจารย์, รูปคัมภีร์วงศ์, หน้า (๒๒).

"...ขมมกิตฺติอจาริโย, เมฆุกรราชริโย, ...รรุฎฺฐปฺลาจริโยติ ชิเม เอกปญฺญาสาจริยา ลุงกาทีปิกจริยา นาม."

-พระอาจารย์ ๕๐ รูปเหล่านี้มี...พระธรรมกิตติ พระเมฆังกร...

พระรัฐบาล เป็นอาจารย์ชาวลังกาทั้งสิ้น

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า (๓๑).

"...ชินจริคิ นาม ปกรณํ อุตฺตโนมตฺติยา เมฆุกรราชริเยน กตํ"

- พระเมฆังกรแต่งคัมภีร์ชินจริคไว้ด้วยปัญญาของตน

ในหนังสือ Dictionary of Pali Proper Names (พจนานุกรมวิสามานยนาม) โดย จี.พี. มาลาละเสเกระ (G.P. Malalasekera) ใ้คอธิบายนาม "เมฆังกร" ว่าเป็นนามบุคคลที่มีอยู่ในประวัติพระพุทธศาสนาเดรวาท ๖ นาม ดังนี้ คือ

๑. พระเมฆังกร เป็นชื่อของพระพุทธเจ้าในอดีต
๒. พระเมฆังกร เป็นชื่อของพระเถระในลังกา งานประพันธ์ของท่านเป็นภาษาสิงหล ชื่อคัมภีร์วินยารุดสมุจจย
๓. พระเมฆังกรเถระ หรืออาริยเมฆังกร ท่านเป็นประธานในการทำสังคายนา ซึ่งมีพระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๑ เป็นผู้ปลัดมัก
๔. พระเมฆังกรเถระ ผู้ที่พระเจ้าปรักกมพาทูที่ ๔ มอบหมายให้แปลคัมภีร์ชาดก ๆ ต่าง ๆ เป็นภาษาสิงหลและสร้างที่อยู่ถวายให้ เรียกว่า "ปรักกมพาทูปริเวณ" รวมทั้งถวายหมุขานปุราณคามะ, สันนิรเสละ, ลพุมัตตะ, และโมรวังกะ ให้
๕. พระเมฆังกรเถระ หรือพระวันรัตนเมฆังกร เป็นผู้รจนา "คัมภีร์ชินจวิต" และ "คัมภีร์ปโยคสิทธิ" มีชีวิตอยู่ในสมัยพระเจ้ากุเวเนกพาทูที่ ๑ ท่านได้เป็นเจ้าอาวาส "วิชยพาทูปริเวณ" ซึ่งพระเจ้าวิชยพาทูที่ ๒ สร้างถวาย
๖. พระเมฆังกร เป็นนักประพันธ์ชาวพม่า ในคริสตศวรรษที่ ๑๔ (พุทธศวรรษที่ ๑๘) ท่านเป็นอาจารย์ของพระราชาธิบดีที่ห้าเป็นพระราชมารดาของพระเจ้าเสกทินทะกษัตริย์แห่งมุกติมนคร ท่านได้ศึกษาอยู่ในลังกาแล้วกลับมารจนาคัมภีร์โลกที่ปกสาร^{๑๖}

พระเมฆังกรเถระที่ผู้วิจัยกล่าวถึงในที่นี้ คือพระเมฆังกรเถระในข้อ ๕ ข้างต้นนี้ ได้มีผู้รูกกล่าวถึงท่านและผลงานของท่านไว้หลายแห่งดังต่อไปนี้

^{๑๖} G.P. Malalasekera, Dictionary of Pali Proper Names
Vol. II (London: Pali Text Society, 1960), p. 663.

จี.พี. มาลาละเสเกระ กล่าวว่

*นักประพันธ์อีกท่านหนึ่งในสมัยเดียวกัน คือ วนรัตนเมฆกร (เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงทางพุทธศาสนาในลังกา) ซึ่งเป็นผู้รจนาคัมภีร์ชินจวิตและคัมภีร์ปโยคสิทธิ ในแผนปกงานชิ้นหลังของท่านบอกไว้ว่า ท่านเป็นศิษย์ของพระสุมังกคมหาเถระแห่งชัมพูทโทวิหาร และเป็นเจ้าอาวาสที่นั่น และยังกล่าวอีกว่า คัมภีร์ชินจวิตก็ไกรรนาขึ้นที่วิชัยพาหุบริเวณนี้ ซึ่งสร้างโดยพระเจ้าวิชัยพาหุที่ ๑ ที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้น**

ที.คัมบสิว. วิส เทวิทส์ (T.W. Rhys Davids) กล่าวว่

*ผู้แต่งคัมภีร์นี้ (ชินจวิต) ชื่อว่า วนรัตนเมฆกร (เป็นผู้รจนาคัมภีร์ปโยคสิทธิบาสิ) และเป็นผู้มีชื่อเสียงในรัชสมัยพระเจ้าทวเนกพาหุที่ ๑ ค.ศ. ๑๒๗๗-๑๒๘๘ (พ.ศ. ๑๘๒๐-๑๘๓๑)**

ชาร์ลส์ ดูว์แซล (Charles Duroiselle) ผู้ตรวจชำระคัมภีร์ชินจวิตและจัดพิมพ์เป็นอักษรโรมันในสหภาพพม่า ได้กล่าวถึงพระเมฆกรเถระไว้โดยน่

*เรื่องพระเมฆกรผู้แต่งคัมภีร์ชินจวิต ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันเลย แม้แต่ในลังกาไม่เคยมีการบันทึกเรื่องราวของท่านไว้ นอกจากนิคมคาตาในตอนสุดท้ายของเรื่องเพียงเล็กน้อยเท่านั้น**

เอ็ม. วินเทอร์นิทซ์ (M. Winternitz) กล่าวว่

*คัมภีร์ชินจวิต (รจนาโดยพระวันรัตนเมฆกร) ผู้มีชีวิตอยู่ในสมัยพระเจ้าทวเนกพาหุที่ ๑ ค.ศ. ๑๒๗๗-๑๒๘๘ (พ.ศ. ๑๘๒๐-๑๘๓๑) นั้น เป็นงานรายนุกรงที่คพิพสมควรรเกี่ยวกับพุทธประวัติทั่วไป ภาษาที่ใช้ไม่ได้ไพเราะเท่าใดนัก มีลักษณะคล้ายกับงานรายนุกรงของนิทานกถา**

** G.P. Malalasekera, The Pali Literature of Ceylon (Colombo: Gunasena Co.Ltd, 1958), p. 230.

** T.W. Rhys Davids, "Note on Medhaskara" Journal of the Pali Text Society (1904-1905): iv.

** Charles Duroiselle, Jinacarita or Career of the Conqueror (Rangoon: British Burma Press, 1906), p. 111.

** M. Winternitz, A History of Indian Literature Vol.II (New Delhi: Oriental Books Reprint Corporation, 1905), p. 224.

วิลเฮล์ม ไกเกอร์ (Wilhelm Geiger) กล่าวว่า

*คัมภีร์ชินจวิตของพระเมฆังกร เป็นงานร้อยกรองที่มีศิลปะสูงส่ง ซึ่งมีรูปแบบคล้ายกับคัมภีร์ชินาลังการ คัมภีร์คันชวงศ์ ไคถลลาวถึงผู้รจนาลงจากถลลาวถึงพระวาจิสสระ พระสุมังคะและพระธรรมกิติ ทำให้เห็นว่าท่านเป็นศิษย์ของพระสารีบุตรอย่างชัดเจน ผู้รจนาคือถลลาวในนิคมคาคาว่า ท่านได้รวบรวมผลงานของท่านในบริเวณที่สร้างโดยพระเจ้าวิชัยพาหุ ดูเหมือนจะเป็นการเฉลิมฉลองอันเป็นจุดมุ่งหมายอย่างหนึ่ง หากว่าพระองค์ยังมีชีวิตอยู่ ก็อาจกล่าวได้ว่า เป็นพระเจ้าวิชัยพาหุที่ ๑ ครองราชย์ระหว่าง ค.ศ. ๑๒๒๓-๑๒๒๔ (พ.ศ. ๑๗๖๖-๑๗๖๗) ที่ผู้รจนาคือถลลาวถึง และพระเมฆังกร ก็คงจะอยู่ในสมัยเดียวกันกับพระวาจิสสระ^{๑๗}

เค.อาร์.นอร์แมน (K.R. Norman) กล่าวว่า

*คัมภีร์ชินจวิต เป็นร้อยกรองเกี่ยวกับพุทธประวัติ นิคมคาคาของตนนับถลลาวถึงพระเมฆังกรเป็นผู้รจนา และยืนยันจากคัมภีร์คันชวงศ์และคัมภีร์สังฆกรรมสังคหะว่า ไครรจนาในบริเวณ ซึ่งสร้างโดยพระเจ้าวิชัยพาหุ (อาจเป็นพระเจ้าวิชัยพาหุที่ ๑ ซึ่งเสวยราชย์ใน ค.ศ. ๑๒๒๒-๑๒๒๖ (พ.ศ. ๑๗๖๕-๑๗๖๙) และเชื่อกันว่า พระเมฆังกรเดระนั้นมีชื่อเสียงในรัชสมัยพระเจ้าภูเวงกพาหุที่ ๑ (ค.ศ. ๑๒๓๓-๑๒๔๔) (พ.ศ. ๑๘๑๖-๑๘๒๗) ท่านยังเป็นผู้รจนาคัมภีร์ไวยากรณชื่อว่า *คัมภีร์ปโยคสิทธิ*^{๑๘}

เอส.ซี. บานเนอร์จี (S.C. Banerji) กล่าวไว้ว่า

*คัมภีร์ชินจวิตมีคาคาอยู่เกือบ ๕๐๐ คาคา ตามหลักฐานของคัมภีร์คันชวงศ์และคัมภีร์สังฆกรรมสังคหะแล้ว คัมภีร์เล่มนี้รจนาโดยพระเมฆังกร ผู้เคยมีชื่อเสียงเฟื่องฟูในปลายศตวรรษที่ ๑๓ มีเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธประวัติ โดยยึดเนื้อหาในนิทานถลลาวแห่งชาดก งานชิ้นนี้ได้รับอิทธิพลในคานเนื้อหาและการใช้ภาษาของคัมภีร์พุทธจวิตของอัสวโธษ และอิทธิพลของกาสิทาส ซึ่งทำนายได้ถึงความสามารถในการพรรณนาของกวี และวิธีแสดงความคิดความสามารถทำให้ผู้อ่านเกิดความชื่นชม ทักษะคานร้อยกรองเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่ง ร้อยกรองเรื่องนี้เป็นที่สรรเสริญ ไม่มีข้อผิดพลาด

^{๑๗} Wilhelm Geiger, Pali Literature and Language (Delhi: Oriental Books Reprint Corporation, 1978), p. 42.

^{๑๘} K.R. Norman, A History of Indian Literature V. VII, p. 158.

เกี่ยวกับพุทธประวัติโดย^{๑๑๔}

จากข้อมูลต่าง ๆ ข้างต้น สรุปแนวคิดของท่านผู้รู้ที่ทำการศึกษาวรรณคดีของ พระเมฆังกรได้ดังนี้ คือ

- ๑. ท่านผู้รู้ทุกคนของหลักฐานจากคัมภีร์คันชวงศ์ และคัมภีร์สังฆกรรมสังคหะ เหมือนกัน
- ๒. พระเมฆังกรเดระผู้รจนาคัมภีร์ชินจวิตมิมิชีวิตอยู่ในรัชสมัยของพระเจ้า ฤวเนกปาหุที่ ๑ ในระหว่าง พ.ศ.๑๘๒๐-๑๘๓๑
- ๓. ขณะที่ท่านรจนาคัมภีร์ชินจวิตมิมิ อาศัยอยู่ที่วิชัยปาหุปุวิณะ หรือปุวิณะ ที่พระเจ้าวิชัยปาหุที่ ๑ (ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ.๑๗๗๕-๑๗๗๘) ทรงสร้าง
- ๔. นอกจากคัมภีร์ชินจวิตมิมิแล้ว พระเมฆังกรเดระ ยังได้รจนาคัมภีร์ปโยค สิทธีไว้อีกด้วย

ในประเด็นที่ว่า พระเมฆังกรเดระได้รจนาคัมภีร์ปโยคสิทธีนั้น ผู้วิจัยได้- ตรวจสอบเอกสารในประเทศไทยเกี่ยวกับชื่อคัมภีร์ชินจวิตและคัมภีร์ปโยคสิทธี ซึ่งผู้รู้ ทั้งหลายกล่าวว่า เป็นผลงานของท่าน พบแต่คัมภีร์ชินจวิตเป็นต้นฉบับโบราณ ที่ผู้วิจัยได้ นำมาศึกษาเพียง ๑ ฉบับเท่านั้น ส่วนคัมภีร์ปโยคสิทธีไม่พบต้นฉบับในประเทศไทย

จะอย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้พบคัมภีร์ปโยคสิทธีปาตีฉบับพิมพ์อักษรพม่า ในนิคม คาดาของคัมภีร์ปโยคสิทธีปาตีนี้ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้แต่งคัมภีร์ปโยคสิทธีแตกต่างไป จากข้อคิดเห็นของท่านผู้รู้ทั้งหลายที่กล่าวมาข้างต้น กล่าวคือ

- ๑. นิคมคาดาของคัมภีร์ปโยคสิทธีนี้ กล่าวไว้ชัดเจนว่าปโยคสิทธีเป็นผลงาน ของพระสังฆวัชิตมมหาสามี ไม่ใช่พระเมฆังกร ดังคาดาวา
- *สังฆวัชิตนาเมเน มหาเดเรน ชิมตา
 นีวาสภูเตนาเนก- คุณานปุวิจตาทิน
 โมตุคตุลานพูยากรณ- ปโยคตุกรมสาธกา
 เอกุตาวตา กตา เอสา ปโยคสิทธี นิฎฐิตา.^{๑๑๕}

^{๑๑๔}S.C. Banerji, An Introduction to Pali Literature (Calcutta.4: Punthi Pustak, 1964), p. 97.

^{๑๑๕} พระสังฆวัชิตมมหาสามี, ปโยคสิทธีปาตี (ร่างกึ่ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๒. (อักษรพม่า),

- พระสังฆราชสีมมหาเดระ ผู้มีความเพียร ผู้ประกอบด้วยความ
มีความปรารภน้อยเป็นต้น ได้รจนาคัมภีร์ปโยคสิทธิตาม
ลำดับประโยคในคัมภีร์โมคคัลลานพยากกรณ์ มีประมาณเท่านี้
จบแล้ว

และในคณจบคัมภีร์มีชื่อของผู้แต่งปรากฏในข้อความว่า "อิติ
สังฆราชสีมมหาสาวิปาทวิริจิกา ปโยคสิทธิ นิฎฐิตา"^{๒๑}- ปโยคสิทธิที่พระ-
สังฆราชสีมมหาสาวิรจนา จบแล้ว

๒. นอกจากคัมภีร์ปโยคสิทธินี้แล้ว พระสังฆราชสีมมหาสาวิยังได้รจนาคัมภีร์
อื่น คือ คัมภีร์ชุตตสิกขาฎีกา, สัมพันธจินตา, สารัตถวิลาสิณี ปัญจิกา, สุโพชาลังการ,
และวุตโตทัย รวม ๕ คัมภีร์ ดังกล่าวว่า

"เตเนว รจิกา สาธุ	สาสโนทยกาวินา
ชุตตสิกขาฎีกา จ	คณา สมุทฺทชจินตนา
สุสทฺทสิทธิ โย โยค-	นิรุณย์ สทฺธิ วุณฺณิโก
อกา สุโพชาลังการ	วุตโตทยมนนากุล

- บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญคัมภีร์ชุตตสิกขา สัมพันธจินตา
สารัตถวิลาสิณีปัญจิกา สุโพชาลังการ และคัมภีร์วุตโตทัย
ที่พระสังฆราชสีมมหาเดระผู้จรรโลงศาสนาให้รุ่งเรือง รจนเอาไว้

๓. ตามที่ท่านผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวว่าพระเมฆังกรเดระ เป็นผู้รจนาคัมภีร์
ปโยคสิทธินี้ เมื่อตรวจสอบหลักฐานในวิเสสสลุขณ (หมายเหตุ) ของคัมภีร์ปโยคสิทธิ
แล้ว ปรากฏว่าพระเมฆังกรเป็นเพียงผู้ชำระคัมภีร์ปโยคสิทธิร่วมกับพระสังฆราชสีมมหา
สาวิ

อนึ่ง ในวิเสสสลุขณ ของคัมภีร์ปโยคสิทธิ ยังให้ความกระจ่างในเรื่องฉายา
ว่า "วนรตน" อันเป็นคำเรียกท่านว่าพระวันรัตนเมฆังกร ดังกล่าว

"อุปวิรุณาหิคุณฺเอบโต	ชินสาสนมามโก
วเนรตมทฺตเดโร	เมฆงกรสมฺวุทโย

๒๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๓.

๒๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐๓.

ปาณฑุถวาย ฤๅษณ์ วินเย สุวีสารโท
ปโยคสิทธิ โสธยิ สทา สุปญญาโคจร.

- พระมหาเดระผู้เป็นศิโยป้า นามว่า เมฆังกร ผู้ประกอบด้วยคุณมี
ความปรารถนาขอเป็นคน นัถือศาสนาของพระชินเจ้า ผู้เชี่ยวชาญ
ในพระวินัย ไช้ชำระคัมภีร์ปโยคสิทธิอันเป็นคัมภีร์ (ประจักษ์) ชุมทรัพย์
ของบุคคลผู้มีปัญญา เพื่อความแจ่มแจ้งต่อพวกภิกษุทุกเมื่อ

ตามหลักฐานในนิคมคาคาของคัมภีร์ปโยคสิทธิข้างต้น สรุปได้ว่า พระเมฆังกร
เดระ มิไคร์จนาคัมภีร์ปโยคสิทธิตามที่ท่านผู้รู้ทั้งหลายอ้างกัน ที่ถูกต้องพระเมฆังกรเดระ
เป็นเพื่อนผู้ชำระคัมภีร์ปโยคสิทธิที่พระสังฆรักษิตมหาสามีแต่งตั้งแล้วนั้น

เนื้อเรื่องย่อคัมภีร์ชินจวิค

พระเมฆังกรเดระ ไคร์จนาเรื่องชินจวิคโดยเก็บความจากคัมภีร์ต่าง ๆ หลาย
แห่ง เช่น พระไตรปิฎก และอรรถกถาเป็นต้น เนื้อเรื่องที่นำมาเรียบเรียงก็ยังไม่ย่อจากความ
เดิมในบางแห่ง ขยายความเดิมให้ยาวขึ้นในบางแห่ง สรุปเรื่องได้ดังนี้

คัมภีร์ชินจวิคนี้ เริ่มต้นด้วยบทพณาม ฎิฎฐาคาคา กล่าวว่ามีสภารพระรัตน-
ตรัย คำรับรองในการรจนานหนังสือด้วยคาคา ๗ คาคา แล้วจึงคำเป็นเรื่องต่อไปดัง
นี้

ในอดีตกาล มีเมืองหนึ่งชื่ออมรวดี พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นสุเมธกุมาร
เกิดในตระกูลพราหมณ์ที่ร่ำรวย ต่อมาเกิดเป็นหน้ายในทรัพย์สมบัติ จึงออกบวชเป็นฤๅ
อยู่ในป่าหิมพานต์ วันหนึ่ง สุเมธคามสได้มายังชุมนุมชนซึ่งกำลังสร้างทางต้อนรับพระ-
ที่บังกรพุทธเจ้า สุเมธคามสได้ทอดตัวลงนอนเป็นสะพานถวายพระที่บังกรพุทธเจ้าและ
พระภิกษุสงฆ์ที่ติดตามพระองค์ พระที่บังกรพุทธเจ้า ทรงพยากรณ์ว่า สุเมธคามสนี้จัก
ได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต หลังจากจุติจากชาติสุเมธคามสแล้ว ได้บังเกิดเป็นพระ
โพธิสัตว์อีกหลายชาติ บำเพ็ญบารมีมาตามลำดับจนถึงพระชาติพระเวสสันดร จุติจาก
ชาติพระเวสสันดรไปอุบัติในกุสิคสวรค์ จุติจากกุสิคสวรค์มาปฏิสนธิในพระคัพโททร
ของพระนางสิริมหามายา ประสูติที่สวนลุมพินี กาลเทวีลคามสเข้าเฝ้านมัสการ เสกจ
พิธีอุปสมบท พระเจ้าสุทโธทนะสร้างปราสาทสามฤดูถวาย อภิเษกสมรสกับพระนาง

พิมพ์ยาโสธรา เมื่อราหูลุมารประสูติแล้ว ได้เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์พร้อมกับนายฉันทะ และม้ากัณฐกะ ทรงบำเพ็ญทุกรกิริยา โสคติยพรารมณ์ถวายหญ้า ๔ ถ้า นางสุชากา ถวายข้าววมบุปผายาส ถูกพญาวสวัตติมารมาจัญ ครัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ทรง รับข้าวสัตตูก้อนสัตตुकองจากพ่อค้า ๒ คน ทรงเสวยวิมุตติสุขตลอด ๗ สัปดาหในบริเวณ คันพระศรีมหาโพธิ์ ทรงปรารภถึงพระธรรมที่ตรัสรู้ว่าเป็นสิ่งที่ลุ่มลึกยากยิ่งสำหรับ- เวไนยชน ได้รับอาราธนาจากท้าวมหาพรหมให้แสดงธรรม เสด็จไปโปรดปัญจวัคคีย์ และปัญจวัคคีย์บรรลुพระอรหันต์ ส่งพระอรหันต์ไปประกาศพระศาสนา พระพุทธองค์ เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง พระเจ้าพิมพิสารถวายพระเวฬุวันวิหาร พระเจ้าสุทโธ- ณะส่งกาฬทายีอำมาตย์ไปกราบทูลนิมนต์ให้เสด็จกลับกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธองค์ทรง รับนิโครธาราม เสด็จไปทักความโศกเศร้าของพระนางพิมพ์ยาโสธรา โปรดให้พระ- นันตกุมารอุปสมบทและให้ราหูลุมารบรรพชา และกล่าวถึงอนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้าง พระเชตะวันมหาวิหารถวาย สุกท้ายพระเมฆังกรได้พรรณนาถึงการจำพรรษาของพระ- พุทธองค์ในสถานที่ต่าง ๆ ทั้ง ๔๕ พรรษา

คัมภีร์ชินจวิตจบลงค้วยนิคมคาถาของท่านผู้รจนา ซึ่งปรารภนาการบังเกิด ในกุสิศวรรค์และปรารภนาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตค้วย

ที่มาของเนื้อเรื่อง

จากการศึกษาเนื้อเรื่องของคัมภีร์ชินจวิตตลอดทั้งคัมภีร์ จะพบว่าพระเมฆังกร ได้เก็บความมาจากคัมภีร์ต่าง ๆ นำมารจนา เพราะตรงตามที่ท่านได้บอกไว้ในบท ปลายคาถาว่า "ทฬิ ทฬิ สุวิฤทธิณ" (๔) "ที่มีแพร่หลายในคัมภีร์นั้น ๆ" ได้พบที่ มากระจกกระจ่ายอยู่ทั้งในพระไตรปิฎก และอรรถกถาหลายแห่ง ผู้วิจัยขอแสดงให้เห็น ที่มานั้น ๆ ดังต่อไปนี้

เนื้อเรื่องตั้งแต่สุเมธคาบส ออกบวชเป็นฤๅษี อุทิศตนเป็นสะพานถวายพระที่บึงกร พุทธเจ้า และได้รับพุทธพยากรณ์ มีมาในที่บึงกรพุทธวงศ์ (๔-๖๔)

---

^{๒๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, สยามบรรพต เติบถัก สุตตนคปิฎกเถ พุทธทศนิกาย สุส อปทาน สุส หุติโย ภาโค พุทธวโส จริยาปิฎก (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๔๑๖-๔๒๒.

เนื้อเรื่องตั้งแต่สุเมธคาบศ จนถึงท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างพระเชตะวันมหาวิหารถวาย อยู่ในนิทานกถาแห่งอรธกถาชาคก^{๒๕} (๕-๔๑๖)

เนื้อเรื่องตอนเสด็จจำพรรษา ๔๕ พรรษา มีมาในมรุตตวิลาสินีอรธกถาทุทธวงศ์^{๒๖} (๔๑๗-๔๕๗)

แสดงว่า พระเมฆังกรได้เค้าโครงเรื่องจากที่มากังกล่าวแล้ว นำมารจนาเป็นร้อยกรองในลักษณะที่เป็นกาพย์สรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

อย่างไรก็ตาม ข้อความบางตอนบางคาถาจะไม่ปรากฏในคัมภีร์ที่กล่าวข้างต้นนี้ ผู้วิจัยได้พบว่า พระเมฆังกรได้ที่มาจากคัมภีร์อื่น ๆ โดยเก็บความมาเล่าในทำนองปะติดปะต่อให้เนื้อเรื่องมีความสมบูรณ์ขึ้น เช่น

คาถาที่ ๒๐๑ พรรณนาค่าว่า ทูสสุณูปิ ว่าหมายถึงสอุปสาหรับบรรพชาของพระโพธิสัตว์ที่ท้าวมหาพรหมได้รับเอาไปประคิษฐานไว้ในพรหมโลก ข้อความนี้ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า "กาสาวกั พรหมโลก"^{๒๗} "นำผ้ากาสาวกัศร์ไปประคิษฐานในพรหมโลก" และปรากฏในมรุตตวิลาสินีอรธกถาทุทธวงศ์ว่า

"...คัม มหาพรหมมา ปฏิคคเหตฺวา พรหมโลกเก ทฺวาทสโยชนิกั
สสุพรตนมมัย เจตियั ถตฺวา คัม อุนุโต ปถุชิตฺตฺวา ฐเปสิ."^{๒๘}

^{๒๕} มหามกุฏราชวิทยาลัย, ชาคกฏฐกถา ปฐโม ภาค (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พาณิชย์กุล, ๒๕๖๗), หน้า ๑-๑๔๗.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิชนวิลาสินี นาม สุตตฺตฺตปิฎกเก สุตฺตฺตนิกาเย อปทานฏฐกถา ปฐโม ภาค (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑-๑๔๗.

^{๒๖} พระพุทธทศกเถระ, มรุตตวิลาสินี นาม สุตตฺตฺตปิฎกเก สุตฺตฺตนิกาเย พุทธวํสอฏฐกถา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๕-๖.

^{๒๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, สยามมกุฏราชวิทยาลัย สุตตฺตฺตปิฎกเก สุตฺตฺตนิกาเย อปทานสุตฺต พุติโย ภาค, หน้า ๕๕๕.

^{๒๘} พระพุทธทศกเถระ, มรุตตวิลาสินี นาม สุตตฺตฺตปิฎกเก สุตตฺตนิกาเย พุทธวํสอฏฐกถา, หน้า ๕๕๖

- ท้าวมหัทธพรหมรับพระภูษาคู่นั้น นำไปประดิษฐานไว้ในเจดีย์
ที่สร้างด้วยรัตนะทั้งปวงสูงถึง ๑๒ โยชน์ ในพรหมโลก

ส่วนในคัมภีร์ชินจริคนี้ พระเมฆังกรรจนาค้วยคาคาดว่า

คมาทาย มหาพรหมมา พรหมโลกเก มโนรมิ

ทวาทสโยชนุพุเพชั ทุสสณูปิ อการยิ. (๒๐๑)

- ท้าวมหัทธพรหมได้รับพระภูษาคู่นั้นมา แล้วให้สร้างพระตุสสณูป
สูง ๑๒ โยชน์อันงดงามไว้ในพรหมโลก

คำร้อยกรองในคัมภีร์ชินจริคเป็นการขยายความพระไตรปิฎก แต่เป็นการ
ย่อความอรรถกถา เมื่อรวมแล้วข้อความก็เท่ากับอรรถกถานั้นเอง

คาคาที่ ๓๔๘-๓๕๔ ว่าด้วยการวิวาหะและอภิเษกพระนันทกุมารส่งตัวเข้า
เรือนหอ และพระนันทกุมารไค้ความเสด็จส่งบาตร แล้วพระพุทฺธองค์โปรดไค้ให้นันทกุมาร
บรรพชานั้น ข้อความตรงนี้ไม่พบที่มาในพระไตรปิฎก จะพบแต่อยู่ในปรมัตถทีปนี
อรรถกถาเดรคาคาว่า

*...สตถา.....คติเย ทิวเส นนฺทกุมารสูส อภิเสกนิเวสนูป-
เวสนวิวาหมงฺคเลสุ วุตตมาเนสุ ปิตุทาย ปวิสิตฺวา นนฺทกุมารสูส หุตฺเต
ปุตฺตํ ทวาวา มงฺคลํ วุตฺวา ตสูส หุตฺตโต ปุตฺตํ อคฺคเหตฺวา วิหารํ คโต คํ
ปุตฺตหุตฺตํ วิหารํ อาคคํ อนิจฺจมานันฺเตยว ปุทฺธาเชตฺวา ตถา ปุทฺธิตฺตฺตาเยว
อนภิรติยา ปิพิคํ ตฺตฺวา อุปาเยน ตสูส คํ อนภิรติ วิโนเทสิ.^{๒๔}

- .....ในวันที่ ๑ พระศาสดาเสด็จเข้าไปปิตทมาค ในขณะทำงาน
อภิเษกและงานวิวาหะมงคลนันทกุมารกำลังประกอบพิธีอยู่ ได้ประธานบาตร
ในมือของนันทกุมาร ครัสมนงคแล้ว ไม่ทรงรับบาตรจากนันทกุมาร เสด็จ
ตรงไปพระวิหาร แล้วโปรดไค้ให้นันทกุมารถือบาตรซึ่งไม่พอใจจะคามเสด็จ
ไปวิหารบรรพชา ทรงทราบความทุกข์ทรมานใจของนันทกุมาร เพราะการ
บวช จึงทรงบรรเทาความไม่พอใจของนันทกุมารโดยอุบาย

^{๒๔} พระธรรมपालเดระ, ปรมัตถทีปนี นาม เดรคาคาอรรถกถา ปรมุ โภโก
(กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดคิวิพร, ๒๕๒๕), หน้า ๕๐๑-๕๐๒.

ในคัมภีร์ชินจิริทนี่ พระเมฆังกรนำมาจรณาอย่างรวบรัดจบลงด้วยคาถาเพียง

๒ คาถาว่า

คทา นนุทกุมารสูต	สมุปุตเต มงฺคลุตถาย	
วิวาโท อภิเสโก จ	ชิตี เคนฺหุปเวสนั	(๑๔๔)
มงฺกลานั ปุเรเยว	ปทุพาเชสิ ปทงฺกโร	
อนิรุตฺตํ ว เนตฺวา คั	อารามั รุมมุตฺตมึ	(๑๔๕)

- ในเวลานั้น พระนันทกุมารกำลังจะเข้าพิธีอภิเษกสมรส คืออวาทะมงคล และการส่งตัวเข้าเรือนหอ พระบรมศาสดาผู้มีพระรัศมี เสด็จเป็นประธานในพิธีมงคลนั้น ทรงนำพระนันทกุมารผู้ไม่มีความปรารถนา จะตามเสด็จไปสู่อารามอันน่ารื่นรมย์ยิ่งนัก

ความในคาถาข้างต้นนี้ มีเนื้อหาเท่ากับอรรถถา ไม่มากไม่น้อยไปกว่ากันเลย และคาถายังมีความไพเราะอีกด้วย

ตัวอย่างเพียง ๒ แห่ง ที่นำมาอธิบายนี้ ก็เป็นการยืนยันคำของพระเมฆังกร ที่กล่าวไว้ในตอนต้นคัมภีร์ว่า "คหิ คหิ สุวิภูติญฺจ" (๔) "ที่มีแพร่หลายในคัมภีร์นั้น ๆ" ได้เป็นอย่างดี

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต้นฉบับของคัมภีร์ชินจริตที่นำมาศึกษาเชิงวิเคราะห์

ผู้วิจัยได้นำเอาต้นฉบับคัมภีร์ชินจริต ที่รวบรวมมาศึกษาสำหรับวิทยานิพนธ์นี้ มี ๕ ฉบับ คือ ต้นฉบับคัมภีร์ชินจริตโบราณ จารด้วยอักษรขอม ๓ ฉบับ ฉบับละ ๒ ผูก จบ รวม ๖ ผูก เก็บรักษาไว้ที่ฝ่ายบริการหนังสือภาษาโบราณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร และฉบับพิมพ์อักษรโรมัน ๒ ฉบับ คงมีรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ฉบับรศ. ๑๒๓๓ หมายเลขหรือรหัสเอกสารที่ ๒๓๑๑ อยู่ที่ชั้น ๑๐ ชั้น ๔/๑ ไม่ปรากฏผู้สร้างและปีที่สร้าง ๒ ผูกจบ ไม่ประกบกับงาเขียวลายตุณ

ลักษณะคัมภีร์ เป็นคัมภีร์โบราณขนาดกว้าง ๕.๐ ซม. ยาว ๕๗.๐ ซม. จารด้วยอักษรขอมบนใบลานหน้าละ ๕ บรรทัด จารทั้ง ๒ หน้า ผูกแรกมี ๒๔ ลาน ผูกที่ ๒ มี ๑๑ ลาน ลานสุดท้ายจารเพียงหน้าเดียว แผ่นปกทั้งหน้าและปกหลังลงรัก ปิดทองรศ. ๑๒๓๓ ประคิมรูปเป็นรูปเครือเถาอกไม้ ปกหลังลวดลายเล็กกว่าปกหน้า ผูกแรกด้วยอักษรขอมจารอย่างประณีต ลายมือเสมอกันโดยตลอดด้วยอักษรมีลักษณะโค ส่วนลักษณะลายมือผูกที่ ๒ ด้วยอักษรเล็กกว่า ลายมือสวยเสมอกัน มีความประณีตในการจารมากกว่าผูกแรก ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ผู้จารคงเป็นคนละคน

เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ^{๑๐} ชี้แจงว่า ฉบับรศ. ๑๒๓๓ นี้ เป็นผลงานในสมัยรัชกาลที่ ๓ ควรถือว่าเป็นต้นฉบับที่เก่าที่สุดและเป็นฉบับหลวงด้วย เพราะแผ่นรองปกมีตราประจำรัชกาลที่ ๓ ทางซ้ายมือ แต่ข้างจารในสมัยรัชกาลที่ ๔ คงจะจารสร้างซ่อมคัมภีร์ฉบับนี้ จึงมีตราประจำรัชกาลที่ ๔ อยู่ทางขวามือด้วย ผู้วิจัยกำหนดตัวย่อสำหรับต้นฉบับในการตรวจสอบชื่อว่า "ร." รศ. ๑๒๓๓

๒. ฉบับล่องซาก หมายเลขหรือรหัสเอกสารที่ ๑๐๖๔๖ อยู่ที่ชั้น ๔๔ ชั้น ๒/๓ ไม่ปรากฏผู้สร้างและปีที่สร้าง ๒ ผูกจบ ไม่ประกบกับขรรคมคา

ลักษณะคัมภีร์ เป็นคัมภีร์โบราณขนาดกว้าง ๔.๓ ซม. ยาว ๕๕.๓ ซม. จารด้วยอักษรขอมบนใบลานหน้าละ ๕ บรรทัด จารทั้ง ๒ หน้า ผูกแรกมี ๒๔ ลาน ผูกที่ ๒

^{๑๐} นายวิรัตน์ อุนนาทรวงกูร นักภาษาโบราณ ๔ หอสมุดแห่งชาติ

มี ๑๑ ลาน ลานสุดท้ายจารเพียงหน้าเดียว การจารตัวอักษรสวยงามสม่ำเสมอ ลายมือสวยงาม อ่านง่าย จึงเห็นได้ว่าลายมือมีลักษณะเดียวกันทั้ง ๒ ผูก ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า ผู้จารคนเดียวกันทั้ง ๒ ผูก

ต้นฉบับนี้ ได้รับคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติว่า เป็นฉบับของชาวบ้านสร้าง ไม่ใช่หนังสือของหลวง ตัวอักษรเป็นลักษณะอักษรปลายสมัยรัชกาลที่ ๔ ใกล้เคียงสมัยรัชกาลที่ ๕ และดูลักษณะใบลานว่า อยู่ในช่วงปลายรัชกาลที่ ๔ ผู้วิจัยกำหนดตัวอย่างสำหรับต้นฉบับในการตรวจสอบชำระว่า "ล." ล่องซาก

๑. ฉบับทองทึบ หมายเลขหรือรหัสเอกสารที่ ๒๐๔๖ ชอยู่ที่ ๑๒๖ ชั้น ๔/๑ ไม่ปรากฏผู้สร้างและปีที่สร้าง ๒ ผูกจบ ไม่ประทับขรรคมคา

ลักษณะคัมภีร์ เป็นคัมภีร์ใบลานขนาดกว้าง ๔.๕ ซม. ยาว ๕๕.๕ ซม. จารด้วยอักษรขอมบนใบลานหน้าละ ๕ บรรทัด จารทั้ง ๒ หน้า ผูกแรกมี ๒๔ ลาน ผูกที่ ๒ มี ๑๑ ลาน ลานสุดท้ายจารทั้ง ๒ หน้า ตัวอักษรมีขนาดโตกว่า ๒ ฉบับที่กล่าวแล้วข้างต้น มีรอยแก้ไขตัวอักษรด้วยหมึกสีดำอยู่ประปราย สังเกตว่าคงมีผู้อ่านตรวจทานการจารอีกครั้งหนึ่ง อักษรบางบรรทัดขาดหายไปครึ่งตัว คล้ายกับจารแล้วจึงนำไปลานมากัดขอบใบลาน ทำให้อักษรเหลือครึ่งบรรทัด อาศัยการเทียบจากต้นฉบับอื่น จึงอ่านได้ความ ได้รับคำชี้แจงจากเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติว่า เป็นต้นฉบับขรรคมคาหรือของชาวบ้านสร้าง อายุของคัมภีร์อยู่ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ผู้วิจัยกำหนดตัวอย่างสำหรับต้นฉบับในการตรวจสอบชำระว่า "ท." ทองทึบ

๔. ฉบับของสมาคมบาลีปกรณ์(Pali Text Society) ตรวจสอบชำระและแปลโดย คัมบลิว.เฮช.ดี.เราส์(W.H.D. Rouse) ค.ศ.๑๙๐๕ (พ.ศ.๒๔๔๘) ต้นฉบับนี้พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ Journal of the Pali Text Society ค.ศ. ๑๙๐๕-๑๙๐๕ มี ๒๕ หน้า ผู้วิจัยกำหนดตัวอย่างสำหรับต้นฉบับในการตรวจสอบชำระว่า "บ." สมาคมบาลีปกรณ์

๕. ต้นฉบับของสำนักพิมพ์บริติช เบอริมา แห่งเมืองย่างกุ้ง (Rangoon: British Burma Press) ตรวจสอบชำระและแปลโดย ชาร์ลส์ คูร์วีเชล ค.ศ.๑๙๐๖ (พ.ศ.๒๔๔๙) ต้นฉบับนี้พิมพ์เป็นเล่มกระทัดรัดมี ๑๔๗ หน้า ผู้วิจัยกำหนดตัวอย่างสำหรับต้นฉบับในการตรวจสอบชำระว่า "พ." สหภาพพม่า

ผลงานชำระคัมภีร์จินจริทของ คัมภีว.เอช.ที. เราส์ และของชาร์ลส์
กูว์เวด เป็นงานที่ต่างคนต่างทำโดยไม่ทราบงานของกันและกันเลย

ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ หรือฉบับ บ. ไซ้ต้นฉบับ ๒ ต้นฉบับในการตรวจสอบ
ชำระ คือ ฉบับแรกใช้อักษรย่อว่า ๘^๒ ไม่ระบุรายละเอียดเกี่ยวกับที่มาของต้นฉบับ
ฉบับที่ ๒ ใช้อักษรย่อว่า ๘^๒ เป็นฉบับพิมพ์อักษรสิงหลพิมพ์ที่โคลัมโบ ปี ค.ศ.๑๘๘๖
(พ.ศ.๒๔๒๙)^{๑๑}

ส่วนฉบับของสำนักพิมพ์สหภาพพม่า หรือฉบับ พ. ไซ้ต้นฉบับ ๓ ต้นฉบับในการ
ตรวจสอบชำระ คือ ฉบับแรกใช้อักษรย่อว่า ฉบับ A. ฉบับที่ ๒ ฉบับ B. ฉบับที่ ๓
ฉบับ C. โดยไม่ได้บอกรายละเอียดและที่มาของคัมภีร์ทั้ง ๓ ไว้^{๑๒}

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๑} W.H.D. Rouse, "Jinacarita" Journal of the Pali Text Society (1904-1905): 111

^{๑๒} Charles Duroiselle, Jinacarita or the Career of the Conqueror, p. xiv.

ข้อบกพร่องของต้นฉบับโบราณคัมภีร์จีนจิวทที่จารด้วยอักษรขอม

การตรวจชำระต้นฉบับคัมภีร์โบราณที่จารด้วยอักษรขอมทั้ง ๓ ฉบับ ผู้วิจัยได้พบข้อบกพร่องต่าง ๆ ทุกฉบับ ไม่มีต้นฉบับใดที่จารถูกต้องสมบูรณ์ เมื่อตรวจสอบเปรียบเทียบกันแล้ว จะพบว่า ฉบับ ร.ผิดมากที่สุด ฉบับ ล.ผิดน้อยลง ฉบับ ท.ผิดน้อยที่สุด

ข้อบกพร่องมาก คือ การจารสระ และนิคหิต พบว่าจารคลาดเคลื่อนมาก พยัญชนะจารสับสนกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

๑. การจารสระ

รูปลักษณะอักษรขอมมีลักษณะพิเศษ ถ้าไม่ระวังในการจารแล้ว จะทำให้ผิดได้ง่าย เช่น การจารสระ โอ (๐-๐) ถ้าผู้จารจารสระหน้าตก ก็เป็นสระ -๐ ถ้าจารสระหลังตกก็เป็นสระ - เป็นต้น ความสับสนในการจารสระของทุกฉบับขอยกตัวอย่างมาให้ดูดังนี้

๑.๑ จารสระ อ (๐) สับสนกับสระอื่น

จาร อ เป็น อา เช่น ขมมภากร เป็น ขมมภากร (๒)
โลกชาตุสเท เป็น โลกชาตุสเท (๒๔๔)

รวินทวทโน เป็น รวินทวทโน (๓๐๐)

ตรุงงคณา เป็น ตรุงงคณา (๔๒๖)

จาร อ เป็น อี เช่น นิกขมิทวา เป็น นิกขมิทวา (๒๑)

มเมตถ เป็น มิเมตถ (๒๔๔)

อรณคคก่าย เป็น อรณคคิก่าย (๓๔๔)

ปาสาท- เป็น ปาสาทิ- (๓๖๓)

จาร อ เป็น อู เช่น รุทโครุ เป็น รุทโครุ (๒๔๔)

ราชสุนทรี เป็น ราซสุนทรี (๓๘๑)

จาร อ เป็น เอ เช่น ทิปรงกรตดาคโต เป็น ทิปรงกเตตดาคโต

(๕๓)

จตุทานมาทิสี เป็น เจนุทานมาทิสี (๑๔๔)

โลกชาตุสคัม เป็น โลเกชาตุสคัม (๓๐๐)

จาร์ อ เป็น เอ เช่น สตุเท เป็น เสบุเท (๓๐๑)
คฺยุหเมโส เป็น คฺยุหเมโส (๓๓๕)
โลกุสฺส เป็น โลเกสฺ (๔๔๔)

๑.๒ จาร์สระ อา สัมสนกับสระอื่น

จาร์ อา เป็น อ เช่น อาสิ เป็น หสิ (๑๑๒)
สยยาปิตฺวา เป็น สยยาปิตฺวา (๑๓๑)
ชตาเนก เป็น ชตาเนก (๑๓๕)
เหมาจลาว เป็น เหมาจลาว (๒๐๘)
จาร์จิกฺ เป็น จาร์จิกฺ (๓๒๕)
นราสภํ เป็น นรสภํ (๓๔๖) ๗๓

จาร์ อา เป็น เอ เช่น อุนฺตราปเด เป็น อุนฺตราปเด (๔๑๑)

จาร์ อา เป็น โอ เช่น จุนฺทหิวากฺรา เป็น จุนฺทหิวากฺโร (๑๑๓)
ปญฺจวจนฺนาสุํ เป็น ปญฺจวจนฺโนสุํ (๑๑๔)
กตาวกาโส เป็น กตาวโกโส (๑๓๒)
ชลิธา เป็น ชลิตฺ (๒๔๔) ๗๓

๑.๓ จาร์สระ อี สัมสนกับสระอื่น

จาร์ อี เป็น อ เช่น ปวฺดูชามิ เป็น ปวฺดูชาม (๔)

ฐิตา เป็น ฐิตา (๔๗)

วิจฺริสุ เป็น วจฺริสุ (๑๐๕)

ปฺริวฺดูตฺยิตฺตฺคา เป็น ปฺริวฺดูตฺยิตฺตฺคา (๑๒๕)

ฐิตฺเมว เป็น ฐิตฺเมว (๑๓๓) ๗๓

จาร์ อี เป็น อา เช่น ทิเน เป็น ทาเน (๑๔๔)

จาร์ อี เป็น อี เช่น มฺดูทิตฺ เป็น มฺดูทิตฺ (๒๓)

คฺวารกาหิ เป็น คฺวารกาหิ (๖๕)

ปลาหิ เป็น ปลาหิ (๒๖๔)

จาร์ ฮี เป็น ฮู เช่น วิฑูมาสิท เป็น วิฑูมาสิท (๒๓๑)

จาร์ ฮี เป็น เอ เช่น รมิตวา เป็น รมเมตวา (๑๕๔)

จาร์ ฮี เป็น อัม เช่น นิสหัส เป็น นิสหัส (๓๕๑)

สุคนธิ เป็น สุคนธิ (๔๒๐)

รัสนิกรเวหิ เป็น รัสนิกรเวหิ (๔๓๗)

๑.๔ จาร์สระ ฮี สัมสมกับสระอื่น

จาร์ ฮี เป็น อ เช่น มหิตลาทโย เป็น มหิตลาทโย (๑๑๔)

ทุมมิติ เป็น ทุมมิติ (๒๑๖)

จาร์ ฮี เป็น ฮี เช่น อิกทิกิกิทิ เป็น อิกทิกิกิทิ (๒๔)

กโปตกรวิกาหิ เป็น กโปตกรวิกาหิ (๒๕)

มโนสิลินุหนีโลรุ เป็น มโนสิลินุหนีโลรุ (๒๗)

วสทิต เป็น วสทิต (๓๗)

อุสุสิสเก เป็น อุสุสิสเก (๕๓) ภา

จาร์ ฮี เป็น ฮี เช่น มหิปติ เป็น มหิปติ (๓๔๘)

๑.๕ จาร์สระ ฮู สัมสมกับสระอื่น

จาร์ ฮู เป็น อ เช่น วิหิสาสู เป็น วิหิสาส (๖๐)

อุปกุมม เป็น ลปกุมม (๔๕)

สุนทริ เป็น สุนทริ (๑๕๓)

สตฤ เป็น สตฤ (๒๕๔)

เทศมูหิรต เป็น เทศมูหิรต (๓๑๓) ภา

จาร์ ฮู เป็น ฮี เช่น เทเสตุ เป็น เทเสติ (๒๕๕)

จาร์ ฮู เป็น ฮู เช่น ภาสุริ เป็น ภาสุริ (๒๗)

ฮินุ เป็น ฮินุ (๓๒๖)

ดูคิติกานิ เป็น ดูคิติกานิ (๒๕๐)

๑.๖ จารสระ อู สับสนกับสระอื่น

จาร อู เป็น อ เช่น ชมพูมูเล เป็น ชมพมเล (๑๓๑)
 ทรูมูลก์ เป็น ทรูมลก์, ทรมลก์ (๒๔๓)
 พูรูณั เป็น พูรูณั (๓๑๔)

จาร อู เป็น อุ เช่น กูชิต์ เป็น กูชิต์ (๒๔)
 ปูเรทวา เป็น ปูเรทวา (๒๓)
 สีนูหิ เป็น สีนูหิ (๑๐๒)
 มหิวู เป็น มหิวู, มหิวู (๑๐๓)
 มรุหิหิ เป็น มรุหิหิ (๒๗๗) ฯลฯ

๑.๗ จารสระ เอ สับสนกับสระอื่น

จาร เอ เป็น อ เช่น เปเมเนสา เป็น เปเมนสา (๑๗๐)
 จารุสิโรรุเท เป็น จารุสิโรรุท (๓๗๒)
 เวเนยฺย เป็น วเนยฺย (๔๔๓)

จาร เอ เป็น โอ เช่น จารุวิโลจเน เป็น จารุวิโลจโ (๒๔)
 สนุเต เป็น สนุโต (๔๑)
 ปุฏโต เป็น ปุฏเต (๑๒๓)
 สมากิณฺเฒ เป็น สมากิณฺโ (๑๒๔)
 เนวาท์ เป็น โนวาท์ (๒๓๔) ฯลฯ

๑.๘ จารสระ โอ สับสนกับสระอื่น

จาร โอ เป็น อ เช่น หิปทุตโม เป็น หิปทุตม, หิปทุตม (๗๐)
 อสฺถโกณฺโฑ เป็น อสฺถกณฺโฑ (๑๔๔)

จาร โอ เป็น อา เช่น ทาวเทโวปคฺนฺทฺวาน เป็น

ทาวเทวาปคฺนฺทฺวาน (๑๒๒)

สุขุมคฺนฺตเมโตะ เป็น สุขุมคฺนฺตเมท (๑๔๒)

อนกาโสสิ เป็น อนกาสาสิ (๒๒๔-๒๒๔)

จาร โอ เป็น อุ เช่น โอลกยิตฺถ เป็น อุลลโลกยิตฺถ (๔๓)

จาร์ โอ เป็น เอ เช่น โสติโสภติ เป็น โสติเสภติ (๕๐)
 กปุปรุฏโฆว เป็น กปุปรุฏเขว (๖๔, ๖๖๕)
 มโนรเม เป็น มเนรเม (๒๒๕)
 อุปากโต เป็น อุปากเต (๒๑๐)
 โมเพน เป็น เมเพน (๒๕๕) ฯลฯ

จาร์ โอ เป็น อ์ เช่น อปราริโต เป็น อปราริถ์ (๒๕๕)

๒. การจารนิคหิต

นิคหิต (นิคหิต์) ในภาษามาลี เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังในการจารมาก ยิ่งเป็นอักษรขอมยิ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่สุดที่ผู้จารมักจะจารนิคหิตผิดไ้ง่าย ซึ่งทำให้เกิดการผิดพลาดหรือบกพร่อง ขอนำมาเป็นตัวอย่างให้ดูดังนี้

๒.๑ มิได้จารนิคหิตในคำที่ต้องมีนิคหิต เช่น

คหิ เป็น คหิ (๔)

มยหิ เป็น มยห (๔๒)

จกุกกิติโฏ เป็น จกุกกิติโฏ (๕๑)

สทุธิ เป็น สทุธิ (๕๕)

นิปนุณ เป็น นิปนุณ, สหาย์ เป็น สหาย (๑๖๑) ฯลฯ

๒.๒ จารนิคหิตในคำที่ไม่ควรมินิคหิต เช่น

อภิตถวิสุ เป็น อภิตถ์วิสุ (๕๕)

สริรม์สฏจ เป็น สริรม์สฏจ (๖๖)

วิกจุปปลวิโลจนาย เป็น วิกจุปปลวิโลจนาย์ (๓๓)

อภิมรวั เป็น อภิมรวั (๒๕๖)

ริสินิกเรหิ เป็น ริสินิกเรหิ (๕๑๓)

๒.๓ คำที่มีนิคหิต เมื่อสนธิกับคำอื่นที่ตามมา ต้องเปลี่ยนไปตามกฎของ ไวยากรณ์ แต่การจารผู้จารไม่คำนึงไปตามกฎไวยากรณ์นั้น คือจารเป็นนิคหิตทั้งหมด มิปรากฏดังต่อไปนี้

จาร ฑิปรุกร เป็น ฑิปรุกร (๓๖)

ชินรุฎโร เป็น ชินรุฎโร (๔๕)

วิภูสิทฺยโค เป็น วิภูสิคฺโค (๑๓๐)

สิวรุฎโร เป็น สิวกโร (๑๒๑, ๓๕๓)

ปรุฎโร เป็น ปรุฎโร (๓๖๔) ฯลฯ

๒.๔ คำที่เป็นนิคหิตจารเป็นสระอื่น ๆ เช่น

จาร(◌)เป็น อ เช่น คมฺภีรฺ นิปฺพํ เป็น คมฺภีรฺ นิปฺพํ (๔๐๘)

เป็น อา เช่น ปสาทญฺมุทํ เป็น ปสาทญฺมุทา (๓)

อปฺราชิคฺ เป็น อปฺราชิทา (๒๓๕)

มหารวํ เป็น มหารวา (๒๘๓)

เป็น ฮี เช่น เทสนาสิ เป็น เทสนาสิ (๓๑๘)

ปุณฺณปฺภาวํ เป็น ปุณฺณปฺภาวํ (๔๒๗)

เป็น โอ เช่น ฑิปรุฎคฺมํ เป็น ฑิปรุฎคฺโม, ฑิปรุฎคฺโม (๒๑๖)

๓. การจารพยัญชนะ

การจารพยัญชนะปรากฏว่ามีข้อบกพร่องทุกต้นฉบับ ผู้วิจัยได้นำมาและ
ทำเป็นเชิงอรรถไว้เท่าที่เห็นว่าจำเป็น เพื่อผู้ศึกษาจะได้เปรียบเทียบฉบับของสมาคม
บาลีปกรณ์และฉบับของสำนักพิมพ์สหภาพพม่า ดังต่อไปนี้

๓.๑ จารพยัญชนะสับสนเนื่องจากรูปพยัญชนะคล้ายคลึงกัน เช่น

จาร มิเคหิ เป็น มิเคหิ (๒๔)

สเจ เป็น สเป (๑๓๘)

จ เป็น ป (๑๘๐)

มหานตุถกฺรํ เป็น ปหานตุถกฺรํ (๓๑๘)

เชตุวาน เป็น เชตุวาน (๓๒๖)

มาเสหิ เป็น ปาเสหิ (๓๕๔) ฯลฯ

๓.๒ จารพยัญชนะสับสนเนื่องจากเสียงพยัญชนะคล้ายกัน เช่น

จาร จูโท เป็น จูโท (๘๓)

จาร ไสนา เป็น ไสนา (๔๔)
 ปหสีสุ เป็น ปภสีสุ (๑๑๑)
 กิสีสุ เป็น กิลีสุ (๑๑๓)
 ชจุ เป็น ชทุ (๑๒๗) ภาดา

๓.๓ จารพยัญชนะสังโยคสืบสน เช่น

จาร ท เป็น น เช่น เนตุตา เป็น เนนุตา (๔๔)
 จารพยัญชนะสังโยคเกิน เช่น อุหิอุชีย เป็น อุหุหิอุชีย (๑๒๑)
 ปตฺนุติ เป็น ปตฺทฺนุติ (๒๒๑)
 ทิกาวุตฺ เป็น ทิกาวุตฺ (๒๓๔)

๓.๔ จารพยัญชนะปิก เนื่องจากความพลั้งเผลอและอื่น ๆ โดยเฉพาะ
 การจารต้นฉบบ์โบราณ ฉบบ์ ร. มีความคลากเคลื่อนมากที่สุด ฉบบ์ ล. คลากเคลื่อน
 ปานกลาง และฉบบ์ ท. คลากเคลื่อนน้อยลงตามลำดับ ทุกรายละเอียดเชิงอรรถที่
 ๔ ในที่นี้จะนำลักษณะที่คลากเคลื่อนมาขอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

ทฺรทฺมฺนฺวเย เป็น ทฺรทฺมฺนฺทเย (๑๑)
 อฺร เป็น อฺจ (๑๒)
 สฺทฺรฺทฺรฺทฺนํ เป็น สฺทฺรฺทฺรฺทฺนํ (๑๔)
 อชฺนฺปฺปเวณิ เป็น อชฺนฺปฺปเวหิ (๔๒)
 จิรฺ เป็น จิรฺ (๔๔)

มทฺณฺทวฺ เป็น มทฺนฺทวฺ (๑๐๑) ภาดา

๓.๕ จารพยัญชนะซ้ำคำ หรือจารเกิน เช่น

ทฺรฺทฺติโค เป็น ทฺรฺทฺติโค (๑๒)
 โมหฺสีสุ เป็น โมหฺยฺสีสุ (๑๑๑)
 ทวฺเท เป็น ทวฺเทวฺ (๑๒๔)
 เทวปฺตีวฺ เป็น เทวปฺตีหฺว (๑๔๔)
 อุปาคโค เป็น อุปาคเทโค (๒๓๐) ภาดา

๓.๖ จารพัญชนะซ้ำที่กัน เช่น

สนรามรํ เป็น สนรารมํ (๑๗๖)

สิกตาทเล เป็น สิตกาทเล (๑๘๕)

สิทฺฐตฺตฺส เป็น สิถฺตฺตฺส (๒๓๔)

๓.๗ จารตกค่าหรือตกข้อความ เช่น

พหิมงฺกळํ ตํ เป็น พหิมงฺกळ (๑๓๑)

วิปฺเล เป็น วิปฺ (๑๔๑)

คิมิรํ คิมิรํ เป็น คิมิรํ (๒๕๐)

ญานํ สํ เป็น ญานํ (๒๖๔)

พิมฺพิสารนุคํ เป็น พิมฺพิสาริ (๓๓๒)

๓.๘ จารพัญชนะตก เช่น

ขมฺมราโชทยาจเล เป็น ขมฺมราโชทยาเล (๒)

นภโศปนฺนทฺวา เป็น นภโศคนฺนทฺวา (๔๑)

สมาคมิสุ เป็น สมามิสุ (๑๐๐)

อเสสํ เป็น อเส, อสํ (๑๐๕)

นิสฺซฺช เป็น นิสฺช (๑๓๒)

ปฺรทฺธิมิสาภาเค เป็น ปฺรทฺธิมิสาภาเค (๒๓๒) ภา

๓.๙ เมื่อนำต้นฉับคัมภีร์โบราณที่พบในหอสมุดแห่งชาติทั้ง ๓ ฉับ

ไปเทียบกับฉับอักษรโรมันทั้ง ๒ ฉับ จะพบคาถาซากหายไปทั้ง ๓ ฉับ คาถาที่ซากหายไป ได้แก่ คาถาที่ ๒๕๖, ๓๓๕, ๓๔๕, ๔๑๔, ๔๔๐, ๔๖๔, ๔๗๐, ๔๗๑, และ ๔๗๒ รวมทั้งหมด ๕ คาถา ซึ่งแสดงว่า ต้นฉับโบราณถูกคัดลอกต่อกันมาโดยใช้ต้นฉับใดฉับหนึ่งเป็นต้นฉับในการคัดลอก

ข้อบกพร่องของต้นฉบับคัมภีร์ชินจริคที่พิมพ์ด้วยอักษรโรมัน

การชำระต้นฉบับคัมภีร์ที่พิมพ์ด้วยอักษรโรมันทั้ง ๒ ฉบับ ผู้วิจัยได้พบข้อบกพร่องทั้ง ๒ ฉบับ ไม่มีฉบับใดที่พิมพ์ถูกต้องสมบูรณ์ เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ฉบับของสมาคมบาลีปกรณ์ จะพิมพ์บกพร่องมากกว่าฉบับของสำนักพิมพ์สหภาพพม่า ทั้งด้านสระพยัญชนะ นิคหิตและไวยากรณ์ จะมองในแง่ไวยากรณ์ พบว่าฉบับสมาคมบาลีปกรณ์คลาดเคลื่อนมากกว่า ฉบับของสำนักพิมพ์สหภาพพม่า ผู้วิจัยขอนำข้อบกพร่องที่พบในการพิมพ์อักษรโรมันมาให้ดูเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

๑. การพิมพ์สระ

ตัวอักษรโรมันที่ใช้พิมพ์ภาษาบาลีนั้น มีเครื่องหมายเพิ่มเป็นบางอักษร บางคำ บางบท และบางประโยค ถ้าการพิมพ์ใส่เครื่องหมายต่าง ๆ ลงไปผิดหรือลืมนำใส่ลงไป คำจะเปลี่ยนไปทันที เช่น

Pasādkumudam / Pāsādakumudam (3)

Gatā / Gātā (14)

Paṭikkama / Pāṭikkama (86)

Janettidehe / Jānettidehe (91)

Tassā / Tāsā (173)

Sahampatī / Sāhampatī (297)

Abhipūjayimsu / Abhipūjāyimsu (360)

Janatam / Janitam (35)

๒. การพิมพ์นิคหิต

การพิมพ์นิคหิตที่เป็นอักษรโรมัน ผู้วิจัยพบโดยมากจะเป็นการเปลี่ยน (°) (am) (นิคหิต) เป็น ๓ เพราะการอาเทศนิคหิตเป็น ๓ ในที่บางแห่งนั้น ภาษาบาลีทำไม่ได้ ถือว่าผิดกฎทางไวยากรณ์ แต่การพิมพ์ในอักษรโรมันจะเห็นการเปลี่ยนนิคหิตเป็น ๓ อยู่ทั่วไป เช่น

Icchiticchitamannādim / Icchiticchitamannādim (64)

Vessantarattabhāvevam / Vessantarattabhāvevam (68)

Rājavannaṃ / Rājavannaṃ (76)

Kannikāyam / Kannikāyam (80)

Vaddhanahemajālam / Vaddhanahemajālam (89)
 Ajinappavenim / Ajinappavenim (92)
 Khuppipāsābhibhūtānam / Khuppipāsābhibhūtānam (112)
 Bāhum / Bāhum (196)
 Marūnam / Marūnam (277)
 Ramaniyamaniggūhāyam / Ramaniyamaniggūhāyam (449)

การอาเทศนิคหิตเป็น ๓ นี้ ปรากฏเฉพาะต้นฉบับสมาคมบาลีปกรณ์เท่านั้น
 ในต้นฉบับของสำนักพิมพ์สหภาพพม่าไม่มีเลย

๓. การพิมพ์พยัญชนะ

การพิมพ์ภาษาบาลีด้วยอักษรโรมัน มีปัญหาเพราะต้องใส่เครื่องหมาย
 ประจำตัวอักษรแต่ละตัว ถ้าใส่ผิดหรือลืมใส่ จะทำให้ความหมายเปลี่ยนไปทันที

การพิมพ์พยัญชนะคลาดเคลื่อนมีปรากฏทั้ง ๒ ฉบับ แต่ฉบับสมาคมบาลี
 ปกรณ์มากกว่าฉบับของสำนักพิมพ์สหภาพพม่า สรุปเป็นตัวอย่างได้ดังนี้

Sodhetha / Sodheta (35)
 Thānam / Thānam (41)
 Virājamānam / Virājamānam (51)
 Dānapāramī / Dānapāramī (61)
 Jātakkhānēpi / Jātattthakkhānēpi (98)
 Sunimsu / Sunimsu (110)
 Pahasimsu / Pabhasimsu (111)
 Mupagañchī / Mupagañci (111, 253, 296)
 Surāṅganā / Surāṅganā (144)
 Pacchā / Paccā (166)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักเกณฑ์ในการเขียนคำบาลีและคำไทย

ในการตรวจสอบชำระคัมภีร์ชินจริค ได้ถือเกณฑ์ในการเลือกคำดังนี้

๑. คำบาลีในคัมภีร์ชินจริคที่ตรงกันทุกฉบับ และแปลได้ความหมายถูกต้องตามเนื้อเรื่อง ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์และฉันทลักษณ์ถือว่าเป็นคำหรือข้อความที่ถูกต้อง
๒. คำบาลีที่ต่างกันในคัมภีร์นี้ ผู้วิจัยใช้หลักเกณฑ์ทางไวยากรณ์และฉันทลักษณ์เป็นเครื่องตัดสิน
๓. คำไทยที่ใช้เขียนในวิทยานิพนธ์นี้ ถือตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๓

การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์ชินจริต

คัมภีร์ชินจริต เป็นคัมภีร์ประเภทกาศย (กาวุย) พระเมฆังกร
เถระรจนาคัมภีร์นี้ในลักษณะสรรเสริญสฤทธิพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การรจนามาได้แบ่ง
เป็นบท หรือปริเฉทเหมือนคัมภีร์ปฐมสมโพธิกถา ท่านรจนาคิดต่อกันไป โดยวางโครง
สร้างของเรื่องไว้เป็น บทปณาม-ปฏิกุญา เนื้อเรื่อง และคำนิคมคาคา (คำลงท้าย)

การศึกษาวิจัยคัมภีร์ชินจริตในบทนี้ จะแยกศึกษาในเรื่อง ปณาม ปฏิกุญา
เนื้อเรื่องย่อ นิคมคาคา ลักษณะฉันท อลังการ และสำนวนภาษา โดยแบ่งเนื้อหาที่จะ
อธิบายดังต่อไปนี้

ปณาม

ปณาม (ประณาม) คือบทไหว้ครู หรือบทบูชาพระรัตนตรัย^๑ นับว่าเป็นสิ่ง
จำเป็นที่ผู้ประพันธ์ต้องยึดถือเป็นธรรมเนียมที่จะต้องรจนาไว้ในเบื้องต้นแห่งการแต่ง
หนังสือ^๒ ในคัมภีร์ชินจริตนี้ พระเมฆังกรเถระได้รจนาบทปณามไว้ ๓ คาคาในรูปของ
ปรัญยาวัดฉันท หรือปรัญยาวัดคาคา สามารถแยกวิเคราะห์บทปณามได้ดังนี้

^๑ วินยุตตสารสนธิปณี นาม วินยวินิรุธยฎีกา ปรัโม ภาโค (ร่างกู่: โรง
พิมพ์พุทธศาสนา, ๒๕๐๖), หน้า ๕.

พระอริยวังสขัมมเสนาปติมหาเถระ, มณีสารมณฺฐสาฎีกา ปรัโม ภาโค
(ร่างกู่: โรงพิมพ์พุทธศาสนา, ๒๕๐๗), หน้า ๓๒.

^๒ พระขัมมปาลมหาเถระ, สีลธชฺชวธกฺกัฎฐา (ร่างกู่: โรงพิมพ์พุทธศาสนา
สภา, ๒๕๒๑), หน้า ๑.

พระสารีบุตรมหาเถระ, สารุตตปณี นาม วินยฎีกา ปรัโม ภาโค
(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๑), หน้า ๑.

ปณาม มี ๓ ประการคือ

๑. กายปณาม
๒. วจีปณาม
๓. มโนปณาม^๓

กายปณาม คือการกราบไหว้บูชาด้วยเบญจางคประคิณ^๔ การกระทำอัญชลี และการอภิวาทเป็นต้นเหล่านี้จัดเป็น กายปณาม คือการนอบน้อมด้วยกายพร้อมทั้งอวัยวะทุกส่วนในร่างกาย^๕

สำหรับกายปณามนี้ ผู้ประพันธ์ หรือผู้ปฏิบัติ สามารถปฏิบัติด้วยตนเองได้ ทำให้ตนเองได้รับอานิสงส์แห่งคุณงามความดี และสามารถทำให้ผู้ที่พบเห็นการปฏิบัติ เช่นการอภิวาทเป็นต้นนั้น เกิดศรัทธาปสาทจนน้อมนำเอาเป็นแบบอย่าง

วจีปณาม คือการเปล่งวาจาจากลำคอสรรเสริญสกุติสวคมนตรีอันอ่อนน้อมขอพร หรือแม้แต่การประพันธ์เป็นบทความไว้ในเบื้องตนของคัมภีร์ที่ผู้ประพันธ์จะรจนาต่อไป เช่นปณามคาถาในคัมภีร์ชินจริตนี้ที่จัดเป็น วจีปณาม คือการนอบน้อมด้วยวาจา^๕

สำหรับ วจีปณาม นี้ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นที่ได้สดับเรื่องราวการกล่าวสรรเสริญสกุตินั้น ทำให้เกียรติคุณพระรัตนตรัยแพร่กระจายไป ยิ่งถ้าเป็นงานประพันธ์เช่นที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ย่อมเกิดประโยชน์ต่ออนุชนรุ่นหลังที่ได้มาศึกษาคัมภีร์นั้นเป็นอเนกอนันต์ ไม่รู้จักหมดสิ้น トラบเท่าที่บทประพันธ์ชิ้นนั้นยังไม่สูญหายไปจากโลก

^๓ พระอริยวงศ์มมเสนาปติมหาเถระ, มณีสารมณฺฑุสวภีดา ปฐโม ฉาโค, หน้า ๖๖.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๖.

วินยตฺถสสารสนฺทปิณี นาม วินยวินิรฺจนภีดา ปฐโม ฉาโค, หน้า ๕.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

พระอริยวงศ์มมเสนาปติมหาเถระ, มณีสารมณฺฑุสวภีดา ปฐโม ฉาโค, หน้า ๖๖-๖๗.

เท่านั้น แต่จะอย่างไรก็ตาม ยังมีงานประพันธ์ชิ้นหนึ่งที่ถูกระบุว่า ท่านผู้รจนามุ่งให้เป็น มโนปณาม เช่น พระสิริมังคลาจารย์กล่าวไว้ในงานของท่านว่า

อญฺหิ อจฺริโย มนสา รตนชุตฺถิ ปณฺมิตฺวา อิทิ ปกรณมารภิ.
คฺชฺมา ปกรณารมฺเณ ปณามคาคฺฉิ อทฺชเสชฺวา:๒.

พระญาณวิลาสเถระ ไค้ยน้อมพระรัตนตรัยด้วยใจ แล้วจึงรจนาคัมภีร์สังขยาปกาสกะ เพราะฉะนั้น ในเบื้องต้นของคัมภีร์สังขยาปกาสกะ จึงไม่มีบทปณามคาถา

ผู้วิจัยได้ศึกษา ปณามคาถา ที่พระเมธีขรรค์เถระรจนเอาไว้ในคัมภีร์ชินจริตนี้ แล้วพบว่า ในบทพุทธปณามนั้น ท่านมุ่งแสดงให้ผู้ศึกษาทั้งหลายทราบถึงพุทธคุณโดยย่อ ในบทธรรมปณาม ท่านก็กล่าวโดยสรุปให้เห็นถึงอาณาภาของพระธรรม ในบทสังขปณาม ท่านแสดงให้เห็นถึงความบริสุทธิ์ของพระอริยสงฆ์ และอาณาภาของศีล

นอกจากนี้ยังได้พบว่า พระคณฺธรจนาจารย์ทั้งหลายได้รจนามบทบูชาพระรัตนตรัยอย่างไรเพราะไว้ในเบื้องต้นของคัมภีร์ที่ท่านรจนาก็เพื่อป้องกันอันตรายต่าง ๆ ที่จะมาเบียดเบียนบิฑา ทั้งยังเป็นกรเพิ่มพูนคุณธรรม ๕ ประการ^{๓๓} ให้แก่ตนเอง และอนุชนรุ่นหลังที่มาศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์นั้น ๆ อนึ่งแม้เพียงการน้อมใจระลึกถึงพระรัตนตรัย ก็ทำให้ความหวาดกลัว อาการสะกึ่งตกใจกลัว ตลอดจนถึงอาการขน-ทองสยองเกล้าต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นก็พลันมลายหายไป^{๓๔} ทั้งยังเป็นกรบรรเทาภิเลส มีรากะเป็นต้น และยังความปริศนาปรามโหมยให้เกิดขึ้นเป็นลำดับไปจนถึงการบรรลุนิพพาน เป็องสูง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๓๓}พระสิริมังคลมหาเถระ, สังขยาปกาสกฏีกา (ลําปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๕), หน้า ๕๖. (อักษฺาเนา).

^{๓๔}พระอริยวังสรํมเสนาปคิมหาเถระ, มณิสารมณฺฐสาฎีกา ปฐโม ภาค, หน้า ๑. ว่า

ททภาเวณ จ อายฺวณฺณสุทฺทผลปฏิภาณสงฺฆาตา ปญฺจ คุณา วุชฺชนฺติ.

^{๓๕}สุตฺตคนฺธิฎเณ สํยุตฺตคนฺธิกาณฺธสฺส สคฺคาถวตฺตโค (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๒๓.

ปฏิญญา

ปฏิญญา คือการให้คำมั่นสัญญา หรือการให้เหตุผลยืนยัน โดยการถือเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือความสุจริตใจเป็นที่ตั้ง สำหรับในการแต่งหนังสือนั้น ปฏิญญา จึงหมายถึง คำมั่นสัญญาว่าจะทำเนียบเรื่องที่ตนเองจะรจนา และเป็นกรกล่าวนำเรื่องเรื่องที่ตนจะรจนาให้นักศึกษาได้ทราบถึงจุดมุ่งหมายของบทประพันธ์ และบทปฏิญญานี้ผู้ประพันธ์จะต้องเขียนชี้แจงไว้ในลำดับก่อนจากบทนอบน้อมพระรัตนตรัย ในคัมภีร์ชินจริตนี้ พระเมธังกร ก็เขียนบทปฏิญญาไว้ก่อนจากบทนมัสการพระรัตนตรัย โดยรจนาเป็นปฐยาวัตคถาไว้ ๔ คถา คือคถาที่ ๔-๗ ผู้วิจัยจะนำมากล่าวถึงต่อไปนี้

ปฏิญญา (คำรับรองในการรจนาหนังสือนี้) ต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ^๕

๑. สัญญา หมายถึง ชื่อหนังสือ หรือชื่อ คัมภีร์
๒. นิमित " เหตุที่ตองรจนาเรื่องนั้น
๓. กัตกา " ผู้ประพันธ์ หรือผู้เป็นกวีนั้นเอง
๔. ปริมาณ " จำนวนบทประพันธ์ หรือขนาดความยาวสั้นของงานประพันธ์
๕. ประโยชน์^๖ " ผลหรือเป้าหมาย ที่คาดหวังไว้ว่าจะได้รับจากงานประพันธ์เรื่องนั้น

องค์ประกอบทั้ง ๕ นี้พระเมธังกรได้แสดงไว้ในบทปฏิญญา ที่ปรากฏในคัมภีร์ชินจริต ซึ่งผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์ให้เห็นดังต่อไปนี้

๑. สัญญา ชื่อคัมภีร์ แสดงด้วยคำว่า ชินสูส จริต (คัมภีร์ชินจริต)

^๕ พระวชิรพุทธมหาเถระ, น्याสาปกรณ (ลำปาง: ทามะโฮ, ๒๕๓๒) หน้า ๔. (อักษานา).

^๖ วินยตถสารสนธิ์ปณี นาม วินยวินยอยภักขา ปรุโม ภาโต. หน้า ๖.

๒. นิมิต เหตุ หรือ สาเหตุ หรือโครงเรื่องที่พระเมษังกรจะรจนา แสดงด้วยคำว่า ทฬี ทฬี สุวิตุติณฺณ (ที่มีแพร่หลายในคัมภีร์นั้น ๆ)^{๑๓} (๘)

สำหรับนิมิต เหตุที่ต่องรจนาเรื่องนั้น แบ่งได้เป็น ๒ ชนิด

ก. เหตุภายใน หมายถึง ความกรุณาที่เกิดขึ้นในดวงใจของ พระเมษังกรเอง

ข. เหตุภายนอก หมายถึง การได้เห็นอนุชนผู้มาศึกษาเล่า เรียนในภายหลังได้รับความยากลำบาก เพราะแม้จะศึกษาเพียงเรื่องเดียว ก็ต้องใช้ คัมภีร์หลายเล่ม จึงจะได้ความรู้มาปะติดปะต่อกัน ซึ่งพระเมษังกรแสดงให้ทราบด้วย คำว่า ทฬี ทฬี สุวิตุติณฺณ (๘)

๓. กัตตา หมายถึง พระเมษังกร ผู้แต่งคัมภีร์ ซึ่งท่านแสดงด้วยคำว่า ปวอชามิ อันเป็นคำกิริยาอาชยาตที่บอกประธานว่า อหิ ข้าพเจ้า (พระเมษังกร) จักรจนา (๘)

สำหรับ กัตตา ตัวผู้ประพันธ์นั้น แบ่งได้เป็น ๒ ชนิดคือ

ก. มุขยนัย หมายถึง นัยโดยตรง ซึ่งบอกชื่อผู้แต่งไว้ในคัมภีร์ จินจิริคนี้ มีปรากฏในคาถาที่ ๘๓๑ ว่า เมชงกรภิกขาเนน (พระเถระชื่อเมษังกร)

ข. อุปจารณัย หมายถึง นัยโดยอ้อมซึ่งบอกชื่อผู้แต่งไว้ด้วยคำ กิริยาอาชยาตว่า ปวอชามิ (๘) ปาปุณเณยฺย (๘๖๘) และคำสรรพนามที่เป็นอุคคม บุรุษว่า เม (๖,๑๓๕), มยฺหิ (๘๕๘), และ มยา (๘๕๘)

๔. ปริมาณ จำนวนบทประพันธ์ หรือจำนวนคาถา หรือขนาดความยาว สั้นของงานประพันธ์ พระเมษังกรแสดงไว้ด้วยคำว่า สมาสเน^{๑๔} (โดยย่อ) ซึ่งท่าน แสดงไว้ในคาถาที่ ๘ และคำว่า สมาสเน^{๑๕} (โดยย่อ) ซึ่งท่านแสดงไว้ในคาถาที่

^{๑๓} กุวิทยานิพนธ์เล่มนี้, หน้า ๑๐๕

^{๑๔} วินยตถสสารสนฺธิปนี นาม วินยวินิจฺจยภิกขา ปฐโม ภาโก. หน้า ๑๐.

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

๑๓๕ ส่วนในนิคมคานา พระเมษังกร ท่านระบุไว้ชัดเจนนว่า คัมภีร์ชินจริคนี้มีจำนวน ๔๗๓ คานา หรือ ๔๔๕ คัมภีระ^{๒๐}

๕. ประโยชน์ ผลหรือเป้าหมายที่คาดหวังว่าจะได้รับจากการประพันธ์เรื่อง พระเมษังกรแสดงด้วยคำว่า ปณิธิ ตี สรบุคานัน ๗ เปฯ สาชโว ปริกฤษด^{๒๑} ความว่า เมื่อสาธุชนมาระลึกถึงพระชินจริคอย่างละเอียดพระนิพพานแม้จะเป็นสภาวะธรรมที่รู้ได้ ยาก ก็กลับรู้ได้ง่าย (ดังนั้น) จึงไม่ต้องพูดถึงการได้โลกีย์สมบัติ เพราะเหตุนั้น ขอ เหล่าสาธุชนผู้ปรารถนาพระนิพพาน จงเจียรไสตประนมหัตถ์ แล้วตั้งใจศึกษาคัมภีร์ชินจริคไปตามลำดับบท ที่ข้าพเจ้า(พระเมษังกร)รจนเอาไว้อย่างวิจิตรงดงามไพเราะสะสลาย และเสนาะไสตของผู้สดับอยู่ตลอดกาล^{๒๒}

รวมความทั้งหมดที่ผู้วิจัยได้ศึกษาในช่วง ๗ คานาแรกนี้ ก็พบความสมบูรณ์ในส่วนต้นของคัมภีร์ชินจริค ทอสรูปให้เห็นชัด ๆ โดยย่อคงต่อไปนี้

- ๑. มีบทมีสการพระรัตนตรัย ที่ไพเราะโดยสำเนียง งคงามด้วยอสังการ ถักซึ่งโดยอรรถ คราครังจิตไว้ในสันครส
- ๒. มีบทปฏิบัติที่หนักแน่น ด้วยข้อหนังสือ ด้วยคุณธรรมในดวงใจ ด้วยชื่อเสียงและเกียรติคุณของผู้ประพันธ์ ด้วยการจัดแนะให้เห็นประโยชน์ในการเรียน และระยะเวลาการเรียนอย่างกว้างขวางด้วยการใช้คัมภีร์ชินจริคเพียงเล่มเดียว
- ๓. มีบทที่แสดงให้เห็นอานิสงส์ในการเรียนคัมภีร์ชินจริค หรือแม้เพียงการระลึกถึงพระจริยาวัตรของพระชินอยู่เบื้อง ๆ ก็สามารถที่จะได้อิทธิพลยผลทั้งที่เป็นโลกีย์ และโลกุตรอย่างแน่นอน
- ๔. มีบทที่แสดงให้เห็นถึงมรรยาท ของนักศึกษาผู้ใฝ่ใจในการเรียนรู่ว่าควรประพฤติ หรือวางตัวไว้ในครุการวฐานตลอดระยะเวลาเรียน
- ๕. มีบทเชิญชวน นักปราชญ์ราชบัณฑิต และนักศึกษายุคใดในการวิจัย ให้มาสมัครช่วยการศึกษาคัมภีร์ชินจริคนี้โดยรูปแบบหรือแง่มุมต่าง ๆ

---

^{๒๐}คู่มือวิทยานิพนธ์เล่มนี้, หน้า ๒๔๑
^{๒๑}คู่มือวิทยานิพนธ์เล่มนี้, หน้า ๑๐๖
^{๒๒}คู่มือวิทยานิพนธ์เล่มนี้, หน้า ๒๐๑

เนื้อเรื่องโดยย่อ

เนื้อเรื่องย่อแบ่งเป็น ๓ คือ

๑. ทูเรนิทาน
๒. อวิทูเรนิทาน
๓. สันติเกนิทาน

ทูเรนิทาน กล่าวถึงสุเมธคาบสได้ตั้งความปรารถนาอย่างจริงจัง ณ เบื้องบาทมูลของพระที่นั่งกรพุทฺธเจ้า จนถึงจตุจากอัทธภาพที่เป็นพระเวสสันดรแล้วไปบังเกิดในकुสิทสววรรค

อวิทูเรนิทาน กล่าวถึงพระโพธิสัตว์จตุจากสววรรคชั้นकुสิท จนถึงศรีสรุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณที่โคณฑันโพธิ์

สันติเกนิทาน กล่าวถึงพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หลังจากทรงบรรลุพระสัมโพธิญาณแล้ว เสด็จจาริกเทศนาสั่งสอนเวไนยสัตว์ตลอด ๔๕ พรรษา จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

นิคมคาถา^{๒๓} (คำลงท้าย)

คำลงท้ายในคัมภีร์ชินจริต พระเมธังกรไครจนาไว้ทั้งหมด ๑๕ คาถา
รจนาเป็น ตติยภการวิปูลาฉันท์ ๑ คาถา (๔๕๔) ปรัยวาทฉันท์ ๑๔ คาถา (๔๕๕-๔๗๒)

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบชำระต้นฉบับใบลานทั้ง ๓ ฉบับในนิคมคาถานี้ มีคาถา
ซาคหายไป ๔ คาถา คือ คาถาที่ ๔๖๕-๔๗๒ จบบาทคาถาที่ ๔๖๔ ว่า "ปาปุเฒยฺย
สิวั ปุริ" ในต้นฉบับใบลานทั้ง ๓ ฉบับปรากฏข้อความจารไว้ว่า "๗๗ สิทธิ-
ภวทุ สชพทา ๗ จบ" เหมือนกัน

ส่วนในฉบับบาลีสมาคมปกรณ และฉบับของสหภาพพม่ามีครบทั้ง ๑๕ คาถา
แต่ฉบับสมาคมบาลีปกรณจะปรากฏในคำเชิงอรตตรงคาถาที่ ๔๖๕ ว่า

"คาถาที่ ๔๖๔-๔๗๒ ไม่ปรากฏในคัมภีร์ แต่มีในหนังสืออธิบาย ซึ่ง
ข้าพเจ้า (คัมภีร์. เอช. ที. โรส) ได้คำอธิบายจากคัมภีร์พิมพ์"^{๒๔}

เมื่อรวมทุกคัมภีร์แล้ว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า วรรณกรรมบาลีในสมัยโบราณไม่
นิยมระบุชื่อผู้รจนาวัวโดยตรง จะบอกไว้ทางอ้อมเท่านั้น จะเห็นได้จากการใช้สรรพ
นามว่า "อหิ" (ข้าพเจ้า) เริ่มตั้งแต่บทพณาม-ปฏิญญาคาถา เนื้อเรื่อง จนถึงนิคม
คาถา จะพบคำว่า "เมฆงกรากิชาเนน" ในคาถาที่ ๔๗๐ ซึ่งเป็นชื่อผู้รจนาวัวโดยตรง
นั้น อาจจะเป็นการแต่งเสริมโดยพระคณาจารย์รุ่นหลังแน่นอน จึงสรุปความได้
ว่า คัมภีร์โบราณกับคัมภีร์สมาคมบาลีปกรณ์นั้นตรงกัน ที่เพิ่มมาอีก ๔ คาถานั้น
เพราะแต่งเพิ่มเติมภายหลัง ส่วนคัมภีร์ของสหภาพพม่าไม่มีคำชี้แจงในเรื่องนี้ไว้

อย่างไรก็ตามในคาถาสุกท้าย (๔๗๒) มีคำว่า "ภเว ภเวห เตสสุกทิ-
จตุสสทิ คณฺโถ ปญฺจปญฺญาสาริกิ ปญฺจสสทิ" แปลว่า "ในคัมภีร์ชินจิริณี (นับ-
โดยบท) มี ๔๗๓ คาถา (นับ) โดยคันดะ มี ๕๕๕ คันดะ"^{๒๕} ตรงจุดนี้เอง ผู้วิจัยจึง
พยายามหาคาถาที่ ๔๗๓ ว่าจะมีความเป็นมาอย่างไร ก็ยังไม่พบคาถาเพิ่มเติม จึงใช้
วิธีนับคันดะ ก็ปรากฏว่ามีคันดะขาดหายไป ๒ คันดะ นับเป็นพยางค์ได้ ๖๔ พยางค์
เมื่อจะให้ครบ ๔๗๓ คาถาดังกล่าวไว้ ก็ต้องย้อนมาหาคันดะที่หายไปนั้น ถ้ารจนาวัวเป็น
คาถาจะได้คาถาในกลุ่ม "อฏฐิ"^{๒๖} เพราะคาถาในกลุ่มนี้มีบาทละ ๑๖ พยางค์ เมื่อ
รวม ๔ บาทก็จะได้ครบตามจำนวนพยางค์ที่หายไปคือ ๖๔ พยางค์ หรือ ๒ คันดะ หรือ
๑ คาถา ก็จะครบ ๔๗๓ คาถาตามที่กล่าวไว้แน่นอน

^{๒๔} W. H. D. Rouse, "Jinacarita," Journal of the Pali text Society (1904-1905): 31.

^{๒๕} หนึ่งคันดะมี ๓๒ พยางค์ กุวิธานินพนธ์เล่มนี้, หน้า ๒๕.

^{๒๖} คันธสารภิกขุ, วุกโตทยฉันทปกรณแปล (ล่าปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๗),
หน้า ๕. (อักษราเนา).

รูปแบบของฉันทลักษณ์

พระเมธีขรรค์ไชยศรี ได้รจนาคัมภีร์ชินจรีทศกัณฑ์การประพันธ์เป็นประเภทฉันทลักษณ์ มีทั้งหมด ๔๗๒ คาถา ประกอบด้วยฉันท ๑๒ ชนิด เป็นฉันทที่ปรากฏในคัมภีร์วุดโททัยฝ่ายบาลี และคัมภีร์วุดทรตนากร* ฝ่ายสันสกฤตซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

สำหรับคัมภีร์วุดโททัย พระสังฆราชชิตมหาสามีท่านแสดงฉันทไว้ ๑๐๘ ชนิด จัดเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ฉันทมาตราพฤติ มี ๒๕ ชนิด

๒. ฉันทวรรรพฤติ มี ๘๓ ชนิด

และท่านยังกำหนดให้มีสามัญญคาถาอีกชนิดหนึ่งทั้งในมาตราพฤติและวรรรพฤติ รวมเป็น ๑๐๘ ชนิด^{๒๑}

คณนิยม

คณนิยม คือการกำหนดมาตรา หรือ คุลหุ ให้เข้าเป็นกลุ่ม ๆ เช่น กำหนดให้ ๘ มาตราเป็น ๑ คณะในฉันทมาตราพฤติ กำหนดให้ ๓ พยางค์เป็น ๑ คณะในฉันทวรรรพฤติ

ในฉันทมาตราพฤติท่านกำหนดให้ใช้ได้เพียง ๕ คณะเท่านั้น ดังมีกฎระบุไว้ว่า

ภขสา สขทคลหุ ปฏจิเม สญฐิตา คณา
อริยาหิพหิ วิญญูเยยา คโณ อธิ จตุฏกโล^{๒๒}

^{๒๑} คันขสารภิกษุ, วุดโททัยฉันทโปกกรณ์แปล, หน้า ๒๑.

^{๒๒} พระสังฆราชชิตมหาสามี, วุดโททัยปกกรณ์ แปลโดยพระธรรมคุณาภรณ์ ฐิตปญญเถระ (ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๐๘), หน้า ๒. (คณะสงฆ์วัดโพธาราม จัดพิมพ์อุทิศถวายในงานพระเมรุพระศพสมเด็จพระสังฆราช ฉญาโณทยมหาเถระ ณ พระเมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๘).

* Kedārabhaṭṭa. Vṛttaratanākara (Bombay: Lakṣmīveṃkaṭeśvara press, 1965).

แปลว่า คณะ ๕ คณะได้แก่ ภา-คณะ ช-คณะ ส-คณะ ม-คณะ
และ น-คณะนักศึกษาทั้งพึงทราบว่ามีปรากฏในอริยาคาถาเป็นต้น
คณะในฉันทมัคราพฤตินี้ แต่ละคณะต้องมี ๔ มาตรา

ในคัมภีร์ชินจริคนี้ ไม่ปรากฏว่ามีฉันทมัคราพฤติเลย ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงขอกล่าว
เรื่องฉันทมัคราพฤติไว้เพียงเท่านี้

ฉันทมัคราพฤติ

ฉันทมัคราพฤติ พระฉันทาจารย์ท่านกำหนดคณะไว้ทั้งหมด ๔ คณะ คณะหนึ่ง ๆ
มี ๓ พยางค์มีช้อยบังคับดังต่อไปนี้

สชพอลา   มุนาหิคลหุ   อุยา   มชฌนุตกร   ชสา
มชฌนุตลา   รเทเตฏฐ   คณา   โค   กร   โล   ลหุ^{๒๔}

- คณะ ๔ คณะคือ ม-คณะ น-คณะ ภา-คณะ ย-คณะ ช-คณะ
ส-คณะ ร-คณะ และ ค-คณะ โค หมายถึง กร   โล หมายถึง ลหุ

ในวิทยานิพนธ์นี้ผู้วิจัยใช้เครื่องหมายแทน กร-ลหุ ดังต่อไปนี้

เครื่องหมาย "๐" หมายถึง กร
เครื่องหมาย "๑" หมายถึง ลหุ

คณะฉันท์ ทั้ง ๔ คณะนี้มีกฎช้อยบังคับใช้ กร   ลหุ ดังนี้คือ

๑.	สชพกร	ม-คณะ	มี	๓	พยางค์	เป็นกรล้วน	ใช้สัญลักษณ์เป็น	๐ ๐ ๐
๒.	สชพลหุ	น-คณะ	"	๓	"	เป็นลหุล้วน	"	๑ ๑ ๑
๓.	อาหิกร	ภา-คณะ	"	๓	"	มีกรอยู่คน	"	๐ ๑ ๑
๔.	อาหิลหุ	ย-คณะ	"	๓	"	มีลหุอยู่คน	"	๑ ๐ ๑
๕.	มชฌกร	ช-คณะ	"	๓	"	มีกรอยู่กลาง	"	๐ ๑ ๑
๖.	มชฌลหุ	ร-คณะ	"	๓	"	มีลหุอยู่กลาง	"	๑ ๐ ๑
๗.	อนุตกร	ส-คณะ	"	๓	"	มีกรอยู่ท้าย	"	๑ ๑ ๐
๘.	อนุตลหุ	ค-คณะ	"	๓	"	มีลหุอยู่ท้าย	"	๑ ๑ ๐

^{๒๔} พระสังฆวิกรมมหาสามี, วุดโคตยปรภกรณ แปลโดยพระธรรมมุนีญาณภรณ์
วิมลปัญญเดว, หน้า ๒.

เพื่อการจดจำได้ง่าย พระโบราณจารย์จึงประพันธ์เป็นคาถาไว้ว่า

สชพณฺณ โม สุมินิ โน   สุกโต โส มุนินฺท โส,
มาราริ โค มารชิ โภ   นายโก โร มเหสี โย^{๑๐}

หมายความว่า

ม คณะ	สชพณฺณ	น คณะ	สุมินิ
ส คณะ	สุกโต	ช คณะ	มุนินฺท
ท คณะ	มาราริ	ภ คณะ	มารชิ
ร คณะ	นายโก	ย คณะ	มเหสี

สัญลักษณ์ของ ฅร ลหุ

สัญลักษณ์ ฅร ลหุ หรือสำนวนของฅร ลหุ นั้น ท่านกำหนดให้เขียนเป็นรูปต่าง ๆ หลายอย่างดังต่อไปนี้

สัญลักษณ์ฅร เขียนได้ ๕ อย่างคือ

๑. เขียนเป็นรูปพระจันทร์ครึ่งซีก " ◡ "
๒. เขียนเป็นรูปห่วงใส่หูเด็กหญิง คล้ายตัวเอสอักษรโรมัน " S "
๓. เขียนเป็นรูปไม้ตีกลองลึงกา ปลายงอ " ? "
๔. เขียนเป็นรูปปลายหางกระเบน " | "
๕. เขียนเป็นรูปไม้ค้ำ แบบศัลยาจารย์กวักพระเชตุพน ฯ " ~ "

สัญลักษณ์ลหุ เขียนได้ ๓ อย่างคือ

๑. เขียนเป็นรูปไม้กลัดเส้นตรง " — "
๒. เขียนเป็นเลขศูนย์ (๐) แบบศัลยาจารย์กวักพระเชตุพน ฯ " ๐ "
๓. เขียนเป็นรูปตีนเหยียบ (สระ อู) " ๐ "

ในวิทยานิทานนี้ ผู้วิจัยใช้รูป ฅร เป็น ~ ลหุ เป็น ๐ ตามความนิยมทั่วไป

^{๑๐} ฉันทน์ ชาวไร่, "ฉันทศาสตร์" สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน

พยางค์ที่จัดว่าเป็น คุรุ หมายถึง^{๓๑}

- พยางค์ที่มีสระเสียงยาวทั้งหมด (ที่ชกรุ) เช่น กากา (๔๔) นาวา (๑๐๐)
- พยางค์ที่มีตัวสะกด (สัโยคาทิกรุ) " ธุมจอกมบุตฺทริ (๓๖)
- พยางค์ที่มีนิคหิต (นิคฺคทิตฺปรครุ) " นภี อเสสิ (๑๐๕)
- พยางค์ที่อยู่ตัวสุดท้ายบาท (ปาทนุคครุ) " มโนรมานี (๑๒๕)

พยางค์ที่จัดว่าเป็น ลหุ หมายถึง

- พยางค์ที่มีสระเสียงสั้นและไม่มีตัวสะกด เช่น วิหริติ (๔๐๔)
- บาท (บาท)

บาทคือ จำนวนพยางค์ในแต่ละวรรคของฉันท์แต่ละชนิด เช่น ปิฎยาวัดฉันท์ มี ๔ บาทเป็น • คาถาหรือ • บท แต่ละบาทมี ๔ พยางค์ หรือ วรรคคิดฉันท์มีบาทละ ๑๔ พยางค์ รวม ๔ บาทเป็น • คาถาหรือ • บทเป็นต้น

ยติ (การหยุดและการตัด) มี ๒ คือ

- มัธยติ ยติกลางบาท
- ปาทันตยติ ยติที่สูคบาท

มัธยติ (ยติกลางบาท) หมายถึงการหยุดพักเสียงในระหว่างบาทเช่น

นิรุจํ กิงฺกนิฆาณานาทรุจิริํ สิงคิวิํ สิงคากุณฺโณ (๔๑๔) แยกยติเป็น ๑๒ - ๓ (๑๒ พยางค์ และ ๓ พยางค์) ๑๒ พยางค์ไค้แก่ นิรุจํ กิงฺกนิฆาณานาทรุจิริํ, ๓ พยางค์ไค้แก่ สิงคิวิํ สิงคากุณฺโณ

ปาทันตยติ (ยติที่สูคบาท) หมายถึงการหยุดพักเสียงเมื่อสวดจบบาทหนึ่ง ๆ หรือการเว้นวรรคเมื่อเขียนครบจำนวนพยางค์ของแต่ละบาท เช่น

อุตฺถมํ อุตฺถมฺวเคน นมฺสฺสิตฺถวา มฺเหสิโน,
นิชฺพานมฺรุตํ ปาท- ปฺงฺกชํ สฺรชฺชนาลินี (๑)

^{๓๑}คันสารภิกษุ, วุกโททยฉันทโศปกรณแปล (ล่าปาง: วัคห่านะโอ, ๒๕๒๗), หน้า ๓๓-๓๕. (อักษ่าเนา).

ในคัมภีร์ชินจริคนี้ พระเมธังกรได้ไ้จัดหมวดหมู่พฤกษานาคอด โดยไ้จัดห
ลักษณะที่ปรากฏในคัมภีร์วุดโคทัย ๑๑ ชนิด ได้แก่

๑. ปุ้ยวักฉันท์ (บาทละ ๔ พยางค์)
๒. วิปุลฉันท์ (บาทละ ๔ พยางค์)
๓. อินทรวีเชียรฉันท์ (บาทละ ๑๑ พยางค์)
๔. อุเปนทรวีเชียรฉันท์ (บาทละ ๑๑ พยางค์)
๕. อุปชาคฉันท์ (บาทละ ๑๑ พยางค์)
๖. รโหทคฉันท์ (บาทละ ๑๑ พยางค์)
๗. กุซงคปยาคฉันท์ (บาทละ ๑๒ พยางค์)
๘. วังสิฎฐฉันท์ (บาทละ ๑๒ พยางค์)
๙. วสันตคคิลฉฉันท์ (บาทละ ๑๔ พยางค์)
๑๐. มาลินีฉฉันท์ (บาทละ ๑๕ พยางค์)
๑๑. สัททูลวิกกีหิตฉฉันท์ (บาทละ ๑๘ พยางค์)

นอกจากนี้ยังมี ววิสิคฉฉันท์ (บาทละ ๑๓ พยางค์) อีกชนิดหนึ่งที่ไม่ปรากฏ
ทั้งฝ่ายบาลีและสันสกฤต ผู้รจนาท่านแต่งฉฉันท์นี้ไว้เพียงคาลาเดียวเท่านั้นคือคาลาที่ ๔๐๘^{๒๒}

ปุ้ยวักฉฉันท์

คาลาหนึ่ง ๆ มี ๔ บาทแต่ละบาทมี ๔ พยางค์ ท่านวางกฎไว้ว่า ต่อจาก
พยางค์ที่ ๑ ในบาททั้ง ๔ ห้ามใช้ ส-คะ และ น-คะ ต่อจาก ๔ พยางค์แรกใน
วิสมปาท (บาทที่ ๑ ที่ ๓ ซึ่งเรียกว่าบาทค) ให้ใช้ไ้ได้เฉพาะ ย-คะเท่านั้น และ
ต่อจาก ๔ พยางค์แรกในสมปาท (บาทที่ ๒ ที่ ๔ ซึ่งเรียกว่าบาทซอน) ให้ใช้ไ้ได้
เฉพาะ ข-คะเท่านั้น

ในคัมภีร์ชินจริคนี้ พระเมธังกรได้ไ้จัดฉฉันท์นี้ในการเล่าเรื่องเพื่อการคำ-
เนินเรื่องรวดเร็วขึ้น เพราะปุ้ยวักมีสำเนียงไพเราะ เนื่องด้วยมีสำเนียง กุ
ลหุ สม่่าเสมอหัดเทียมกัน เช่น กุ มี ๖ พยางค์ ลหุ มี ๖ พยางค์ จึงเป็น

^{๒๒}กุวิทยานิพนธ์เล่มนี้, หน้า ๖๗

วิปูลาฉันท^{๓๕}

วิปูลาฉันท เป็นฉันทในกลุ่มอนุภฏฐาฉันท มีลักษณะคล้าย ๆ ปรัชยาวัคฉันท โดยท่านวางกฎไว้ว่า

๑. ทุก ๆ บาทต้องมีเพียง ๔ พยางค์
๒. ท่อจากพยางค์ที่ ๑ ห้าม ส-คณะ น-คณะ ในบาททั้ง ๔
๓. ท่อจากพยางค์ที่ ๔ ในวิสมบาท จะต้องมี ม-คณะ หรือ น-คณะเป็นต้น
๔. ท่อจากพยางค์ที่ ๔ ในสมบาทจะต้องมี ช-คณะ

การเรียกชื่อนั้น เรียกตามคณะที่มีปรากฏอยู่ต่อจากพยางค์ที่ ๔ ในวิสมบาท อาจจะเป็น ปฐม, ทศิย, หรือ อุกย-วิปลาก็ได้ เช่นถ้ามี น-คณะอยู่ต่อจากพยางค์ที่ ๔ ในปฐมบาท ก็จะเรียกชื่อ วิปูลาฉันทนั้นว่า ปฐมการวิปูลาฉันทถ้ามี ม-คณะอยู่ในทศิยบาทก็จะเรียกว่า ทศิยมการวิปูลาฉันท หรือถ้ามี น-คณะอยู่ในวิสมบาททั้งสองบาท ก็จะเรียกว่า อุกยมการวิปูลาฉันท สำหรับคณะอื่น ๆ ก็มีการกำหนด และเรียกชื่อโดยนัยนี้ ดังนั้นวิปูลาฉันทนี้จึงมีรูปแบบถึง ๑๔ ชนิด

อนึ่งนอกจากวิปูลาฉันททั้ง ๑๔ ชนิดที่กล่าวมาแล้วนั้น ยังมีวิปูลาฉันทอีกชนิดหนึ่งซึ่งท่านเรียกชื่อว่า สังกัณณวิปูลาฉันท คือการรจนาโดยนำเอาวิปูลาฉันททั้ง ๑๔ ชนิดนั้นมาผสมกัน เช่น ปฐมบาทเป็น ฐการวิปูลาฉันท ส่วนทศิยบาทเป็นสการวิปูลาฉันท ในกรณีเช่นนี้ท่านจะรวมเรียกว่า ปฐมรการทศิยสการวิปูลาฉันท ตัวอย่างเช่น

เต เปลาตา ราชทุตา ปิฏฐุโถ อุนพุนชิตู,
ภูที คมิฐุสติ ภิจูชู กอตุล วาโส ภวิฐุสตีติ^{๓๖}

วิปูลาฉันทที่พบในคัมภีร์ชินจริตนี้มี ๑๕ คาถา แบ่งออกเป็น ๖ ประเภทตามลักษณะของคณะฉันท ดังต่อไปนี้

^{๓๕}คันธสารภิกษุ, วุดโททยฉันทโศปกรณแปล, หน้า ๒๓๓-๒๔๔

^{๓๖}สุตทนต์ปิฎก สุตทนต์นิคายสส สุตทนต์ปารุ-สมมปทคาถา-อุทาน-อิติวุตถก-สุตทนต์ปาทา (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๑), หน้า ๔๐๖.

- ๑. ประชุมการวิปลาจน์ที่ คือคาถาที่ ๑๖๓, ๔๐๑
- ๒. ทศนิยมการวิปลาจน์ที่ " ๑๔, ๑๕, ๑๕๐, ๓๗๕
- ๓. ประชุมการวิปลาจน์ที่ " ๑๔๐, ๓๒๒
- ๔. ทศนิยมการวิปลาจน์ที่ " ๕๖, ๑๕๔, ๑๕๕, ๓๒๔
- ๕. ทศนิยมการวิปลาจน์ที่ " ๔๕๔
- ๖. ทศนิยมการวิปลาจน์ที่ " ๒๑๓, ๒๑๔

ลักษณะประชุมการวิปลาจน์ที่

ประชุมปาท

ทศนิยมปาท

คณะ	ห้าม น-ส-คณะ								ม-คณะ								ห้าม น-ส-คณะ								ช-คณะ							
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
พยางค์	ม	วิ	ปู	ลา	โม	โก	ธิ	หา																								
สัญลักษณะ	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	

ทศนิยมปาท

จุดกลมปาท

คณะ	ห้าม น-ส-คณะ								ช-คณะ							
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
พยางค์																
สัญลักษณะ	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	

วิปลาจน์ที่ ยติ มีเฉพาะปาท้นตยติเท่านั้น

ตัวอย่าง ของประชุมการวิปลาจน์ที่

สุขาว ฉายา เต เมติ

อุตุคิรนต์ คิรปมีย

หายชชบเม ทหาหิติ

หายชชบเม ทหาหิ จ (๔๐๑)

^{๓๓} พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ, อนุโตนธรรม (สำปาง: ท่ามะโอ, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑. (อักษานา).

ลักษณะศติยมการวิปลาฉนัถ

ปรุณปาถ

ทุติยปาถ

คณะ		หาม น-ส-คณะ				ย-คณะ			
พยวงกั	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	
สัฎฐฉกษณั	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๒	๐	

		หาม น-ส-คณะ				ช-คณะ			
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	
	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๑	๐	

ตติยปาถ

จกคณปาถ

สัฎฐฉกษณั	๐	๐	๐	๐	๒	๒	๒	๐	
สุทร ^{๓๔}	ม	วิ	ปุ	ลา	โม	โก	ธิ	หา	
พยวงกั	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	
คณะ		หาม น-ส-คณะ				ม-คณะ			

		หาม น-ส-คณะ				ช-คณะ			
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	
	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๑	๐	

วิปลาฉนัถนั ยติ มีเฉพาปะาหันคยติเห้านัน

ทัวอย่าง ของศติยมการวิปลาฉนัถ

ชนสนุนิจัย กตุวา

อโห มยหึ ปิตาทโย

คคา มาสกั เอกนุปี

เนวาทาย ทิว อิติ (๑๔)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะปรุมนการวิปูลาฉันท

ปรุมนปาท

ทุกติยปาท

คณะ	ห้าม น-ส-คณะ				น-คณะ				ท-คณะ			
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔
พยางค์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔
สุทร ^{๓๘}	โน	ณ	วา	เจ	น	วิ	ปู	ลา				
สัญลักษณะ	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๑	๐	๐	๐	๐	๐

คตติยปาท

จตุคตปาท

สัญลักษณะ	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๑	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๑	๐
พยางค์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
คณะ	ห้าม น-ส-คณะ				ย-คณะ				ห้าม น-ส-คณะ				ท-คณะ			

วิปูลาฉันทนี้ ยติ มีเฉพาะปาห้นคยติเท่านั้น
ตัวอย่าง ของปรุมนการวิปูลาฉันท

อินทนีโลรวลย์

นนานารคณูสิค

หิสสเท ว สทา ยสุมี

ปริชาเนกปงกชา (๑๘๐)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะศคิยการวิปูลาฉนั

ปรุณปาท

หุคิยปาท

คณะ		ห้าม น-ส-คณะ			ย-คณะ			
พยงค	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
สัฎฐฉกษณ	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๒	๐

		ห้าม น-ส-คณะ			ช-คณะ			
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๑	๐

กคิยปาท

จตุทถปาท

สัฎฐฉกษณ	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๑	๐
สุทร ^{๕๐}	โนณ	ณ	วา	เจ	น	วิ	ปู	ลา
พยงค	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
คณะ		ห้าม น-ส-คณะ			น-คณะ			

	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๑	๐
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
		ห้าม น-ส-คณะ			ช-คณะ			

วิปูลาฉนั ยคิ มีเจพาปะาหันคคิเท้านัน

คัวย่าง ของศคิยการวิปูลาฉนั

ฉคิ กาคุน ปายาสิ

สสัฆ โลกนายโก

รณุนกนูนาน นคั

รณุนารานาลยาลย (๕๖)

ศุนยัวศยทรรพยากร
จุพาลงกรณัมหาศยาลย

ลักษณะศคิยภการวิปูลาฉนั

		ปรุฎปาท								ทุคิยปาท							
คณะ	ทียงค	หาม น-ส-คณะ				ย-คณะ				หาม น-ส-คณะ				ช-คณะ			
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
คณะ		๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐
ทียงค		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
สัฎฉคณะ		๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐

		คคิยปาท								จตุคคปาท							
คณะ	ทียงค	หาม น-ส-คณะ				ภ-คณะ				หาม น-ส-คณะ				ช-คณะ			
		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
คณะ		๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐
ทียงค		๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
สัฎฉคณะ		๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๓	๐
สคค		ภ	น	ฉ	วา	ภ	ท	ป	ลา								

วิปูลาฉนั ยค มีฉปะปาหคคิยคคิเทานัน
 คัวฉยง ของคคิยภการวิปูลาฉนั

ปฉฉาวรรคณา มยหิ สฉฉาคา มนมนุหิเว
 โคสมนุคิ สฉพชนั วุชฉิ คจฉค ฉฉพทา (๔๔๔)

ศุนยวิทยทรรพยากร
 จุพาลงกรณัมหาวิทยาลัย

๔ เรื่องคคิยภการ, หน้า ๒๑.

ลักษณะศกยสการวิปลาฉนท

ปรุมปาท

ทศกยปาท

คณะ	ห้าม น-ส-คณะ				ย-คณะ			
ทพยาค	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
สัณณลักษณะ	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๒	๐

	ห้าม น-ส-คณะ				ช-คณะ			
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๑	๐

ศกยปาท

จตุคตปาท

สัณณลักษณะ	๐	๐	๐	๐	๑	๑	๒	๐
สตร	โสณ	ณ	วา	ส	วิ	ปุ	ลา	สา
ทพยาค	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
คณะ	ห้าม น-ส-คณะ				ส-คณะ			

	๐	๐	๐	๐	๑	๒	๑	๐
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘
	ห้าม น-ส-คณะ				ช-คณะ			

วิปลาฉนทนี้ ยคิ มีเฉพาะปาหคยคิเท่านั้น
ตัวอย่าง ของศกยสการวิปลาฉนท

โอสการิกนุณปานานิ   กุณชิตวา   เทหสมุบท
ปชวาชปาลนิกอรุช-   มุลปุตโต   สุโร   วีย   (๒๑๓)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

อินทรวีเชียรฉันท

แปลว่า ฉันทที่มีลีลาเหมือนสายฟ้าขององค์อมรินทร์ เพราะมี
 ท-คณะ ๒ คณะ เรียงกัน ช-คณะ และครุ ๒ พยางค์ เป็นเอกาทศกวีฉันท
 บาทละ ๑๑ พยางค์ สังกัถกลุ่มคฤสุภาฉันท หมายความว่า เป็นฉันทที่ชวนให้เพลิก-
 เพลินยิ้มแย้มแจ่มใส และฉันทชนิดนี้เป็นสมปาทฉันท

ในคัมภีร์นี้ ผู้รจนาคำประพันธ์เป็นฉันทชนิดนี้ได้ ๕ คำว่า คือคำอาที่ ๕๑,
 ๕๔, ๑๒๗, ๑๔๑, ๒๑๗, ๒๔๐, ๓๕๐, ๔๐๖, และ ๔๐๗

ลักษณะของอินทรวีเชียรฉันท

คณะ	ท-คณะ			ท-คณะ			ช-คณะ			ครุ	ครุ
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
พยางค์											
สุทร ^๓	อินุ	ทา	ที	กา	คา	ว	ชึ	รา	ช	คา	โก
สัญลักษณ์	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~

อินทรวีเชียรฉันทนี้มี ยติ ๒ คือ

ยติ ก. ๕-๖

ยติ ข. ปาทันตยติ

ตัวอย่าง เช่น

ฉพพณนรสีหิ วิโรจมานิ

ทิสวา มนุญญํ สุกตชุตทภาวํ

สญชาตปิตีหิ อุตตจจิตโต

สนุโพธิยา ฉนุทมกาสี ชีโร (๕๑)

^๓ พระสังฆวิกรมมหาสามี, วุดโคทยบปกรณ แปลโดยพระธรรมคุณาภรณ์
 ฐิตปัญญเถร, หน้า ๑๔.

ลักษณะของอุเปนทวิเชียรฉันท

แปลว่า ฉันทที่คณะใกล้เคียงกับอินทวิเชียร คือวาง ช-คณะ ไว้ต้น-
 าทแทนที่ ต-คณะ ประกอบด้วย ช-คณะ ต-คณะ ช-คณะ และ ครู ครู
 ปีนเอกาทสักรฉันท บาทละ ๑๑ พยางค์ สังกัถกลุ่มทฎฐภา อุเปนทวิเชียร ตัก-
 ทว่า อุป-อินทวิเชียร และฉันทชนิดนี้เป็นสมปาทฉันท

ในคัมภีร์นี้ ผู้ประพันธ์รจนาคันท์ชนิดนี้ไว้รวม ๗ คานดา คือคานดาที่ ๑๐๒,
 ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๔๔, ๒๗๘, ๓๔๘ และ ๓๕๑

อุเปนทวิเชียรฉันท

คณะ	ช-คณะ			ต-คณะ			ช-คณะ			ครู	ครู
	พยางค์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐
สูตร ^{๕๕} สัญลักษณ์	อุ	ปา	ทิ	กา	สา	ว	ช	ทา	ช	คา	โค
	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

อุเปนทวิเชียรฉันทนี้มี ยติ ๒ คือ

ยติ ก. ๕-๖

ยติ ข. ปาทันคยติ

ตัวอย่าง เช่น

สุยอลโกลนทกปรกเซหิ

สมาตุลทตทกคน อคณนิ

ชหีสู ปจชี คมนัน นามุหิ

วิทาว สิบฐูปิ อสนุทนานา (๑๐๒)

^{๕๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

อุปชาติฉันท

แปลว่า ฉันทที่มีกำเนิดผสมกับฉันทโกศลอีก ๒ ฉันทคือ อินทรวิเชียร-ฉันท และอุเปนทรวิเชียรฉันท เมื่อนำฉันททั้งสองชนิดนี้มารจนาปนกัน จะเกิดเป็นอุปชาติฉันททันที อุปชาติฉันทนี้เป็นเอกาทสักรฉันท บาทละ ๑๑ พยางค์ มี ๓ คณะ และ ครู อีก ๒ พยางค์ สังกัดกลุ่มศุภสุภาฉันท

ในคัมภีร์นี้ ผู้ประพันธ์ได้รจนาเป็นฉันทชนิดนี้ไว้ ๔๓ คาถาคือคาถาที่ ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๕, ๑๐๖, ๑๒๕, ๑๒๖, ๑๒๘, ๑๓๑, ๑๓๒, ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๔๒, ๑๔๔, ๒๑๒, ๒๒๕, ๒๒๖, ๒๓๓, ๒๔๔, ๒๔๕, ๒๔๖, ๓๐๓, ๓๐๔, ๓๐๕, ๓๒๖, ๓๒๗, ๓๒๘, ๓๔๓, ๓๔๔, ๓๕๒, ๓๕๓, ๓๕๔, ๓๕๕, ๔๐๓, ๔๐๕, ๔๐๘, ๔๒๑ และ ๔๒๔

อนึ่งฉันททั้ง ๔๓ บทนี้ ผู้ประพันธ์ได้นำเอาอินทรวิเชียรฉันท และอุเปนทรวิเชียรฉันท มาผสมกันแล้วรจนาเป็นอุปชาติฉันทไว้ถึง ๑๓ ชนิด ในจำนวน ๑๔ ชนิดที่พระฉันทาจารย์นำเอาบาททั้งสี่ของอินทรวิเชียรฉันทเป็นตัวตั้งแล้วแต่มีศดาระ (การกระจายลักษณะฉันท) ออกไป วิธีแต่มีศดาระเป็นชนิดของอุปชาติฉันทนี้ ผู้วิจัยจะนำมากล่าวในตอนจบอุปชาติฉันท

ในวุตโคทัยปกรณ ท่านแสดงตัวอย่างของอุปชาติฉันทที่มีชื่อว่า อชุตาวัวว่า

อนนุคโรทีวิคตฤชณา เจ

ปาทา วิมิฐสา อุปชาติโย คา

เอว กิลญฐาสู วิมิฐสิตาสู

วหนุคิ ชาติชววิทเมว นามิ^๕

ผู้วิจัยได้ศึกษาอุปชาติฉันทในคัมภีร์นี้ ความวิธีมีศดาระ มีรายละเอียด

ดังต่อไปนี้

^๕เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔-๑๕.

ลักษณะอุปราชาคันทีชื่อ กิตุติ

ตัวอย่าง เช่น

- อุ - วิตถกเมว อมินา มรูน
- อิ^{๔๖} - สมบุปสมมานิมิเสติ โทธิ
- อิ - สมบุชชยุโค นยณนุชเชติ
- อิ - สตุคทาหมฏฐาสี ชยาสนนุจ (๒๗๗)

ลักษณะอุปราชาคันทีชื่อ วาณิ

ตัวอย่างเช่น

- อิ - คสมิ ชเช กุมมชมาตุคชส
- อุ - จลิสู สานธิ ปริอุชิปิธวา
- อิ - เทวี ชโน คิ อภิปาดยุโค
- อิ - ทมทา ปฏิถกมม สุตตฐวิโคถ (๔๖)

ลักษณะอุปราชาคันทีชื่อ มาลา

ตัวอย่าง เช่น

- อุ - อนนุคโกเกติ ชเนติ ปิติ
- อุ - สุราชธานี กปิลานิธานี
- อิ - กนุกุ ภทนุเค สมโยคิอาหิ
- อิ - ส่วณณิวณณิ คมนนุชชสชส (๓๕๒)

ลักษณะอุปราชาคันทีชื่อ สาธธา

ตัวอย่าง เช่น

- อิ - เหาวิปิ สนุเค นกโคปคณุตวา
- อิ - เชาว วาวิชารา สุกถกชส เทเท
- อุ - ชเนตติเทเหปิ อุกุ มนุชญิ
- อิ - คาหาปยุ มนุคถกจิรจคาย (๔๑)

^{๔๖} อุ ย่อจาก อุเปนทรวิเชียรฉันท

อิ ย่อจาก อินทรวิเชียรฉันท

ลักษณะอุปชาติที่ชื่อ หัส (วิปริตารุขานกี)
ตัวอย่าง เช่น

- อุ - มนุษยรชตมฺพชกณณิกาย
- อิ - มาสินสิงคีปฏิมาว รุมมา
- อุ - สุวณฺณวฑฺฒไฉ หิปทามณินฺโท
- อิ - ปถุถกมฺภาฏชฺชिय มาตุคชฺชเก (๔๐)

ลักษณะอุปชาติที่ชื่อ มายา
ตัวอย่าง เช่น

- อิ - นานาวิรากฺขรชดปฺยกเซหิ
- อุ - วิภูสีโค สมนคฺรทฺรคมาโล
- อุ - มหณฺณโว อาสิ คหิ ชลนฺปิ
- อิ - อวฺจนฺคสฺสาคฺคทฺตมฺพาคมาสี (๑๐๑)

ลักษณะอุปชาติที่ชื่อ รាយ
ตัวอย่าง เช่น

- อุ - สุกนฺรชฺชเปหิ นภํ อเสสํ
- อุ - ปวาสิตํ รุมนคฺรํ อโหสิ
- อุ - สุราสุริยฺหา ฌเวสชาริ
- อิ - สุกคิยฺยชฺชคา วิจิริสฺส สชฺชเพ (๑๐๔)

ลักษณะอุปชาติที่ชื่อ ทาธา
ตัวอย่าง เช่น

- อิ - นาถฺยคเตเยว คหิ ปเทเส
- อิ - โลเกกนาโด สนรามาเรหิ
- อิ - สบฺปฐิโค โลกหิโค มหเส
- อุ - วสฺสหิ สชฺชริ ปฏิปชฺชชิ มถฺกํ (๔๒)

ลักษณะอุปมาที่ชื่อ อชรา

ตัวอย่าง เช่น

- อุ - มिका มิกินุเพหิ สมากมีสุ
- อิ - ปุตุเทหิ มาคาปิตโร ยเฉว
- อิ - นาวา วิหเสนุปี กคา สเพส
- อุ - กคาว กณฺหิ สรภฺยคสฺสอุ (๑๐๐)

ลักษณะอุปมาที่ชื่อ ภาหุ (อาชฺยานก)

ตัวอย่าง เช่น

- อิ - คิ มารเสนิ สภยิ สไสกิ
- อุ - ปลายมานิ อิติ เทวสฺมา
- อิ - หิสฺวาน มารสฺส ปราชโยยิ
- อุ - ชโยติ สิชฺชอุตฺตุมารสฺส (๒๖๕)

ลักษณะอุปมาที่ชื่อ เปมา

ตัวอย่าง เช่น

- อุ - กุมารภุคฺสฺสปี ทาวเทว
- อุ - กุณฺดาภาเวณ มโนรมานิ
- อิ - ปาหารวิณฑา ปริวตฺตียจฺจกา
- อุ - ปคฺคฺจฺจิกา มุชฺชนิ ทาปสฺส (๑๒๕)

ลักษณะอุปมาที่ชื่อ รามา

ตัวอย่าง เช่น

- อิ - ญุเต ปิกา ทสฺสนมิรุจเต เต
- อิ - สุชฺโชทโน ราชวโร ยสฺสสิ
- อุ - ทดาคโค โลกฺหิเตกนาโถ
- อุ - กโรตุ สญฺญาตคฺคสฺยกทฺนฺติ (๓๕๕)

ลักษณะอุปชาติที่ชื่อ พุทธิ

ตัวอย่าง เช่น

อิ - เคนตุคภาเวน นรุตุคตมชส

อุ - น วุทธิคชโท ทิงเวปี โกอิจิ

อุ - ทิโลกนาคชส สเจ ทิ สีสั

อุ - คปชสีโน ปาทคเด ฐเปยยู (๑๒๖)

สรุปอุปชาติฉันทที่ปรากฏในคัมภีร์นิคตมการางปัดถาระดังต่อไปนี้

ลำดับ ที่	ป.	ท.	ค.	จ.	ชื่อฉันท	คาถาที่รจนา	รวม	%
๑	อิ	อิ	อิ	อิ	อิอนุทวาริรา	กุวิทยานิพนธ์นี้หน้า	๕๓	
๒	อุ	อิ	อิ	อิ	กิตติ	๒๗๗, ๒๘๕	๒	๔.๖๕
๓	อุ	อุ	อิ	อิ	วามิ	๘๖	๑	๒.๓๒
๔	อุ	อุ	อิ	อิ	มาธา	๓๕๒	๑	๒.๓๒
๕	อิ	อิ	อุ	อิ	สาธา	๔๑, ๒๑๒, ๒๖๖, ๓๒๖	๔	๘.๓๐
๖	อุ	อิ	อุ	อิ	หีสึ (วิปริการยานกั)	๘๐, ๘๘, ๑๓๘, ๑๔๒, ๑๘๘, ๓๐๘, ๓๐๘, ๓๒๗ ๓๘๗, ๓๘๘, ๔๐๓, ๔๒๑	๑๒	๒๗.๘๐
๗	อิ	อุ	อุ	อิ	มายา	๑๐๑	๑	๒.๓๒
๘	อุ	อุ	อุ	อิ	ชามยา	๑๐๕, ๑๐๖, ๑๓๒, ๓๘๕	๔	๘.๓๐
๙	อิ	อิ	อิ	อุ	พาดธา	๔๒, ๘๕, ๑๒๘, ๒๘๕ ๒๘๖, ๓๐๗, ๓๒๘	๗	๑๖.๒๗
๑๐	อุ	อิ	อิ	อุ	อชฺฐา	๑๐๐, ๑๓๓, ๓๕๓	๓	๖.๘๗
๑๑	อิ	อุ	อิ	อุ	ภชฺฐา(อชฺฐยานกั)	๒๖๕, ๔๐๘, ๔๒๘	๓	๖.๘๗
๑๒	อุ	อุ	อิ	อุ	เปมา	๑๒๕, ๔๐๕	๒	๔.๖๕
๑๓	อิ	อิ	อุ	อุ	รามา	๓๕๘	๑	๒.๓๒
๑๔	อุ	อิ	อุ	อุ	อิชฺฐิ	ไม่ปรากฏ	-	-
๑๕	อิ	อุ	อุ	อุ	พุชฺฐิ	๑๒๖, ๑๓๑	๒	๔.๖๕
๑๖	อุ	อุ	อุ	อุ	อุเปนทวาริรา	กุวิทยานิพนธ์นี้หน้า	๕๔	

รโหทธาฉันท

แปลว่า ฉันท์เรียง ร-คณะไว้ข้างหน้าและข้างหลัง ร-คณะตัวหน้าเป็น
อโร ร-คณะตัวหลังเป็นอุหรง บางทีเรียก รโหทธาฉันท์ ทัคบทเป็น ร-อด-
อุหระ เป็นเอกาทศกรรฉันท์ บาทละ ๑๑ พยางค์ มี ๓ คณะ และ อหุ ๑ กรุ ๑
ในคัมภีร์ชินจรคมีเพียงคาถาเดียวเท่านั้น

ลักษณะรโหทธาฉันท

คณะ	ร-คณะ			น-คณะ			ร-คณะ			กรุ	กรุ
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
พยางค์											
สุทร ^{๔๗}	โร	น	รา	อิ	ห	ร	โ	ธ	ช	ตา	กา
สัญลักษณ์	-	.	-	.	.	.	-	.	-	.	-

รโหทธาฉันทนี้มี ยติ ๒ คือ

ยติ ก. ๗-๘

ยติ ข. ปาทันคยติ

ตัวอย่าง เช่น

เปสธานนกรุงมิปงกรา

ทาสธเนนภุมวิจิภาสุรา

เนตุนีธกมธายโสธรา

โกมุทิว นยนาทปอดิตา (๑๗๒)

ศูนย์วิจัยศิลปวิทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๔๗}พระสังฆราชิกมहाสามี, วุดโตทตพปกรณ แปลโดยพระธรรมคุณาภรณ์
ฐิตปญฺญเดร, หน้า ๑๕.

วังสภานุฉันท

แปลว่า ฉันทเป็นที่ตั้งแห่งคณะที่มีเสียงไม่สม่ำเสมอเหมือนคนตรีสุสริระ
คือมี ปี่ ขลุ่ย ชื่อฉันทเป็นอาการอันคิดถึงคำว่า วังสภานุ ก็มี ในคัมภีร์ฉันทโ
มัญจรี ผ่านผู้รจนาเรียกว่า วังสภานุวิละ เป็นทวารหสักขฉันท บาทละ ๑๒ พยางค์
มี ๘ คณะสังกัตกกลุ่ม ชกที่ฉันท

ในคัมภีร์นี้ ผู้ประพันธ์ไกรจนาเป็นฉันทนี้ไว้ทั้งหมด ๑๘ คาถา คือคาถาที่ ๗๓,
๗๔, ๘๗, ๑๐๗, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๔๓, ๑๔๔, ๑๔๕, ๒๒๙, ๒๓๑, ๓๐๘,
๓๐๙, ๓๑๐, ๔๑๘, ๔๒๐ และ ๔๒๒

ลักษณะวังสภานุฉันท

คณะ	ช-คณะ			ท-คณะ			ซ-คณะ			ร-คณะ		
พยางค์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒
สูตร ^{๔๔}	ว	ท	ท	ว	ส	ฐ	มิ	ห	ช	ท	ช	ร
สัญลักษณ์	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·	·

วังสภานุฉันทนี้มี ยติ ๒ คือ
 ยติ ก. ๕-๗
 ยติ ข. ปาหันทยติ
 ตัวอย่าง เช่น
 สุตซชิตฺยโคจรุทฺรงคมาทุเด
 วิจิตฺตนานาปณฺณยสนฺปเท
 มโนรมุตตฺตุงคคชินฺทราชิต
 วิภูสิตฺเต โทรมเกตุราสฺสิติ (๗๓)

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

กฎทรงกษยาตฉันท

แปลว่าฉันทมี ย-คณะ ๔ คณะ คำเป็นไปไม่ขาดสายเหมือนพยางค์ย่อย
ติดต่อกันไม่ขาดสาย กล่าวคือฉันทมี ย-คณะอื่น ๆ ติดต่อกันโดยตลอด ท่านจัด
เป็นฉันทศอก เป็นทวารหสิกรฉันท ๔ คณะ สังกัดกลุ่มชกฉันท

ในคัมภีร์ชินจริคนี้ ผู้ประพันธ์ไกรจนาเป็นฉันทนี้ไว้ทั้งหมด ๕ คาถา คือคาถาที่

๑๖๐, ๑๖๑, ๔๓๒, ๔๓๓ และ ๔๓๔

ลักษณะกฎทรงกษยาตฉันท

คณะ	ย-คณะ			ย-คณะ			ย-คณะ			ย-คณะ		
	พยางค์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑
สูตร ^{๔๔}	ก	ข	ค	ด	เด	ก	ข	ค	ค	ท	เย	ที
สัญลักษณ์	๑	๒	๓	๑	๒	๓	๑	๒	๓	๑	๒	๓

กฎทรงกษยาตฉันทนี้มียติ ๒ คือ

ยติ ก. ๒-๒

ยติ ข. ปาทันตยติ

ตัวอย่าง เช่น

นิสินโนวเนกูปการวิการ

ปทิสวาน นิชูปคาน วฐน

กมิฐสามิ ทานติ อชติฤกจิโต

ภเว ชวามูตูปกนุชวาน รพมิ (๑๖๐)

^{๔๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.

วสันตคิลกฉันท

แปลว่า ฉันทที่มีลีลาางคางเหมือนเมฆในฤดูวสันต์ (สุริยคติเริ่มต้นแต่ ๒๑ มีนาคม - ๒๑ พฤษภาคม จันทรคติเริ่มต้นแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ - ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖)

วสันตคิลกมีชื่อรวมกันทั้งสิ้น ๕ ชื่อคือ

๑. ฉันทาจารย์ เรียกว่า วสันตคิลก
๒. คัมภีร์ฉันทโหรตมมาลา เรียกว่า มัชฌุติกา
๓. ฤาษีเสตวะ เรียกว่า อุทซัสสนี
๔. ฤาษีกัสสปะ เรียกว่า สีโหรตะ หรือ สีโหนนตะ
๕. ปิงคณาจารย์ เรียกว่า มฐมาชวี

วสันตคิลกฉันทนี้ เป็นจุทหสักรฉันท บาดละ ๑๔ พยางค์ มี ๔ คณะ ได้แก่ ท-คณะ ภ-คณะ ช-คณะ ๒ คณะ และครู ๒ พยางค์ สังกัคกลุ่ม สักรฉันท^{๕๐}

ในคัมภีร์นี้ผู้ประพันธ์ไกรจนาเป็นฉันทชนิดนี้ไว้ ๕๐ คำ คือคำที่ ๗๕, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๑, ๙๒, ๙๓, ๙๔, ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๔๓, ๒๒๐, ๒๒๒, ๒๔๔, ๒๔๕, ๒๔๖, ๒๔๗, ๒๔๘, ๒๔๙, ๒๕๐, ๒๕๑, ๒๕๒, ๒๕๓, ๒๗๙, ๓๕๙, ๓๖๐, ๔๓๖, ๔๓๗, ๔๓๘, ๔๓๙, ๔๔๐, ๔๔๑, ๔๔๒, ๔๔๓, ๔๔๔, ๔๔๕, ๔๔๖, ๔๔๗, ๔๔๘, ๔๔๙, ๔๕๐, ๔๕๑, ๔๕๒, ๔๕๓, ๔๕๔, ๔๕๕ และ ๔๕๖

ลักษณะวสันตคิลกฉันท

คณะ	ท-คณะ		ภ-คณะ			ช-คณะ		ช-คณะ			ครู	ครู		
	พยางค์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓
สุคร ^{๕๑}	ว	ท	ว	สน	ท	ท	ส	ก	ค	ภ	ช	ช	ค	ค
สัญลักษณ์	-	-	๑	-	๑	๑	๑	-	๑	๑	-	๑	-	-

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔-๕๕.

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

วสันตคติดงันทีมี ยติ ๒ คือ

ยติ ก. ๔-๖

ยติ ข. ปาทันตยติ

ตัวอย่าง เช่น

ภูปาดโมฬิศรคณาทีนิเสวิกงมิ-

ปงเกรุห์ วิมตเนกคณาชิวาถ

โองการราชฤตฤตุมนาถนาค

สุชโชทน์ นรปตี ปารี ปฏิจจ

(๓๕)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มาลีนิฉันท

หมายความว่า ฉันทที่มีลีลาางคางมเหมือนคฺรุฉิงามผู้ประคัวยทวงคอก-
ไม้ ประกอบคัวย น-คณะ ๒ คณะ ม-คณะ และ ย-คณะ ๒ คณะ เป็นฉันทบาทละ
๑๕ พยางค์ สังกคักลุ่ม อคิสิกกรวิฉันท

ในคัมภีร์นี้ ผู้ประพันธไค้รจนาเป็นฉันทชนิดนี้ไว้ ๔ คาดา คือคาดาที่ ๔๔, ๔๕,
๑๔๒, ๓๓๖, ๓๓๗, ๓๓๘, ๔๓๕, และ ๔๕๗

ลักษณะมาลีนิฉันท

คณะ พยางค์ สุทร ^{๕๒} สัญลักษณ	น-คณะ			น-คณะ			ม-คณะ			ย-คณะ			ย-คณะ		
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕
	น	น	ม	ย	ย	ย	ค	ย	มา	ฉิ	นี	โก	คิ	สี	หิ
	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

มาลีนิฉันทนี้มียติ ๒ คือ

ยติ ก. ๔-๗

ยติ ข. ปาหันทยติ

ตัวอย่าง เช่น

สุรภิกุสุมสมุทาสงกคชสาสสมุท

สมภทมรมาลาคียมานฉุคณาท

นยนวิหคส์เม อวหยุคัว หิสุวา

วิปุลรคินิวาส์ ลุพินีนกานนบุต

(๔๔)

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

ศัพท์มูลวิทยาที่ศัพท์

หมายถึง ฉันทที่มีลีลาถ้อยคำ ทั้งพจนานุกรมประกอบด้วย ๖ คณะคือ
ม-คณะ ส-คณะ ข-คณะ ฅ-คณะ ท-คณะ ๒ คณะ และครู ๑ พยางค์เป็นเอกน-
วิสัยอักษรฉันท บาลละ ๑๘ พยางค์ สังกัดกลุ่ม อธิธิติ

ในคัมภีร์นี้ ผู้ประพันธ์โครงงานเป็นฉันทชนิดนี้ไว้เพียงคาถาเดียวเท่านั้น
คือคาถาที่ ๔๑๔

ลักษณะศัพท์มูลวิทยาที่ศัพท์

คณะ	ม-คณะ		ส-คณะ			ข-คณะ			ฅ-คณะ			ท-คณะ			ครู					
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔		๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	
พยางค์	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๑๔	๑๕	๑๖	๑๗	๑๘	๑	
สุคร ^{๕๓}	อญ	กช	เส	หิ	ย	ทิน	ส	ธา	ส	ท	ค	คา	สช	ท	ธ	วิญ	ก	หิ	ค	
สัญลักษณ์	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~	~

ศัพท์มูลวิทยาที่ศัพท์นี้มี ยติ ๒ คือ

ยติ ก. ๑๒-๗

ยติ ข. ปาหันทยติ

ตัวอย่าง เช่น

นิรุจ กิงกิมชานาทรุจิรุ สิงคิว สิงคาถุฉ

รรมเนกมฉินฉนฉฉฉ ฉามุฉคมุฉคาวฉ

นฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉฉ

ฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ ฉฉฉ (๔๑๔)

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

วริวสีตาดันท์

คาถาที่ ๔๐๔ ในคัมภีร์ชินจาริตนี้ ไม่ปรากฏลักษณะฉันทอย่างนี้ในคัมภีร์วุคโคตย คัมภีร์วฤตกรทนาการ หรือคัมภีร์ฉันทอื่น ๆ ที่ว่าด้วยเรื่องฉันทศาสตร์ แต่จะอย่างไร- ก็ตาม ผู้วิจัยได้หลักฐานอ้างอิงเพียงเล็กน้อยจากคัมภีร์ชินจาริตอักษรโรมันฉบับของสห ภาทพนาว่า

“หลังจากที่ไคพยายามค้นหาอย่างไร้ผล ในตำราฉันทศาสตร์ที่อายุเล่ม ในที่สุด ข้าพเจ้าก็ได้พบฉันทนี้ในคัมภีร์สันสกฤตเล่มเล็ก ๆ จารึกด้วยอักษร สิมหลมีชื่อว่า “พาควอูลกปร” ซึ่งข้าพเจ้าได้รับจากพระภิกษุรูปหนึ่งใน เมืองมะละแหมง ฉันทนี้สังกัดในกลุ่มอักษิตฉันท เป็นสมปาทฉันท แต่ละบาท มี ๑๑ พยางค์ ตามคำที่เป็นทั้งสุทรและอุทาทรรณดังต่อไปนี้คือ

อิห เสายทิโน กู วริวสีตา

- ฉันทนี้มี ส-คณะ ๒ คณะ น-คณะ ๒ คณะ และ กู อีก ๑ ชื่อ วริวสีตา”^{๕๕}

ลักษณะวริวสีตาดันท์

คณะ	ส-คณะ			ส-คณะ			น-คณะ			น-คณะ			กู
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
พยางค์	อ	ห	เสาย	ย	ทิ	โน	กู	ว	ริ	ว	สี	ตา	
สุทร	อิ	ห	เสาย	ย	ทิ	โน	กู	ว	ริ	ว	สี	ตา	
สัญลักษณ์	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.

วริวสีตาดันท์ ยคิ มีเฉพาะปาหันทยคิเท่านั้น

ตัวอย่าง เช่น

กูสูมากูสูนุทรคูวเน

ปทุมปุปลาสาสุสรนิกเร

ปูลุจงกมมณทิตตีสิกเต

สุกสีทวเน วิหริคิ สุกโค

(๔๐๔)

^{๕๕} Charles Duroiselle, Jinacarita or Caereer of the Con-
queror (Rangoon: British Burma Press, 1906), p. xxi.

ตารางแสดงความถี่ของฉันทที่ใช้ในคัมภีร์ชินจวิต

ชื่อฉันท	ความถี่(คาถา)	ร้อยละ
ปรัชญาวัคฉันท	๓๑๓	๖๖.๓๑
วสันตคคิกฉันท	๕๐	๑๐.๕๘
อุปชาคฉันท	๔๓	๙.๑๑
วังสฎฐฉันท	๑๘	๔.๐๓
วิปุลฉันท	๑๕	๓.๑๘
อินทรวีเชียรฉันท	๘	๑.๘๑
มาลินีฉันท	๘	๑.๖๘
อุเบงทรวีเชียรฉันท	๗	๑.๔๘
ภูษงคปยาฉันท	๕	๑.๐๖
รโหิตาฉันท	๑	๐.๒๑
สัททุดวิกกีฬฉันท	๑	๐.๒๑
วริวสีศาฉันท	๑	๐.๒๑
รวม ๑๒ ชนิด	๔๗๒ คาถา	๘๘.๘๘

ศูนย์วิทยการพยาบาล
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อสังการที่ปรากฏในคัมภีร์ชินจริท

อสังการศาสตร์ หมายถึง คำรว่าด้วยการประดับคำประพันธ์ เป็นความรู้ที่เกี่ยวเนื่องกับการประพันธ์ ที่ผู้รจนาคัมภีร์บาลี สันสกฤตใช้เป็นแนวทางในการรจนาคัมภีร์ ดังนั้น อสังการ จึงหมายถึงการประดับตกแต่งที่ทำให้การเขียนการพูด มีความสละสลวยและไพเราะอย่างยิ่งยวด ถูกต้องตามแบบแผนของภาษานั้น ๆ

ป.ส. ศาสตรี ได้ให้คำนิยามของคำว่า อสังการ ไว้ว่า "อลงการ คือเครื่องประดับของคำประพันธ์"^{๕๕} และได้ให้ความหมายของคำว่า อสังการศาสตร์ ไว้ว่า "คำว่า ออลงการศาสตร์ นี้แปลว่า คำรว่าด้วยการประดับ ได้แก่คำรภาพรเทศหนึ่งในภาษาสันสกฤตอันกล่าวถึงลักษณะประโยชน วิธการแต่ง และวิธการคิชนหนังสือประเภทวรรณคดี"^{๕๖} นี้เป็นคำราคำนสันสกฤต คำราคำนบาลีที่ท่านเองเดียวกันนี้คือ คัมภีร์สุโทชาสังการ อันเป็นผลงานของพระสังฆวริชิตมหาสามี รจนาไว้ในเกาะลังกา^{๕๗} ซึ่งผู้รจนาได้กล่าวถึงโทษของการแต่ง^{๕๘} วิธชำระโทษ^{๕๙} แดลงคุณ^{๖๐} การหยั่งรู้อรรถาสังการ^{๖๑} การแสดลงรูปภาวะและรส^{๖๒}

^{๕๕} วาอุภฏ, อสังการศาสตร์ แปลโดย ป.ส. ศาสตรี (พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๔), หน้า ๔๑. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ คุณหญิงวิ้ว เกษตรศิริภักษ์ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๔).

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

^{๕๗} พระสังฆวริชิตมหาสามี, สุโทชาสังการ แปลโดยนาวาอากาศเอกแย้ม ประทีปทอง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๒), หน้า ๑๗๔.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓-๔๖.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๓-๕๔.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕-๑๓๖.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๗-๑๓๕.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖-๓๓๔.

ในคัมภีร์ชินจริคนี้ พระเมฆังกรไครงนาเป็นบทร้อยกรองที่ปราศจากโทษ ทั้งปวงคงงามไพเราะด้วยสัททาลังการ มีความหมายลึกซึ้งด้วยอรรถาลังการ และก่อให้เกิดปิติขามขานด้วยเนาวรสที่คัมภีร์ภาพ

สัททาลังการ หมายถึง เครื่องประดับที่ทำใ้บทประพันธ์ มีความไพเราะแม้จะอ่านก็อ่านได้คล่องปากสะดวกฉนั้น ประหนึ่งว่าตัวอักษรเหล่านั้นเปล่งเสียงเชิญชวนใ้ให้อ่านต่อไป

สัททาลังการนี้ ท่านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "คุณ" มี ๑๐ ประการคือ

๑. ปสาทคุณ	๒. โอรุคุณ
๓. มธุรสคุณ	๔. สมตาคคุณ
๕. สุตุนาดคาคคุณ	๖. สิวเสศคุณ
๗. โอรุทาคคคุณ	๘. กั้นคคคุณ
๙. อคตพยัคคคคุณ	๑๐. สมารคคคุณ ^{๒๓}

ผู้วิจัยได้ศึกษาคัมภีร์ชินจริคนี้อย่างถี่ถ้วน จึงพบว่ามคคุณทั้ง ๑๐ นั้นปรากฏอยู่โดยทั่วไป จึงขอนำมาแสดงไว้พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ปสาทคุณ

ปสาทคุณ หมายถึงคุณที่เกิดจากการรนาโดยวางบทการกที่จจะต้องเกี่ยวร้งกันทางสัมพันธ์ไว้ใกล้ชิดเป็นหมวดหมู่กันไป ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจริคเช่น

1 5 5 6 5
คชมา ค ภคชุนาน เม จิตควคคปทกน

5 5 5 5
สุนทร มธุริ สุนทร โสคุโสครสายน (๒)

2 7 4 8
โสคทอชปฎา ชนมา คเทชวาน นทรนทร

3 2 2 9
ชรวานรมจรนคทา สชว ปรรคชชด (๓)

ในบทประพันธ์นี้ มีความสัมพันธ์กันตามหมายเอชเหนือบทเหล่านั้นเป็นลำดับกันไป ซึ่งจะเห็นได้ว่า ท่านวางบทเหล่านั้นไว้ชิดกันจึงทำให้ผู้ศึกษาพอเห็นก็เข้า

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

เข้าใจได้ในทันทีที่อ่านจบข้อความประโยคนั้น

คำที่อยู่ในบทประพันธ์ที่ยกมานั้น ทำหน้าที่ต่าง ๆ กันดังต่อไปนี้

คำหมายเลข	ทำหน้าที่เป็นคำ	สรุปผล	เรียกว่า	เหตุ
" 2	"	ขยายบทประธาน	"	วิเศษน
" 3	"	ขยายวิเศษน	"	อวุตถกนุมน
" 4	"	กิริยาในระหว่าง	"	ปุษพทากกิริยา
" 5	"	ขยายอวุตถกนุมน	"	วิเศษน
" 6	"	แสดงตัวผู้แต่ง	"	อนภิตถกตททา
" 7-8	"	ขยายกิริยาในระหว่าง	เรียก	ตติยาวิเศษน
" 9	"	กิริยาคุมประโยค	เรียกว่า	อาธยาตบท กตตุวาจก

โอชคุณ

โอชคุณ หมายถึง คุณที่เกิดจากการรจนานบทประพันธ์โดยการไขบทสมาสยาว ๆ โอชคุณนี้โดยมากนิยมใช้ในความเรียงที่เรียกว่าร้อยแก้ว แม้ในบทประพันธ์ประเภทกาพย์อย่างฉันทลักษณ์ท่านผู้ประพันธ์ก็จะใช้ในที่ที่ค้องการแสดงคุณชนิดนี้ และมีอยู่น้อย คำน้อย เช่น

อรุณภุมณีนลอรุณจิมุขชโลรุ-

ปาสานาสมกถอายุรชวสุสธารา

องการปชชติควาลูกวสุสธารา

วสุสาปยิตถ สกถานี อิมานี ทานี

(๒๔๔)

ในบทประพันธ์บทนี้จะเห็นว่า พระเมธังกรท่านรจนานบทแรกโดยการใชศัพท์ ๑๒ ศัพท์มาสมาสเข้าเป็นบทเดียวกัน ในบาทที่ ๑ ใช้ศัพท์ ๕ ศัพท์มาสมาสเข้าเป็นบทเดียวกัน โอชคุณจะเกิดขึ้นได้ก็เมื่อยุคศึกษาอ่าน ๆ ไปแล้วค้องหยุดคิดแยกบทสมาสออกเป็นบท ๆ แล้วจึงจะทราบความหมาย สมาสยิ่งยากเท่าไร ก็เป็นโอชคุณที่นิยมยกย่องกันในหมู่กวีว่าดีเพียงนั้น

บทสมาสที่นำมาแสดงแล้วนั้นก็ยังมีว่าเป็นบทสมาสธรรมดา หมายความว่า
ยังให้อิธกถุณ้อยอยู่ เพราะเพียงแยกบทสมาสออกก็สามารถเข้าใจได้ ในคัมภีร์ชิน-
จวิตนี้มีบางบทที่แยกศัพท์ต่าง ๆ ออกจากกันแล้วยังต้องคิดวิธีการของบทสมาสอีก
ตัวอย่างเช่น

วิสิฏฐกนุราถุณยาสีถุณ-

นानาวิจิตุคานิ มหิรุทานิ

สุจิตุคานานามิกปฏริสีช-

สกุคิยมานูตุมกานานานิ

(๓๔๘)

บทสมาสที่อยู่ในบทประพันธ์ตอนนี้ แม้จะแยกแต่ละศัพท์ให้ออกจากกันได้ง่าย
กาย แต่วิธีการของสมาสนั้นมีได้ง่ายอย่างที่คิด เพราะมีศัพท์บางศัพท์นั้นมีอยู่ก็เหมือน
ถูกลบไป หรือจะเรียกว่าแม้ถูกลบไปก็เหมือนมีอยู่* สมาสอย่างนี้แหละเป็นอิธกถุณจริง

มรุตาคูณ

มรุตาคูณ หมายถึงคูณที่เกิดจากการรจนามบทประพันธ์ด้วยด้อยคำอ่อน
หวาน สำนึงไพเราะ และมีความหมายกินใจ มรุตาคูณนี้ท่านแบ่งออกเป็น ๒ คือ

- ๑. ปทาสัตติ
- ๒. อนุปาส

ปทาสัตติ คือความคล้องจองกันของบทประพันธ์ หรือบทประพันธ์บางบท หรือ
หลายบทในคาถาเดียวกัน มีความเสมอกันโดยฐานกรณ์ของอักษร หรือมีมาตราเท่ากัน
ตัวอย่างของปทาสัตติในคัมภีร์ชินจวิต เช่น

คโต คชเสว ฉายาย ภูมิภาเค มโนรเม

นิสินโน มิสฺสํ ภชฺชํ ปรีภูตฺติคฺคาภิก. (๒๐๘)

ในคาถานี้ มีความเสมอกันโดยฐานกรณ์ของอักษร และมาตราเกือบจะเท่า
กันคือ ค น ส ทั้งสามนี้เป็นพันชอักษร ป ภู ม ทั้งสามนี้เป็นไอฏฐอักษร ฉ ช
ทั้งสองนี้เป็นคาถุณอักษร นับโดยมาตราบาทที่ ๑ และ ๒ มีมาตราเท่ากันคือ ๑๑
มาตรา ส่วนบาทที่ ๑ มี ๑๘ มาตรา ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คาถานี้มี พยัญชนะ มาตรา
ของสระเกือบจะเท่ากัน

* คูวิทยานิพนธ์เล่มนี้, หน้า ๑๐๑

อนุपाส หมายถึงการประพันธ์ที่ใช้อักษรซ้ำกัน ทำให้เกิดความไพเราะ
ขึ้นได้อย่างน่าฟัง ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจวิตเช่น

จารุจหนจณณาติ— รูปคนุเขตีเนกรา

อนกาโสสิ อากาโส คนุณเต ทิปุทธคเม (๒๒๔)

ในคานานี้ จะเห็นความไพเราะของสำเนียงได้เป็นอย่างดี เพราะมีการ
ประพันธ์ที่ใช้พยัญชนะและสระซ้ำกัน โดยในบาทที่ ๑ ซ้ำ จ อักษร ๓ ครั้ง ซ้ำ ท
อักษร ๒ ครั้ง ซ้ำสระ อู ๒ ครั้ง ซ้ำสระ ออ ๒ ครั้ง ในบาทที่ ๒ ซ้ำ ข อักษร
๓ ครั้ง ซ้ำสระ เอ ๒ ครั้ง ในบาทที่ ๓ ซ้ำ ส อักษร ๓ ครั้ง ซ้ำ ก อักษร ๒ ครั้ง
ซ้ำสระ โอ ๓ ครั้ง สระออ ๓ ครั้ง ในบาทที่ ๔ ซ้ำ ท อักษร ๒ ครั้ง ท อักษร ๒
ครั้ง สระเอ ๒ ครั้ง ดังนั้นคานานี้จะน่าฟังมากถ้าสวดท่านองสรภัญญะ เพราะบาท
แรกมีเสียงอ่อนโยน บาทที่ ๒ มีเสียงแข็งกังวาน บาทที่ ๓ มีเสียงสูง และบาทที่
๔ ลดลงเป็นเสียงกลางและต่ำไปในที่สุด

สมตาคูณ

หมายถึงคุณที่เกิดจากการใช้อักษรที่สม่ำเสมอทั้งแง่บทประพันธ์ ทำให้บท
ประพันธ์มีความไพเราะ เสียงสวดหรืออ่านจะกังวามเรียบเสมอกันไปตลอด ในคัมภีร์
ชินจวิตนี้มีตัวอย่างเช่น

สุรงคนาติ สงคิติ คายนุตีหิเนกรา

อนกาโสสิ อากาโส กรุณเต ทิปุทธคเม (๒๒๕)

ในคานานี้ มีพยัญชนะที่เป็น ชนิดอักษรเพียง ๒ พยางค์เท่านั้น ดังนั้น
เสียงที่กังวามในเวลาสวดจึงมีเสียงทุ้มอ่อนไปคามเสียงของพยัญชนะแต่ละตัว

สุขุมลาคูณ

หมายถึงคุณที่เกิดจากการใช้อักษรที่ไม่กระต้างไม่อ่อน คือบทประพันธ์ใช้
สติดอักษร และชนิดอักษรคละกันโดยให้มีชนิดอักษรแต่น้อย ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจวิต
เช่น

ปรุทธิมหิสภาเค อจเจ รมหังสเก

มหิตเต ฐิโต ชิโร จาเสสิ ทินญฐิโย (๒๒๖)

ในคานานี้ ท่านรจนาค้วยพยัญชนะที่เป็น สติด เกือบหมด คงมีพยัญชนะที่เป็น

ชนิดเพียงไม่กี่พยางค์ คือ

ในบาทที่ ๑ มี ๒ พยางค์คือ อ และ ภ

ในบาทที่ ๒ มี ๑ พยางค์คือ ข

ในบาทที่ ๓ มี ๒ พยางค์คือ ง และ ช

ในบาทที่ ๔ มี ๑ พยางค์คือ จ

บทประพันธ์ที่รจนาในลักษณะนี้เป็นที่ชื่นชอบของเหล่ากวี เพราะท่องจำให้
ขึ้นใจได้ง่าย หังน้ำเสียงก็หนักเบาได้จังหวะ ทำให้จินตนาการของกวีโลกเด่นไปใน
คำประพันธ์

สี่เสาคู่

สี่เสาคู่ หมายถึงคู่ขนานที่เกิดจากการพรรณนาคุณค่าที่น่ายินดีไว้ด้วยคำ
ที่สละสลวย และมีความหนักแน่นในข้อความของตนเอง ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจริคเช่น

โคกโม นาม นาเมน	สบุซุไรย์	อนาคเต	
ภวิสุสคีติ ซุยกาสี	สาวเก จ ปุราทีเก		(๕๔)
อิหฺ วชฺวาน กชฺวาน	สสฺไซ คิ ปทอชฺฉิ		
ปุเชสสิ อฏฺฐมฺภุจฺฉิ	กุสุเมติ	คุณปุปีโย	(๕๕)

ในคาถาทั้งสองนี้ เป็นบทแสดงคู่ขนานนำวันรมย์ของนิกคโพธิสัตว์ ผู้เพียง
ต่อภารตวิษณุเป็นพระสุทรเจ้า คู่ขนานนี้เป็นคู่ที่หนักแน่น เป็นปีย์คู่ที่น่าสรรเสริญ แม้
พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงบูชาคุณของนิกคโพธิสัตว์

ไอพาทาคู่

หมายถึงคู่ที่เกิดจากการพรรณนาถึงคุณอันสูงส่ง หรือการกระทำอันสูงส่ง
ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจริคเช่น

กิมชฺชวาคกเวเสน	เจดสนิชฺชปาเนน	เม	
อัย สฺซุไร วหฺ สฺซุไร	หุชฺชวา โลเก	อนุชฺชโร	(๕๖)
ชนคฺ ชฺชมนาวาย	คาเรชฺชวาน	ภวชฺชวา	
นิชฺชพานปุรมาเนชฺชวา	เสยฺยมฺเม	ปรีนิชฺชุกฺ	(๕๗)

ในคาถาทั้งสองนี้ เป็นการแสดงถึงมหากรุณาคุณ ที่อยู่ในหทัยของพระโพธิ-

สัจว่า เป็นคุณที่สูงเยี่ยมยากที่จะหาใครเสมอเหมือนได้ และการกระทำเช่นนี้
เป็นการกระทำไคยากอย่างยิ่ง

กัณฑ์คุณ

กัณฑ์คุณ หมายถึงคุณที่เกิดจากการพรรณนาถึงสิ่งที่ทุกคนปรารถนา และไม่
เกินจากความเป็นจริง หรือไม่น้อยกว่าความเป็นจริง ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจริคเช่น

พิมพาธราย วิกรูปปลโธจนาย

เทวิพหจาปรคิวัชชนภูตคาย

สมบุณฑโสภุมวิมลนิทวารานาย

ไสวณฑหัสยุคจารูปโยธราย (๗๓)

ปาหารวิพทกรปธอสุพทราย

ไสวณฑวณฑตบุณฑวิราชคาย

สีลาหิเนกคุณภุสนภูตคาย

มายาย ราชนิกายูปคณฺธิ กุรุณฺธิ (๗๔)

ในคาถาทังสองนี้ แสดงถึงความงามในส่วนของร่างกายและความงาม
ในส่วนของจิตใจ ความงามทั้งสองประการนี้เป็นสิ่งที่ทุกคนในโลกล้วนปรารถนาที่จะ
เป็นเจ้าของด้วยกันทั้งสิ้น

อัครพยัคติคุณ

อัครพยัคติคุณ หมายถึงคุณที่เกิดจากการรจนาบทประพันธ์อย่างแจ่มแจ้ง
ทั้งโดยศัพท์และความหมาย ชนิดอ่านแล้วเข้าใจตลอดทันที ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจริค
เช่น

มา นิอุชม มพาวิร อิติ เท สตุคเม ทิเน

หิษฐนุตุ จอุกรณฺธิ อชฺฐา ปาฐกวิสุตฺติ (๗๕)

ในคาถานี้ แสดงด้วยคำและความหมายอย่างชัดเจน โดยในบาทแรกของ
คาถาแสดงการรอร่องแกมบังคับ อีก ๓ บาทต่อมาเป็นการแสดงเหตุผลคือคำรับรอง
ว่าจะได้สิ่งที่เป็นความปรารถนาสูงสุดในพรวาสาวิสัย ที่จริงแล้วก็คือเหยื่อที่จะวาง
ให้ติดอยู่ในกามวิสัยนั่นเอง

สมาธิคุณ

สมาธิคุณ หมายถึงคุณที่เกิดจากการประพันธ์ โดยยกเอาปกติของวัตถุอันหนึ่งไปไว้ในอีกวัตถุหนึ่ง ซึ่งคงไม่เป็นการผิดไปจากที่ชาวโลกเข้าใจกันอยู่ ตัวอย่างในคัมภีร์ชินจริคเซน

สุรภิกขุสมณฺหาสาธุคฺสาธุคฺ

สมทภมรมาลาคิยมาณอุคณาหิ

นยนวทกษัเม อวฺหฺยบุคฺทว หิสุวา

วิปฺลรคินิวาสิ อุมฺพิณิกานบุคฺ

(๔๔)

ในคานดาณี แสดงเรื่องราวของอุมพิณินัน ว่ามีสุนทรมุขไม่รุ่มร้อนคาราคาซังไปด้วยดอกไม้นานาพันธุ์ ทั้งป่ากระถิมไปด้วยเสียงกระพือปีกของหมู่ภุมร ซึ่งเข้าไปด้วยเสียงของวิหคณ้อยใหญ่ จนเหมือนกับว่า ป่าอุมพิณินันนี้ ส่งเสียงเชื้อเชิญให้บรรดาพิชชาชาติมาท่องเที่ยวหาอาหารจับคู่ร้องเพลงตลอดจนถึงการสร้างรวงรังอาศัยอยู่

โดยธรรมชาตินั้น ป่า ทุกไม้ได้ ร่องก็ไม่ได้ ที่ร่องนั้นได้แก่พิชชาชาติที่อยู่ในป่านั้น พระเมธังกรท่านก็แต่งให้ป่าร้องได้ ทุกได้ ลักษณะบทประพันธ์อย่างนี้เรียกว่า "อปาณาณิกธรรมสมาธิ" คือการยกสภาพที่มีชีวิตไปไว้ในสภาพที่ไม่มีชีวิต

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อรรถาঙ্গการ

อรรถาঙ্গการ เครื่องประดับความหมาย อันได้แก่ถ้อยคำในการเพิ่มความเด่นชัดให้กับความหมายของบทประพันธ์ ทำให้บทประพันธ์นั้น ๆ มีคุณค่าอ่านยิ่งขึ้น ในการอ่านบทประพันธ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะ เป็นภาษาบาลี หรือภาษาไทยก็ตาม หากผู้อ่านขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องอรรถาঙ্গการแล้ว จะไม่เกิดความซาบซึ้งในบทประพันธ์เลย เพราะกวีที่รจนามบทประพันธ์ต่าง ๆ นั้น บางครั้งท่านก็พูดอย่างตรงไปตรงมา แต่โดยส่วนมากท่านจะใช้โวหารแบบต่าง ๆ เพื่อสร้างจินตภาพขึ้นใจของผู้อ่าน หรือเพื่อถ่ายทอดความประทับใจของผู้ประพันธ์ไปสู่ใจของผู้อ่าน

อรรถาঙ্গการแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. สภาวুক্তิ แดลงสภาวะ
๒. ว่างกুক্তิ แดลงโคยอ้อม^{๖๔}

สภาวুক্তิ ได้แก่การแต่งบทประพันธ์ที่ประกาศอย่างแจ่มแจ้ง ถึงความหมายของบท

ว่างกুক্তิ ได้แก่การแต่งบทประพันธ์ที่ประกาศถึงความเป็นจริงโดยโวหารต่าง ๆ เพื่อสร้างจินตภาพให้เกิดขึ้นในใจของผู้อ่าน

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์ชินจรินี้ปรากฏว่ามีอรรถาঙ্গการในส่วนที่เป็นว่างกুক্তิ รวมถึงร่ายภาวะและรสซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

๑. ยมกาঙ্গการ
๒. อนุปาสาঙ্গการ
๓. อูปมาঙ্গการ
๔. รูปกาঙ্গการ
๕. สมาสาঙ্গการ
๖. ร่ายภาวะ และ รส

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘.

๑. ยมาลังการ

ยมก หมายถึงคำซ้ำที่รจนาคำศัพท์เดียวกัน มีความหมายอย่างเดียวกันบ้าง มีความหมายต่างกันบ้าง และการประพันธ์ซ้ำ ๆ กันนี้ อาจจะมีซ้ำคำที่ต้นบท กลางบท หรือปลายบท หรืออาจจะซ้ำกันทั้งบทก็ได้ ยมกมี ๓ ประเภทคือ

- อพยเปตยมก   ซ้ำกันทั้งสระและพยัญชนะ
- พยเปตยมก   ซ้ำกันแต่พยัญชนะ แต่สระต่างกัน
- อพยเปตพยเปตยมก   ซ้ำกันทั้งสระล้วนและมีอื่นคั่นบ้าง^{๖๕}

ในคัมภีร์ชินจรีคนี้ ผู้วิจัยพบว่าผู้ประพันธ์ใช้ยมกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ขอยกมากล่าวพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้ คือ

๑. อพยเปตปฐมปาทาหิยมก (ซ้ำต้นบาทที่ ๑) มีปรากฏในคาถาที่ ๑, ๔, ๓๖๕, และ ๔๑๒

อุตกมฺ   อุตกมฺ   เคน   นมฺ   สิตฺวา   มเหสีโน
นิชฺทานมฺ   รุทฺ   ปาท-   ปงฺกชฺ   สรฺชฺ   นาลินี   (๑)

ทฺธี   ทฺธี   สุวฺยฺ   ญณฺ   ชินฺ   สฺส   จริทฺ   ทิตฺ
ปาวฺ   ฐา­   มิ   สมา­   เสน   สทา­   นฺ   สฺส­   รณ­   ญ­   โท   (๔)

ทฺท­   เร   ทฺท­   เร   รา­   ช-   กุ­   มา­   เร   อิต­   ม­   ช­   ร­   วุ
คฺ   ญ­   เ   วน­   ท­   ด   สฺ   ช­   ฐ­   ถ­   น   วน­   ท­   ม   ม­   ญ­   ติ   ทํ   (๓๖๕)

โย­   ช­   เ   โย­   ช­   เ   จา­   ร-   จิตฺ­   ก­   ม­   ม­   ส­   ม­   ช­   ช­   เ   เ
วิท­   า­   เร   ป­   ว­   เร   ท­   ฐ­   วา   ก­   รา­   เป­   ฐ­   วา   พฺ­   ุ   ช­   นํ   (๔๑๒)

๒. อพยเปตทุติยปาทาหิยมก (ซ้ำต้นบาทที่ ๒) มีปรากฏในคาถาที่ ๓๘๓

ค­   โท   เ   ส­   ส­   น­   วิ­   ทุ­   ท­   านํ   ธิ­   น­   โท   ธิ­   น­   โท­   วน­   ล­   ก­   โท
ก­   ญ­   ป­   มา­   โน­   ป­   ค­   ญ­   ฐ­   วา­   เว­   เ   เ   เ   ค­   เ   น   ชิน­   ส­   ญ­   ติ­   กํ   (๓๘๓)

^{๖๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

๓. อักษยเปตคตติยปาหาทียมก (เข้าคัมภारที่ ๓) มีปรากฏในคาถาที่ ๑๘๑
 ทดา ดามพลูปโต ฉนโนปิ ทุรคฺคฺตโม
 วิสุ วิสุ วิจนฺเตสุ ปาการสมตฺตองมฺ (๑๘๑)
๔. อักษยเปตปฐมทตติยปาหาทียมก (เข้าคัมภारที่ ๑, ที่ ๒) มีปรากฏใน-
 คาถาที่ ๓๕๘
 ทิเน ทิเน วสิชวาน โยชเน โยชเน ชิน
 ทูวิหิ มาเสหิ สมฺปฏโต ทูโช ชาคปฺริ วริ (๓๕๘)
๕. ทตติยเปตคตติยปาหาทียมก (เข้าคัมภारที่ ๓) มีปรากฏในคาถาที่ ๓๗๗
 จรฺนคฺคฺปวิสิชวาน ปิณฺฑทาย ปฺริวิดิย
 โลกฺกาโลกฺกริ วิริ สนฺคิ ทนฺคิ ปภฺงกริ (๓๗๗)
๖. อักษยเปตทตติยปาหัตถคยมก (เข้าปลายบทที่ ๒) มีปรากฏในคาถาที่ ๓๘๔
 สอฺยปฺงคว เก เนส วิโส มา จฺร มา จฺร
 วิเส ปุอฺเตกรราชานิ น ปิณฺฑทาย จริ ปฺเร (๓๘๔)
๗. อักษยเปตทตติยปาหัตถคยมก (เข้าปลายบทที่ ๓) มีปรากฏในคาถาที่ ๓๘๕
 คสฺส อากมนฺนอฺตฺตาย นคฺคิ โสเชน จอฺจฺจ
 อิติ โสทสฺส โสทสฺส สฺชฺ เทนฺโต ชโนชฺรวิ (๓๘๕)
๘. อักษยเปตทตติยคตติยปาหัตถคยมก (เข้าปลายบทที่ ๒ และที่ ๔) มีปรากฏ
 ในคาถาที่ ๓๘๖
 เทวเทวิญฺหฺลิตฺตาย ปุอฺโต เตช ปฺเร ปฺเร
 จริชฺวา จรฺเตทานิ ปิณฺฑทายาคิ สฺเร สฺเร (๓๘๖)
๙. ปาหจตฺตกาทียมกเมกรูปทตติยคตฺตกร (เข้าคัมภारทั้ง ๔ รูปเดียวกัน
 มีคำสลับแต่ตั้งไคยาก็) มีปรากฏในคาถาที่ ๒๒๘
 มโนรมา กิณฺนรกิณฺนรํจฺจ
 มโนรํจฺจ อูโรโรคฺคฺจฺจ
 มโนรเม ทฺมฺหิ จ นจฺจคฺคิโย
 มโนรมาเนกวิชา ปาอฺตฺตํ (๒๒๘)

๑๐. คำข้อความในบาทที่ ๔ ของบทหนึ่ง กับบาทที่ ๔ ของบทอื่น ๆ
มีปรากฏในคาถาที่ ๒๒๔, ๒๒๕, ๒๒๖, ๒๒๗, และ ๒๒๘

จารุจนทรจุมพาทิ-	ฐปคนุเชหิเนกธา		
<u>อโนกาไสสี</u> <u>อากาไส</u>	<u>คฺจรณฺนเต</u> <u>ทิปฺทตฺตเม</u>	(๒๒๔)	
รตนุชฺชณฺนเตหิ	จารุเหมชฺชเชหิ จ		
<u>อโนกาไสสี</u> <u>อากาไส</u>	<u>คฺจรณฺนเต</u> <u>ทิปฺทตฺตเม</u>	(๒๒๕)	
เจลุจฺเชปสฺสเสหิ	กัณฺนเตหิ มรฺหิปี		
<u>อโนกาไสสี</u> <u>อากาไส</u>	<u>คฺจรณฺนเต</u> <u>ทิปฺทตฺตเม</u>	(๒๒๖)	
สุรทฺตุมฺทฺทิวชฺชานิ	กโรนฺนเตหิ มรฺหิปี		
<u>อโนกาไสสี</u> <u>อากาไส</u>	<u>คฺจรณฺนเต</u> <u>ทิปฺทตฺตเม</u>	(๒๒๗)	
สุรฺรคฺคณานิ สฺงคฺคิตฺ	คายนฺนตีหิเนกธา		
<u>อโนกาไสสี</u> <u>อากาไส</u>	<u>คฺจรณฺนเต</u> <u>ทิปฺทตฺตเม</u>	(๒๒๘)	

๒. อนุปาสาดังการ

อนุปาส หมายถึงการซ้ำอักษร โดยผู้ประพันธ์รจนาอักษรซ้ำรูปกัน
ในบาทนั้น ๆ เพื่อความไพเราะของบทร้อยกรอง

ในคัมภีร์ชินจริตนี้ ผู้ประพันธ์ได้รจนาซ้ำอักษรในบทร้อยกรองแต่ละบาท
ทำให้มีความไพเราะสละสลวย การซ้ำอักษรมีปรากฏในบทร้อยกรองที่เกิน ๆ เช่น
วสันตคติดกฉันท สัททูลวิกกีฬิตฉันทเป็นต้น เช่น

๑. การซ้ำอักษรที่ปรากฏทั่ว ๆ ไปทุกบาท จะซ้ำ ๒ ถึง ๔ ครั้งดังตัว-
อย่างในคาถาที่ ๒๒๐ คือ

ชบุคฺคาทิปาทีนเนชฺชวิญญูญานัน
สมฺมุจฺจสฺสาณวราชวिरาชฺชานัน
เทวิญญนฺนทวนันวิญญนฺนินัน
อญฺญานมฺมุจฺจคฺคตฺตมฺมวโรปคฺคณฺนจฺจวา (๒๒๐)

- บาทที่ ๑ ข้า ๓ ๒ ครั้ง, ๗ ๒ ครั้ง, ๒ ๒ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง, ๓ ๓ ครั้ง
 บาทที่ ๒ ข้า ๓ ๒ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง, ๖ ๒ ครั้ง, ๖ ๒ ครั้ง, ๗ ๒ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง
 บาทที่ ๓ ข้า ๓ ๔ ครั้ง, ๓ ๕ ครั้ง
 บาทที่ ๔ ข้า ๓ ๒ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง, ๒ ๒ ครั้ง, ๖ ๒ ครั้ง

๒. การซ้ำอักษรในบางบาทจะเป็นอักษรตัวเดิม ซ้ำตั้งแต่ ๒ ครั้ง ถึง ๔ ครั้ง ปรากฏในคาถาที่ ๔๑๔

นิรุจิ นิรุณินาธนาทริจิ สิงคีว สิงภาณอ

รณูเนกมณินินนณนุ อามุตทมนุตทาวลี

นาหาราควิทานภาสุรทริ ปุปพาหินาลงกต

จิรุจิ คนชกฏี วิ สุวิปลั ภาเวสี ภูเสชริ (๔๑๔)

- บาทที่ ๑ ซ้ำอักษร น ๒ ครั้ง, จ ๒ ครั้ง, ก ๓ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง, ๖ ๒ ครั้ง,
 ๓ ๒ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง
 บาทที่ ๒ ซ้ำอักษร ม ๔ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง, ๓ ๒ ครั้ง
 บาทที่ ๓ ซ้ำอักษร น ๔ ครั้ง, ๖ ๓ ครั้ง, ๓ ๓ ครั้ง
 บาทที่ ๔ ซ้ำอักษร ๖ ๔ ครั้ง, ก ๒ ครั้ง, ๖ ๒ ครั้ง, ๓ ๓ ครั้ง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในคาถาที่ ๔๐ ที่ยกมานี้คำว่า มนุญฺจฺรตฺตคฺคฺชกฺคณิกาย- มาสินสิงคีปฏิมาว
รพฺมา เป็นบทอุปมาให้มองเห็นว่าปัจฉิมภวีกโทริสส์คฺวฺ ฐฺประหัตถ์อยู่ในมาคฺคฺทโกทร ว่า
มีผิวพรรณตลอดจนถึงมีนีสีหน้าการอยู่ในลักษณะที่งองามเหมือนพุทธปฏิมาทองคำปาง-
สมาธิที่ประดิษฐานอยู่บนดอกบัวแดงและมีดอกกรรณิกาแซมอยู่ระหว่างกลีบ

อุปมาที่ไฉ อุตุล แปลว่า เปรียบปานไม่ได้ ปรากฏในคาถาที่ ๒๔๔
มีใจความว่า

สํวณฺณวณฺณชวสนฺนิภทิมโฆร-
วชฺสนฺปวชฺสสิย ทโศททพิททุกฺกนฺปิ
นาสจฺจิทฺติ เนตฺตมฺมจฺจสฺส สมิปฺกนฺปิ
ทิสฺวา ทมชฺชกฺคตฺมโถปิ สฺสทฺตฺตมฺมชฺช โส (๒๔๔)

ในคาถานี้ คำว่า อุตุล ศัพท์เป็นตัวแสดงการเปรียบเทียบให้เห็นถึงพระคุณ
ที่มีอยู่ในพระมหาสคฺคฺวคฺคฺกํลจจะทริสฺสฺว เป็นพระพุทฺธเจ้าว่าสูงส่งจนหาใครในไตรภพมา
เปรียบปานมิได้เลย กึ่งนั้นพญามารถึงจะเนรมิตสิ่งที่น่าสะพรึงกลัวมากมายเพียงใด
แต่สิ่งเหล่านั้นก็ไม่อาจเข้าใกล้พระองค์ได้เลย

อุปมาที่ไฉ สมาน แปลว่า เสมอ ปรากฏในคาถาที่ ๓๔๕ มีใจความว่า

มโนสิลาจฺจณฺณสมานฺนเท-
มริจฺจิลลฺลิตฺติ วิราชฺชานา
ปฺกนฺปิคา เหมลทาว ทิพฺพา
ทิพฺพาชฺชรา สจฺจ สมิปฺมาค (๓๔๕)

ในคาถานี้ คำว่า สมาน ในคำว่า มโนสิลาจฺจณฺณสมานฺนเท- นี้เป็นตัวแสดง
การเปรียบเทียบระหว่าง รัศมี (ราศี) ของร่างกาย กับกระแจะที่บดมาจากมโนสิลา
ว่าสวยงามน่าทัศนาอย่างยิ่ง

การใช้ สมาน ศัพท์เป็นตัวอุปมานี้แสดงว่า ของทั้งสองสิ่งนั้นต้องเสมอกันใน
ด้านความสวยงาม สีสัน ที่อาจมองเห็นได้ค้ำยตา และรู้ได้ค้ำยใจ

อุปมาที่ใช้ สนุนิก แปลว่า เหมือน ปรากฏในคาถาที่ ๑๐, ๕๐, ๑๕๗, ๒๔๗, ๒๔๘, ๓๐๘, ๓๓๓ และ ๓๓๘

ในที่นี้ผู้วิจัยจักยกมาแสดงพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้ คือ

ยุดติ หสทิ สุขเทหิ	เทวินทปุรสนุนิก
ปุริ อมรสงฆาติ	อโหสิ ฐจิรี วั (๑๐)
เอว จินตยิตวาน	นิปนโน กขทเม ทหิ
สูวณณกทลิตฺตฺนุช-	สนุนิก โสติโสภติ (๕๐)

ในคาถาแรก ผู้ประพันธ์ได้ใช้ สนุนิก เปรียบเทียบระหว่าง สุทัศน์เทพนคร ขององค์อมรินทร์ กับ เมืองอมรปุร ว่าเมืองทั้งสองนี้มีความงาม คล้าย ๆ กัน เป็นเมืองที่น่าอยู่อาศัยเพราะทุกคนล้วนเป็นผู้ที่มีบุญญาธิการ

ในคาถาหลัง ผู้ประพันธ์ได้ใช้ สนุนิก เปรียบเทียบ ความงามระหว่างต้นกล้วยที่ลอกกาบออกแล้ว กับคนผิวขาว เมื่อนำสิ่งทั้งสองมาวางเหนือหล่มโคลนคมจะเห็นได้ว่าสีขาวที่ติดกับสีโคลนคมนั้น เมื่อต้องแสงตะวัน สิ่งทั้งสองนั้นจะเปล่งรัศมีได้งามคล้าย ๆ กัน

อุปมาที่ใช้ ยถา แปลว่า ฉนโค ปรากฏในคาถาที่ ๔๒๔, ๔๒๖ ดังต่อไปนี้

สมุชฺชธานีเนกานิ	ชชานาทาย สุนทรา
กุมารา ปุโรโต สตุตุ	นิชมิสุ สุรา <u>ยถา</u> (๔๒๔)
นิชมิสุ ตโต เตส	ปวณโต ทรุณฺญคณา
จารูปุณฺณฏฺฐาทาย	เทวกณฺฐา <u>ยถา</u> ทถา (๔๒๖)

ในคาถาทั้งสองนี้ ผู้ประพันธ์ใช้ ยถา เป็นตัวเปรียบเทียบ เหล่ากุมาราเหมือนเทพยดา และเปรียบเหล่าครุณีเหมือนเทพกัญญา การเปรียบนี้เป็นการเปรียบเทียบในแง่ความงามโดยวัย งามโดยอาภรณ์ที่สวมใส่ และท่วงทีที่คล่องแคล่วว่องไว

อุปมาที่ใช้ วิญ แปลว่า รวากะ, เพียงกิ่ง มีปรากฏในคาถาที่ ๑๓๓, ๑๓๗, ๑๔๓, และ ๒๔๔

ในที่นี้ผู้วิจัยจักยกมาแสดงพอ เป็นตัวอย่าง ดังต่อไปนี้ คือ

สุวรรณพิมพ์ วิญ ทนินสินัน
ฉายฉุย ๓๘๘๘ ฐิตเมว ๓๒๖๖

.....

..... (๑๓๓)

.....

.....

อาทิจจรสิ วิญ ปงกชกานนานิ
โลกานบุพชวานานิ ๓๒๖๖ ๓๒๖๖

(๑๓๗)

ในคาถาทั้งสองนี้ ผู้ประพันธ์ได้ใช้ วิญศัพท์ เป็นตัวแสดงการอุปมาเปรียบเทียบ พระราชกุมารที่กำลังนั่งสมาธิอยู่ เหมือนกับรูปหล่อจากทองคำ และเปรียบเทียบ คอกบัวซึ่งบานอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับคอกบัวเหล่านั้นต้องแสงอาทิตย์อยู่ตลอดเวลา อุปมาในคาถาทั้งสองนี้อยู่ในประเภทของความมหัศจรรย์ ที่เรียกว่า อัทกุโศปมา (การอุปมาที่มุ่งให้เห็นความอัศจรรย์)

อุปมาที่ใช้ อุปมา, อุปมาน แปลว่า เปรียบเทียบ ปรากฏในคาถาที่ ๓๒๔, ๓๔๒, ๔๑๖

ศูนย์วิทยะทรัพย์ภากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โมเจตุกาโม ๓๒๖๖ ๓๒๖๖

๓๒๖๖ ๓๒๖๖ (๓๒๔)

..... สุฉวาโนปมเทศน์

..... (๓๔๒)

๓๒๖๖ ๓๒๖๖ ๓๒๖๖
๓๒๖๖ ๓๒๖๖ ๓๒๖๖
๓๒๖๖ ๓๒๖๖ ๓๒๖๖
๓๒๖๖ ๓๒๖๖ ๓๒๖๖

(๔๑๖)

ในคาถาทั้งสามนั้น ผู้ประพันธ์ ใช้อุปมาในคาถาแรก ส่วนสองคาถา
หลังท่านใช้ อุปมาศัพท์ คาถาแรกท่านเปรียบพระเจ้าพินพิสารเหมือนกับขง นี้นับ
ว่าเป็นของธรรมดา เพราะพระเจ้าแผ่นดินเป็นศูนย์รวมใจของประชาราษฎร์ทั้งประ-
เทศ เหมือนขงที่อยู่ยอดเสาข้อมเป็นศูนย์รวมที่แสดงออกถึงว่า สถานที่นั้นได้รับการ
พัฒนาแล้วในทุกด้าน ยิ่งถ้าอยู่ในกองทัพขงชัชยจะเป็นศูนย์รวมใจของเหล่านักรบกล้า

ในคาถาที่สองนั้น ผู้ประพันธ์คงใช้คำว่า อุปมาไว้อย่างลอย ๆ มิได้ใช้
เปรียบเทียบกับใคร แต่ตัวของตัวเองกลับเป็นข้อเปรียบเทียบที่มีอยู่ในความเป็นจริง

ในคาถาสुकท้ายนี้ ท่านใช้ อุปมาศัพท์เป็นตัวเปรียบเทียบระหว่างสวนเจ้า-
เชก กับ สวนนันทวันในดาวดึงส์ ว่าสวนทั้งสองนี้มีความละม้ายเหมือนในฐานะเช่น
สวนนันทวันให้ความร่มเย็นแก่เหล่าเทพยดาที่ใกล้จะจุติ สวนเชกวันก็ให้ความชื่น
บานแก่ชนทั้งหลายได้ เช่นนั้น สวนนันทวันงคงามค้ายแมกไม้ สวนเชกวันก็ร่มรื่นด้วยหมู่
รุกขชาติ สวนนันทวันเป็นสถานที่พักผ่อนของเทพยดา สวนเชกวันก็เป็นสถานที่พักผ่อน
ของชาวเมืองสาวัตถี สรุปแล้วสถานที่ทั้งสองนี้มีความคล้ายกันในหลาย ๆ สถานที่

กล่าวโดยสรุป การอุปมา ค้วยการใช้ศัพท์ต่าง ๆ มาแสดงอุปมาในรูปแบบ
ต่าง ๆ ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้นักศึกษาทั้งหลายได้เกิดจินตภาพถึงสภาวการณ์นั้น ๆ
เช่น สุนัขคาบสอออกบวชในลักษณะเหมือนกับพญาช้างหนีออกจากป่าที่กำลังถูกไฟไหม้
สุนัขคาบสอ เหมือน พญาช้าง เรือนที่เราร้อนค้วยกามารมณ์ เหมือน ป่าที่ร้อนเพราะ
เปลวไฟ ลักษณะการจากไป เป็นการไปอย่างเร่งร้อนโดยไม่เหลือแลอาลัยหมู่ญาติ
และทรัพย์สินสมบัติ เหมือนลักษณะการวิ่งหนีไฟป่าของพญาช้าง หนีไปโดยไม่อาลัยภักษา-
หารและโสดงข้างที่เป็นบริวาร และยังขี้บอช้คกลงไปอีกว่า เพศชรวาสนั้นร้อน
และคำทราม เพศบรรพชิตนั้นสงบเย็นและสูงส่ง จินตภาพเหล่านี้จะปรากฏในโนสำนึก
ของนักศึกษามีปัญญา ดังนั้นจึงไม่ควรดูเบาในลักษณะอุปมาต่าง ๆ

๔. รูปกาลังการ

รูปกาลังการ เป็นอสังการฝ่ายความหมาย ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับ
อุปมาสังการ ต่างกันที่รูปกาลังการมีการเปรียบเทียบกันโดยตรง ด้วยการวางคำที่เป็น
อุปไมยกับอุปมาเข้าสมาสกันไว้ และวางบทวิเสสนะไว้ในทำนองเดียวกันบ้าง วางไว้
ต่างหากบ้าง ใช้เป็นวิเสสนะร่วมกันบ้าง

รูปกาลังการที่ปรากฏในคัมภีร์ชินจริคนี้ ปรากฏอยู่ในคาถาที่ ๑, ๒, ๓,
๓๐๘, ๓๑๘, ๓๑๙, ๓๒๐, ๓๒๑, ๔๒๒ และ ๔๔๘

ผู้วิจัยจะขอยกมาเพียงรูปกาลังการที่ปรากฏอยู่ในคาถาที่ ๑ - ๓ เท่านั้น
มาแสดงไว้พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้ คือ

อุตุคมี อุตุคมุงเคน   นมสูสีชวา มเหลสีโน
นิชทานมมูทึ ปาท-   ปรงกชึ สชชนาลินี   (๑)

ผู้วิจัยจะนำเฉพาะบทที่เป็นรูปกาลังการมาแยกให้เห็นดังต่อไปนี้

อุปเมย	อุปมา
๑. <u>ปาท</u> (พระพุทธรเจ้า)	<u>ปรงกช</u> (คอกบัว)
๒. <u>นิชทาน</u> (พระนิพพาน)	<u>มมู</u> (น้ำหวาน)
๓. <u>สชชน</u> (สาธุชน)	<u>อลิ</u> (ภมร)

ในส่วนนี้จะแปลได้ว่า พระพุทธรเจ้าทรงประทานพระนิพพานธรรมแก่เหล่า
สาธุชน เหมือนคอกบัวให้น้ำหวานแก่หมู่มกร

เมื่อสังเกตให้ถี่ก็จะเห็นถึงลักษณะการวางรูปศัพท์ที่ไม่ลึกลับกัน คือวางศัพท์
ที่เป็นอุปไมย ไว้หน้าทั้งหมด แล้ววางศัพท์ที่เป็นอุปมาไว้ด้านหลังทั้งหมดเช่นกัน
และข้อสังเกตนี้สามารถใช้กับรูปกาลังการทั้งหมดที่พบได้อีกด้วย

มหาโมหคัมภีร์ โลก ชีเสณคัมภีร์ ขุมภากักริ
ปาคุกุคัมภีร์ มหาเศษ ขุมภราโชทยาจาเล (๒)

การถอดรูปการอ้างการคงเป็นไปในทำนองเดียวกันคือ

อุปเมຍ	อุปมา
๑. <u>ขุม</u> (พระธรรม)	<u>ภากร</u> (ดวงอาทิตย์)
๒. <u>โลก</u> (สัตว์โลก)	<u>โลก</u> (โอกาสโลก)
๓. <u>ขุมภราช</u> (พระพุทธเจ้า)	<u>จจล</u> (ภูเขาโยคันทร)
๔. <u>มหาโมห</u> (อวิชชา)	<u>มหาคัม</u> (ความมืดที่ประกอบด้วยองค์ ๔) ^{๒๓}

ในส่วนนี้จะแปลได้ความว่า พระธรรมอันสามารถจักอวิชชาในกมลสันดานของสัตว์โลก ได้ปรากฏเรื่องราวที่พระพุทธองค์ เหมือนดวงอาทิตย์ที่ส่องแสงสว่าง จักความมืดในโลก ได้อุทัยเรื่องราวเหนือยอดเขาโยคันทร

ขมฺจุจิจุคฺสเร ชาคํ ปสาทกมุทํ สทา
 โพเชนคํ สัมภนฺทญจ สึโลรุกิรณฺชชลฺ (๓)

การถอดรูปการอ้างการคงเป็นไปในทำนองเดียวกันคือ

อุปเมຍ	อุปมา
๑. <u>สัม</u> (พระอริยสงฆ์)	<u>จมุท</u> (ดวงจันทร์)
๒. <u>ปสาท</u> (ศรัทธาปสาท)	<u>กมุท</u> (ดอกโกมุท)
๓. <u>ขมฺจุจิจุค</u> (หทัยของหมู่สัตว์)	<u>สิร</u> (สระน้ำ)
๔. <u>สิโลรุกิ</u> (อานูภาพของศีล)	<u>กิรณฺชชล</u> (แสงพระจันทร์)

ในส่วนนี้จะแปลได้ความว่า พระอริยสงฆ์ทรงศีลอันยังความเลื่อมใสให้ เกิดในดวงใจของหมู่สัตว์ เหมือนดวงจันทร์ที่ส่องแสงทำให้ดอกโกมุทที่เกิดอยู่ในสระน้ำ ให้บานใสวรุช่อ

^{๒๓}พระพุทธโสมมหาเถระ, สัจจขณฺทวคคณฺทกถา (ร่างกึ่ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๒๐๔. ว่า

๖. รूपีกาเวและรส

รूपีกาเว ไค่แก่ ความที่ยืนตัว หมายความว่า กาเวอื่น ๆ ที่มี
ความซัดแย้งกัน จะกระทำให้เคลื่อนที่ไปไม่ได้ คงดำรงเป็นปกติของคน^{๖๘}

รส ไค่แก่ ผู้อ่านร้อยกรองชนิดใดแล้วส่งใจไปตามกระแสความ
ของบทร้อยกรองนั้น บังเกิดความชื่นชมอันใดขึ้นมา ความชื่นชมพอใจอันนั้นเป็นรส^{๖๙}

รूपีกาเว และ รส ท่านจัดเป็นคู่ ๆ ดังนี้

รूपีกาเว	คู่กับ	รส
รติ	"	สิงคาระ (รักและปรารถนาดี)
หาสะ	"	หัสสะ (ขำขัน)
โสกะ	"	กรูณา (สงสารและเห็นใจ)
โกชะ	"	รูทชะ (เจ็บแค้น)
อุทสาหะ	"	วีระ (กล้าหาญราชูชัย)
ภยะ	"	ภยานกะ (ตกใจกลัว)
ชิตัจฉา	"	วิภัจฉา (ชิงชังรังเกียจ)
วิมหะ	"	อัทภุทะ (อิศจรรยใจ)
สมะ	"	สันตะ ^{๗๐} (สงบสุข)

ในคัมภีร์ชินจริคนี้ ปรากฏรूपีกาเว และ รสในคาถาต่างดังนี้
สิงคารรส ปรากฏในคาถาที่ ๔๕๓

อิติ อมิตทโย โย ปญจตาดีสวสุเส

มบุชมนนวนสมิ ชาตราคตุคิราสี

ปรมนชูรชมมพูติ นิชหาปยุนโต

อวสี ส มุณี เมโข โลกสนุที กโรตุ

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๒-๒๔๓.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๓.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๕.

ในคานานี้ บาทสุดท้ายมีข้อความว่า เมโซ โลกสฺนุติ กโรตุ นี้เป็น
เป็นการแสดงความปรารถนาที่ต่อกัน เพราะคำว่า เมโซ นั้น ทางโลกหมายถึง ฝน
โลกสฺนุติ หมายถึงความชุ่มชื้นและงอกงามในโลก ทางธรรม เมโซ หมายถึง
พระธรรม โลกสฺนุติ หมายถึง สันติสุขของเหล่าสัตว์โลก ความปรารถนาที่เป็นบ่อ
เกิดของความรักและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังนั้นคานานี้จึงเป็น สิงคารรต

หัตถ์สรส เช่น คานาที่ ๒๖๓-๒๖๔

ทิวานิทานี	คณฺหาติ	ทานิ	คณฺหาติ	จินฺทีย
สยฺภินฺนทารุสฺยโปว		หคฺทปโป	สุทฺตุมฺมุไซ	(๒๖๓)
ปหายายุชฺวตฺตฺตานี-		ลฺงการานี	อเนกชา	
จฏฺกวาพาสฺจลา	ยาว	สเสนาย	ปลายิ	โส (๒๖๔)

ในคานาทั้งสองนี้ หากพิจารณาถึงพฤติกรรมของพญามารและบริวารแล้ว
หากผู้อ่านอยู่ในฐานะของผู้ถูก จะเห็นความพ่ายแพ้ของพญามารอย่างน่าสมน้ำหน้า และ
เห็นอาการที่ศาลิศาदानหนีไปโดยไม่คำนึงสัมภาระอะไรทั้งสิ้น จะเห็นเป็นเรื่องขบขัน
จนต้องหัวเราะออกมาทีเดียว ดังนั้นคานาทั้งสองนี้จึงเป็นหัตถ์สรสได้

ภฏฺวารส เช่น คานาที่ ๒๔๗, ๓๔๕

นิรฺจฺวาเรชฺวา	มทานาํ	ตโต	ชฺรชฺมา	สทฺยปติ
นสฺสตี	วต โภ	โลโก	อติ	โลโก

วินฺสฺสตี (๒๔๗)

มโนสิลาจฺจฺจฺนสมานเท-

มริจฺชาเลหิ

วิราชมนานา

ปภฺยปิตา

เหมลคาว

พิญฺพา

พิญฺพาชฺรา

สจฺจฺจ

สมิปฺมาค (๓๔๕)

ในคานาทั้งสองนี้หากนำใจเราเข้าไปอยู่ในบทประพันธ์จึงจะพบว่าเหตุ-
การณ์ที่เกิดขึ้นนั้นก่อให้เกิดความน่าสงสารสักเพียงไร เช่นในคานาแรก เมื่อพุทธองค์
ทรงห้อยพระหทัยในการที่จะสั่งสอนสัตว์โลกที่หมักหมมอยู่กับกองกิเลส จนน่าสงสารผู้ที่มี
กิเลสเบาบางพร้อมที่จะตรัสรู้ความก็มาพลอยเสียผลประโยชน์ไปด้วย และในคานา
ที่สอง พระนางพิมพานั้นน่าสงสารสักปานใด ที่พระสวามีซึ่งเป็นผู้นำในทุกอย่างของชีวิต

มาทอทั้งปด้อยให้พระนางต้องกำสรดหมองเศร้าอยู่อย่างเดียวดาย แม้เมื่อพบพิกตร์ ก็ยังมาถูกอัสสุรชดชารที่เกิดเพราะความโศกาลัยซึ่งเนืองนองเต็มพระเนตร แม้แต่จะ ทอดพระเนตรขึ้นชมก็ไม่อาจทำได้ตั้งใจหวัง ดังนั้นคาคาทั้งสองนี้จึงเป็นกรูณารสได้

รุทรส เช่นคาคาที่ ๒๔๖

คฤโถปคยม อติภิมรวั รวณโต

สิขชอดเมต อิติ คณทด พนฺธณัม

อาณายโย สุรคณฺ สห หสฺสเนน

จตุทานิรุตคปิจุว ปลาปยิตฺต (๒๔๖)

ในคาคานี้ หากผู้อ่านอ่านอยู่ในเหตุการณ์ คงจะเกิดความโกรธเคืองไม่น้อยเลย เพราะเมื่อพระมหามุขกำลังสร้างคุณงามความดีชั้นสุดยอด อยู่ ๆ พญามาร ก็นำกำลังพลเข้ารายล้อมข่มขู่ขับไล่ต่าง ๆ นานา เพียงเพื่อให้เลิกล้มความตั้งใจเสีย เท่านั้นเอง ดังนั้นเรื่องราวที่รจนาเป็นคาคาในตอนนี้ จึงจัดเป็นรุทรสโดยแท้

วีรรส เช่น คาคาที่ ๑๔๗, ๒๔๘

สขทฺ หสฺสหสฺสุมฺปิ โลกชาคฺคฺมฺหฺมฺปน

อุนนาเทจฺวา ภวิสฺสามิ พุชฺไซ โสเกกฺกนฺยาโย (๑๔๗)

โก เต สิขชุตฺต สอฺชิตฺติ อถ เตนาคฺคฺเลนฺปิ

มเมตฺต สอฺชิตฺติโน มาร น สนฺตฺติ สเจคฺนา (๒๔๘)

ในคาคาทั้งสองนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นข้อความที่ประกาศอย่างกล้าหาญและ เด็ดเดี่ยวโดยไม่พริ้งพริ้วค่อนการชักวางของใคร ๆ ทั้งสิ้น คาคาแรกประกาศว่าตน จะต้องเป็นพระพุทธเจ้าให้จงได้ คาคาที่สอง เป็นการประกาศอย่าง องอาจถึงความมั่นใจในสิ่งที่ตนกระทำมาแล้ว แม้ว่าสิ่งนั้นในบัดนี้จะเป็นเพียงนามธรรมที่ไร้ เจตนาก็ตาม ดังนั้นคาคาทั้งสองนี้จัดว่าเป็น วีรรสโดยแท้

ภยานกรรต เช่น คาถาที่ ๒๔๔

อรุณทกัณนออรุณิสมุขโลรุ-

ปาสาณสมกตลาญชวสุสชารา

องการปชชติควาลุกวสุสชารา

วสุสาปยิตถ สกถานิ อิมานิ ตานิ (๒๔๔)

ในคาถานี้ หากผู้อ่านเอาจิตของตนเข้าไปอยู่ในบทประพันธ์ แล้วคิดถึงว่า
ตัวเรากำลังประสบกับเหตุการณ์เช่นนี้ในชีวิตจริง จะกลัวสักเพียงไร บางทีอาจ
จะแตกตื่นจนถึงขั้นจิตวิปลาสไปเลยก็เป็นได้ ดังนั้นคาถานี้จึงนับเป็น ภยานกรรตได้

วิภิจฉารรต เช่น คาถาที่ ๑๔๕

ปามีมสุส อิท วตุวา จตุกวตฺติสิริมฺปิ จ

ปหาย เขพฺปิฉฺทว ปฺรจฺจฺสมเย วสี (๑๔๕)

ในคาถานี้ เพราะอาศัยคำว่า เขพฺปิฉฺทว นี้จึงทำให้มองเห็นว่า แม้แต่
ท่าแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ ยังเป็นสิ่งไร้ค่า หวังยังน่าสะอึกสะเอียนเหมือนกันเสียด
ที่ฉมทิ้งไปแล้วนั้น ดังนั้นคาถานี้จึงจัดเป็น วิภิจฉารรต

อัทฏกฺรต เช่น คาถาที่ ๔๔, ๔๕, ๑๐๒-๑๐๔

ในที่นี้ผู้วิจัขอยกมาแสดงพอเป็นตัวอย่างเพียงคาถาเดียวดังต่อไปนี้

ภาราคิภารนคปาทปเนรฺวราช

สชฺพฺมฺปิ สาคฺรชล วหิตฺติ สมตฺถา

ชาตฺตชฺเชปิ กุณฺณารมสฺยหมานา

สงฺกมฺปยิว ปฺรวิ ปฺวรสุส ตฺสส

ในคาถานี้ ผู้ประพันธ์ได้รจนาไว้โดยมุ่งให้เห็นความอัศจรรย์ที่เกิดขึ้นใน
ขณะที่ปัจฉิมภววิภิจฉารรตประสูติจากมาตุคัพโภทร ดังนั้นคาถานี้จึงจัดเป็น อัทฏกฺรต

ลักษณะส่วนวนภาษา

พระเมธีจกร รัตนาคัมภีร์จีนจรีคนี้ ค่ายส่วนวนภาษาที่สละสลวย ทั้งชบวน ศัพท์ที่ใช้ก็เป็นศัพท์ที่รู้จักกันแล้วอย่างแพร่หลาย ซึ่งพอสรุปลักษณะเด่น ๆ ได้ดังนี้

สนธิ

ในคัมภีร์นี้ ถึงแม้ว่าอยู่ประชันจะใช้ศัพท์ที่ง่าย ๆ และเป็นที่ยุ่จักกันอยู่แพร่ แอวกก็ตาม แต่เมื่อศัพท์เหล่านั้น มารวมกันโดยวิธีสนธิแล้ว แทบจะมองไม่เห็นรูปศัพท์ เดิม ซึ่งคงทำให้ผู้วิจัยต้องใช้เวลาพอสมควรในการแปลคัมภีร์นี้จนจบเล่ม เช่น

อิฐเฉยยฐเจตมฐเขว (๔๗)	สนธิของบท	อิฐเฉยย-เจ-อห-อฐช-เอว
ทญฐวานบุครเฉ (๔๗)	"	ทญฐวา-อนบุค-รเฉ
อุนนาเทอวานิทาเนว (๒๖๑)	"	อุนนาเทอวาน-อิทานิ-เอว
เอวณินิฐสาทมกญฉิ (๒๔๖)	"	เอว-นิฐสาท-อกญฉิ
คฐมาสน์เขววิคิ (๓๐๔)	"	คฐมา-อาสน์-เอว-อิคิ

สมาส

พระเมธีจกร รัตนาคัมภีร์จีนจรีคนี้โดยการไขบทสมาสเสียเป็นส่วนมาก ซึ่ง บทสมาสเหล่านั้น มีตั้งแต่บทสมาสที่ไขบทเพียง ๒ บท ไปจนถึง ๑๒ บทเป็นหนึ่งบท สมาส ซึ่งทำให้ผู้วิจัยต้องแห่งพิณอยู่พอสมควรกว่าที่จะแปลบทสมาสเหล่านั้นไปไ้แค่ ๑ บท จึงขอนำบทสมาสเหล่านั้นมาแสดงไว้พอเป็นตัวอย่างดังนี้

สมาสที่เกิดจากบท ๒ บท เช่น

อฐกมญเคน (๑)	สมาสของบท	อฐกม-อญเคน
สฐรนาฉินิ (๑)	"	สฐรณ-ฉินิ
รญมภากริ (๒)	"	รญม-ภากริ

สมาสที่เกิดจากบท ๓ บท เช่น

เกรินาทสुकญเรน (๑๔)	สมาสของบท	เกริ-นาท-สुकญเรน
โลเอกเสตุโน (๕๓)	"	โลก-เอก-เสตุโน
มทาโมทคัม (๒)	"	มทญค-โมท-คัม
สพทโลกาภิปุจโค (๑๑)	"	สพท-โลก-อภิปุจโค

สมาสที่เกิดจากบท ๔ บท เช่น

สีโลฎกิริยชรัส (๓)	สมาสของบท	สีล-อฎ-กิริย-ชรัส
รุมมารามาตยาลย์ (๕๖)	"	รุมม-อาราม-อาตย-อาลย์
มนุญญรตทพุทกณณิกาย (๔๐)	"	มนุญญ-รตท-อพุท-กณณิกาย

สมาสที่เกิดจากบท ๕ บท เช่น

มโนรมุขกุงคกษิทรราชิเค (๗๓)	สมาสของบท	มโนรม-มุขกุงค-กษ-อิทร-ราชิเค
โธอากกราชกูดเกตุณนาคณาด (๗๔)	"	โธอาก-ราชกูด-เกตุ-อนาค-นาค
ปาทารวิหกรปอดวสุนทราย (๔๗)	"	ปาท-อวิห-กร-ปอดว-สุนทราย

สมาสที่เกิดจากบท ๖ บท เช่น

สพฺพทามชวตมตทสนียโสฎทาย (๗๖)	สมาสของบท	สพฺพ-ทาม-ชวต-อมต-ทสนีย- โสฎทาย
อมรปวคิธิจาจรุธฉาภิรามา (๔๕)	สมาสของบท	อมร-ปวคิ-ธิจา-จรุ-ธฉา-อภิรามา
สิทปฺดินสมฺพหฺรณฺณภาตฺตงกคฺชฺมี (๓๓๖)	"	สิท-ปฺดิน-สมฺพ-หฺรณ-ณ-ภ-ต-ตงกค-ชฺมี
วิวิธกมลมาลาตงกคพาสยสฺมี (๓๓๖)	"	วิวิธ-กมล-มาลา-ตงกค-อพุท-อาสยสฺมี

สมาสที่เกิดจากบท ๗ บท เช่น

สุวณฺณณฺณิมุชฺคาทือเนกฺรคฺนากํ (๓๑)	สมาสของบท	สุวณฺณ-ณ-ณ-มิ-มุชฺค-อาทือ-อเนก-รค-น- อากํ
วิชฺทุมาสิกเสตฺตกรชคจสฺสนิมิ (๒๓๑)	"	วิชฺทุม-อาสิค-เสต-ตกร-ชค-จส-สนิมิ
สุคฺชนฺธิปฺปณฺณกิตฺตชฺชวาลงฺกโคฏฺทลาคฺกุล (๓๖๑)	"	สุคฺชนฺธิ-ปฺปณ-ณ-กิต-ตช-ชว-าลง-กค-อฏ- ทล-อากุล
สพฺพญฺณเหมชฺชฎฺฏโคทรณฺรูปคฺชนฺมาเลหิ (๓๖๐)	"	สพฺพญฺณ-เหม-ช-ช-ฎ-ฏ-โคทร-ณ-รูป- ค-ชน-มาเลหิ

สมาสที่เกิดจากบท ๔ บท คือ

วสนุตกาลชุนิตาติรชุตวณณาภิรามมงฺกุลปรอฺลวานิ (๓๔๗)   บทสมาสของ
 วสนุต-กาล-ชุนิต-อติรชุต-วณณ-อภิราม-มงฺกุล-ปรอฺลวานิ
 สุจิตฺตานานามิกปรอฺวิสังฺคฺยมาณฺสูตมกานนานิ (๓๔๘)   "
 สุจิต-นानา-มิก-ปรอฺ-สัง-คฺยมาณ-สูตม-กานนานิ

สมาสที่เกิดจากบท ๕ บท คือ

สุวรรณการาหิวิราขมานวิตานโชตฺตชฺลชมฺพุมฺเฒ (๑๓๒)   บทสมาสของ
 สุวรรณ-การา-อาหิ-วิราขมาน-วิตาน-โชติ-อฺชฺล-ชมฺพุ-มฺเฒ

สมาสที่เกิดจากบท ๑๒ บท คือ

อรฺจนฺตภีมฺนลอรฺจิสฺมฺชฺชโลรฺอุปาสาณภสมฺกมลลาบฺยวชฺสชารา (๒๔๔)   บทสมาสของ
 อรฺจน-ต-ภีม-นล-อรฺจ-ิสฺม-ชฺช-โล-รฺอุปาสาณ-ภสม-กมล-ลาบ-ยวช-ส-ชารา

ภิกฺขิยา

ภิกฺษาศัพท์ที่พระเมฆังกร ใ้จรจนาคัมภีร์ชินจรฺกนึ มีบทภิกฺขิยาบางกลุ่มที่จะ
 กล่าวถึงคือ

ก. ภิกฺขิยาภิกฺก

ในที่นี้ ผู้วิจัยจัดกล่าวเฉพาะภิกฺขิยาบทในระหว่าง ประเภทที่เป็นบุพพ
 กาลภิกฺขิยาเท่านั้น เพราะในคัมภีร์ชินจรฺกนึ พระเมฆังกรท่านใ้ "ตฺวา" บัจจยเป็นพื้น
 แต่มีบ้างในบางคราวที่ท่านต้องการอนุโลมตามฉันทลักษณ์ จึงใ้ "ตฺวาน" บัจจย หรือ
 "ตฺตฺน" บัจจย หรือแปลง ตฺวา-บัจจยเป็น ย ซึ่งขอนำมาแสดงพอเป็นตัวอย่างดังนี้

ตฺวา-บัจจย เช่น

นมฺสฺตฺตฺวา (๑)	นีสฺหิตฺตฺวา (๑๖)
หิสฺตฺวา (๑๘)	จาราเปตฺตฺวา (๑๘)
วิไลเกตฺตฺวา (๒๐)	โอสฺตฺตฺวา (๓๕)

ดูวาน-ปัจจัย เช่น

ฮาโรเจดูวาน (๑๘)	ในบาทคาคาว่า	<u>ฮาโรเจดูวาน</u> ราชีโน
คเหตุวาน (๓๓)	"	อิสิเวส <u>คเหตุวาน</u>
ปวตเตดูวาน (๓๗)	"	<u>ปวตเตดูวาน</u> โลกสุส
ปโปเชดูวาน (๔๖)	"	<u>ปโปเชดูวาน</u> ทิสวาน
อุปกนดูวาน (๑๔๗)	"	<u>เคนานอุปกนดูวาน</u>

กุน-ปัจจัย คือ

กาตุน (๕๖)	"	อิติ <u>กาตุน</u> ปายาสี
------------	---	--------------------------

แปลง ดูวา-ปัจจัย เป็น ย เช่น

สพปฏิวิญญิ (๑๘๘)	ในบาทคาคาว่า	สิรสา <u>สพปฏิวิญญิ</u>
นิวาริย (๒๐๔)	"	อนุตสปปิ <u>นิวาริย</u>
อาทาย (๒๓๔)	"	เพลว <u>วิณมาทาย</u>
มาปिय (๒๔๗)	"	วาทญจ <u>มาปिय</u> คโต ....
ปวสุสิย (๒๔๘)	"	วสสพ <u>ปวสุสิย</u> คโตทก.....

ช. กิริยาอาชยาต

พระเมฆังกร รจนาคัมภีร์ชินจริตโคโยใช้กิริยาอาชยาต ตามกาลอัน
เหมาะแก่เนื้อเรื่อง เช่นใช้วัตตมานาวิกตติในเวลาที่ทองการแสดงถึงเรื่องที่เป็นจริง
อุยฺยถลอกกาล ใช้ปัจญจมีวิกตติในเวลาที่ทองการแสดงถึงอำนาจและคำสั่งและคำขอพร
ใช้สัททณมีวิกตติ ในเวลาที่ทองการจะแสดงถึงความปรารภณา ใช้หิยัคคยิและอชชคณิ
วิกตติเป็นตัวเกินเรื่อง ใช้วิสุสนุติวิกตติในเวลาที่ทองการแสดงถึงเรื่องพยากรณ์
และความคลาภหมายเรื่องในอนาคต ใช้กาธาติปคตติวิกตติในคราวที่ปรารภถึงเรื่อง
ผ่านมาแล้ว ที่สำคัญคือท่านไม่แต่งกิริยาอาชยาตในรูปของประโยคกรรม เหตุกรรม
และภาวะเลย คงรจนเอาไว้ในรูปของประโยคกัตตุ และเหตุกัตตุเท่านั้น ผู้วิจัยจะนำ
มาแสดงพอเป็นตัวอย่างไปตามลำดับหมวดวิกตติ ดังต่อไปนี้

วัตตมานาวิกตติ ที่แสดงถึงความเป็นจริงตลอดกาล คือ

อติโสภติ (๕๐) ในบาทคาคาว่า สุนนิโท โสติโสภติ

วบุหนฺติ (๑๖๘) ในบาทคาคาว่า น มํ วบุหนฺติ ฉาทโย

ปฺยจมีวักขติ ที่แสดงถึงอำนาจและคำสั่ง คือ

คฺยฺหฺต, พฺนฺรต (๒๔๖) ในบาทคาคาว่า สิขฺรชฺตเมต อิติ คฺยฺหฺต พฺนฺร เอมิ

ปฺยจมีวักขติ ที่แสดงถึงการของพรคือ

สมิขฺณฺตุ (๒๑๗) ในบาทคาคาว่า กฺยฺหฺนฺปิ สา สามิ สมิขฺณฺตุ

ปฺยจมีวักขติ ที่แสดงถึงการอ่อนน้อมคือ

หฺทาหิ (๔๐๑) ในบาทคาคาว่า หฺยฺรชฺชฺเม หฺทาหิ...หฺทาหิ ๖

สฺกฺตมีวักขติ ที่แสดงถึงความปรารถนาคือ

อิรฺเจยฺยํ (๔๗) ในบาทคาคาว่า อิรฺเจยฺย ญฺเจ หมฺร เชว

ปฺปาญฺเจยฺยํ (๔๖๔) " ปฺปาญฺเจยฺยํ สิ ปฺริ

ทินฺยฺกฺกฺนํ และ อิชฺชฺกฺนํ วักขติ เป็นตัวเคินเรื่องเช่น

อหฺทา (๒๒๒) ในบาทคาคาว่า หิ ชฺวา ทฺชฺส อหฺทา ทินฺยฺกฺกฺริ โย โส

อาสิ (๑๒) " กฺมา โร สิ กฺรฺณ โส

ภฺวิชฺสฺนฺติ วักขติ ที่เ็นคำบริวารคือ

ปวฺจฺชามิ (๔) ในบาทคาคาคือ ปวฺจฺชามิ สมฺ เส น

ภฺวิชฺสฺนฺติ วักขติ ที่เ็นคำพยางกรวมคือ

ภฺวิชฺสฺติ (๕๔) ในบาทคาคาว่า ภฺวิชฺสฺติ ชฺ ยฺกา ถ สิ

ภฺวิชฺสฺนฺติ วักขติ ที่เ็นคำในกาการคาคะเน คือ

ปฺปาญฺวิชฺสฺติ (๑๕๔) ในบาทคาคาว่า อชฺช ปฺปาญฺวิชฺสฺติ

ภฺวิชฺสฺนํ (๑๕๗) " ภฺวิชฺสฺนํ ทฺ ชฺ โร โส เท ก น าย โก

ภฺกฺกฺกฺนํ วักขติ วักขติ ที่เ็นคำบริวารถึงเรื่องทีเ็นไปเ็นแล้วคือ

สฺนฺวฺวิชฺสฺติ (๒๗๑) ในบาทคาคาว่า สฺนฺวฺวิชฺสฺนฺติ อา หิ นา

ส่วนกิริยาอาชยาคที่พระเมธังกร ประกอบเป็นรูปประโยคเหตุกัตถุนัน คงมี
ใช้ใน ๒ หมวดวิภक्तिเท่านั้นคือ อชชตนิวิภक्ति และ ภวิสสันติวิภक्ति

อชชตนิวิภक्ति คือ

นิชทาเปสี (๓๔๖) ในบาทคาลาว่า นิชทาเปสี มหาโสภปาวถ

ภวิสสันติวิภक्ति คือ

วาทพยีสสามิ (๓๖๗) ในบาทคาลาว่า หนท วาทพยีสสามิ ทานิ เนสนุนติ

การลงพยัญชนะอาคม

ในคัมภีร์ชินจวิคนี้ พระเมธังกร ได้แก้ปัญหาในกรณี^๑ที่เมื่อหาสนธิแล้วได้รูปคำ
ไม่ครบ ไม่สละสตาย หรือเสียงไม่เพราะ ด้วยการลงพยัญชนะอาคม ผู้วิจัยขอนำมา
แสดงพอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

ลง ย อาคม คือ

ทชฺมาสนึเยวิคิ (๓๐๘) ในบาทคาลาว่า ทชฺมาสนึเยวิคิ ปญฺญเปม

ลง ว อาคม คือ

สุวฺจฺจิทานิ (๒๔๗) ในบาทคาลาว่า สุวฺจฺจิทานิ อจฺจินิ

ลง ม อาคม คือ

....เกตุมนานาถ (๗๕) " โองการราชกุลเกตุมนานาถ

ลง ท อาคม คือ

ปาททฺฐมาเร (๑๖๗) " ฐเปชวา ปาททฺฐมาเร

การใช้รูปคำ

การใช้รูปคำรจนาคัมภีร์ชินจวิคนี้ พระเมธังกร คงอนุโลมตามฉันทลักษณ์
บ้าง ใช้ศัพท์ ๑ เดียวกันแต่มีความหมายต่างกันบ้าง หรือใช้ศัพท์ ๑ เดียว แต่เวลา
แยก คองแปล ๒ ครั้งจึงได้ความหมายครบตามที่ต้องการบ้าง ผู้วิจัยขอนำมาแสดง
พอเป็นตัวอย่างดังต่อไปนี้

หัตถุโลมตามฉันทลักษณ์

รัสสะ (ทำสระยาวให้สั้น) คือ

สมาปฐิติว (๓๖๘) ในบาทคาดว่า สมาปฐิติว ฌานโต

เทวภาวะ (การซ่อนพยัญชนะให้เป็นสังโยค) คือ

วสนุตกาลฐุชนิตา..(๓๘๗) ในบาทคาดว่า วสนุตกาลฐุชนิตา ทรุค....

ทีฆะ (ทำสระสั้นให้ยาว) คือ

คเพทฺถน (๓๐๖) ในบาทคาดว่า ปวิสีฐวา คเพทฺถน

ไว้ศัพท์เดียวกันแต่มีความหมายต่างกัน คือ

ทวนฐั มีความหมายเป็น ๒ อย่าง ความหมายแรกแปลว่า โลกียสมบัติ

ความหมายหลังแปลว่า โลกุตรสมบัติ คู่ตัวอย่างประกอบ

ทวนฐั ที่หมายถึง โลกียสมบัติ คือ

ทวยฐฐุเม ทหาทีติ ทวยฐฐุเม ทหาที จ (๔๐๑)

ทวนฐั ที่หมายถึง โลกุตรสมบัติ คือ

สชฐนุมรคณ ทอวา ทวยฐั ทชส ชิมโต (๔๐๒)

มอญ มีความหมาย ๒ อย่าง ความหมายแรกแปลว่า หนทาง ความหมาย

หลังแปลว่า โลกุตรมรรค คู่ตัวอย่างประกอบ

มอญ ที่หมายถึง หนทาง คือ

ทชส อากมนอถาย มอญ โสเชม จอฐน (๓๙)

มอญ ที่หมายถึง โลกุตรมรรค คือ

มอญชชชชชชชชชช— ปาเยฐวา รสนุคณ (๓๖๘)

อญชส มีความหมายเป็น ๒ อย่าง ความหมายแรกแปลว่า หนทาง ความหมาย

หลังแปลว่า โลกุตรมรรค คู่ตัวอย่างประกอบ

อญชส ที่หมายถึง หนทาง คือ

โสเชนุคณญชส ทิสฺวา โอคฺริฐวา ฌา คที

อิติ ทํ ฆนคํ ปุณฺณิ กฐมา โสเชถ อญชส (๓๙)

อชฺชส ที่หมายถึง โลกุตตรมรรค คือ

อรหตุคชฺชสั ปชฺฐา ปุพฺพิชฺฐา นราสภี (๓๔๖)

ทชฺ มีความหมายเป็น ๒ อย่าง ความหมายแรกแปลว่า ปราหฺมณ ความหมาย
หลังแปลว่า นก คติตัวอย่างประกอบ

ทชฺ ที่มีความหมายว่า ปราหฺมณ คือ

ปายาสี โสตุถียทชฺ คินหารโก คั ทิสฺวา คสฺส อททา... (๒๒๒)

ทชฺ ที่มีความหมายว่า นก คือ

นิรุตฺตฺรเนกทชฺ ปกฺขชิตํ สฺมูตฺตปงฺเกรฺหคฺคฺชวาสิคํ (๓๐๖)

การวางศัพท์ครั้งเดียวแต่ต้องแปล ๒ ครั้งจึงจะได้ความสมบูรณ์

ในชินจริตนี้ พระเมฆังกร ไตรจนาคด้วยวิธีการวางศัพท์ไว้เพียงครั้งเดียว
แต่เมื่อประสงค์จะให้ไ้ความสมบูรณ์อย่างแท้จริง ต้องแปลศัพท์นั้นถึง ๒ ครั้ง คติ
ตัวอย่างประกอบ

มหาโมหคัม โลเก ชฺเสนคํ ชฺมฺมภากรํ

ปาทุมฺคํ มหาเตชํ ชฺมฺมวราโชทยาจเล (๒)

โลเก-บหนิ เมื่อจะให้ไ้ความถูกต้องตามอสังการศาสตร์ต้องแปล ๒ ครั้ง
จึงจะได้ความหมายอย่างครบถ้วน

สุจิตฺตนา นานามิกฺปจฺฉิสฺส- สงฺคิยมานุชฺตมกานานานิ (๓๔๔)

คำว่า นানা และ สฺส ในสมาสบหนิ เมื่อจะแปลให้ถูกต้องตามลักษณะของ
ทวันทวะสมาสแล้วต้องแยกออกในลักษณะนี้คือ

นานามิกฺสฺส และ นานาปจฺฉิสฺส

ในลักษณะนี้ท่านเรียกคําหน้า คือ นানা ว่า ทวันทโทปุพฺพ และเรียก
คําหลังคือ สฺส ว่า ทวันทโคปร^๓ เมื่อแยกออกดังนี้แล้วแปลจึงไ้ความหมายครบถ้วน

^๓ พระพุทธปियมหาเถระ, ปทรูปสิขธิฎฺฐา (ร่างกึ่ง: พุทธศาสนสภา,
๒๕๐๔) หน้า ๑๕๓.

การใช้เนมิตกนาม* สรรเสริญพระพุทธรูป

พระเมธังกรมุงจะสรรเสริญพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงรจนาคัมภีร์ชินจริคขึ้น โดยการประพันธ์เป็นฉันทโคลงตั้งแต่เริ่ม ดังนั้นการใช้เนมิตกนามสรรเสริญพระพุทธรูป จึงต้องลดหรือเพิ่มคำลงในบทประพันธ์ นอกจากนี้ยังมีการแต่งคำเลียนแบบ และการนำ ศัพท์ ๒ ศัพท์มาติดคอเพื่อให้ได้คำใหม่ ๆ ซึ่งกวีนิยมชมชอบในการประพันธ์

การลดคำเนมิตกนามที่มีอยู่แล้ว คือ

คำเดิม	คำใหม่ที่ใช้ในชินจริค
สมุมาสมุพุชโร	สมุพุชโร (๔๔, ๓๒๕)

การเพิ่มคำเนมิตกนามจากที่มีอยู่แล้ว เช่น

คำเดิม	คำใหม่ที่ใช้ในชินจริค
ชมมราชา	วรชมมราชา (๔๕๓)
มารชิ	ปรมมารชิ (๔๕๒)
มุณี	มุณีวโร (๔๕๔)
โลกครู	ทีโลกครู (๔๕๗)
โลกนาโด	โลเกกนาโด (๔๖)

การแต่งเลียนแบบคำเนมิตกนาม เช่น

คำเดิม	คำใหม่ที่ใช้ในชินจริค
อาทิจรทนุ	ทีโลเกกทนุ (๔๕๕)
มหากาธุโก	ทยาธิวาโส (๔๕๗)
ชมมราชา	ชมมิชโส (๔๕๘)
นรวโร	นราสโก (๓๓๔)
ชรชมชโส	มธุภาวที (๔๕๓)

ในส่วนนี้จะเห็นได้ว่า คำว่า อาทิจรทนุ กับ ทีโลเกกทนุ นั้นเลียนแบบกันโดยความหมายระหว่างคำว่า อาทิจร กับ ทีโลเเกก ผู้วิจัยจะเทียบความหมายให้ทราบดังต่อไปนี้

* เนมิตกนาม หมายความว่า ชื่อที่แสดงถึงความเต็มเปี่ยมแห่งพระบารมี หรือคุณสมบัติอันประเสริฐ

ดวงอาทิตย์ ความคติเรื่องโลกศาสตร์ทางพุทธศาสนา เชื่อกันว่า ในเวลา
ปกติจะมีดวงอาทิตย์เพียงดวงเดียว แต่สามารถส่องแสงสว่างไปในทวีปทั้ง ๓ ใต้พร้อม
กัน และโดยคัมภีร์ทางฉันทศาสตร์ ท่านกำหนดศัพท์บาลีที่แปลว่าดวงอาทิตย์ ให้หมาย
รู้กันว่าเป็นเลข ๑ ดังนั้นดวงอาทิตย์จึงนับว่าเป็นหนึ่ง

พระพุทธเจ้า ทรงสามารถที่จะแสดงธรรมให้สัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงอยู่ในโลก
ทั้งสามได้สดับพร้อม ๆ กัน พระพุทธเจ้านับถือกันว่าเป็น เอกบุรุษในโลกสาม

ในที่นี้สรุปความได้ดังนี้

พระอาทิตย์	หมายถึง	พระพุทธเจ้า
ทวีปทั้ง ๓	"	โลก ๓ (กาม-รูป-อรุปรโลก)
แสงสว่าง	"	หมายถึงพระธรรม

ดังนั้น คำว่า ติโลเอกกพฺบุ จึงเป็นการแต่งเลียนแบบคำว่า อาทิจรพฺบุ
โดยแท้ ศัพท์อื่น ๆ ที่เหลือทั้งหมดคำอธิบายโดยนัยดังที่กล่าวมานี้

การนำศัพท์ ๒ ศัพท์มาคักค่อเพื่อให้ได้คำใหม่ ๆ คือ

คำเดิม	คำใหม่ที่ใช้ในชินจริต
โลกนาโด กับ นายโก	โลกนายโก (๕๖)
สอญมุณี กับ สอญสีโห	สอญมุณีเกสรี (๕๗)

ในคำทั้ง ๒ นั้นจะเห็นได้ว่า พระเมฆังกรได้เก็บคำมาคักค่อกันให้ได้คำ
ใหม่ที่สละสลวย และลงได้กับคณะฉันท

นอกจากนี้ยังมีศัพท์อีกชนิดหนึ่งซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าเกิดจากการเพิ่มคำคักค่อ
และเลียนแบบ ซึ่งนับเป็นคำสรรเสริญที่สละสลวยมาก จะขอยกมาเป็นตัวอย่างดังนี้

คำเดิม	คำใหม่ที่ใช้ในชินจริต
โลกนาโด กับ จอชฺมา	ติโลเอกวิโลจโน (๓๖๖)
โลกนาโด กับ จอชฺมา	ติโลเอกเนตุโต (๔๓๒)

ลักษณะการใช้คำประพันธ์ ในลักษณะนี้ กวีทั้งหลายควรทำโดยแท้ เพราะ
ทำให้งานประพันธ์นั้น ๆ มีรสชาติ ทั้งเป็นที่ชื่นชม และเป็นแบบอย่างให้กับ กวีในยุค
หลัง ๆ ถือเป็นเนติ

รวมความที่ผู้วิจัยได้ศึกษาคัมภีร์ชินจริตในแง่มุมต่าง ๆ นานัน พอนำมาสรุปเป็นข้อความสั้น ๆ ได้ดังต่อไปนี้

๑. จากบทประพันธ์ ที่พระเมษังกร ได้บรรยายมาโดยสังเขปนั้น เป็นงานในคำานที่ก่อให้เกิดจินตภาพถึงบ้านเมือง ป่าเขาลำเนาไพร ดินฟ้าอากาศ รวมไปถึงคุณธรรม และอัธยาศัยใจคอของกลุ่มชนต่าง ๆ จึงนับได้ว่า พระเมษังกรรูปนี้ เป็น **จินตกรวิ^{๑๒}** ผู้ยอดเยี่ยม

๒. งานประพันธ์ของพระเมษังกรชิ้นนี้ เป็นงานที่ท่านบรรจงเขียนให้เป็นภาพย์ โดยรจนาไปตามเกณฑ์ภาษา ฉันทลักษณ์ และ อลังการศาสตร์อย่างเข้มงวด กวักขัน จึงทำให้งานนี้เป็นงานอมตะ

๓. งานประพันธ์ที่รจนาได้โดยปราศจากโทษ งดงามด้วยฉันทลักษณ์ และแพรวพราวด้วยอลังการ เช่นคัมภีร์ชินจริตนี้ ย่อมเป็นที่ชื่นชมของเหล่ากวีทั้งหลาย เหมือนครุณีที่เพียบพร้อมเบญจกัลยาณี ทั้งยังประดับตนด้วยรัตนาลังการและวิภูสิตาลังการ แล้ว ยังมีใบหน้ายิ้มละไม ย่อมเป็นที่ชื่นชมของปวงชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๒} **สุกนทปถ** **อุกตกรนิภายสส** **หุคิโย** **ภาโค** (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์หามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๓๑๓.

คัมภีร์ชินจริทที่ชำระแล้ว และความคิดเปรียบเทียบระหว่างฉบับต่าง ๆ

นโม คณฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺบุทฺธชฺช

(ปราม-ปฏิญจาคาถา)

อุทฺทมํ	อุทฺทมฺยเคน	นฺนสฺสึจฺจวา	มเหสฺสึโน	
นิตฺตทานมฺมรฺุทํ	ปาทะ	ปฺยกรํ	สชฺชชนาถินํ ^๒	/๑/
มทาโมทคฺมิ ^๓	โถเก	อํเสนุคํ	ชฺชมภากริ ^๔	
ปาทฺกฺกํ	มทาเคหํ	ชฺชมวราโชทยาเจ ^๕		/๒/
ชฺชนฺนจฺจิตฺตสเว	ชาคํ	ปสาทกฺกมฺุทํ ^๖	สทา	
โทยฺเชนุคํ	อํชจนฺนทฺชฺช	สฺสึโถกริรณฺนชฺช ^๗		/๓/
คฺคิ	คฺคิ ^๘	ชฺชนฺนชฺช	จริคํ	นิตํ
ปาวถฺชานมิ ^๙	สมฺมาเสน	สทาณฺนชฺชสรณฺนถฺจฺจโลกิ ^{๑๐}		/๔/

---

^๑พ. ปท
^๒ร., ล., ท. สชฺชชนาถินํ
^๓ร. มทาโมทคฺมิ
^๔ร. ชฺชมภากริ
^๕ร., ล. ชฺชมวราโชทยาเจ
^๖ร., ล., ท. ปสาทกฺกมฺุทํ, ม. ปสาทกฺกมฺุทํ
^๗ร., ล. สฺสึโถกริรณฺนชฺช
^๘ร. คฺคิ
^๙ร. ปาวถฺชาน
^{๑๐}บ. สทาณฺนชฺชสรณฺนถฺจฺจโลกิ

ปณิกิ คัมภีร์ สรรพทาน	อุทธภยปิ สิริ ปก	
อุทธภยภเว โดค-	ปฏิธภยติ กา กถา	/๔/
คณมา คัมภีร์ ภูมมานัน เม	จิตรภูตคปทกมิ	
ภูมทริ มฐิ ภูม ^{๑๑}	โสศโสศรสาบ ^{๑๒}	/๖/
โสศคชอภูนา ^{๑๓} สมนา	กเทชวาน นิรบุคิ	
อชรรามนิรณคทา	สาโร ปริภูชช	/๗/

(ทฺเรนิทาน)

กปฺปสคสทฺสชฺช	จกฺกนญจาปิ มชฺชเก	
อชฺชชเยชยามาวาถ	สชฺชททา ภูชฺชกามิน ^{๑๔}	/๘/
นानารคนสมฺปญฺณ ^{๑๕}	นानาชนสมฺภาถ ^{๑๖}	
วิจิตฺตคาปณชฺชกิชฺช	โคตรณชฺชกิชฺช	/๙/
ภูชฺชคัมภีร์ สชฺชเทนิ	เทวินทปฺพรสมฺนิท ^{๑๗}	
ปฺปรี ^{๑๘} อมรชฺชชชาคัม	อโฬสิ ภูจฺจิ วั	/๑๐/
คณิ ชฺชชชมชฺชชเย ^{๑๙} ชาโค	สชฺชทโลกาภิปฺปรีโค	
มทาทโช มทาทชฺชโช	อภฺภิโร นโนโร	/๑๑/

---

^{๑๑}ร. สชฺช
^{๑๒}ร., อ., ท. โสศโสศรสาบ
^{๑๓}ร., อ., ท. โสศคชอภูนา
^{๑๔}ร., อ., ท. ภูชฺชกามิน
^{๑๕}ร. นานารคนสมฺปญฺณ
^{๑๖}ร., อ. นานาชนสมฺภาถ
^{๑๗}ร., ท. เทวินทปฺพรสมฺนิท
^{๑๘}ร., อ. ปรี, ท. ปฺปรี
^{๑๙}ท. ชฺชชชมชฺชชเย

ดูเมโร นาม นามเน	เวทสาครปรารคุ	
ดูมาโรสี คุรุน ^{๒๐} ไส	อาสานเน ชินงุโร	/๑๒/
ราสีวชชกนฏเจน ^{๒๑}	ทงสีค อมิต รัน	
อนนทศกคชเลขุ	นิจิก ค ^{๒๒} อูทิจิช	/๑๓/
จนณนิจัม กชวา	อโท มยัท ปิคาทโย	
คคา ^{๒๓} มาสค เอกมปี	เนวาทาย ทิว อิติ	/๑๔/
อเวกมูปโยโค ^{๒๔} ว	จินเคสิคิคุณากโร	
จนสาริ อิมิ กชท	กนคฺ บุษตุนคิ เม ปน	/๑๕/
วโทคโค นิสิตชวา	สุนทเร ^{๒๕} นินนยทิเร	
เทเต โทเส ^{๒๖} อูทิจรโยโค	โหวทโยโคมิ อชคโน	/๑๖/
เกพน คมโน ^{๒๗} ชูอห	ทอโร คสโสทโยมิ จ	
ชาทิรโยโม ชรารโยโม	ชยาริรโยโม ^{๒๘} อห อิติ	/๑๗/
เฮวมานีนิ เททงมิ	ทิสวา โทเส อนนทรา	
ปูเร เกริชจาราเปชวา ^{๒๙}	อาโรเจชวาน ราชีโน	/๑๘/

^{๒๐}ร., อ., พ. คุรุน

^{๒๑}ร., อ. ราสีวชชกนฏเจน

^{๒๒}ร., อ., พ. นิจินมุต

^{๒๓}บ. คาคา

^{๒๔}บ. สบเวกมูปโยโค, พ. อเวกมูปโยโค

^{๒๕}ร., อ. สุนทเร

^{๒๖}ร., พ. เทเต

^{๒๗}ร., อ., พ. คมโน

^{๒๘}บ. วชาริรโยโม, พ. วชาริรโยโม

^{๒๙}ร., อ., พ., บ., พ. เกริชจาราเปชวา

ภเวรีนาทสุคนธ์เรน	บายกาฬีสมาคเต ^{๑๐}	
ทานกฤษฏธอไอเซน	สตุคาทญปีณยี ^{๑๑} คโค	/๑๘/
ทานอุคหิมพิญทูน	นิปาเคนาบี อังสน	
อยานนุค ^{๑๒} วิโอเกชวา	รคณญุชกานน	/๒๐/
รุทโค ฉวาคิสังฆส	ชลิตานตกานนา ^{๑๓}	
ครินโท วิย เกษมทา	นิอุธมิชวา ^{๑๔} มโนรมา	/๒๑/
มทนต์ โส มทาวีโร ^{๑๕}	อุปกญจ ^{๑๖} หินาณย์	
ทริญทนทญปฐรา ^{๑๗}	กรคญเรท ^{๑๘} วาสิต ^{๑๙}	/๒๒/
สุยอุณญปกาโสถ-	ปฏฐีถิตเกท ^{๒๐} จ	
ปุกญุณาคานาคาทิ- ^{๒๑}	ปาทเปท ^{๒๒} จ มญุทิต ^{๒๓}	/๒๓/

^{๑๐}ร., ล., ท. บายกาฬีสมาคเต

^{๑๑}ร., ท. ปิคยี, ล. มิคยี, ท. ปีนยี

^{๑๒}ร., ล. อยานนุค

^{๑๓}ร., ล., ท. ชลิตานตกานนา

^{๑๔}ร. นิอุธมิชวา

^{๑๕}ท. มทาวีโร

^{๑๖}บ. อุปกญจ

^{๑๗}ร., ล. ทริญทนทญปฐรา-

^{๑๘}ร. กรคญเรท, ล. กรคญเรท

^{๑๙}ร., ล., ท. วาสิตา

^{๒๐}ร. ปากฐีถิตเกท, ล., ท. ปากฐีถิตเกท

^{๒๑}ร. ปุกญุณาคานาคาทิ-

^{๒๒}ร. มญุทิต

ศัพท์บัญญัติ	อภิปิกปิติ ^{๔๑} ๑	
ศุภกามาภิเนก	นิเทศ ^{๔๔} ๑	/๒๔/
สภาการวิเทศ ^{๔๕}	หังสโกจสุหิต ^{๔๖} ๑	
กโปตกรวิกาตี- ^{๔๗}	สกุเนติ ^{๔๘} ๑	กุชิต ^{๔๘} /๒๕/
ยอรรอสรณรชต-	เทวทานวเกตี ๑	
สิทธวิธราชราที	ภูเกตี ๑	นิเสวิต /๒๖/
มโนสิณินิไธรู- ^{๕๐}	จารุปชคปนิตี ^{๕๑}	
สรุพเทมาตีเนก	ภูเรตี ^{๕๒} ๑	ภาสุริ ^{๕๓} /๒๗/
สุวณณนิโสปาน- ^{๕๔}	เนกนิชุตสเรตี ^{๕๕} ๑	
โสภิต กชุต กิณฑคา- ^{๕๖}	เนกเทวรกณาตี ^{๕๗} ๑	/๒๘/

^{๔๑}ร. อภิปิกปิติ

^{๔๔}ร. นิเทศ

^{๔๕}ร., ด., พ. สภาการวิเทศ

^{๔๖}ร., ด. หังสโกจสุหิต, พ. หังสโกจสุหิต

^{๔๗}ร., ด. กโปตกรวิกาตี-, พ. กโปตกรวิกาตี

^{๔๘}ร., ด., พ. สกุเนติ, พ. สกุเนติ

^{๔๘}ด. กุชิต

^{๕๐}ด., พ. มโนสิณินิไธรู-

^{๕๑}ร., ด. จารุปชคปนิตี

^{๕๒}ร. ภูเรตี

^{๕๓}พ. ภาสุริ

^{๕๔}ร., ด., พ. สุวณณนิโสปาน-, บ. สุวณณนิโสปาน-

^{๕๕}ร., ด., พ. เนกนิชุตสเรตี

^{๕๖}ร., ด., บ. กิณฑคา, พ. กิณฑค

^{๕๗}พ., บ. เนกเทวรกณาตี

สีคสิกรสฤษฏนูน-๕๔	นิพนธ์รำน สเคติ จ	
กิณนโรรครรเกติ๕๕	รุมเมติ จ วิราสิคิ	/๒๔/
สิรณทิสณทนรเจติ๖๐	ฉคานมุนนทเบติ จ	
เสควาสุกสฤษฏนูน-๖๐	มาลเกติ จ มณทิกิ	/๓๐/
สุวณณณนิมุตคาคิ-๖๒	อนกรคณากั	
อิฐนคานัน ฆนาคินิ๖๓	ปุมณกิชณนมาลย์	/๓๑/
คณรโตคยท โส อิโร	สทสสณเรน นานิเค	
ทิสววา อิศิปริฐวเว	ปณณสาธาวเว๖๔ คท	/๓๒/
อิศิเวลัน คเทธวณ	วิทรนุโค สมนาทิโค	
สฤคทาหชณนทเว ปณจ	อภิชณณฐวิธาปิ๖๕ จ	/๓๓/
อุมปาทะธววา สมนปอติ-	สุเชเนว คโปรโน	
นภสา ทิวเสกสมิ	คฤณนุโค ฆนคิ๖๖ อิศิ๖๗	/๓๔/
โสเชนคณณฐนั ทิสววา	ไอคริฐววา นภา คท	
อิศิ ทัง ฆนคิ๖๘ ปฐณิ	กสมมา โสเชธ๖๘ อณฐนั	/๓๕/

๕๔บ. สีคสิกรสฤษฏนูน-

๕๕ร., ฉ., ท., บ., พ. กิณนโรรครรเกติ

๖๐ร. สิรณทิสณทนรเจติ

๖๐ฉ., ท. เสควาสุกสฤษฏนูน-, บ. เสควาสุกสฤษฏนูน-

๖๒ร., ฉ., ท. สุวณณณนิมุตคาคิ-

๖๓ร., ฉ. ปธาอินิ, ท. ปธาอินิ

๖๔ท., พ. ปณณสาธาวเว

๖๕ร., ฉ., ท., บ. อภิชณณฐวิธาปิ

๖๖ร., ฉ., ท. ฆนคิ

๖๗บ. อิศิ

๖๘บ. ฆนคิ

๖๘ร., ฉ., ท. โสเชน, บ. โสเชค

สุเมธ ตรี ^{๑๐} น ชานาสี	ตีปงกรคตาคโค	
สมโพธิบุญคุ้ม ปชวา	รยุมจอกมบุญคุ้ม	/๓๖/
ปวอเคชวาน โลกษส	กโรนโค รยุมสงคค์	
รยุม รยุมปรี ^{๑๑} ปชวา	วสคค ^{๑๒} สุตตสเน	/๓๗/
ภิกขุสคตทสเสหิ	จตุหิ วินเลหิ ค์	
นิมุตเตยิต ^{๑๓} ทาเนน	นยั โฉเกกนายคค์	/๓๘/
คชส อากมนนชูดาย	มคค์ โสเรม จอจุม	
อิหิ โสคชส โสคชส	สุริ เทนโค ชโนชรวี ^{๑๔}	/๓๙/
ชุตโรหิ วจัน สุตวา	ปิติโยทคคมานโส	
สกภาเวน สชฎาค์	เนว สชชิ คุชากโร	/๔๐/
เคนารชชชชสา ^{๑๕} ชโร	ยาจิจวาน ปเทศคค์	
ลภิจวา วิสมี ฐาน ^{๑๖}	สนั กาค์ สมารภิ	/๔๑/
	นาองกเคเขว คคิ ปเทศ	
	โฉเกกนาโด สรรมเรหิ	
	สมปฐิโค ^{๑๗} โลกคคิโค มเทศ ^{๑๘}	
	วสคคิ สชชิ ปฐิปฐชิ มคค์	/๔๒/

---

^{๑๐}ร. ตรี
^{๑๑}ร., ล. รยุมปรี
^{๑๒}ร., ท. วสคคิ
^{๑๓}พ. นิมุตเตยิต
^{๑๔}ร., ล., ท. ชโนชรวี, บ. ชโนชรวี
^{๑๕}ร., ท. เคนารชชชชสา
^{๑๖}บ. ฐาน
^{๑๗}ร., ล., ท. สมปฐิโค
^{๑๘}พ. มเทศ

นพพจนวรัศิวาเลหิ ^{๓๔}	ปฐษณนุค ^{๔๐} ทถาคค	
ธากฤษณนุค คหิ หิสว	โมทมาโน วิจิณคย ^{๔๑}	/๔๓/
ยณูนนิมธส จีรธส ^{๔๒}	เสคิ กฤษวาน กฤษเม	
สภคทานิ นิปฐเชยบิ	สธัษธส มเทสิโน	/๔๔/
หิษรคณนคยเม	หิคาย จ สุธาย จ	
อิฐเจว จิณคยิวาน	นิปฐโน โส จินฐกูโร	/๔๕/
ปโทเรธวาน หิสวาน	จารุโธจนปฐกเซ	
ปฐเปวิ วิจิณคสิ	นิปฐโน จิณิมา คหิ	/๔๖/
อิฐเจยยเจหมฐเซว	หณฐวานนุคเร ^{๔๓} ภเว	
สธัษธส นวโก หุฐวา	ปวิเสยบิ ^{๔๔} ปูริ ^{๔๕} วริ	/๔๗/
กิมฐฐาทถเวเสน	เจดสนิฐทอปเนน ^{๔๖} เม	
ธบิ ฐฐโร วค ฐฐโร ^{๔๗}	หุฐวา โลเก ธนุคคโร	/๔๘/
ชนค ฐฐนาวาย	คาวเรธวาน ภาวณวา	
นิฐพานปฐมาเนฐวา	เสยบยเม ปรีนิฐคค ^{๔๘}	/๔๙/

^{๓๔}พ. นพพจนวรัศิวาเลหิ

^{๔๐}ร., อ., พ. ปฐษณนุค

^{๔๑}ร., พ. วิจิณคย, อ. วิจิณคย

^{๔๒}ร., อ., พ. ยณูนนิมธส จีรธส

^{๔๓}ร., อ., พ. หณฐวานนุคเร

^{๔๔}ร. ปวิเสยบิ, พ. ปวิเสยบิ

^{๔๕}ร., พ. ปูริ

^{๔๖}ร., อ., พ. เจดสนิฐทอปเนน

^{๔๗}ร., อ., พ. ฐฐวา

^{๔๘}ร., พ. ปรีนิฐคค

อิฐเจ้า จินคยิวาน นิพนโน กชทเม คที
สุวรรณกษทอิฐนร-๔๔ สุนนิโก ไสคิเสภคิ^{๔๐} /๕๐/

นชพณณวีสติ วิโรจมาน^{๔๑}
ทิสวา มนุญญ์ สุกคชทภาว
สชชราคปิตีติ สุกคชจิจโค
สพโพธิยา นพทนกาสิ ริโร /๕๑/

ธากนชวาน คที ฐาน อธิ ปรงเก นิพนนค
โลกชส เสฐฏโคปิ^{๔๒} เสฐฏคณคชคโน /๕๒/

ทิสวา อชฉิสเส^{๔๓} คชส ฐชวา ไคเกกเสฐโน^{๔๔}
ไคเกกโคจโน ริโร ทิปงกรคตาคโค^{๔๕} /๕๓/

โคคโม นาม นามเนน สบชชโรธิ์ อนาคเค
ภวิชฉิตี ชชชกาสิ สวาเก จ ปุราทิกเก^{๔๖} /๕๔/

อิท วชวาน กชวาน สฉิไซ ค์ ปทชฉิน
ปุชเชสิ อชชชฉฉิ กุชเมทิ กุณปปีโย^{๔๗} /๕๕/

^{๔๔}ร., ล., ท. สุวรรณกษทอิฐนร-

^{๔๐}ท. ไสคิเสภคิ

^{๔๑}บ. วิราชมาน, ท. วิราชมาน

^{๔๒}ร., ล., ท. เสฐฏโคปิ

^{๔๓}ร., ล., ท. อชฉิสเส

^{๔๔}ร., ล., ท. ไคเกกคโน

^{๔๕}ร., ล. ทิปโกโร คตาคโค, ท. ทิปโกคตาคโค

^{๔๖}ร., ท. ปุราทิกเก

^{๔๗}ท. กุณปปีโย

ฉิติ กาตุณ ^{๔๘} ปาชาสี	สถไส โถกนายโก	
รุมกนูนาม นกั	รุมนารามาตยาธ	/๕๖/
ชินสุส วจน์ สุชวา	อุฎฐทิวาน ปรงโก	
บุทธิโค ^{๔๙} เทวธัเรตี	กูสุมาสีตี บุษิโค	/๕๗/
ปออุฎฐมาภูชิวาน	นิสีตี กูสุมาสเน ^{๑๐๐}	
มหาคโป มหาปญญ ^{๑๐๑}	สุเมโร ทนิตินชวโร	/๕๘/
เทวา พสสทสเสสุ	จอกวาเสสุ ^{๑๐๒} โมทิตา	
อภิกุณวิสุ ^{๑๐๓} คัม ชีวี	นิสินัน ^{๑๐๔} กูสุมาสเน	/๕๙/
นิสินโน รูปทาเรสี ^{๑๐๕}	ชยุเม ชุชชกเร ททา	
คิมุชัง วา อโร วาปี	ทิสาสู วิทิสาสู ^{๑๐๖} จ	/๖๐/
อิจูเจว วิจินนโค โส	สคคัม ชยุนชากุถ	
อชทอชิตี สคคานาเน ^{๑๐๗}	ปรุณัม ทานปารมี ^{๑๐๘}	/๖๑/
เอวเมว กเวสนโค	อุชควี ปารมี วิท	
สชทา ปารมีโย ^{๑๐๙} ทิสวา	อุชคโน ฐาณจอรุณา	/๖๒/

^{๔๘}ร., ล., บ., ท. กาตุณ

^{๔๙}ร., ล., ท. บุทธิโค

^{๑๐๐}บ. กูสุมาสโน

^{๑๐๑}บ. มหาปญญ

^{๑๐๒}ท. จอกวาเสสุ

^{๑๐๓}ท. อภิกุณวิสุ

^{๑๐๔}ร., ล., ท. นิสินัน

^{๑๐๕}ร. รูปทาเรสี

^{๑๐๖}ท. วิทิสาส

^{๑๐๗}ร., ท. สคคานาเน

^{๑๐๘}ร., ล., ท. ทานปารมี, บ. ทานปารมี

^{๑๐๙}ร., ล., ท. ปารมีโย

อัสมาเว อัสรมุโค โส	พสุ์ พุชฺฐ์ คิทธิกริช	
กเวสมุโคทมคํ สมุโค	ปุเรชวา ^{๑๑๐} ทานปารมี ^{๑๑๑}	/๒๓/
สถคานํ กบฺปรุชฺชเว ^{๑๑๒}	จิณฺทามณี ^{๑๑๓} กามโท	
อิฏฺฐคิฏฺฐินมฺพนาที ^{๑๑๔}	ททฺทโค ททคํ วโร	/๒๔/
คารกาที ^{๑๑๕} พสุ์ กชฺวา	นเท จารุวิโลจเน ^{๑๑๖}	
อูปฺปาณฺชชวา ^{๑๑๗} ทคํ ชิโร	ชากานํ ปโมทีโค	/๒๕/
มพิชชา ปิสุโค ^{๑๑๘} จาปี	สมุชฺชโททกโคชิกิ ^{๑๑๙}	
ทคํ สรวิรมฺสชฺจ ^{๑๒๐}	โลทิกฺกปิ จ อชฺชโค	/๒๖/
โมณินาถฺกเค ^{๑๒๑} สีเส ^{๑๒๒}	ชิกิ กชฺวา สีเนรุโค	
กบฺปยิชฺชวา มที เพนฺโค	ชฺชเค จาปี สกฺกนา ^{๑๒๓}	/๒๗/

-
- ๑๑๐ ร. ปุเรชวา
  - ๑๑๑ ร., ล. ทานปารมี
  - ๑๑๒ ร., ล., ท. กบฺปรุชฺชเว, บ. กบฺปรุชฺชเว
  - ๑๑๓ ท. จิณฺทามณี, บ., พ. จิณฺทามณี
  - ๑๑๔ ร. อิฏฺฐคิฏฺฐินมฺพนาที, ล. อิฏฺฐคิฏฺฐินมฺพนาที, ท. อิฏฺฐคิฏฺฐินมฺพนาที,
บ. อิฏฺฐคิฏฺฐินมฺพนาที
  - ๑๑๕ ร. คารกาที, ท. คารกาที
  - ๑๑๖ ร., ล., ท. นเท จารุวิโลจเน
  - ๑๑๗ บ. อูปฺปาณฺชชวา
  - ๑๑๘ ร., ล., ท. ปิสุโค
  - ๑๑๙ ร., ล., ท. สมุชฺชโททกโค คคิ
  - ๑๒๐ ล. สรวิรมฺสชฺจ, ท. สรวิรมฺสชฺจ
  - ๑๒๑ ร., ล., ท., บ. โมณินาถฺกเค
  - ๑๒๒ ร., ล., ท. สีเส-
  - ๑๒๓ ร. สกฺกนา

สีดเนตรมยมปฏฐาภิ^{๑๒๔}   ปุเรชวา^{๑๒๕}   สชพปารมี^{๑๒๖}
 เวสสุทรชุตภาเว^{๑๒๗}   ปชวา   กษมา^{๑๒๘}   รุโค   ปน   /๒๔/

(อวิหุเรนิทาน)

ออุปฐชิตวา   สุรวาเส   อุมหเว   กุสีเต   ปุเร^{๑๒๕}
 วสนโค   อูจิวิ   กาล   กุชวานานชุตสนูปหิ^{๑๓๐}   /๒๔/
 กณฐรสีหิ   เทเวหิ   ยาจโค   หิปชุตโม^{๑๓๑}
 สยไพธาย   มทาวี^{๑๓๒}   กาโต   กุชตยคิอาหิโน^{๑๓๓}   /๓๐/
 วิไลเกชวาน   กาลาหิ   อชวา   กาลมคิ   โพธิยา
 ปฏิจญ   เทวสังชส^{๑๓๔}   ทชวา^{๑๓๕}   นนพทนกานน   /๓๑/
 กษชวาน   เทวสังเสหิ   อุกคิ   กฤษโค^{๑๓๖}   รุโค
 อภิชโค   มทปญช   จวิชวาน   กโค   อิจ^{๑๓๗}   /๓๒/

^{๑๒๔}พ. สีดเนตรมยมปฏฐาภิ

^{๑๒๕}ร., ล., ท. ปุเรชวา

^{๑๒๖}ด. สชพปารมี, ท., บ., พ. สชพปารมี

^{๑๒๗}ร., ล., ท. เวสสุทรชุตภาเว, บ. เวสสุทรชุตภาเวว

^{๑๒๘}ด. กษมา

^{๑๒๕}พ. ปุเร

^{๑๓๐}ร., ล., ท. กุชวานานชุตสนูปหิ

^{๑๓๑}ร., ล. หิปชุตม, ท. หิปชุตม

^{๑๓๒}ร. มทาวี, ล., ท. มทาวี, พ. มทาวี

^{๑๓๓}พ. กุชตยคิอาหิโน

^{๑๓๔}พ. เทวสังชส

^{๑๓๕}ร., ล., ท. ทชวา

^{๑๓๖}ด., ท. กฤษโค, บ. กฤษโค

^{๑๓๗}ร. อิจ

สุสรวีศิริโกฏ^{๑๓๔} รุ่งรณมาฤเด
วิจิตรนนานาปน^{๑๓๕} ปชชสยปรเท
มโนรบุตตุงคคชิตรารชิตะ
วิภูษิตะ ไครมเกตุรารชิตี^{๑๓๖} /๓๓/

อดรูกคณฎาถวิสาธนาถเช^{๑๓๗}
สุโคปุเร สุพร^{๑๓๘} สุพรารถเช
สุทชสนีเช^{๑๓๙} คปิตชเช^{๑๔๐} ปุเร
ปุริชทชสนาปิ ปุรชช ทาสเก /๓๔/

ภูปาดโมฬีรตนาถ^{๑๔๑} นีเสวีกชฉี^{๑๔๒}
ปรงเกตุ^{๑๔๓} วินถเนกคณวาริวัช^{๑๔๔}
โถตุกากรารชตุถเกตุมนาดนาถ
สุชโรชน^{๑๔๕} นรปชี่ ปวรี ปฏิจจ /๓๕/

-
- ^{๑๓๔}ร. สุสรวีศิริโกฏ, อ., พ., บ. สุสรวีศิริโกฏ
  - ^{๑๓๕}ร., อ., พ. วิจิตรนนานาปน
  - ^{๑๓๖}ร., พ. ไครมเกตุรารชิตี, อ. ไครมเกตุรารชิตี
  - ^{๑๓๗}บ. อดรูกคณฎาถวิสาธนาถเช
  - ^{๑๓๘}พ. สุพร
  - ^{๑๓๙}ร. สุทชสนีเช, อ. สุทชสนีเช, พ. สุทชสนีเช, บ. สุทชสนีเช
  - ^{๑๔๐}ร., พ. คปิตชเช, อ. คปิตชช
  - ^{๑๔๑}ร., อ., พ. ภูปาดโมฬีรตนาถ
  - ^{๑๔๒}อ. นีเสวีกชฉี
  - ^{๑๔๓}ร., พ. ปรงเกตุ
  - ^{๑๔๔}ร., พ. วินถเนกคณวาริวัช, บ. วินถเนกคณวาริวัช
  - ^{๑๔๕}ร. สุชโรชน

โส สรรพตาม^{๑๕๐} ขวตานอทฐณีย์-^{๑๕๑}
โสสุททย สรูกทิตเสตวรารวินท์
จุมทาวทาด^{๑๕๒} รววารณราชวณ^{๑๕๓}
สมทฐณีย์ชวา^{๑๕๔} สุปิเนน^{๑๕๕} วิสาดปญฺชโย /๓๖/

ทิมพารราช วิกรุปปลโจนาย^{๑๕๖}
เทวินทจาปรทิวชฺรณภุคคาย^{๑๕๗}
สมปฺญณโสมนวินฉินทวารานาย^{๑๕๘}
โสวณฺณทํสยुक^{๑๕๙} จารูปโยธราช /๓๗/

ปาทารวินทกรปธธวสุททราย
โสวณฺณวณฺณคณวณฺณวีราชิกาย
สีลาทีเนกคณฺณสน^{๑๖๐} กุณฺณคาย
มายาย รารวณิกายปคณฺณฉิ กุณฺณฉิ /๓๘/

ปฏิสนธิชฺรณเม คชฺส ราคาเนกวิธชฺรูกา
ธณัฒ คชิตการจโร นเรทอิ อมเรทอิ จ /๓๙/

-
- ๑๕๐ท. สรรพตาม
  - ๑๕๑ร., ท. ทฐณีย์เช
  - ๑๕๒ร., ธ., ท. จุมทาจทาด
  - ๑๕๓ร., ธ., ท. รารวณท์, บ. รารวณณบ
  - ๑๕๔บ. สมทฐณีย์ชวา
  - ๑๕๕ร., ธ., ท. สุปิเทน
  - ๑๕๖ร. วิกรุปปลโจนาย
  - ๑๕๗ร. วชฺรณภุคคาย,
  - ๑๕๘ร., ธ. วินฉินทวารานาย, ท. วินฉินทวารานาย
  - ๑๕๙ท. โสวณฺณทํสยुक
  - ๑๖๐ร., ท. กุณฺณสน, ธ. กุณฺณสนา

มบุษย^{๑๖๐} รชกษุทธกถณิกาย^{๑๖๑}
 มาสิน^{๑๖๓} สังกิปฏิมาว^{๑๖๔} รพมา
 สุวณฺณวณฺโณ ทิปทานมฺปิโต^{๑๖๕}
 ปอถงกมาภุชฺชีย^{๑๖๖} นาคุกชฺเช

/๔๐/

มณฺญิทธิ วิปฺปสฺสนมฺญิทธิ รชกษุทธกถณิกาย^{๑๖๗}
 นาคุกชฺชีย สโร โทษณฺนโค ปหิสฺสคิ

/๔๑/

ทสฺมาสวสาณฺญิทธิ^{๑๖๘} เทวี ฤๅญฺญ กเถสิท
 มบุท^{๑๖๙} ธฺวาศิรฺว เทว กนฺทุมิฏฺฐานมฺมํ อธิ^{๑๗๐}

/๔๒/

รชฺชวาท สมนฺนุชฺชวาทา กรณฺญคิ^{๑๗๑} กุณฺนชฺชโต
 มทคฺคา ปรีวาเรณ^{๑๗๒} ทิชฺชชฺชสมชฺชเร^{๑๗๓}

/๔๓/

^{๑๖๐}พ. มบุษย

^{๑๖๑}ร., ล., พ. กนฺธิกาย, บ. กถณิกาย

^{๑๖๓}ร., ล. มาสิน, บ., พ. อาสิน

^{๑๖๔}ล. สังกิปฏิมาว

^{๑๖๕}ร. ทิปทานมฺปิโต

^{๑๖๖}ร., พ. ปอถงกมาภุชฺชีย

^{๑๖๗}ร. รชกษุทธกถณิกาย, ล., พ. รชกษุทธกถณิกาย

^{๑๖๘}ร. ทสฺมาสวสาณฺญิทธิ

^{๑๖๙}ร., ล. มบุท

^{๑๗๐}บ. กนฺทุมิฏฺฐานมฺมํ

^{๑๗๑}ร. กรณฺญคิ, ล. กรณฺญคิ, บ. กรณฺญคิ

^{๑๗๒}ล., พ., พ. ปรีวาเรณ, บ. ปรีวาเรณ

^{๑๗๓}ร., ล., พ. ทิชฺชชฺชสมชฺชเร

๑๑๕. สุธกิตฺตสมณสาธกคณฺหาสนฺตํ^{๑๑๕}
 สมทกมรมาธาคิขมานกตนาถิ
 นชนวิกคณฺหา^{๑๑๕} อวฺหยทวํ ทิสฺวา
 วิปฺลวฺตนิวาธิ^{๑๑๖} อญฺญิณิกานนฺทํ^{๑๑๗}
|๔๔|

วิปฺลวฺคฺคฺรตฺติ^{๑๑๘} สา คณฺหิ กากุณ รุเม
 อมฺรชฺวตฺติธิลาจารุติธากิรามา^{๑๑๘}
 วิคคิถวฺรสาธกฺโสปกนฺชฺวาน ฆุณฺ
 สชนนิกมิคคํ^{๑๒๐} สาธสากํ^{๑๒๑} อกนฺหิ^{๑๒๒}
|๔๕|

คณฺหิ รเต กนฺมรนาถคณฺหา
 จณฺธิ สานฺธิ ปริจฺจิปิชา
 เทวี่^{๑๒๓} จโน ทํ อภิปาถนฺนโค
 คณฺหา ปาฏิกนฺม^{๑๒๔} อฺฐชฺชวฺริโคถ^{๑๒๕}
|๔๖|

- ๑๑๕. สุธกิตฺตสมณสาธกคณฺหาสนฺตํ,   อ. สุธกิตฺตสมณสาธกคณฺหาสนฺตํ
- ท. สุธกิตฺตสมณสาธกคณฺหาสนฺตํ   บ. สุธกิตฺตสมณสาธกคณฺหาสนฺตํ
- ๑๑๕. , อ., ท. นชนวิกคณฺหา
- ๑๑๖. , อ. วิปฺลวฺตนิวาธิ,   ท. วิปฺลวฺตนิวาธิ
- ๑๑๗. , อ. อญฺญิณิกานนฺทํ,   บ. อญฺญิณิกานนฺทํ
- ๑๑๘. วิปฺลวฺคฺคฺรตฺติ,   ท. วิปฺลวฺคฺคฺรตฺติ
- ๑๑๘. , อ., ท. อมฺรชฺวตฺติธิลาจารุติธากิรามา
- ๑๒๐. , อ., ท. สชนนิกมิคคํ,   ท. สชนนิกมิคคํ
- ๑๒๑.   สาธสากํ
- ๑๒๒.   อกนฺหิ
- ๑๒๓. , อ., ท.   เทวี่
- ๑๒๔.   ปาฏิกนฺม
- ๑๒๕.   อฺฐชฺชวฺริโคถ

สภา จารุเพนวดยาทีวิภูสีเคน อรรถกถาพุทธประวัติสมุทราเสนา ศุลาทีโกมธ ^{๑๔๖} สุรชุกกเรน ^{๑๔๗} สำหรับ โธลนุพ กอถนขเนสี ฐิตา ว ปี ^{๑๔๘}	๔๓
โสวณนาวณณกนุณณวีนารานัน เนชคา ^{๑๔๙} วิรามมคูนัน อตุลาช คชภา สมุมา ปสวาทกรงชยิกากิราม ^{๑๕๐} ปงเกฐา คนกัทธมีไวตรนุค	๔๔
ชุกรชามนอชกรสวชชนเหมชานัน ^{๑๕๑} มาตาย ^{๑๕๒} เชน อปคณม ^{๑๕๓} ปฏิกอกเพชวา สมุไมท เทวี ^{๑๕๔} อชมนอคนโร ^{๑๕๕} สุกอ เค ชาโคติ คาย ปุโรโค ^{๑๕๖} กณบีสู ฐชวา	๔๕

^{๑๔๖}ร., พ. ศุลาทีโกมธ

^{๑๔๗}ร., สุรชุกกเรน,

ข. สุรชุกกเรน

^{๑๔๘}ร., อ., พ. ฐิตา ว ปี

^{๑๔๙}ร., อ. เนชคา

^{๑๕๐}ร., อ., ข. ยุกากิราม

^{๑๕๑}ร., อ. วชชนเหมชานัน, พ. วชชนเหมชาน,

ข. วชชนเหมชาน

^{๑๕๒}พ. มาตาย

^{๑๕๓}ร., อ., พ. อปคณม

^{๑๕๔}ร., อ., ข. เทวี

^{๑๕๕}บ., พ. อชมนอคนโร

^{๑๕๖}ร., อ., พ. ปุโรโค

ชายุมติ เสนมบุชา^{๑๔๗} มลมงฺกิศฺยกา^{๑๔๘}

ชาโต ปเนส ฆาโร ฬิปาหามาณิโย

อฺรฺยญคฺชฺยทมคกาสิลาวตฺตญฺติ

นิฏฺฐิตนตฺตมฺรจากรุณฺณิ^{๑๔๙} สฺยโร^{๒๐๐}

/๔๐/

เฮวฺยมิ สฺยเต^{๒๐๑} นกโคตฺตญฺชฺวา^{๒๐๒}

เชว วาริชาธา สฺยอกฺกสฺส เทเห

ชเนตฺติเทเห^{๒๐๓} สฺยุมฺมญฺญํ^{๒๐๔}

คทาปญฺญมฺรคต^{๒๐๕}กิริจคทาย

/๔๑/

เคสํ คุรา^{๒๐๖}รคฺคิธา อชินฺญปเวสํ^{๒๐๗}

อาทาย เตน อฺปคฺคฺม ปฏฺฐอกฺกเหตุ

เทวา สฺยฺกต^{๒๐๘}มฺยญฺมทฺถเกน วิจิ^{๒๐๙}

เคสํ คุรา นรฺวรา^{๒๑๐} นรสิทฺทรา

/๔๒/

๑๔๗. อ., ท. เสนมบุชา

๑๔๘. มลมงฺกิศฺยกา

๑๔๙. อ. นิฏฺฐิตนตฺตมฺรจากรุณฺณิ บ. นิฏฺฐิตนตฺตมฺรจากรุณฺณิ

๒๐๐. อ. สฺยโร

๒๐๑. อ., ท. สฺยโต

๒๐๒. ท. นกโคตฺตญฺชฺวา

๒๐๓. ชาเนตฺติเทเห

๒๐๔. อ., ท. สฺยุมฺมญฺญํ, ท. สฺยุมฺมญฺญํ

๒๐๕. อ., ท. คทาปญฺญมฺรคต

๒๐๖. การรา

๒๐๗. อ., ท. อชินฺญปเวสํ, บ. อชินฺญปเวสํ

๒๐๘. อ. สฺยุมฺม

๒๐๙. วิจิ

๒๑๐. นรฺวรา

เกล้า กรา^{๒๐๑}รติกโร วินโธว จุโห^{๒๐๒}
จอกกัโฏ^{๒๐๓}จรเทหิ มหิกลสมิ^{๒๐๔}
สมุมาฬิกุฏฐิข ปุรชณิมหิ นิสิ โส
โอโลกยิธ^{๒๐๕} คมลายคโธจเนหิ

/๕๓/

เออญคณาเนกสคานิ^{๒๐๖} จอก-
วาธานเทสุ^{๒๐๗} สนมมราด
จิริ^{๒๐๘} สุกนุชปฏุกีหิ^{๒๐๙} เคสุ
สมุปรชชบคา อิมชวรวิสุ

/๕๔/

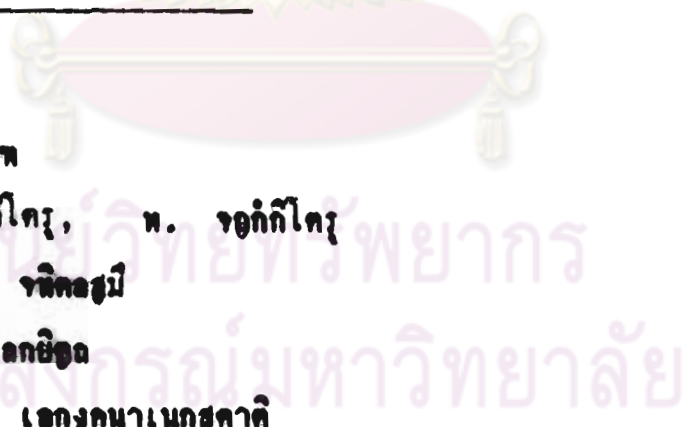
นชเดช^{๒๑๐} คุชเทหิ สโม สุริส
เอโก ปุมาปชคคโร กุโคกิ
เอวั หิสาโอภิข โธกนาโธ
นเปชชมาโน สหิสยมิ เอกั

/๕๕/

อชชทราภินุโร สชก- ปหิ คมชวา กเดสิหิ
อชโกลมสมิ^{๒๑๑} โธคชส แชโร แชโรคิ อาทิกิ

/๕๖/

- ๒๐๑. กรา
- ๒๐๒. น. จุโห
- ๒๐๓. ด. จอกกัโฏ, ท. จอกกัโฏ
- ๒๐๔. อ., ท. จนิกลสมิ
- ๒๐๕. อ. อชโกลยิธ
- ๒๐๖. อ., ท. เออญคณาเนกสคานิ
- ๒๐๗. น. วาธานเทสุ
- ๒๐๘. จิริ
- ๒๐๙. ท. สุกนุชปฏุกีหิ
- ๒๑๐. อ., ท. นชเดช
- ๒๑๑. ท. อชโกลหิ อสมิ

อนชยธสาร ารณนาทบุษณัม

สุราสุรชรรณม^{๒๒๒} นริบทปุริชิต

นริบทมาทาย คโค มทารโน

สุชชริชิต^{๒๒๓} ค์ กปิลวทขมปุริ^{๒๒๔}

/๕๗/

ภาราคิภารนคปาทปเนรุกราริ^{๒๒๕}

สชทณปิ สาครรณั วหิคู้ สมนชดา^{๒๒๖}

ราชคอรณเณปี^{๒๒๗} กุณภารมสชทมนานา^{๒๒๘}

สจกมปิชา^{๒๒๙} ปจวิ^{๒๓๐} ปจรรชช คชช

/๕๘/

รนิสุ โสณา^{๒๓๑} ทริเนหิ สชริ^{๒๓๒}

กากา อชฎเกหิมุทชชชคคา^{๒๓๓}

ชุปชชราชหิ มโทรคา จ

มชชราชริชชานิชา^{๒๓๔} อชฎชเรหิ^{๒๓๕}

/๕๙/

๒๒๒ด., ท. สุราสุรชรรณม

๒๒๒ร., ด. สชชชริชิต

๒๒๔ร., ด., ท. กปิลวทขมปุริ

๒๒๕ร. ปาทมเนรุกราริ, ด. ปาทมเนรุกราริ

๒๒๖ท. สมนชดา

๒๒๗บ. ราชคอรณเณปี, ท. ราชคอรณเณปี

๒๒๘ด. กุณภารมสชทมนานา, บ. กุณภารมสชทมนานา

๒๒๙ร., ด., ท., บ. สจกมปิชา

๒๓๐ท. ปจวิ

๒๓๑ด., ท. โสณา

๒๓๒ท. สชริ

๒๓๓ร., ด., ท. อชฎเกหิ มุทชชชคคา, ท. อชฎเกหิ มุทชชชคคา

๒๓๔ร. มชชราชริชชานิชา

๒๓๕ร. อชฎชเรหิ

นิตยา นิตินุเทศิ สมาภินิสู^{๒๓๖}
 ปุตุเทศิ มาตานิโคโร ชเตวา
 นาวา วิเทศนปิ คคา สเพสิ^{๒๓๗}
 กคาว กฤษ^{๒๓๘} สรภภคสตุตุ /๑๐๐/
 นานาวิราตุรชอปรภคเชติ^{๒๓๙}
 วิภูสิโต สบคกรรณนาโอ
 มทญมโว^{๒๔๐} อาสิ คสิ รณปิ
 อรจนคสาตคณุปากมาสิ^{๒๔๑} /๑๐๑/
 สุตตุลโอบุทคปรภคเชติ^{๒๔๒}
 สมากุตุคกณ^{๒๔๓} อคญนิ
 ฐสิ^{๒๔๔} ปรสิ คณนิ นามุติ
 วิคาร สิษุ^{๒๔๕} อสมพพานา /๑๐๒/

๒๓๖.ก. สมาภินิสู

๒๓๗.บ. วิเทศ

๒๓๘.บ. กฤษ

๒๓๙.ร., อ., ท., บ. นานาวิราตุรชอปรภคเชติ

๒๔๐.ร., อ., ท. มทญมโว

๒๔๑.ร., อ. อรจนคสาตคณุปากมาสิ

๒๔๒.ร. สุตตุลโอบุทคปรภคเชติ, อ. สุตตุลโอบุทคปรภคเชติ,

ท. สุตตุลโอบุทคปรภคเชติ บ. สุตตุลโอบุทคปรภคเชติ

๒๔๓.ร., อ., ท. สมากุตุคกณ, บ. สมากุตุคกณ

ท. สมากุตุคกณ

๒๔๔.ร., อ., ท. นสิ

๒๔๕.ร., อ., ท. สิษุ

อภาดเนชปวิยสงคเมน ^{๒๔๖}	
มทิวฐ ^{๒๔๗} โสณนคมา ^{๒๔๘} อโหสิ	
มฐท ^{๒๔๘} วฐสาบคเนกปฐย-	
วิภูสิเคนาควิภูสิคาว	/๑๐๓/
สฎฐ ^{๒๕๐} มาถาภรณาภิรามา ^{๒๕๑}	
ถคยคณาณิกคปาทปิฐทา ^{๒๕๒}	
สुकนฐกิชฐอฐวรูปเวท	
หิสยคณาโย ^{๒๕๓} อคิโสภยีส	/๑๐๔/
สुकนฐฐเปท ^{๒๕๔} นภ อเสส ^{๒๕๕}	
ปวาสิท รมนคร์ อโหสิ	
ฐวราฐวิฐทา ฒเวสธารี ^{๒๕๖}	
สงคิกคิยอฐทา วิจวิฐ ^{๒๕๗} สฐเท ^{๒๕๘}	/๑๐๕/

-
- ๒๔๖บ. อภาดเนชปวิยสังคเมน
- ๒๔๗ร. มทิวฐ, ด. มทิวฐ, ท. มทิวฐ
- ๒๔๘ร., ด., ท. โสณนคมา
- ๒๔๘ร., ด., ท. มฐท
- ๒๕๐ร., ด. สฎฐ
- ๒๕๑ร. มาถาภิรณาภิรามา
- ๒๕๒ร. ถคยคณาณิกคปาทปิฐทา, ด. ถคยคณาณิกคปาทปิฐทา,
ท. ถคยคณาณิกคปาทปิฐทา
- ๒๕๓บ. หิสยคณาโย
- ๒๕๔ท. สุกนฐฐเปท
- ๒๕๕ร. อเส, ด. อส
- ๒๕๖ร., ท., บ. ฒเวสธารี
- ๒๕๗ร. วิจวิฐ
- ๒๕๘บ. สเท

ปิยวทา^{๒๕๕} สหุพพนา อเหตุ
 หิสา อเสสาปิ จ วิปสยนา^{๒๖๐}
 ฅราติกรสิสุ นทีสุ สีทา^{๒๖๑}
 เทสาร์โว จาสิ ตูรงคมานัน^{๒๖๒} /๑๐๖/
 สเวณูวินา สุรทูนทูนี นเก^{๒๖๓}
 สกั สกั จารุสรนูปโมจัญ
 สปรุทคินทปฏูโลกชาตุยา
 อูหารโสภาสจโย^{๒๖๔} มโนรโม^{๒๖๕} /๑๐๗/
 มนุชชุกนโร มุทูนีคตานีโ^{๒๖๖}
 อูรปัท วายี^{๒๖๗} อเสสชนทูน
 อเนกโรคาทูปปิติกงคิโน^{๒๖๘}
 คโค ปนุชทา^{๒๖๙} สูนีโน^{๒๗๐} สิญู^{๒๗๑} ชนา /๑๐๘/

-
- ๒๕๕. ปิยวทา
  - ๒๖๐. , อ., ท. อปฺปสยทา, บ. วิปสยนา
  - ๒๖๑. สีทา
  - ๒๖๒. , อ., ท. วาสิ ตูรงคมาน, บ. จาสิ ตูรงคมานัน
  - ๒๖๓. , อ. สเวณูวินา สุรทูนทูนี นโม, ท. สเวณูวินา สุรทูนทูนี นเท
  - ๒๖๔. อูฮารมุกภาสจโย, อ., ท. อูฮารมุกภาสจโย
  - ๒๖๕. ไม่มี สเวณูวินา ๑เปา มโนรโม
  - ๒๖๖. มนุชชุกนโร มุทูนีคตานโย
  - ๒๖๗. , อ. วาสิ
  - ๒๖๘. อเนกโรคาทูปปิติกงคิโน, อ. อเนกโรคาทูปปิติกงคิโน,
 ท. อเนกโรคาทูปปิติกงคิโน, บ. อเนกโรคาทูปปิติกงคิโน
  - ๒๖๙. ปนุชทา
  - ๒๗๐. สูนีโน
  - ๒๗๑. , อ., ท. สิญู

วิษณุภมานามิตวาลวโรนิป-๒๓๒

ภกานิรามิ ภูวนิ ๒๓๓ อโหสิ น

มพิธิ ๒๓๔ เกอวา ภูทกานิ ๒๓๕ สบหุ

คมิสุ ๒๓๖ ฐฐธา ๒๓๗ ฐฐคคอก ๒๓๘ ฆนา /๑๐๔/

อนฐา ปญจนทรงานิ ๒๓๙ สิลเปคานิ ๒๔๐ เปอชยุ

สุนิสุ ๒๔๑ พริวา มุก ๒๔๒ คิธิโยปิ นโนรนา /๑๑๐/

สิทลคคกูปาคญฉิ ๒๔๓ อวิจคคิปี ๒๔๔ ทาวเท

ไมพิสุ ๒๔๕ ฆอธา คชมิ ๒๔๖ ฆนคโว ๒๔๗ ปทสิสุ ๒๔๘ ๑ /๑๑๑/

ฐุปนิปาสาณิกทานิ ๒๔๙ เปคานิ ๒๕๐ อาสิ ๒๕๑ โภธน

โถกนคเวมิ ๒๕๒ อาโถโถ ๒๕๓ อนุชการนิรนคเร /๑๑๒/

๒๓๒ร. นิตวาลวโรนิ, ฉ., พ. นิตวาลวโรนิ, บ. นิตวาลวโรนิ

๒๓๓ร., ฉ., พ. ภูวนิ

๒๓๔พ. มพิพิ

๒๓๕ร., ฉ., พ. ภูทกานิ

๒๓๖ร., ฉ. ฐฐธา

๒๓๗ร., ฉ., พ. ฐฐคคอก

๒๓๘ร. ปญจนทรงานิ, ฉ. ปญจนทรงานิ, พ. ปญจนทรงานิ

๒๓๙ร., พ. สิลเปคานิ

๒๔๐ร., ฉ., พ. สุนิสุ พริวา มุก, บ. สุนิสุ พริวา มุก

๒๔๑ร., ฉ., พ. สิทลคคกูปาคญฉิ, บ. สิทลคคกูปาคญฉิ

๒๔๒ร., ฉ., พ. อวิจคคิปี, พ. อวิจคคิปี

๒๔๓ร., ฉ., ไมพิสุ

๒๔๔ร. ฆนคโว

๒๔๕บ. ปทสิสุ

๒๔๖ร. ฐุปนิปาสาณิกทานิ, บ. ฐุปนิปาสาณิกทานิ-

๒๔๗ร., ฉ., พ. ทสิ

อติเรกตรา ตารา-	วลี จุฬทิวากรา ^{๒๔๔}	
วีโรจิสู นภ ภูมิ-	คคานี รคนานี จ	/๑๑๑/
มทิตลาทโย ^{๒๔๔} เกชวา	นิธุมม อุปรูปิ	
วิจิตตปญจวณนา ^{๒๔๐}	สุยุดดา วิปุลมพุชา ^{๒๔๐}	/๑๑๔/
ทุมพุกา ^{๒๔๒} จงการา ^{๒๔๓}	อวาทिका อมฏฏिका ^{๒๔๔}	
อรจุมมร ^{๒๔๕} นาท ^{๒๔๖}	ปมูจิสู ^{๒๔๗} มทิตเต ^{๒๔๘}	/๑๑๕/
พชชา สงขลิกาทิ ^{๒๔๘}	มูจิสู มนุชา คโค	
ภูวเน ^{๓๐๐} ภาวนชวาร์ ^{๓๐๑}	กวาภา ^{๓๐๒} วิวภา ^{๓๐๓} สย	/๑๑๖/

- ๒๔๔ร., พ. วลิจุฬทิวากรา, อ., พ. วลิจุฬทิวากรา
- ๒๔๔ร., อ. มทิตลาทโย, พ. มทิตลาทโย
- ๒๔๐ร., อ., พ. วิจิตตปญจวณนา, บ. วิจิตตปญจวณนา
- ๒๔๐ร. สุยุดดา วิปุลมพุชา, อ., พ. สุยุดดาวิปุลมพุชา
- ๒๔๒ร., อ. ทุมพุกา, พ. ทุมพุกา
- ๒๔๓ร. จงการา, อ., พ., บ. จงการา
- ๒๔๕ร., อ., พ. อมฏฏिका
- ๒๔๕พ. อรจุมมร
- ๒๔๖ร. นาท
- ๒๔๗ร. ปมูจิสู
- ๒๔๘พ. มทิตเต
- ๒๔๘ร., อ., พ. สงขลิกาทิ, บ. สงขลิกาทิ
- ๓๐๐ร., พ. ภูวเน
- ๓๐๑ร. ภาวนชวาร์- อ. ภาวนชวาร์-
- ๓๐๒ร. กวาภา
- ๓๐๓ร. วิวภา

พิชวาน ค์ อรุณวิชัย นริพโท
เพวาคีเพวอสถ สกอรชรส
ปาหารวิพทานวิพทิจิ ฅฎโร^{๓๒๔}
วิจิตรจอรุณกติกโกณณานิ^{๓๓๐} /๑๒๔/

ชทาสี รุชโธ ปุณวปมรณคัง
คทา ปุริ เพวปุริว สรวิคิ
วิภูสิตา คทา^{๓๓๑} รนคทา มโนรมา
สมาคคทา คชส นิเกณณุณคัง /๑๒๕/

วิภูสิตจโค รนคทา คทา โส
ปุรอรโค ภูณณภูสิตอร^{๓๓๒}
คมาทปิตวาคควปมรณคัง
สุวิพทิลาย^{๓๓๓} คโค นริสสโร /๑๓๐/

นนานาวิราคอรอรจาสานิ-
ปวิจริคคณทิจิ จ รนุพมเด^{๓๓๔}
สขยาปิตวา^{๓๓๕} พทิจนคัง ค^{๓๓๖}
อูทิจิ^{๓๓๗} ราคิคนาคมิสุ^{๓๓๘} /๑๓๑/

---

๓๒๔. ฅฎโร
๓๓๐. ร., อ., ท. วิจิตรจอรุณกติกโกณณานิ, บ. วิจิตรจอรุณกติกโกณณานิ
๓๓๑. ร., อ., ท. นา
๓๓๒. ภูสิตอร, อ. ภูณณภูสิตอร
๓๓๓. ร., อ., ท. สุวิพทิลาย
๓๓๔. ปวิจริคคณทิจิ จ รนุพมเด
๓๓๕. สขยาปิตวา
๓๓๖. ร., อ. พทิจนคณ, ท. พทิจนคัง (ไม่มี ค)
๓๓๗. ร., อ. อูทิจิ
๓๓๘. ร., อ. ราคิคนาคมิสุ, ท. ราคิคนาคมิสุ

สุวรรณคาราทีวிரามาน-^{๓๓๘}
วิตานโขทฺฐชณพฺพมฺเ^{๓๔๐}
นิสฺร^{๓๔๐} อีโร สยเน มนุญญ
ฉานํ สมนาปรุชิ กตาวกาโส^{๓๔๒} /๑๓๒/

สุวรรณกนิยํ วยิ ทนฺนิสินัน
ฉาชฺชจ กฐฺสา ฐฺกเมว^{๓๔๓} ทิสฺวา
ทมฺพรวิ ชาคิรโนปคฺนฺตวา
ปฺุคฺคฺส^{๓๔๔} เก อชฺชกฺมิตฺสฺมฺกิตฺ^{๓๔๕} /๑๓๓/

วิสุทฺถจฺจนภาสฺสรุสฺส^{๓๔๖}
สุชฺวาน กิ^{๓๔๗} ปงฺกชโลจฺจนสฺส
ส วุทฺทณฺยเม ทฺุคฺคิยฺนฺทิตฺ วชฺวา
ปฺุคฺคฺส^{๓๔๘} ปาเท สิริสาภิวฺนฺทิตฺ /๑๓๔/

คทฺถณฺยานิปี โลกฺชฺมิตฺ ชาคาเนกวิชฺชกฺคา^{๓๔๙}
ทฺุคฺคิคา เม สมนาเสน กณฺดวิชฺชดฺดารภีรฺุณฺนา^{๓๕๐} /๑๓๕/

-
- ๓๓๘บ. สุวรรณคาราทีวிரามานา
  - ๓๔๐ร. โขทฺฐชณพฺพมฺเ, อ. โขทฺฐชณพฺพมฺเ
  - ๓๔๑ร., อ. นิสฺร
  - ๓๔๒อ. กตาวโกโส
  - ๓๔๓ร. ฐฺกเมว
  - ๓๔๔ท. ปฺุคฺคฺส
  - ๓๔๕ร., อ., ท. อชฺชกฺมิตฺสฺมฺกิตฺ
  - ๓๔๖อ. วิสุทฺถจฺจนภาสฺสรุสฺส
  - ๓๔๗บ. น
  - ๓๔๘ท. ปฺุคฺคฺส
  - ๓๔๙ร. ชาคาเนกวิชฺชกฺคา, ท. ชาคาเนกวิชฺชกฺคา
  - ๓๕๐ร. ภีรฺุณฺนา, อ. ภีรฺุณฺนา, ท. ภีรฺุณฺนา

ยงมี วิจิตรมณีนุชิตมุนิทราน^{๓๕๑}

นานาวิตานสยนาสนมณิศานัน

นิฐเสณิเสณิปุณฺณมิกกุสิศานัน^{๓๕๒}

คิณัน^{๓๕๓} อุตุนนบุรุษมณฺณคานัน /๑๓๖/

สิงเกสุ^{๓๕๔} รัสสิณิกรา สุรมนุทิตรานัน

สิงเกสุ รัสสิมปทาสกราว ฌิรุจัน^{๓๕๕}

อาทิจฺจรัสสิ วิย ปงฺกชกานนानัน^{๓๕๖}

โถกานนบุทฺทชวรนานัน^{๓๕๗} วิกาสยบุตฺติ^{๓๕๘} /๑๓๗/

นนานามณิวิจิตรคาทิต^{๓๕๙} ภิกุคฺคิตี^{๓๖๐} วนิตา สทา

วินาปี^{๓๖๑} ทพฺพนจรณายันัน ปสาเชนุคฺติ สกั คณฺเฐ /๑๓๘/

เกลาสนคสังกาสัน^{๓๖๒} วิโลจนรสายันัน

สุชานฉกตปภาการัน^{๓๖๓} วรรณัน บชฺชุต ทัตฺถสเท /๑๓๙/

^{๓๕๑}ร., ฉ. มณีนุชิตมุนิทรานัน, บ. มณีนุชิตมณฺณคานัน

^{๓๕๒}ร., ฉ., ท. นิฐเสณิเสณิปุณฺณมิกกุสิศานัน, บ. นิฐเสณิเสณิปุณฺณมิกกุสิศานัน

^{๓๕๓}ท. คิณัน

^{๓๕๔}ฉ. สิงเกสุ, ท. สิงเกสุ

^{๓๕๕}ร. รัสสิมปทาสกราว ฌิรุจัน, ฉ. รัสสิมปทาสกราว ฌิรุจัน,

ท. รัสสิมปทาสกราว ฌิรุจัน

^{๓๕๖}ร., ฉ., ท. อาทิจฺจรัสสิ วิย ปงฺกชกานนानัน

^{๓๕๗}ร., ฉ., ท. โถกานนบุทฺทชวรนานัน

^{๓๕๘}ร. วิกาสยบุตฺติ

^{๓๕๙}ท., บ. นานามณิวิจิตรคาทิต

^{๓๖๐}ร., ฉ. ภิกุคฺคิตี

^{๓๖๑}ร., ท. วินาปี

^{๓๖๒}ร., ท. เกลาสนคสังกาสัน, ฉ. เกลาสนคสังกาสัน, บ. เกลาสนคสังกาสัน

^{๓๖๓}ร., ฉ. สชานฉกตปภาการัน, ท. สชานฉกตปภาการัน, บ. สชานฉกตปภาการัน

อินทนิโลธรวลัย ^{๓๖๔}	นานารคนภูสิต	
หิธสเค ว สทา ยธมี	ปริชาเนกปรุกษา ^{๓๖๕}	/๑๕๐/
ปชวาน วุชรี วิบุเ ^{๓๖๖} มนุญญ		
ภูชวาน กามา จ ทัฬ วสนโต		
ครุณนทีโธเถกวิโลจโน โส		
อุยยามนีกิทย ^{๓๖๗} มทาลัย		/๑๕๑/
กเมน ริณัน วุชริคณมคญ ^{๓๖๘}		
หิธวาน ฐปนุทิกเว วิธโค		
มโนรมัน ปชทริคญจ ฐปี		
ลชวา รที ฑนุหิ จตุชถวาเว		/๑๕๒/
สุตฺตอนานาครุสณทมนุทิก		
สิธณทิสณทาทิฐปฏริต ^{๓๖๙}		
สุทฐสนันธิ ^{๓๗๐} วิย นนุหนัน ^{๓๗๑} วน		
มโนรมุชชานนคา ^{๓๗๒} มทาลัย		/๑๕๓/

^{๓๖๔}ร., ล., ท. อินทนิโลธรวลัย

^{๓๖๕}บ. ปริชานเนกปรุกษา

^{๓๖๖}ร. วิบุ

^{๓๖๗}ร., ล., ท. อุยยามนีกิทย

^{๓๖๘}ร., ล., ท. วุชริคณมคญ, พ. ชุชริค มคญจ

^{๓๖๙}ร. สิธณทิสณทาทิฐปฏริต, ล. สิธณทิสณทาทิฐปฏริต,

ท. สิธณทิสณทาทิฐปฏริต

^{๓๗๐}ท. สุทฐสนันธิ

^{๓๗๑}ท. นนุหนัน

^{๓๗๒}ร., ล., ท. มโนรมุชชานนคา

ชูรวงษา^{๓๓๓} สุนทรสุนทรวิ^{๓๓๔}
 มโนรเม วาทีคนรจทีเค
 สุวิฑธธาย^{๓๓๕} คที นริวิโท
 รมิธว^{๓๓๖} กามนุฑิพทานมิวิโท^{๓๓๗}

/๑๔๔/

อาภุชชวาน ปอองกั	นิสิโน รุจิราสเน ^{๓๓๘}	
การาเปกุนจิวิเคสิ ^{๓๓๙}	เททกุสนมตุนไ	/๑๔๕/
คชส จิธกั วิฑธวาน	วิธสกนุมธสิทั ชุวิ ^{๓๔๐}	
อองกโรที สิซอชด-	มิที ^{๓๔๑} เทวานมิธสโร ^{๓๔๒}	/๑๔๖/
เคนานอโคปกนุชวาน	วิธสกนุโม บสชสิโน	
ทศทุชสทชเสที ^{๓๔๓}	สิธ เวเรฐี ^{๓๔๔} โสกัน	/๑๔๗/

-
- ๓๓๓บ. ชูรวงษา
  - ๓๓๔ร., อ. สุนทรสุนทรวิ
  - ๓๓๕ร., อ., ท. สุวิฑธธาย
  - ๓๓๖ร., อ. รมิธว
  - ๓๓๗ร., อ. กามินุฑิพทานมิวิโท, ท. กามินิพทานมิวิโท
  - ๓๓๘ร. รุจิราสเน
  - ๓๓๙ร., อ., ท. การาเปกุนจิวิเคสิ
  - ๓๔๐ร., อ. วิธสกนุมิธสทชวิ, ท. วิธสกนุมธสิทชุวิ,
ท. วิธสกนุมธสิท ชุวิ
  - ๓๔๑ร. มิที, อ., ท. มิที
  - ๓๔๒ท. เทวานมิธสโร
  - ๓๔๓ร. ทศทุชสทชเสที
  - ๓๔๔ร., อ., ท. เวเรฐี, ท. เวเดสิ

๑๔๕. มนุษยนิยม อภาส โสภน
 ๑๔๖. อนุชสารารณอนุชารณ^{๑๔๕}
 ๑๔๗. วิจิตรกานานุชตมกุสเนติ^{๑๔๖} โส
 ๑๔๘. สุกนริคบุรุษปลอจนวนาหิना^{๑๔๗} /๑๔๘/

๑๔๙. วิภูสีโค เคน วิภูสีคยคินา
 ๑๕๐. คที นิสินโน วิมเล สีลาเศ
 ๑๕๑. สุรยคนาสนนิกสุทรหิ โส
 ๑๕๒. ปุรอรโค^{๑๔๙} เทวปตีว^{๑๕๐} โสภคิ /๑๕๑/

๑๕๓. สุขโรทนนริบิเหน^{๑๕๐} เปสีก์ สาสนุชคนิ
 ๑๕๔. ปุชโค เต ปุชค ชาโคคิ สุชวา ค์ ทิปทุชคโม^{๑๕๑} /๑๕๐/

๑๕๕. มนชช พมอณิ ชาค์ อิติ วชวาน คาวเท
 ๑๕๖. สนิชชสชพกาเมหิ^{๑๕๒} อคมา สุนทรบุปรี^{๑๕๓} /๑๕๑/

๑๕๗. ฐิศา^{๑๕๔} อูปริปาสาเท กิสาลอคคิ ค์ คทา^{๑๕๕}
 ๑๕๘. ราเชนคั สครีสีว^{๑๕๖} ราชั หิสุวา กเดสัท /๑๕๒/

-
- ๑๕๕. อนุชบุชารณ
  - ๑๕๖. วิชคจิฉคานานุชตมกุสเนติ
  - ๑๕๗. ๑. กนุรบุปลอจนวนาหิना, ๒. กนุรบุปลอจนวนาหิना
  - ๑๕๘. ปุรอรโค
  - ๑๕๙. เทวปตีว
  - ๑๖๐. ๑. สชเชน นริบิเหน, ๒. สุขเชน นริบิเหน
  - ๑๖๑. ๑. สุชวา ค์ ทิปทุชคโม, ๒. สุชวาน ทิปทุชคโม
  - ๑๖๒. สนิชช สชพกาเมหิ
  - ๑๖๓. ปรี
  - ๑๖๔. ฐิศา
  - ๑๖๕. ๑. กิสาลอคคิ คทา, ๒. กิสาลอคคิ วทา
  - ๑๖๖. ๑. สครีสีว, ๒. สครีสีว

เบ็ญ สุนฺ อับ ร็โร ^{๓๘๗}	บยา ว ^{๓๘๘} ซายา อิมชฺส กุ	
เค สชเพ นิชฺศคา นุน	สทา นุน กุชฺช เว ^{๓๘๘}	/๑๕๓/
อิทฺทิส ^{๔๐๐} กิริ สฺชวา	นฺนุญญ ^{๔๐๐} ทาย ภาสิต	
สชฺชากปิตฺติยา ปิโต ^{๔๐๒}	กฺรมาโน สกาลบ	/๑๕๔/
สิคคํ วิมคํ ทาริ- ^{๔๐๓}	ทารนุคํ รทิวชฺชน ^{๔๐๔}	
เปเสถวา สนฺติกํ กชฺสา ^{๔๐๕}	โอบุญฺจิวาน ^{๔๐๖} กญฺจโค	/๑๕๕/
ปาสาพนภิรุทฺธิวา ^{๔๐๗}	เวชฺชนคํ สุนฺทริ	
นิปฺรชฺชิ เทวาราชว	สยเน โส มทารเท ^{๔๐๘}	/๑๕๖/
สุนฺทริ คปฺปรอชฺชวา ^{๔๐๙}	สุรสุนฺทริสนฺนิภา ^{๔๑๐}	
ปโยชฺชิสุ นฺจจานิ	คิตานิ วิวิชานปิ	/๑๕๗/

-
๓๘๗. เกสํ สุนฺ อับ ร็โร,   ด. เกสํ สุนฺ อับ ร็โร,
           ท. เกสํ สุนฺ อับ ร็โร
๓๘๘. บยา จ
๓๘๘. , ด. นุน กุชฺช โว,   ท. นุน กุชฺช โว
๔๐๐. , ด., ท. อิทฺทิส
๔๐๑. , ด., ท. นฺนุญญ
๔๐๒. , ท. ปิโน
๔๐๓. , ด., ท. ทาริ,   ท. ทาริ
๔๐๔. , ด., ท., บ. รทิวชฺชน
๔๐๕. , ด., ท. กชฺส
๔๐๖. โอบุญฺจิวาน
๔๐๗. , ด. ปาสาพนภิรุทฺธิวา
๔๐๘. มทารเท
๔๐๙. คปฺปรอชฺชวา
๔๑๐. สุรสุนฺทริสนฺนิภา,   ด. สุรสุนฺทริสนฺนิภา

ประพทฐชาภิโร	จิโร	ประจกานเม	นิราลโย	
คาคิเส	นรจติเคมิ	น	รมิธวา ^{๕๐๑}	นโนรเม
				/๑๕๔/
นิปนโน	วิธสมิธวาน ^{๕๐๒}	ธีสท	สขเน	คท
ปอองกนมาภูธิธวาน ^{๕๐๓}		มหาวิโร ^{๕๐๔}	นทีปติ	
				/๑๕๕/

นิสินโน

วเนกูปการิ

วิการิ

ปทธิธวาน

นิชทุปกคาน^{๕๐๕}

วฐน

คมิธสามิ

ทานิ^{๕๐๖}

อูชพิธจจิโต^{๕๐๗}

ภเว

ชวามูธูปคณธวาน^{๕๐๘}

รพูน

/๑๖๐/

ฐเปธวาน^{๕๐๙}

สีล

สุภุมมารกฐมิ

สุนิธสามิ^{๕๑๐}

อิวิธส^{๕๑๑}

สชทพท

คฐมิ

นิปนน^{๕๑๒}

สุทพคปสาทาวทพค^{๕๑๓}

สทาย^{๕๑๔}

อมรจ

มหาปฐธวานค

/๑๖๑/

๕๐๑ร., ล., ท. รพเมธวา, บ. รเมธวา

๕๐๒ร. นปนโน วิธสมิธวาน

๕๐๓ล. อารภูชธวา

๕๐๔ท. มหาวิโร, ท. มหาวิโร

๕๐๕ร. นิชทุปกคาน, ล. นิชทุปกคาน

๕๐๖ร., ล., ท. ทานิ

๕๐๗ร., ล. อูชพิธจจิโต, ท. อูชพิธจจิโต

๕๐๘ร. ชวามูธูปคณธวาน

๕๐๙ร., ล., บ. ฐเปธวาน

๕๑๐ร., ล., บ. สุนิธสามิ

๕๑๑ร. อวิธส, ล., บ. อวิธส

๕๑๒ร., ล. นิปนน

๕๑๓ร. สุทพคปสาทาวทพค, ล. สุทพคปสาทาวทพค

๕๑๔ร., ล. สทาย

อรุณนสวน ^{๕๒๕} ฉนวน	อามนุเตชวา กเดสิห์	
อาเนที อิติ กปเปชวา	กชฐกั นาม สิบร่ำ	/๑๖๒/
โธ ฉนวน ปกติกณฺฑิตชวา ^{๕๒๖}	กั คิริ เคน ภาสิห์	
คโค กนชวาน กปเปชวา	สิขมาเนสิ สิบร่ำ	/๑๖๓/
อภินิฉรมนั คชส ^{๕๒๗}	ชชวา วรคฺรุงคโม ^{๕๒๘}	
เคน สชชิมมาโน โส	เทศารวมุทีรยิ	/๑๖๔/
ปชฉฉริชวาน ทรณคั	สชหนคั สกถั ปุริ ^{๕๒๙}	
สชชเท ชุรคณา ^{๕๓๐} กชมิ	โสคั นาทิสฺ กชสจิ ^{๕๓๑}	/๑๖๕/
ชฉ โส สชชนานนุโท	ชฉนั ปุชคณฺชคโน	
ปชฉฉิชวา ปจฺฉนั กนชวา	ปรจฉา ^{๕๓๒} ชุชโร ภาวนทั	/๑๖๖/
จิณคยิชวาน เชาวนยิ	กนชวา ชายานิเวสนั	
จฺเปชวา ปาททุมมาเว	คิริ อนุโค ปเวสิย ^{๕๓๓}	/๑๖๗/
กชฺชเมที สมากินฺโณ ^{๕๓๔}	เทวินุทสยนุปเม ^{๕๓๕}	
นิปนุณั นาคุชา สชฺชริ	สยเน สกนชฺชรชั	/๑๖๘/

^{๕๒๕}ร., ฉ., พ. บ. อรุณนสวน

^{๕๒๖}ร., ฉ., พ., พ. ปกติกณฺฑิตชวา, บ. ปกติกณฺฑิตชวาน

^{๕๒๗}ร., พ. อภินิฉรมนุคชส

^{๕๒๘}ร., ฉ., พ. ชชวา โส วรคฺรุงคโม

^{๕๒๙}ร., ฉ., พ. สชหนคั สกถั ปุริ

^{๕๓๐}ฉ., พ. ชุรคณา

^{๕๓๑}ร., ฉ. กชมิ, พ. กชมิ

^{๕๓๒}บ. ปรจฉา

^{๕๓๓}บ. ปเวสิย

^{๕๓๔}ร., ฉ., พ. สมากินฺโณ

^{๕๓๕}ร., ฉ., พ. เทวินุทสยนุปเม, บ., พ. เทวินุทสยนุปเม

วิไล เกตุวาน จิวนเทสิ	ฉิติ ไสเกกนายโก	
สจาทิ เทเวียา พาทู ^{๔๖๖}	นปเนตวา มนตรช	/๑๖๘/
กญธิสสามนุทราบายบิ	กเวยบ คนนฐส เม	
ปชชชิตวา ^{๔๖๗} มทญเคน	เปเนเนสา ^{๔๖๘} บโสธรา	/๑๗๐/
ทชโร ทชวา ปุณาคนม	ปชชิสสามิฉิ อตรช	
นราธิโป ททา ^{๔๖๙} ทญหา	ปาสาทคตโคตริ ^{๔๗๐}	/๑๗๑/
เปสฉานนกรงคิปงกรา ^{๔๗๑} ทาสเขนภนุวิจิกาสูรา ^{๔๗๒} เนตคณิฉกมฉา ^{๔๗๓} บโสธรา โกญหิว ^{๔๗๔} นยนาฉิปฉติฉา ^{๔๗๕}		
สมตโต อชส โก คชฉา ^{๔๗๖}	รพิคิ เทตสมปติ	
วิญทมาโน วินา ฉิวิ	วิคิ ปารนิมุชฉนิ	/๑๗๓/

^{๔๖๖}ร., ฉ., ท. พาทู, บ. พาทู

^{๔๖๗}ร., ฉ., ท. ปชชชิตวา, ท. ปชชชิตวา

^{๔๖๘}ร., ท., บ. เปเนเน สา

^{๔๖๙}บ. ทท

^{๔๗๐}ท. ปาสาทคตโคตริ

^{๔๗๑}บ. เปสฉานนกรงคิปงกรา

^{๔๗๒}ร. นทาสเขนภนุวิจิกาสูรา, ฉ. นทาสเขนภนุวิจิกาสูรา,
 ท. ทาสเขนภนุวิจิกาสูรา

^{๔๗๓}ร., ฉ. เนตคณิฉกมฉา, ท. เนตคณิฉกมฉา

^{๔๗๔}ร., ฉ., ท. โกญหิว

^{๔๗๕}ร., ฉ., ท., ท. นยนาฉิปฉติฉา

^{๔๗๖}ร., ฉ., ท. คชฉ, บ. คชฉา

อชฺโส สามี มขานีโต ^{๔๔๖}	กาล ^{๔๔๗} ขาน รเทศก ^{๔๔๘}	
อิติ อชฺสูวิ ฉฺนุโน ^{๔๔๘} โส	ภูปาดสฺส บสฺสูสีโน	/๑๓๔/
มตีปคิ ^{๔๕๐} ททา สฺสูวา	ฉฺนุเนโนทีริคิ คิริ	
ปาสทา โสคริวาน	คฺนุชฺวา กชฺฏกสฺนุคิ	/๑๓๕/
คชฺสูคิ วจัน ภาสี	สชฺทสชฺคูคิเต ^{๔๕๐} รโค	
กชฺฏกชฺเชกรชฺคูคิ ^{๔๕๒} น	คาเวหิ สนรารน ^{๔๕๓}	/๑๓๖/
โลกนุชฺคูการยิชฺสูสามิ	ชฺชูโร ชฺชูวา อนุชฺคูโร	
ภวสาครโค โสโร-	ชฺรราหิมกรากรา ^{๔๕๔}	/๑๓๗/
อิติ วชฺวา คมารูชฺท ^{๔๕๕}	สินฺจวํ สจฺจสนฺนิม	
คทาเปชฺวาน ^{๔๕๖} ฉฺนุเนน	สฺสูชฺคูคิ คชฺสู วาถวี ^{๔๕๗}	/๑๓๘/
ปชฺวาน โส มทชฺวาร ^{๔๕๘}	สนิปี สนจินคฺย ^{๔๕๘}	
ภเวยฺย วิวัญฺ ชฺวาร	เขน เกนจि โน สเจ ^{๔๖๐}	/๑๓๙/

^{๔๔๖}ร., ล., ท. มขานีโต

^{๔๔๗}ร., ล. กาล

^{๔๔๘}ร., ล., ท. รเทศก

^{๔๔๙}ร., ล., ท. ชฺนุโต

^{๔๕๐}บ. มตีปคิ

^{๔๕๑}ร., ล., ท. สชฺทสฺนุคิเต

^{๔๕๒}ล. กชฺฏกชฺเชกรชฺคูคิ

^{๔๕๓}ท. สนรารน

^{๔๕๔}ร., ล. ชฺรราหิมกรากรา, บ. ชฺรราหิมกราก

^{๔๕๕}ล., ท. นมารูชฺท

^{๔๕๖}ร. คทาเปชฺวาน, ท. คทาเปชฺวาน

^{๔๕๗}บ. วาถวี

^{๔๕๘}บ. มทชฺวาร

^{๔๕๘}ร. สนจินคฺย, บ. สนจินคฺย

^{๔๖๐}ท. สเจ

วารสาร คหิเกเนว ^{๔๖๐}	สารนิพนธ์ อนุเนน . กฤษกร	
นิพนธ์พิชิตวา ^{๔๖๑} สอดิทธิ	อินมรุตคัค สุก	
อุทธองมิชิตวาน ปากาวิ	กรรมานิติ ^{๔๖๓} มหัพโต	/๑๔๐/
คณา ฉานพสุเปโต ^{๔๖๔}	ฉนโมมิ ตูรคคคโม	
วิสุ วิสุ วิจิณเทศ ^{๔๖๕}	ปากการสมคิถกน ^{๔๖๖}	/๑๔๑/
คชส ^{๔๖๗} จิธค วิชิตวาน	โมทิตา คมเน สุก	
วิวิสุ ^{๔๖๘} ททา ชวารี	ชวาวเรธิตคทิตา สูรา	/๑๔๒/
ค สิบขธอนคิขธอน ^{๔๖๙}	กริฐสามิติ จินคย ^{๔๗๐}	
อากนุชวา คชสิท ภาสิ	อนคคิถเช ฐิตนคโก	/๑๔๓/
นา นิถน ^{๔๗๑} มทาวีร	อิโต เต สชคเน ทิเน ^{๔๗๒}	
ทิตนคช จอกรคน	อชรา ปากนวิธสค	/๑๔๔/
อิฐเจวิ วุจนาโน โส	อนคเกน มทายโส	
โกสิ ชวามิติ ค ภาสิ	นาโร จอชทานมาทิส ^{๔๗๓}	/๑๔๕/

^{๔๖๐}พ. คหิเกเนว

^{๔๖๑}ร., ฉ., พ. นิพนธ์พิชิตวา, พ. นิพนธ์พิชิตวา

^{๔๖๓}ฉ., บ. กรรมานิติ

^{๔๖๔}ร., ฉ. ฉานพสุเปโต, พ. ฉานพสุเปโต

^{๔๖๕}ร., ฉ. วิสุ วิสุ วิจิณเทศ

^{๔๖๖}ร., ฉ. ปากการสมคิถกน

^{๔๖๗}ร., ฉ., พ. คชส

^{๔๖๘}ร., ฉ., พ., พ. วิวิสุ

^{๔๖๙}ร., ฉ., พ. สิบขธอนคิขธอน

^{๔๗๐}ร., ฉ., พ. กริฐสามิติ จินคย, บ. กริฐสามิติ จินคย

^{๔๗๑}บ. นิถน

^{๔๗๒}ร., ฉ., พ. ทาเน

^{๔๗๓}ร., ฉ., พ. เจนุชทานมาทิส

นาร ชานามดี มยุห์	พิชิตจอกุศล สมภว	
กรรณ อวามิร ^{๔๗๔} มา ติณฺฐ	เมฆี รุชเชนเมธดีโก ^{๔๗๕}	/๑๘๖/
สมุทธิ ทสสทสสนุปี	โลกธากุมทพปน	
อุยนาเทชวา ภวิสสามิ	ทูลโธ โธเกกนายโก	/๑๘๗/
เชว วุชเค มหาสชเค	อชคโน กิรบุชตรี ^{๔๗๖}	
กาทาเปตุมสอโกญโค ^{๔๗๗}	คชเดวบุตรชาย ^{๔๗๘} โส	/๑๘๘/
ปามินุส อิติ วชวา	จอกวชคิสิริยปิ จ	
ปทาย เรทปิอุทว ^{๔๗๙}	ปรุจฺจสมเย วสิ ^{๔๘๐}	/๑๘๙/
กรรณคณภิกฺขุเชลฺล	สมาคณชวาน ^{๔๘๑} คาวเท	
รคณูกาสทสสามิ	ชารยนคา มรฺ ^{๔๘๒} คที	/๑๙๐/
ปรุจโค ปุโรโค กุส	อุโภ ปชเสสุ กรรณเร	
คเดว อภิกฺขุเชนคา	สุปชณา ^{๔๘๓} จ ^{๔๘๔} นโทรกา	/๑๙๑/

^{๔๗๔}ร., ล., ท. กรรณคณภิก

^{๔๗๕}ร., ล. มรฺเชนเมธดีโก

^{๔๗๖}ร., ล. กิรบุชตรี

^{๔๗๗}ร., ล. อชคณโค

^{๔๗๘}ท. คชเดวบุตรชาย

^{๔๗๙}ร., ล., ท., พ. เรทปิอุทว

^{๔๘๐}ร., ล., ท. ปรุจฺจสมเย วสิ, บ. ปรุจฺจสมเย วสิ

^{๔๘๑}ร., ล., ท. คณมา คณชวาน

^{๔๘๒}ร., ล., ท. มรฺ

^{๔๘๓}ร., ล., ท. สุปชณา

^{๔๘๔}ร., ล., ท. ป

สุวิบูลสุรเสนา จารุดีธากิราม่า ^{๔๔๕}	
กุศลสมถิตธรรมา วสุสยมนคา นภพทา	
อิท ^{๔๔๖} ที ทสสทสสีจอกวาทาคทา ^{๔๔๗} คา ^{๔๔๘}	
สุขุมตุนคเมโก ^{๔๔๙} ทอตุทอคา จรมุที ^{๔๕๐}	/๑๘๒/
บธมี สุคนธวรวรปุบสุชฎปรุณ ^{๔๕๑}	
เหมชฐรชฎปรุที ^{๔๕๒} ภาสุรจารุมชเค	
กรรมมทาชวรวรฎ ^{๔๕๓} คุรฎกราชา	
คนคูนน สอชิตี ชาวโค กุสุมาทิลอโค	/๑๘๓/
อิชอญคยที ^{๔๕๔} ปเถ รยเม	วชุตมาเน มทานเท
กรรมโค รชคิเสเสน	คีสโยชนมชฐเส
	/๑๘๔/
ปชวาโนมนทิตี ^{๔๕๕}	ปิฏฐีโค คุรคชฐ ^{๔๕๖} โส
ไอคริชวาน วิมล	สิคเถ สิกกาคเถ ^{๔๕๗}
	/๑๘๕/

^{๔๔๕}ร., อ. จารุดีธากิราม่า

^{๔๔๖}ร., อ., ท. อิม่า

^{๔๔๗}ร., ท. จอกวาทาคทา

^{๔๔๘}ร., ท. ส่า

^{๔๔๙}ร., อ., ท. สุขุมตุนคเมคา, บ. สุขุมตุนคเมโก

^{๔๕๐}ร. จรมุที

^{๔๕๑}ร. สุชฎปรุณ, อ., ท. สุชฎปรุณ, บ. สุชฎปรุณ

^{๔๕๒}ท. เหมชฐรชฎปรุที

^{๔๕๓}ร., อ., ท. กรรมมทาชวรวรฎ

^{๔๕๔}ร., อ., ท. อิชอญคยที

^{๔๕๕}ร., ท., บ. ปชวาโนมนทิตี, อ. ปชวาโนมนทิตี

^{๔๕๖}ร. คุรคชฐ

^{๔๕๗}ร. สิคเถ สิกกาคเถ

วิสุทธิตวาท อิท วชวาท	กฎมณเฑียรบาล	ศก	ปฐ	
อาภรณ์	อาภรณ์	๕๐๐	๕๐๐	๑๘๖/
วิโค	คณ	๕๐๑	๕๐๑	
สุคนธรวาท	นิเทศศาสตร์	๕๐๒	๕๐๒	๑๘๗/
จารุเทม	เกสร	๕๐๓	๕๐๓	
ปฐม	สิริ	๕๐๔	๕๐๔	๑๘๘/

วิไล	๕๐๕			
มเหสี	๕๐๖	๕๐๖	๕๐๖	
ปติ	๕๐๗	๕๐๗	๕๐๗	
อุช	๕๐๘	๕๐๘	๕๐๘	๑๘๘/

อุช	๕๐๙	๕๐๙	๕๐๙	
อุช	๕๑๐	๕๑๐	๕๑๐	๒๐๐/

- ๕๕๕. กฎมณเฑียรบาล
- ๕๕๕. ปฐ
- ๕๐๐. อาภรณ์
- ๕๐๑. ค., ค. ๕๐๑
- ๕๐๒. ค., ค. ๕๐๒
- ๕๐๓. ค. ๕๐๓
- ๕๐๔. ค. ๕๐๔
- ๕๐๕. ค. ๕๐๕
- ๕๐๖. ค., ค. ๕๐๖
- ๕๐๗. ค., ค. ๕๐๗
- ๕๐๘. ค. ๕๐๘
- ๕๐๙. ค., ค. ๕๐๙
- ๕๑๐. ค., ค. ๕๑๐

ฅฅฅฅ ฅฅฅฅฅฅ	ฅฅฅฅฅ ฅฅฅฅ	
ฅฅฅฅฅฅฅฅฅ	ฅฅฅฅฅ ^{๕๑๒} ฅฅฅฅ ^{๕๑๓}	/๒๐๑/
ฅฅฅฅฅฅฅ ฅฅ	ฅฅฅฅ ฅฅฅฅ ฅฅ	
ฅฅฅฅ ฅฅฅฅฅฅ ^{๕๑๔}	ฅฅฅฅฅฅฅ ฅฅ	/๒๐๒/
ฅฅฅฅฅฅฅฅ	ฅฅฅฅฅฅฅ	
ฅฅฅ ฅฅฅ ฅฅ	ฅฅฅฅ ฅฅ ฅฅฅฅ ^{๕๑๕}	/๒๐๓/
ฅฅฅฅฅฅฅฅ	ฅฅ ฅฅฅฅฅฅ ^{๕๑๖}	
ฅฅฅฅ ^{๕๑๗} ฅฅฅฅ	ฅฅฅฅฅ ^{๕๑๘} ฅฅ ฅฅ	/๒๐๔/
ฅฅ ฅฅ ฅฅ ฅฅ ฅฅ	ฅฅ ฅฅฅ ฅฅ	
ฅฅฅ ^{๕๑๙} ฅฅฅฅฅฅ ^{๕๒๐}	ฅฅฅ ฅ ฅฅฅฅ ^{๕๒๑}	/๒๐๕/
ฅฅฅฅ ฅฅฅ ^{๕๒๒}	ฅฅ ฅฅฅฅฅ	
ฅฅฅ ^{๕๒๓} ฅ ฅฅฅฅ	ฅฅฅ ฅ ฅฅฅฅ	/๒๐๖/

^{๕๑๒}ร. ฅฅฅฅ, ฅ. ฅฅฅฅ

^{๕๑๓}ร., ฅ., ฅ., ฅ. ฅฅฅ

^{๕๑๔}ร., ฅ., ฅ. ฅฅฅฅ

^{๕๑๕}ร., ฅ., ฅ. ฅฅ

^{๕๑๖}บ. ฅฅฅฅ

^{๕๑๗}ร. ฅฅฅ ฅ., ฅ. ฅฅฅ

^{๕๑๘}ร. ฅฅ

^{๕๑๙}ร., ฅ., ฅ. ฅฅ

^{๕๒๐}ฅ., ฅ. ฅ

^{๕๒๑}ร. ฅฅฅ, ฅ. ฅฅ

^{๕๒๒}ร., ฅ., ฅ. ฅ

^{๕๒๓}ร., ฅ. ฅ

^{๕๒๔}ร. ฅฅ, ฅ. ฅ

^{๕๒๕}ร., ฅ., ฅ. ฅ

มดิคฺยเนรมุนฺเณน ^{๕๒๖}	สมฺมุทฺวา มทาชนํ	
คฺยทา ไส อากุณฺณิกชฺวา ^{๕๒๗}	คฺยชฺวา ปฏฺทวปชฺทคํ	/๒๐๗/
คโค คชฺเสว ฉายาย	ภูมิภาเค มโนรเม	
นิสิปฺโน นิสฺสํกํ ภคคํ	ปฺริกฺขชฺริตฺตมารภิ	/๒๐๘/
ปฺรจเวชฺชณฺณมฺเณน ^{๕๒๘}	อนฺทสฺสปี นีวาริย	
เพทวมิกโค ชฺโร	นิชฺชมุคํ มทชฺทโธ	/๒๐๙/
ภฺชวาน ทัฬฺพิสาเรน	นวิญฺเพน นราสโก	
นิมฺมคฺโคปิ รชฺเชน	อฺปคฺยชฺวานเนกธา ^{๕๒๙}	/๒๑๐/
ปฺริกฺขชฺริย คํ รชฺรํ	อนฺ เคนภิกฺขยจฺโค ^{๕๓๐}	
ชฺมมํ เพสฺสเท มชฺชทฺตคิ	ชฺชชฺโร ชฺชชฺวา อนฺชฺชคโร	/๒๑๑/
	ชฺชชฺวา ปฺริกฺขชฺรณฺนชฺชาธิปฺสฺส	
	ชฺโรปคฺยชฺวาน ปชฺชานภฺมึ ^{๕๓๑}	
	อนฺชฺชชฺชารวชฺชชฺชกรานิ	
	คชฺวา คโค กิณฺจจิ อปชฺชสมานโน	/๒๑๒/
โธฬาริกฺกนฺตปานานิ ^{๕๓๒}	ภฺชชฺชชฺวา เททสฺสภทํ	
ปชฺชวารปาลนินฺโอรชฺ-	มฺลปชฺชชฺโค ^{๕๓๓} ชฺชชฺโร วิย	/๒๑๓/

^{๕๒๖}ร. ปติคิ เนรมุนเณน

^{๕๒๗}ร. อากุณณิกชวา

^{๕๒๘}ร., บ. ปฺรจเวชฺชณฺณมฺเณน, อ., ท., พ. ปฺรจเวชฺชณฺนเณน

^{๕๒๙}ท. อฺปคฺยชฺวานเนกธา

^{๕๓๐}ร., อ., ท. เคนภิกฺขยจฺโค

^{๕๓๑}ร. ปชฺชานภฺมึ

^{๕๓๒}ร., อ., ท. โธฬาริกฺกนฺตปานานิ

^{๕๓๓}ท. มฺลปชฺชชฺโค

ปรอธนาภินุโร ^{๕๓๔} ทูธวา	นิสินโนสิ รุกิณโร ^{๕๓๕}	
เททวณเทติ ^{๕๓๖} นีโธโร	เทมวณโณสิ ^{๕๓๗} กุณส โส	/๒๐๘/
สมิทธปอดณา ^{๕๓๘} เอกา	สุชากา นาม สุนทรี ^{๕๓๙}	
เทมปาคี สบายาธ	สีเสนาทาย ^{๕๔๐} โอนคา ^{๕๔๑}	/๒๐๙/
กณมิ อธิธกทิตถุส ^{๕๔๒}	รุชเทวธส คาวเท	
ทสิ ทมปิที ^{๕๔๓} กนุชวาน	ทิสวา ทํ ทิปทุคณิ ^{๕๔๔}	/๒๑๐/
	เทโวที สญญาย ^{๕๔๕} อุตถกจิตตา	
	ปายาสปาคี ปวรส ^{๕๔๖} ทธวา	
	อาสีสนา อิวณิ ยถา ทิ มยท	
	กุยทมิ สา สามี สมิธคทติ	/๒๑๑/

-
- ๕๓๔.ท. ปรอธนาภินุโร
 ๕๓๕.ร., ล., ท. รุกิณโร
 ๕๓๖.ร., ล., ท. เททวณเทติ
 ๕๓๗.ร., ล., ท. เทมวณโณสิ
 ๕๓๘.ร., ท. สมิทธปอดณา, ล. สมิทธคตปอดณา
 ๕๓๙.ล., บ. สุนทรี
 ๕๔๐.ร., ล. สีเส อาทาย, ท. สีเส มาทาย
 ๕๔๑.ท. โอนคา
 ๕๔๒.ร., ล., ท. อธิธกทิตถุส
 ๕๔๓.ร., ล., ท. ทมปิที
 ๕๔๔.ร., ล. ทิปทุคณิ, ท. ทิปทุคณิ
 ๕๔๕.บ. เทวาที สญญาย
 ๕๔๖.ร., ล., ท. ปายาสปาคินุปวรส

อินทิวรรารวิพาทิ- ^{๕๕๗}	กุสุमानุพตรา คติ	
ปกคณิ ^{๕๕๘} วุฏฐิธาราว	กฎณนุเต หิปปุชคเม	/๒๒๓/
จากรุณทนุณนาทิ- ^{๕๕๘}	รูปคณนุเท ^{๕๖๐} เนกรา	
อนิกาสี ^{๕๖๐} อากาโส	กฎณนุเต หิปปุชคเม ^{๕๖๒}	/๒๒๔/
รคณนุชฉฉคเต	จากรุณนุชฉคเต ^{๕๖๓} จ	
อนิกาสี อากาโส	กฎณนุเต หิปปุชคเม	/๒๒๕/
เจอชเรปสพเสท	กิตนุคเต หิปปุชคเม	
อนิกาสี อากาโส	กฎณนุเต หิปปุชคเม	/๒๒๖/
สุรทุณนุทิวชานิ ^{๕๖๕}	กรณนุคเต หิปปุชคเม	
อนิกาสี อากาโส	กฎณนุเต หิปปุชคเม	/๒๒๗/
สุรทุณนุทิวชานิ สกคิ	คายนคคิ ^{๕๖๗} เนกรา	
อนิกาสี อากาโส	กฎณนุเต หิปปุชคเม	/๒๒๘/

-
- ^{๕๕๗}ร. อินทิวรรารวิพาทิ-, อ., ท. อินทิวรรารวิพาทิ
^{๕๕๘}ร., อ., ท. ปคคณิ
^{๕๕๘}ร., อ., ท. จากรุณทนุณนาทิ, บ. จากรุณทนุณนาทิ
^{๕๖๐}ร., อ., ท. รูปคณนุเท
^{๕๖๐}ร., อ., ท. อนิกาสี. เอวภูปริปี
^{๕๖๒}ร., อ. หิปปุชคเม. เอวภูปริปี
^{๕๖๓}ร., อ. จากรุณนุชฉคเต, ท. จากรุณนุชฉคเต
^{๕๖๔}ร., อ., ท. กิตนุคเต หิปปุชคเม
^{๕๖๕}ร., อ., ท. สุรทุณนุทิวชานิ, บ. สุรทุณนุทิวชานิ
^{๕๖๖}ร., อ., ท. กรณนุคเต หิปปุชคเม, ท. กรณนุคเต หิปปุชคเม
^{๕๖๗}ร. คายนคคิ

มโนรมา กิษณรกีษณรวงคณา^{๕๖๔}

มโนรวงคณา อูรโครควงคณา^{๕๖๕}

มโนรเม^{๕๖๐} คมฺพิ จ นรฺจกิตฺติโย

มโนรมาเนกวิชา ปวชुकฺคฺ /๒๒๔/

คทา มโหเชว มทานเทหิ

ปวชुकมาเน อิติ โส มหายโส

คิณเ^{๕๖๑} คเหชฺวา คิงเวกนายโก

อูปาคโค^{๕๖๒} โพธิภูมินุทสนุกฺก /๒๓๐/

วิษุทฺมาสิคเสชฺชุก-^{๕๖๓}

รชทาจลสนฺนิภ

กชฺวา ปทอจฺฉิ โพร-

ปาหฺปิ คิปปทชฺชโคโม

/๒๓๑/

ปฺรชฺฉติหิสาภาเค^{๕๖๔}

อจเจ รณธฺสเก

มสิคเจ รุโค อโร

จาเจสิ คินฺนุฏฺฐิโย^{๕๖๕}

/๒๓๒/

รชฺชทชฺชชฺชโค โส

ปอชฺชโย อาสิ กวเท^{๕๖๖}

ชด น อชฺชุกฺ^{๕๖๗} หิชฺวา

มทาปชฺชโย วิจฺญคฺยิ^{๕๖๘}

/๒๓๓/

^{๕๖๔}ร., อ., ท., พ. คิษณรกีษณรวงคณา

^{๕๖๕}ร., อ., ท. อูรโครควงคณา

^{๕๖๐}ร., อ. มเนรเม

^{๕๖๑}ร., อ., ท. คิเน

^{๕๖๒}ร., อ. อูปาคเค, ท. อูปาคเคโค

^{๕๖๓}ร., ท. วิษุทฺมาสิคเสชฺชุก

^{๕๖๔}ร., อ., ท. ปฺรชฺฉติหิสาภาเค

^{๕๖๕}ร., อ., ท. จาเจสิ คินฺนุฏฺฐิโย

^{๕๖๖}ร., อ., ท. กวเท

^{๕๖๗}อ., ท. อชฺชุกฺ

^{๕๖๘}อ., ท. วิจฺญคฺยิ

นัสโถหิตนถุฎี จ	นทารุ ^{๕๓๕} จ คโจ จ เม	
กานัม สุธสุถุ โนวาท ^{๕๔๐}	รหามิ วีริย อิติ	/๒๓๕/
ธากุชิตวา ^{๕๔๑} มหาวิโร ^{๕๔๒}	ปถองกมปราษิต ^{๕๔๓}	
ปาจิณาภิมุโร ^{๕๔๔} คชมี	นิสสิท ทิปทุคโคโม ^{๕๔๕}	/๒๓๕/
เทวเทวธส เทวิโท	สงฆมาทาย ^{๕๔๖} ทาวเท	
วิสุทธกรสมุชเพร ^{๕๔๗}	รณนโยโค คที ฐิโต ^{๕๔๘}	/๒๓๖/
ทุกิณนุปุณณจันทว	เสกวงคตุนคิโยชน	
รารนโยโค ฐิโต สมมา	มหาชรรชมา สทนุปคิ	/๒๓๗/
จารุจามรมาทาย	สุยาโมปิ สุราธิโป	
วิธนโยโค ^{๕๔๙} ฐิโต คถอ	มมท มมท คิกาวุค ^{๕๕๐}	/๒๓๘/
เพอว วิธมาทาย	สุโร ปชจสิชวทโย	
นानาวิธโยเปค ^{๕๕๑}	วาทนโยโค คดา ฐิโต	/๒๓๙/

^{๕๓๕}ท. นทารุ

^{๕๔๐}ร., ล. โนวาท, ท. สุธสุถุ โนวาท

^{๕๔๑}ร., ล., ท. ธากุชิตวา

^{๕๔๒}ร. มหาวิโร

^{๕๔๓}ร., ล., ท. ปถองกมปราษิตา

^{๕๔๔}ร., ล., ท. ปาจิณาภิมุโร

^{๕๔๕}ร., ล., ท. นิสสิท ทิปทุคโคโม

^{๕๔๖}ท. สงฆ มาทาย

^{๕๔๗}ร. วิสุทธกรสมุชเพร, ล., ท. วิสุทธกรสมุชเพร, บ. วิสุทธกรสมุชเพร

^{๕๔๘}ร. ฐิโต

^{๕๔๙}ร., ท. วิธนโยโค

^{๕๕๐}ร. จมทมมทคิกาวุค, ล., ท. จมท มมทคิกาวุค

^{๕๕๑}ร. นานาวิธโยเปค, ล., ท. นานาวิธโยเปค

ดุษิตีคานี ^{๕๕๒} คายนุโค	นาถกิติ ปุรอุชโค ^{๕๕๓}	
คเดวฏฐาสิ โส นาค-	ราชา กาดวทโย ปิจ	/๒๕๐/
คเทชวา เหมมณฐสา ^{๕๕๔}	สุรปุเปเนหิ ปุริคา ^{๕๕๕}	
ปุชชยุคา ^{๕๕๖} ว อฏฐุ	ทชชีสาปิ กุมาริกา	/๒๕๐/
ส อิมทเทวส์เซหิ	เคหิ อิตถมุนทามเท ^{๕๕๗}	
วชคมาเน คทา มาโร	ปาปมา อิติ จินคยิ ^{๕๕๘}	/๒๕๒/
อติถกนิคกาโมย ^{๕๕๙}	กุนาโร วิสยิ มม	
สิชชชโค อถสิชชชถ ^{๖๐๐}	กสิชชสามิติ คาวเท	/๒๕๓/
	มาเปชว ภิสนคโร ^{๖๐๑} สทสสพาทุ	
	สญคยท เคหิ ชอติคา ^{๖๐๒} วิวิธายูธานิ	
	อารุยท จารุทิริท คิริเมชธาย ^{๖๐๓}	
	จถ ^{๖๐๔} ทิชชชสคโยชนมาชคย ^{๖๐๕}	/๒๕๔/

๕๕๒. ดุษิตีคานี, อ. ดุษิตีคานี

๕๕๓. ปุรอุชโค

๕๕๔. , อ., ท. เหมมณฐสา

๕๕๕. , อ., ท. ปุริคา

๕๕๖. , อ., ท., บ. ปุชชยุโค

๕๕๗. , อ., ท. มทาวเท

๕๕๘. จินคยิ

๕๕๙. , อ. อติถกนิคกาโมย

๖๐๐. , อ., ท. อถสิชชชถ

๖๐๑. , อ. ภิสนคโร

๖๐๒. , อ., ท. ชอติโค

๖๐๓. , อ., ท. คิริเมชธาย, ท. คิริเมชธาย

๖๐๔. , อ., ท. จณ

นานานนายนลวณณสีโรรุทาย
รอุโคร^{๒๐๕} วณณพทินิอุคคโละจนาย^{๒๐๖}
ทณโรรณรกีสนนุชาบูรคชฎุชราย^{๒๐๗}
เสนาย โส ปวิรุโค วิวิชายุชราย /๒๕๕/

คชโคปคณน^{๒๐๘} อคิภินรวิ^{๒๐๙} รวณโค
สิขรชุดเมต^{๒๑๐} อิติ คณพต พนุรเดมิ^{๒๑๑}
อานาปยิ^{๒๑๒} สุรคณิ^{๒๑๓} สททสสนน
จณทานิสูคคปิรวิ^{๒๑๔} ปลาปยิชุด /๒๕๖/

คณภีรเมตรวสนนิกจณทานาทำ
วาคชจ นานิย คโค สุกคชต^{๒๑๕} คชต
กณณณนิ จีวรารชต นโนรมชต
โน อาสีเขว จลิกุ ปฏุ อนุคโคถ /๒๕๗/

ส่วนณวณรวิชวสนนิกภินโรร-
วชสนนปวสสิย คโคทกพิณนุคณนิ
นาสจจอิ เนคณคชตสนนปคณนิ
หิชวา คณชฎุคณโคนิ สุทณนุโร โส /๒๕๘/

๒๐๕ร., ล. รอุโคร

๒๐๖ร., ล., ท. วณณพทินิอุคคเลจนาย

๒๐๗ร., ล., ท. ทณโรรณรกีสนนุชาบูรคชฎุชราย

๒๐๘ร. คโคปคณน

๒๐๙ท. อคิภินรวิ

๒๑๐บ. สิขรชุดเมต

๒๑๑ร., ล., ท. พนุรเดมิ

๒๑๒ร., ล., ท. อานาปยิ, บ. อานาปยิ

๒๑๓บ. สุรคณิ

๒๑๔ร. จณทานิสูคคปิรวิ, ล., ท. จณทานิสูคคปิรวิ, บ. จณทานิสูคคปิรวิ

๒๑๕ร. สุกคชต

อรรถกถาพื้นดินอรรถกถาอรรถกถา-

ปาสานกถาอรรถกถาอรรถกถา ^{๒๑๖}	
อรรถกถาอรรถกถาอรรถกถาอรรถกถา	
อรรถกถาอรรถกถา สกถาณิ อิมานิ คานิ	/๒๔๕/
นารานุกถาอรรถกถา นกคปคณอรรถกถา	
ปฐวาน ปฐกถาอรรถกถาอรรถกถา ^{๒๑๗}	
นาคคณอรรถกถา ^{๒๑๘} กถาคคณอรรถกถา	
โลกนคเรว คิมิรี คิมิรี อูไร ^{๒๑๙}	/๒๕๐/
นาคคณอรรถกถา นคคณอรรถกถา คคณ	
นคคณอรรถกถา สคคณอรรถกถา ^{๒๒๐}	
นคคณอรรถกถา อคคณอรรถกถา ^{๒๒๑}	
นาคคณอรรถกถาอรรถกถาอรรถกถา ปคคณอรรถกถา	/๒๕๑/
โกปคคณอรรถกถา ^{๒๒๒} กคคณอรรถกถา	
อรรถกถาอรรถกถาอรรถกถาอรรถกถา ^{๒๒๓}	
อรรถกถาอรรถกถาอรรถกถาอรรถกถา ^{๒๒๔}	
อรรถกถาอรรถกถาอรรถกถาอรรถกถา ^{๒๒๕} เมอรรษา	/๒๕๒/

๒๑๖ร. ปาสานกถาอรรถกถาอรรถกถา, อ. ปาสานกถาอรรถกถา

๒๑๗ร. ปฐกถาอรรถกถาอรรถกถา

๒๑๘ร., อ., บ. นาคคณอรรถกถา, ท. นาคคณอรรถกถา

๒๑๙ร., อ., ท. โลกนคเรว คิมิรี อูไร

๒๒๐ร., อ., ท. สคคณอรรถกถา

๒๒๑ร. อคคณอรรถกถา, ท. อคคณอรรถกถา, บ. อคคณอรรถกถา

๒๒๒ร., อ., ท. โกปคคณอรรถกถา, บ. โกปคคณอรรถกถา

๒๒๓ร., อ., ท. วิรูปคคณอรรถกถา

๒๒๔ท. สคคณอรรถกถา

๒๒๕บ. วรรคณอรรถกถา

สรรพคุณบุคมีว ถูกลงมือ
 วิสสุทธีเคนปี^{๒๒๒} น กิจจิ ฤณากรรฐ
 กาญจนบุคคณูปคณ^{๒๒๓} ทโค ทเนก^{๒๒๔}
 อนุชวา นภา กุสมนคคคมาคสี^{๒๒๕} /๒๕๓/

วิสสุทธีคามี^{๒๓๐} เสนาย   เสลดฤฎานลาฤลา^{๒๓๑}
 ปคณชวา^{๒๓๒} นภสา มาลา-   กุชช^{๒๓๓} สมนุปากคา   /๒๕๔/
 ฃปี ทิววา สไสโก ไส   ฃนควา ธีรฐ^{๒๓๔} สมนิก^{๒๓๕}
 ปาญณาติ มเนวาย   ปอองโก อปราชโค^{๒๓๕}   /๒๕๕/
 อีโค ฤฎฐท ปอองกา   อิติ ภาสชอ ฃิมโค
 กคกชวาณกมมฐ   ปอองกชดา ย นาร เค^{๒๓๖}   /๒๕๖/
 โก สอชชิตี^{๒๓๗} ปวอโค ไส   อิเม สชเพช สอชชโน^{๒๓๘}
 เสนายาณิมุช ทอช   ปสาเรชวาน ปาปินา   /๒๕๗/

๒๒๒. วิสสุทธีเคนปี

๒๒๓. อนุคณ

๒๒๔. , , , ท. คเนก

๒๒๕. กุสมนคคคมาคสี, อ. กุสมนคคคมาคสี

๒๓๐. , , อ. วิสสุทธีคามี

๒๓๑. , , อ. เสลดฤฎานลาฤลา

๒๓๒. ปคณชวาน

๒๓๓. , , , , บ. กุชช

๒๓๔. ธีรฐ, อ. ธีรฐ, ท. ธีรฐ

๒๓๕. , , , ท. อปราชโค

๒๓๖. , , , ท. ไม่มี อีโค ฤฎฐท าเปา นาร เค

๒๓๗. สอชชิตี

๒๓๘. สอชชโน

โฆรนาเทนท์ สอริ ^{๒๓๔}	อติ ^{๒๕๐} สอริคิ คายปิ	
สอริภาวี่ วทาเปชวา	คชเสวี่ ^{๒๕๑} สมุทีริยี่ ^{๒๕๒}	/๒๕๔/
โก เต ^{๒๕๓} สิบรชอด สอริคิ ^{๒๕๔}	อด เคนาคูเลนนิ	
มเมอด ^{๒๕๕} สอริโน มว	น สมุคคิ สเจคณา	/๒๕๕/
รชคเนโซ ^{๒๕๖} ปฏิจชนค- ^{๒๕๗}	เพนวิชชว ภาสุริ	
นิทริชวา ^{๒๕๘} ชูรชคยท	จิ้วรา ทอริณิ กร ^{๒๕๙}	/๒๖๐/
ภูมิชากินุช ^{๒๕๐} กชวา	กชมา ปารนิภูมิย ^{๒๕๐}	
อุนนาเทชวานิทาเนว ^{๒๕๒}	นิชชชทานิสสิ ภูมิยา ^{๒๕๓}	/๒๖๐/
มูชจาปิเค รเวเนก-	สเท เมชเว ยดา	
ชชชชชชชชชชชช	ชานุที ^{๒๕๔} ชูปปคิฉุริค	/๒๖๒/

๒๓๔ ร., ล., พ. บ. สอริ

๒๕๐ บ. อกน

๒๕๑ ร. คชเสวี่, บ. คชสิเอวี่

๒๕๒ ร. วัสมุทีริย, บ. สมุทีริย

๒๕๓ บ. โก ค

๒๕๔ ร., ล. สอริคิ

๒๕๕ ร. มิเมอด

๒๕๖ ร., ล. รชคโนโซ

๒๕๗ บ. ปฏิจชนค

๒๕๘ ท. นิทริชวา

๒๕๙ บ. ทอริฉากริ

๒๕๐ ท. ภูมิชากินุช

๒๕๑ ท. ปารนิภูมิย, บ. ปารนิภูมิยา

๒๕๒ ร., พ. อุนนาทิจชวานิทาเนว, ล., บ. อุนนาทิจชวานิทาเนว

๒๕๓ ร., ล., ท. นิชชชทานิสสิ ภูมิย

๒๕๔ ร., ล., ท. ชานุที, บ., พ. ชานุที

ทิวานิทานี คฤหาศิ	ทานี คฤหาศิ จินคิย ^{๒๕๕}	
สภิกินทหารสไป ^{๒๕๖}	ทคทปไป สุกุบมโร	/๒๖๓/
ปทาบายูวอธดา ^{๒๕๗}	อกรารานี ^{๒๕๘} อเนกรา ^{๒๕๘}	
จอกวาทาจา ^{๒๖๐} ยาว	สเสนาย ปลา ^{๒๖๑} โส	/๒๖๔/

คิ นารเสน สภย สโส^{๒๖๒}
 ปลาชมาน^{๒๖๓} อิติ เทวอชา
 ทิวาน นารสส ปราชโยย
 รโยติ สิบรชูดุมารกส

/๒๖๕/

สพโนทมานา อภิปุชยนคา
 ธีริ สุกนรูปปฏิ^{๒๖๔} คสมิ
 ปูนาคตาเนกค^{๒๖๕} สมมา
 ออโสสมานา ฌเวสวาร^{๒๖๖}

/๒๖๖/

-
- ๒๕๕ ร., อ., ท. ยจินคิย
 ๒๕๖ ร., อ., ท. สภิกินทหารสไป, ท. สภิกินทหารสไป
 ๒๕๗ ร. ปทาบายูวอธดา
 ๒๕๘ ร., อ., ท. อกรารานี, บ. อกรารานี, ท. อกรารานี
 ๒๕๘ บ. อเนกรา
 ๒๖๐ ร. จอกวาทาจา, อ., บ. จอกวาทาจา, ท. จอกวาทาจา
 ๒๖๑ ร., อ., ท. ปลา^{๒๖๑}
 ๒๖๒ ร., อ., ท. สโส^{๒๖๒}
 ๒๖๓ บ. ปลาชมาน
 ๒๖๔ ร., อ., ท. สุกนรูปปฏิ^{๒๖๔}
 ๒๖๕ ร., อ. ปูนาคตาเนกค^{๒๖๕}
 ๒๖๖ ร., ท. ฌเวสวาร, บ. ฌเวสวาร

เอว้ มารทล้ วีโร	วิชร้เสชวาว มทชทโล	
อาทิจเจ รรมาเน ^{๒๒๗} ว	นิสิโน อจธาสเน ^{๒๒๘}	/๒๒๗/
ชามฐมี ปฐเน ปุชเพ-	นิวาล้ ชวามุชโตโม ^{๒๒๘}	
วีโสเชชวาม ชามฐมี	มฐนิเน ทิชพโลจัน	/๒๒๘/
โส ปฏิจจสมุปปาเท	อด ปฐณิมชามเก	
โอคาวเรชวาม ชวามิ ล้ ^{๒๒๙}	สมมสนุโค อเนกราว	/๒๒๘/
โลกราชุสคั สมมา	อุนนาเทชวารุโนทเย ^{๒๒๙}	
ชุชโร ชุชวาม ^{๒๒๙} สมชุชโร	สมชุชรมชุชโรจโน ^{๒๒๙}	/๒๒๙/
อเนกราคิสิสาริ	สมราริฐสมุติ อาทินา	
อุทานะหิ อุทานะสิ	ปิติเวเคน สาทิโส ^{๒๒๙}	/๒๒๙/

^{๒๒๗}บ. รรมาเน

^{๒๒๘}ร. อจธาสเน

^{๒๒๘}บ. ชวามุชโตโม

^{๒๒๙}ร., อ., ท. ไมมี ล้

^{๒๒๙}ร., อ. อุนนาเทชวารุโนทเย, ท. อุนนาเทชวารุโนทเย

^{๒๒๙}ร. ชุชวาม

^{๒๒๙}ร., อ. สมชุชรมชุชโรจโน

^{๒๒๙}ร. สาทิโส

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(สนธิเกณฑ์าน)

สอจจเรชวา กุเฒ กฐส	ปอดงกฐส อเนกรา	
น คาว อุดรพิชสามิ	อิโค ปอดงกโค อิติ	/๒๓๒/
สมาปจติ ^{๒๓๕} สมาปจวิ ^{๒๓๖}	อเนกสกโกฏโย	
สจดา กจเดว ^{๒๓๗} สจคาคิ ^{๒๓๘}	นิสิโน อจดาสนเน	/๒๓๓/
อจชวา ^{๒๓๙} มุน จีรชส	สิชชชช ^{๒๔๐} ชสชชีโน	
อจฉิ กจกชชทิจจ ^{๒๔๑}	ทชมา อาสนมาลย์	/๒๓๔/
น ชทาสิชิ เอกจว-	เทวคานาสิ อัสย ^{๒๔๒}	
ชชวา คาส วิคจกน ^{๒๔๓}	สเมก ^{๒๔๔} สชคมานโส	/๒๓๕/
อจจราย เทมทโสว	เทมาจ ^{๒๔๕} ปภจกโร	
อชจกชชวา ^{๒๔๕} น้า นาโค	อกาสิ ปาฏิทาวิย	/๒๓๖/

๒๓๕ท. สมาปจติ

๒๓๖บ. สมาปจวิ

๒๓๗ท. คเดว

๒๓๘จ., ล., ท. สจคาคิ

๒๓๙จ. อชวา

๒๔๐ท. สิชชชช

๒๔๑จ., ล. กฐส กชชทิจจ, บ. กจกชชทิจจ

๒๔๒ล. อัสย

๒๔๓จ., ล., ท. วิคจกน

๒๔๔ล., ท. เทมาจ

๒๔๕จ. อชจกชชวา

วิศอกเนว อธิมา นรณ^{๒๔๖}

สนม^{๒๔๗} สมามิมิเสติ โทษ

สนม^{๒๔๘} นนบทุเชติ

สชคาทนฏฐาติ ขยาสนฏฐ

/๒๓๗/

สุภาสุรณ^{๒๔๘} รคเนติ คณ^{๒๕๐}

สงมม^{๒๔๘} วรจกมณ^{๒๕๐}

นโนรณ^{๒๕๐} รคนาถเขป

วิสุชชม^{๒๕๐} วิจิ^{๒๕๐} วิสุชโร

/๒๓๘/

มูเลชปาดครุราชวรณ^{๒๕๑} คณ^{๒๕๑}

นารจกนณมมอานนปงกชาน

สมมามิอาน^{๒๕๑} คโต มุจณ^{๒๕๑}

โกคินทจิตกณ^{๒๕๑} ปโทชม^{๒๕๑}

/๒๓๙/

มูเล^{๒๕๑} ราชชคน^{๒๕๑} คณ^{๒๕๑}

คณ^{๒๕๑} สนาปค^{๒๕๑} วิณ^{๒๕๑}

อวิคินาเนสิ มนุช^{๒๕๑}

เอกุนปช^{๒๕๑} อธิมา

/๒๔๐/

๒๔๖ร., อ., ท. นรณ, บ. นรณ

๒๔๗ร., อ., ท. สนม

๒๔๘ร. สนม^{๒๔๘}, อ., ท. สนม^{๒๔๘}

๒๔๙ร., อ. สุภาสุรณ

๒๕๐ร. คณ

๒๕๑ร., อ., ท., ท. วิจิ

๒๕๒ร. มุจณ

๒๕๓ร., อ. ปโทชม

๒๕๔ร., อ. มูเล

๒๕๕ร. ราชชคน

๒๕๖ร., อ., ท. มนุช

อินทอโศก ทนุค-	กฎนาคคตคามย์	
ทริทกาคท์ ๒๔๗ ภูธวา ๒๔๘	เทวินเทนาทคตคัม ๒๔๘	/๒๔๑/
วานิเชติ สมนานิต์ ๓๐๐	สมนถนรฐปฐทิก ๓๐๑	
มหารารฐปฐทิก ๓๐๒	ปฐทิก ปฐทิกคตคัม ๓๐๓	/๒๔๒/
โกชนฐสวสาณนท ๓๐๔	ชปาดครนถก ๓๐๕	
คณฐวาทิกคตคัม	คณฐวาทิกคตคัม ๓๐๖	/๒๔๓/
มฐิสฐนทโก วาริจ-	ชฐนฐนทโก อภัย	
คณฐวาทิกคตคัม ๓๐๗	มยา สนุคคคทา ثنا	/๒๔๔/
ชฐนคณฐวาทิกคตคัม ๓๐๘	ราชฐส สรคค สคค	
อาเสว คตคัม ๓๐๙	อินนเม ปฐทิกคตคัม ๓๐๘	/๒๔๕/
วายนนคตคัม สนุคค-	ยาจกาน ๓๐๙	
คณฐวาทิกคตคัม ๓๑๐	โมณฐนฐนทคตคัม ๓๑๐	/๒๔๖/

-
- ๒๔๗ป., ท. ทริทกาคท์
  - ๒๔๘ร., ล., ท. ภูธวา
  - ๒๔๘ร., ล., ท. เทวินเทนาทคตคัม
  - ๓๐๐ร., ล. วานิชเชติ สมนานิต์, ท. วานิชเชติ สมนานิต์
  - ๓๐๑ร. สมถนรฐปฐทิก
  - ๓๐๒ร., ล., ท. มหารารฐปฐทิก
  - ๓๐๓ร., ล. ปฐทิกคตคัม
  - ๓๐๔ป. โกชนฐสวสาณนท
  - ๓๐๕ร. ชปาดครนถก, ล. ชปาดครนถก
  - ๓๐๖ร. คณฐวาทิกคตคัม, ล. คณฐวาทิกคตคัม, ท., บ. คณฐวาทิกคตคัม
  - ๓๐๗ร. คตคัม, บ., ท. คตคัม
  - ๓๐๘ร., ล. อินนเม ปฐทิกคตคัม
  - ๓๐๙ร. ยาจกาน
  - ๓๑๐ท. โมณฐนฐนทคตคัม

สุวชัยธานี ออชินี กลโค นีหริธวาน	อุปปาเถธวาน โลหิค ภริยิ ลาวณณภาสุริ	/๒๔๓/
ออรธจ ททญเคน ทานิ นาม น หินนญจ	กุลวัสยุปทีปิก ^{๑๑๑} นถุติ สິธิ อรธจิก	/๒๔๔/
คถาหิ สฺรปาธาหิ- มยา ปริจฺจษญเคน ^{๑๑๒}	อถุคภาเวสุ ชีวิท สึลเกททเยน จ	/๒๔๕/
ธญคิวาทาหิเก เนก- เจฐธาหิ ปาปฺนญเคน ^{๑๑๓}	อถุคภาเว อปุริคา ปารมิ ^{๑๑๔} นถุติ กาจิ เม	/๒๔๖/
คชฺส เม วิธมญคชฺส น กญปิธด อญญญุชเพ-	มารเสนิ วสุญรรา นิवासิ สรโคปิ จ	/๒๔๗/
วิโสธญคชฺส เม ยामะ น กญปิธด ปกญปิธด	มจฺฉิเม หิซุทโธจนิ ปรุฉิเม ปน ยามเก	/๒๔๘/
ปรุจยการุณญเม ^{๑๑๕} สาธุการิ ^{๑๑๖} ททญคิ	คาวเท ปฏิวิจฺฉโค ^{๑๑๖} มฺญจมานา มทรรวิ ^{๑๑๘}	/๒๔๙/

^{๑๑๑}ร. กุลวัสยุปทีปิก

^{๑๑๒}ร., ฉ. มหาปริจฺจษญเคน

^{๑๑๓}ร. เจฐธาหิปาปฺนญเคน, ฉ. เจฐธาหิปาปฺนญเคน,
ท. เจฐธาทญปาปฺนญเคน

^{๑๑๔}ร. ปารมิ

^{๑๑๕}ท. ปรุจยการุณญเม,

^{๑๑๖}ร., ฉ., ท. คาวเท ปฏิวิจฺฉโค, บ. คาวเท ปฏิวิจฺฉโค

^{๑๑๗}ร., ฉ., ท., บ. สาธุการ

^{๑๑๘}ร., ฉ., ท. มทรรวา

สมบุญฉนวน^{๑๑๕} วย กฤษณา
 กฤเกติ บุญ วย จากิกาว^{๑๒๐}
 สมมจรีไควชชนเท^{๑๒๑} ทชโ
 วสาหิ สมปคปิไลคิกาว^{๑๒๒}

/๒๕๕/

กิเลสบุญชชวโรค กิลิฏโร
 ราเคน รชโค อปิ โทสบุญโร
 โมเทน^{๑๒๓} มุชโทธิ^{๑๒๔} มทชทเลน
 โสโก^{๑๒๕} อวิชชานิกรอกโรย

/๒๕๕/

กีนนาน รยนิ ปฏิวิชชเคน^{๑๒๖}
 อชโธ^{๑๒๗} หิ โค คชสิคิ เทสนาย
 เออนุนิรุษสาทมคญจ^{๑๒๘} นาโ
 ปชาย รยนามคปานทาน

/๒๕๖/

นิรณาเรชวา มทานาหิ คโค ชรชณาสหุปคิ^{๑๒๙}
 นชชติ วค โท โสโก อคิ โสโก^{๑๓๐} วินชชติ

/๒๕๗/

^{๑๑๕}ร., อ., ท. สมบุญฉนวน

^{๑๒๐}บ. จากิกาว

^{๑๒๑}ร., อ. สมมจรีโค อชชเกติ, ท. สมมจรีโคชชชนเท

^{๑๒๒}ร., อ. สมปคปิไลคิกาว

^{๑๒๓}ร., อ., ท. เมเทน

^{๑๒๔}ร., อ., ท. มุชโทธิ

^{๑๒๕}ร., อ., ท. โสโก

^{๑๒๖}ร., อ., ท. ปฏิวิชชเคน

^{๑๒๗}ร. อโ

^{๑๒๘}บ. นิรุษสาทมคญจ

^{๑๒๙}ร., อ. สทปคิ, บ. สาทปคิ

^{๑๓๐}อ., ท. โสโก

ชัชวาลย์ สหาย	เวฬุสยง คาวเท	
โลกธาคุสเค สดุด ^{๑๓๑}	สมิปี ^{๑๓๒} สนุปากโค	/๒๔๔/
กบฏวา มหิตเด ชาญ ^{๑๓๓}	นิทรจ สิริสยงธิ	
ปถกยท ภควา ฆนั	เทเสตุ ^{๑๓๔} อิติ อาหิณา	/๒๔๕/
ยาจิโค เตน สนุพุชรา- ^{๑๓๕}	รวินทวทโน ^{๑๓๖} จิโน	
โลกธาคุสคิ ^{๑๓๗} พุชช-	จอรุณาโลกยนุคทา	/๓๐๐/
คสมิ อปปรชธราหิ- ^{๑๓๘}	มรจา ทิสวาคิ เขตคกา	
วิภชชวาท ^{๑๓๙} เค สดเค ^{๑๔๐}	ภชพาทชทวเสน โส	/๓๐๑/
อกชเพ ปวิชรชธวา	ภชเพวาทาย ^{๑๔๑} พุชชริยา	
อุปนเค ฆโนทานิ	สชชราภารณมตคโน	/๓๐๒/
ปุเรชสามิ ^{๑๔๒} คิ คชช	สชชชมามคทานโค	
วิษชชริ ^{๑๔๓} ชัชชชชชช	วจนามคริสิโย	/๓๐๓/

^{๑๓๑}ร., อ. โลกธาคุสเค สดุด

^{๑๓๒}ร., อ. สมิปี

^{๑๓๓}ร., อ., ท., ท. ชาญ, บ. ฆนั

^{๑๓๔}ร., อ., ท. เทเสติ

^{๑๓๕}บ. สนุพุชช-

^{๑๓๖}ร., ท. รวินทวทโน

^{๑๓๗}ร., อ., ท. โลกธาคุสคิ

^{๑๓๘}ร., อ., ท. อชชชชชช

^{๑๓๙}บ. วิภชชชวาท

^{๑๔๐}ร., อ. เน เสนเค, ท. เค เสนเค

^{๑๔๑}ร. ภชเพวาทาย

^{๑๔๒}ร., อ., ท. ปุเรชสามิ

^{๑๔๓}ร., อ., ท. วิษชชชช

ภูชวาน โอฬาริกอนุนปาน ^{๑๕๑}	
สุวรรณวณโณ ปริบุญณกาโย	
เอคารุโสโย สมโน ^{๑๕๒} อิมชส	
กโรม ^{๑๕๓} นามุเท อภิวัตนาที	/๓๐๔/
อโย วิสาณวยโค ปสุโค ^{๑๕๔}	
สมุภาวนโย ^{๑๕๕} ภูวิ ^{๑๕๖} เกตุภูโค	
ปฏิธกเหตุรทศาสนนุ ^{๑๕๗}	
คสมาสัน เยวิติ ^{๑๕๘} ปตฺตฺเปม	/๓๐๕/
ภูชวาน ภควา เตส	วิกถัก ทิถุชชริยา ^{๑๕๙}
เมธคานีถกทพเพที ^{๑๖๐}	มานเกตุ ปรัชยิ ^{๑๖๑}
สมชถา น หิ สญฺฐาตุ	สกาย กคิกาย เท
ธักสุ ^{๑๖๒} โลกนารชส ^{๑๖๓}	วุนหนานีนิ ชิมโค ^{๑๖๔}
	/๓๑๑/

๑๕๑ ร., ล., บ. โอฬาริกอนุนปาน

๑๕๒ ท. สมโน

๑๕๓ ร. กาเรม, ล., ท. กโรม

๑๕๔ ร. วิสาณวยโค ปสุโค, ล., ท. วิสาณวยโค ปสุโค

๑๕๕ ร., ล., ท. สมุภาวนโย

๑๕๖ ร., ล. ภูวิ

๑๕๗ ร., ล. รทศาสนนุ

๑๕๘ ร., ล., ท. คสมาสัน เยวิติ

๑๕๙ ร., ล. วิกถัก ทิถุชชริยา, ท. วิกถัก ทิถุชชริยา

๑๖๐ ร., ล., ท. เมธคานีถกทพเพที

๑๖๑ ร., ล. ปรัชยิ, ท. ปรัชยิ

๑๖๒ ร. ธักสุ

๑๖๓ บ. โลกนารชส

๑๖๔ ร., ล. วุนหนานี ชิมโค, ท. วุนหนานี ชิมโค

พุทธภาว อธานนุคา	นูนโย นูนีราชีโน	
อาวโสวาทโค ตสฺส	เกวลํ สมุทธีรยฺ ^{๓๖๕}	/๑๑๒/
อด โลกวิทฺฐ โลก-	นาโต เคสมุทธีรธ ^{๓๖๖}	
อาวโสวาทโค เนว	สจฺจโน สมุทธีรยิ	/๑๑๓/
ภิกฺขเว อรหํ สมมา-	สมุทฺทโรทฺติ คถาคโค	
พุทธภาวํ ปกาเสชฺวา	อจฺจโน เคสมุจฺจโม	/๑๑๔/
มิสิญฺโน เค ^{๓๖๗} ปญฺจชฺเต.	ทสฺสเนยฺยชฺชมาสเน	
ชฺรชฺชมนนาเพน เค ^{๓๖๘} เตเว	สิลฺลกุสฺสนฺกุสิเค ^{๓๖๘}	/๑๑๕/
อามนุเคชฺวาน ^{๓๖๙} ชฺรชฺชมานิ ^{๓๗๐}	เนกโกฏฺฐิปุรจฺจโรโค	
ชฺรณฺมจฺจกั ^{๓๗๑} ปวชฺเชนฺโค	เทสนาริสิณา ^{๓๗๒} ททา	/๑๑๖/
โมทฺทชฺรกรรราสิญฺปิ ^{๓๗๓}	ทชฺชวา โลเค นโนรมิ	
ชฺรณฺมาโลกั ปทสฺเสชฺวา	เวเนยฺยชฺชชฺรชฺชชฺรียา ^{๓๗๔}	/๑๑๗/
มิกฺกานนฺสงฺฆาเค ^{๓๗๕}	รณฺณมิกฺเค อิกิ	
รารา นทฺทานฺภาโว ว	ชฺรณฺมรารา วิสารโท	/๑๑๘/

^{๓๖๕}ร. สมุทธีรยฺ, ล. สมุทธี

^{๓๖๖}ท. เคสมุทธีรธ

^{๓๖๗}ร., ล. โททฺติ, ท. โททฺติ

^{๓๖๘}ร., ล., ท. โส

^{๓๖๘}ท. สิลากุสฺสนฺกุสิเค

^{๓๖๙}ล. อามนุเคชฺวา

^{๓๗๐}ท. ชฺรชฺชมานิ

^{๓๗๑}ร., ล. ชฺรณฺม จจกั

^{๓๗๒}ร., ล. เทสนาริสิจา

^{๓๗๓}ร., ล., ท. โมทฺทชฺรกรรราสิญฺปิ

^{๓๗๔}ร., ล., ท. เวเนยฺยชฺชชฺรชฺชชฺรียา

^{๓๗๕}ร., ล., ท. มคกานนฺสงฺฆาเค, บ. มิกฺกานนฺสงฺฆาเค

ศิขณทิมณฑลารช- ^{๔๐๔}	นรจํ อฏฐิวานวยหัย ^{๔๐๕}	
อญชยานมคมาเนก-	ครุสญทาทิมณฑลคค	/๓๒๔/
พิมพิสารนวิญโท โส-	คคภาว ^{๔๐๖} มเทศโน	
สุมิตวา ปิติปาโมชร-	ภูสเนน วิภูสโค ^{๔๐๗}	/๓๓๐/
สมุชยานูปคนชวาน ^{๔๐๘}	มทามรจปุรจจโค	
สชชูปาทาวิญเทหิ ^{๔๐๙}	โสภณโค สโรรเท	/๓๓๑/
นิสิโน พิมพิสารนค ^{๔๑๐}	สชชอมอมคชชุนา	
เทวินทคีมานชก-	วญโธ วญณาภिरาชิโค ^{๔๑๑}	/๓๓๒/
เทวทานวโคพิญท- ^{๔๑๒}	ปุชโค โส มทายโส	
รมนํ ราชคคิ คนชวา	เทวินทปุรสมุคคิ ^{๔๑๓}	/๓๓๓/
นวิญทเคตมานโค ^{๔๑๔}	นวิญเทน นราสโก	
โกชนชชวาसानมพิ ^{๔๑๕}	จาลยโค มทามคิ	/๓๓๔/

๔๐๔ร., ล., ท. ศิขณทิมณฑลารช-

๔๐๕ร., ล., ท. อฏฐิวานวยหัย

๔๐๖บ. คคภาว

๔๐๗ท. ภูสเนน วิภูสโค

๔๐๘ท. สมุชยานูปคนชวาน

๔๐๙ร. สชชูปาทาวิญเทหิ

๔๑๐ร., ล., ท. พิมพิสาร

๔๑๑ร., ล., ท. วญณาภिरาชิโน

๔๑๒ร. เทวทานวโคพิญท

๔๑๓ล. เทวินทปุรสมุคคิ

๔๑๔ร., ล., ท. นวิญทเคตมานโค

๔๑๕บ. โกชนชชวาसानมพิ

ปฏิออกขทัย สมบุตต-
รยน์ เวศวนารามัน

ทฎราชวืราชิ์
วิไลจนรสายน์^{๔๑๖}

/๓๓๕/

สิคบุลินสมุทรวงนภาดงกคสมิ^{๔๑๗}
สุรภิกุสมคณฐากิณณมูทานิถสมิ
วิวิธกมลมาลาตงกคพาสสมิ^{๔๑๘}

วิบุลวินถคสมิ วอถิยามคทปสมิ /๓๓๖/

สุรนรมทมิโย^{๔๑๙} จารุปาทารวิบุโท
วิมถกมลเนตโต^{๔๒๐} กุพทพทคาภิราโม
คณรคนสมุทโหนาดนาโด^{๔๒๑} มุณิบุโท
กนกกิรณไสโก^{๔๒๒} โสมโสมมูมานโน ไส

/๓๓๗/

วิมรปวรสีถอชนรวารชจ กชวา
รุจิรวรสมาริถุคคมุสสาปยิถวา^{๔๒๓}
คิรินทรสุภอถ์^{๔๒๔} พุทธธญาโนรุกคถ์^{๔๒๕}
วิทริ^{๔๒๖} กมยบุโค กามมถคาวิทริ^{๔๒๗}

/๓๓๘/

-
- ๔๑๖ ร., อ., ท. ไม่มี ปฏิออกขทัย ๑เปา วิไลจนรสายน์
  - ๔๑๗ ร., อ., ท. สมุทรวงนภาดงกคสมิ, บ. สมุทรวงนคทงกคสมิ
  - ๔๑๘ ร., อ. กมลมาลาตงกคพาสสมิ
  - ๔๑๙ ร., อ., ท. สุรนรมทมิโย
  - ๔๒๐ ร., ท. วิมถกมลเนตโต, อ. วิมถกมลโคเนตโต
  - ๔๒๑ ร. สมุทโหนาดนาโด, บ. สมุทโหนารนาโร
  - ๔๒๒ ท., บ. กนกกิรณไสโก
  - ๔๒๓ ร., อ., ท. สมาริถุคคมุสสาปยิถวา, บ. สมาริถุคคมุสสาปยิถวา
  - ๔๒๔ ร., คิรินทรสุภอถ์, บ. คิรินทรสุภอถ์
  - ๔๒๕ ร., อ., ท. พุทธธญาโนรุกคถ์
  - ๔๒๖ อ. วิทริ
  - ๔๒๗ ร., อ., ท. กามมถคา

ททา สุขโรทโน ราชา	บุชโค สมโพธิบุชคนิ	
ปฐวา ปวชคสมชรม-	จตุโก โลกทิตาย เม	/๓๓๘/
ราชคหิ ว นิชสาบ	รมเม เวทวนเนรนา ^{๔๒๔}	
วสคคิ สุนิธวาน ^{๔๒๕}	ชชชภูค สกชชช	/๓๔๐/
ทณรูกาโม นวชชชค	นวามรเจ มเทศโน	
นวโยรสทชเสหิ	สชชช เปเสสิ สนคคิ	/๓๔๑/
คณชวา เค รณมราชช	ชชชวาโนปมเทศน	
ชชชคณชค สนิธวาน	สาสนนูปิ น เปสย	/๓๔๒/
เคเชวคณปิ อปชชชโค ^{๔๓๐}	กาชชชช ^{๔๓๑} สชชชช ^{๔๓๒}	
อามนเคชวา มทามรจ	ปชชชชชชช ^{๔๓๓} สทา	/๓๔๓/
ชชชชชค ^{๔๓๔} เนชวา	มม เนชชชชชช	
เขน เกน ชูปาเขน	กโรทิต ^{๔๓๕} คมชชชช ^{๔๓๖}	/๓๔๔/
ชชชชชชช	คณปิ เปเสสิ โสปิ จ	
คณชวา สปริโส ^{๔๓๗} สชชช	ชชชวา สชชชชช	/๓๔๕/

^{๔๒๔}บ., ท. เวทวนเนรนา

^{๔๒๕}ร., ฉ., ท., บ. สุนิธวาน

^{๔๓๐}อ. อปชชชโค

^{๔๓๑}ร. กาชชชช, ฉ., ท. กาชชชช

^{๔๓๒}ร. สชชชช

^{๔๓๓}ร., ท. ปชชชชชช, ฉ. ปชชชชชช

^{๔๓๔}ร., ฉ., ท. สชชชชค

^{๔๓๕}อ. กโรทิต

^{๔๓๖}ร., ฉ., ท., บ. คมชชชช

^{๔๓๗}ร., ฉ., ท. สปริโส

อรรถกถาธรรมสาร	ปจฺจว	ปจฺจว	นราสภ	๔๓๔	
นมสฺสโค	สสมฺมุข	ปจฺจว	สิริสฺสวณ		/๓๔๖/
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๓๕	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๓๖	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๓๗	/๓๔๓/
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๓๘	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๓๙	/๓๔๔/
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๔๐	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๔๑	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๔๒	/๓๔๕/
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๔๓	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๔๔	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๔๕	
	วสฺสวณ	วสฺสวณ	วสฺสวณ	๔๔๖	/๓๔๖/

๔๓๔ร., อ., ท. นราสภ

๔๓๕ร., อ. วสฺสวณ

๔๓๖ร., อ. วสฺสวณ, ท. วสฺสวณ

๔๓๗ร. สฺสวณ, อ. สฺสวณ,

ท. สฺสวณ, บ. สฺสวณ-

๔๓๘ร., อ. สฺสวณ, บ. สฺสวณ

๔๓๙ร. สฺสวณ

๔๔๐ร. สฺสวณ, อ. สฺสวณ

๔๔๑ร. สฺสวณ

๔๔๒ร., อ. สฺสวณ

กีรุตเว^{๔๔๗} ชาติกุเมสุ ภูมฺพ-

กิตฺตชอรราสี^{๔๔๘} วิจารณ์านิ

มุตฺตาคิเสตามลเสกคานิ

รุมมานิเนกานิ ฆลาสยานิ

/๓๕๐/

มมฺมุตฺตเวสุวีย^{๔๔๙} กตฺตูกานิ

วคฺคตฺตูกานิว สุตฺตชอเท^{๔๕๐}

สุนิถฺตูกานิ^{๔๕๑} มหิตฺตคานิ^{๔๕๒}

นภานิ มนฺทหานิถสงฺกคานิ^{๔๕๓}

/๓๕๑/

อนนฺตโกเกติ^{๔๕๔} ฆเนติ ปิตฺ^{๔๕๕}

สุรารชานิ^{๔๕๖} กปิตฺตภิกขานิ^{๔๕๗}

กมฺมุตฺต ภทฺตมฺเต สมโยคิอาที^{๔๕๘}

สํวณฺณิ^{๔๕๙} วณฺณิ คมมณฺชรสสฺส

/๓๕๒/

๔๔๗ร., ฉ., ท. กีรุตเว, ท. นีรุตเว

๔๔๘บ. กิตฺตชอรราสี

๔๔๙ท. มมฺมุตฺตเวสุวีย

๔๕๐ร., ฉ., ท. วคฺคตฺตูกานิว สุตฺตชอเท

๔๕๑ฉ. สุนิถฺตูกานิ, ท. สุนิถฺตูกานิ

๔๕๒ท. มหิตฺตคานิ

๔๕๓ร. มนฺทหานิถสงฺกคานิ

๔๕๔ร., ฉ., ท. อนนฺตโกเกติ

๔๕๕ท. ปิตฺ

๔๕๖ร., ฉ. สุรารชานิ

๔๕๗ร. กปิตฺตภิกขานิ

๔๕๘ฉ., ท. สมโยคิอาที, บ. สมโยคิอาที

๔๕๙ฉ., ท. สํวณฺณิ

สุวณณนุกัม สุคโต สุนิธวา ^{๔๖๐}	
วณณเสถี วณณัม คมนนุสสุทหายี ^{๔๖๑}	
กิญญุกิ ^{๔๖๒} ภาสินฺถ คโต อุตหายี	
กเดสสิหิ คชฺช สิวกรรชฺช	/๑๕๓/
ภยเต ปิตา ทชฺชนนิฏฺฐเต เต	
สุชโรทโน ราชวโร ยสฺสสี	
คคาคโต โลกนิตฺเตกนาโถ ^{๔๖๓}	
กโรตุ สณฺญาตกสมฺภคทฺตฺติ	/๑๕๔/
สุนิธวา มรฺุร คชฺช	คิริ โลกนิตฺเต รโต ^{๔๖๔}
สาธุทหายี กิริสฺสามิ	ญาคกานนฺติ สมฺภคํ
ชฺยกโม เหมเมวฺว ^{๔๖๕}	รชฺคกมฺภกอลฺลฺกโต ^{๔๖๖}
วิมโล ปุณฺณจฺบุทฺโหว	คารกปาปริวาริโต
สชฺชวี วิสสทฺชเสถิ ^{๔๖๗}	สมฺภคจฺินฺเตหิ คาทิหิ ^{๔๖๘}
คฺวณฺญโต สิริสมฺปนฺโน ^{๔๖๘}	อชฺชเส สณฺฐีโยชฺชเน
	/๑๕๗/

^{๔๖๐}ร., ล., ท., บ. สุนิธวา

^{๔๖๑}ล., ท. คมนนุสสุทหายี, บ. คมนนุสสุทหายี

^{๔๖๒}ร. กิญญุกิ

^{๔๖๓}บ. โลกนิตฺเตกนาโธ

^{๔๖๔}ร. รเท

^{๔๖๕}ร. เหมเมว, ล. เหมเมว, ท. เหมเมว

^{๔๖๖}ร. รชฺคกมฺภกอลฺลฺกโต

^{๔๖๗}ล. วิสสทฺชเสถิ

^{๔๖๘}ร., ล., ท. คาทิหิ

^{๔๖๘}ร. สิริสมฺปนฺโน

หิเน หิเน วสีตวาน โยชเน โยชเน ชีโน
ชวตี มาเสหิ^{๔๓๐} สมฺปตฺโต พุชฺโธ ชาคปุริ วริ /๓๕๘/

พุชฺโธ วิสุชฺชกมฺลานนโสภมานํ
ทาสฺมาหิสฺสกาณฺสูสมานพาทุํ^{๔๓๑}
จจฺจนฺทโกจรฺจนํ จรณาริวาสํ
โลกจฺจกเยกสฺสรณํ อรณฺธคิกายํ^{๔๓๒} /๓๕๙/

สมฺปญฺจนฺเทมชฺชกโรทรณฺรูปคณฺฐ-^{๔๓๓}
มาเสหิ เวณฺุปนฺวาทิตฺติ^{๔๓๔} ทฺุณฺทฺุภี
จิตฺเตหิ ฉตฺตชฺชจามรวิชนี
พุชฺโธหนาทิวณฺิปา อภิปฺุชฺชยีสฺสุ^{๔๓๕} /๓๖๐/

สุสฺสรชิตฺติ ปุรฺรพฺปชวา มุณฺิณฺุโท คํ มโนรมํ
สฺคณฺุชฺชิตฺติ^{๔๓๖} ปุรฺรพฺปชิตฺตชฺชชวา- ลมฺกโคจรฺกคากุณฺ์^{๔๓๗} /๓๖๑/

สุมฺมจฺจชลาภินฺุณฺ- อจฺจโฉทกชลาถยํ
มยฺุรรมณฺุชลาภชฺช-^{๔๓๘} รุญฺเจหิ จ วิวารชิตฺติ /๓๖๒/

จารุจฺจกมฺปาสาหิ^{๔๓๙} ลคฺคามณฺุชปมณฺุชิตฺติ
ปวาเวณฺุชิตฺติ ปวาโร รุณฺ์นิโรจฺจารามมฺุชคณฺ์ /๓๖๓/

---

^{๔๓๐}ร. ปาเสหิ
^{๔๓๑}ร., ล., ท. ภาณฺสูสมานพาทุํ, บ. ภาณฺสูสมานภานฺ์
^{๔๓๒}ร., ล., ท. อรณฺธคิกายํ, บ. อรณฺธคิกายํ
^{๔๓๓}ร., ล. รุปรคณฺฐ, ท. รุปรคณฺฐ
^{๔๓๔}ร., ล., ท. เวณฺุปนฺวาทิตฺติ, บ. เวณฺุปนฺวาทิตฺติ
^{๔๓๕}บ. อภิปฺุชฺชยีสฺสุ
^{๔๓๖}ร., ล., ท. สคณฺุชิตฺติ
^{๔๓๗}ท., บ. ลมฺกโคจรฺกคากุณฺ์
^{๔๓๘}ร. มยฺุรรมณฺุชลาภชฺช, ล., ท. มยฺุรรมณฺุชลาภชฺช
^{๔๓๙}ร., ล., ท. ปาสาหิ

อุทากเมส สีขรโต	ปุโตโค นตุคาคีอาหิना ^{๔๔๐}	
จิณคยิวาน สญชาก-	มานสตุตชรสากिया	/๓๖๔/
ททเว ททเว วาร-	อุมาเว อิทมชรวุ ^{๔๔๑}	
คฺยเท วุทต สีขรตฺถิ	น วุททาม นยนฺติ คํ	/๓๖๕/
อิหิ วอวา นิสฺหิสุ	กธวา เต ปุโรโค คโค	
อทนุคทนโก หนุโค	ทีโลเทกวิโรจโน ^{๔๔๒}	/๓๖๖/
เคสํ อชฺฐาสนํ ชฺฐวา	น นํ วุททนฺติ ชฺฐาตโย	
หนุท วุททาปยิสสามิ ^{๔๔๓}	ทานิ เนสนฺติ คาวเท	/๓๖๗/
อภิณฺญาปาทกรฺฆานํ	สมาปรชฺชิตวา ^{๔๔๔} ฌานโค	
อุณฺฏราย ^{๔๔๕} เหนทํโสว	เหนวณฺโฒ ปภงฺกโร	/๓๖๘/
อชฺฐกฺกนฺธวา ^{๔๔๖} นํ สชฺท-	สตุคเนตฺตรสายนํ	
กณฺทพฺพชฺชนฺธสมิ	ปาฏิหาริยสนฺนิภํ	/๓๖๙/
อสารารณฺณญฺเฐสํ ^{๔๔๗}	ปาฏิหาริยบฺุชฺชนํ	
รณฺณียคเร ^{๔๔๘} กสมิ	อกาสิ บุนิปฺปงฺกโว	/๓๗๐/

^{๔๔๐}ร., อ., ท., พ. ปุโตโค นตุคาคีอาหิना, บ. ปุโตโค นตุคาคีอาหิ

^{๔๔๑}บ. อิทมชรวุ

^{๔๔๒}ร., อ. วิโรจโน

^{๔๔๓}ร., อ., ท. วุททาปยิสสาม

^{๔๔๔}ร. สมาปรชฺชิตวา

^{๔๔๕}ร. อุณฺฏราย

^{๔๔๖}ร. อชฺฐกฺกนฺธวา

^{๔๔๗}ร., อ., ท. สารารณฺณญฺเฐสํ

^{๔๔๘}บ., พ. รณฺณียคเร

พิชิตวา ทนชฎกั ^{๔๕๘} ราชา	สุชโรทโน ^{๔๕๐} นราสโก	
สชชราชปิตีปาโมชโร ^{๔๕๑}	สชชวเสกนายโก	/๓๓๑/
สชช ปาทารวิมเทหิ	สเก จารุสีโรรเท ^{๔๕๒}	
ภูสิเศกกาสิ เก สชชเพ	สาภิยา อกรุนคดา	/๓๓๒/
ชโร โปชชรวาสชช ^{๔๕๓}	อวสาเน มโนรม ^{๔๕๔}	
รชชวชชช ปวชชเสชชวา	สชชชจชชชวชชชช	/๓๓๓/
นชชชชชชชชชชชช ^{๔๕๕}	สชชชชชชชชชชชช	
ปวเวชชช ^{๔๕๖} สชชชชชช	ปชชชชชชชชชชชช ^{๔๕๗}	/๓๓๔/
คชชช ปาทารวิชชชชช	รชชชชชชชชชชชช	
ชชชชชชชชชชชชชชชช	ชชชชชชชชชชชชชชชช	/๓๓๕/
เทชชชชชชชชชชชช	ชชชชชชชชชชชชชชชช ^{๔๕๘}	
ปชชชชชชชชชชชช ^{๔๕๙} คชชช	ชชชชชชชชชชชชชชชช ^{๔๕๙} คชช	/๓๓๖/

-
- ^{๔๕๘}ท. ทนชฎกั
  - ^{๔๕๐}บ. สุชโรทโน
  - ^{๔๕๑}ร., ล., ท., บ. ปาโมชชช
  - ^{๔๕๒}ร. จารุสีโรรท, ล. จารุสีโรรเท
  - ^{๔๕๓}ร. ชโร โปชชรวาสชชช
  - ^{๔๕๔}ท. มโนรม
  - ^{๔๕๕}บ. ชชชช
  - ^{๔๕๖}บ. ปเวชชช
  - ^{๔๕๗}ร. ปชชชชชชชชชชชช
  - ^{๔๕๘}ร., ล., ท. ชชชชชชชชชชชช
  - ^{๔๕๙}ร., ล., ท. ปชชชชชชชชชชชช, บ. ปชชชชชชชชชชชช
  - ^{๔๕๙}ร., ล. ปชชชชชชชชชชชช, ท. ปชชชชชชชชชชชช

จรรยาบรรณปวิสีชวาน ^{๕๐๑}	ปิณฑาย ปุรวีดิย์ ^{๕๐๒}	
โลกาโลกกริ วีริ ^{๕๐๒}	สมุติ ทนติ ปกรกริ	/๓๓๓/
ปสาทรณเก ^{๕๐๔} รุเม	ปสาเท ส่า ยโสธรา	
สีหปญชรโค หิธวา	ฐิตา เปมปรายณา ^{๕๐๕}	/๓๓๔/
ภุสเน มนิริสีทิ ^{๕๐๖}	ภาสุริ ราชูลั วริ	
อามนุเคชวา ปทชเสชวา	คุษเทเนโส ^{๕๐๗} ปิคาคิ คั	/๓๓๕/
นิเกณฺยุปสงฺกมฺม	สุชโรทนบยสฺสสีโน	
วญฺหิตฺวา คมเนกาทิ	อิธฺดีทิ ปรีวาริกา ^{๕๐๘}	/๓๔๐/
เทว เทวัญหิตฺถาย ^{๕๐๘}	ปุอโค เทร ปุเร ปุเร	
จริชวา จรเทศานิ	ปิณฑายาคิ ชเว ชเว	/๓๔๑/
ปเวเทสี ปเวเทชวา-	คมา มนุทิมชฺคโน	
อามนุชชรสฺสโนท-	ปุริโครวีโรจนา ^{๕๑๐}	/๓๔๒/
คโค เสสนรินฺทานิ ^{๕๑๑}	อินฺโท อินฺโทวลงฺกโค	
กญฺปนาโนปคณฺชวาน	เวเคน ชินสนฺติกิ	/๓๔๓/

^{๕๐๑}ร., ล. จรรยาบรรณปวิสีชวาน, ท. จรรยาบรรณปวิสีชวาน

^{๕๐๒}บ. ปุรวีดิย์

^{๕๐๓}ค. วีริ

^{๕๐๔}ด. ปสาทรณเก

^{๕๐๕}ด., ท. เปมปรายณา

^{๕๐๖}บ. มนิริสีทิ

^{๕๐๗}ร., ท. คุษเทเนโส, ล. คุษเทเนโส

^{๕๐๘}ร., ล., ท. ปรีวาริกา

^{๕๐๘}ร. เทวัญหิตฺถาย, ล. เทวัญหิตฺถาย, ท. เทวัญหิตฺถาย

^{๕๑๐}ร., ท. ปุริโครวีโรจนา, ล. ปุริโครวีโรจนา,

^{๕๑๑}ร., ล., ท. เสสนรินฺทานิ

สอญปุญคว เต เนส	วังโส มา จร มา จร	
วังเส ปุชเตกราชาปิ	น ปิณฑาย จริ ^{๔๐๒} ปุเร	/๓๔๔/
อิติ วุชเต นรินเทน	มุนินุโท กุณเสชโร	
กุยทเมโส มหาราช	วังโส มยทญปนนวยโย ^{๔๐๓}	/๓๔๕/
ทุชวังโสติ สมุทญร-	วังโส กุชส ปกาสะยิ ^{๔๐๔}	
อโด ^{๔๐๕} กุสมิ ฐิโคเขว	เทเสนุโค รญมมุตกริ	/๓๔๖/
อุชทิจญเร นปมรชเชย	รญมนิจจาติมุตกัม	
คางัม นโนรมิ วชวา	โสคุณ สิวมาวติ ^{๔๐๖}	/๓๔๗/
ทสสนอุกรณัม ทชวา	สมคญเปชวา คมุตโคโม	
เตนากิชาจิโค กุชส	นิเกกั ^{๔๐๗} สมุปากโค	/๓๔๘/
สชฐิ วิสสทสเสติ ^{๔๐๘}	คาทิทิ ทิปทุตกัม ^{๔๐๘}	
มชฺฐโรทนปาเนน ^{๔๑๐}	สมคญเปชวา มทีปติ ^{๔๑๐}	/๓๔๙/
จูลานนิมริจิจิ ^{๔๑๒}	ปิชชรชฐติเกติ กั	
ราชฐิ ^{๔๑๓} สท วุทธิชวา	นิสสิทิ ชินสมุคิเก	/๓๕๐/

^{๔๐๒}พ. จริ

^{๔๐๓}ร., ล., ท. ไม่มีคาลาบทนี้

^{๔๐๔}ท., บ. ปกาสะยิ

^{๔๐๕}บ. อดา

^{๔๐๖}ร. สิวมาวติ

^{๔๐๗}ท. นิเกกั

^{๔๐๘}บ. วิสสทสเสติ

^{๔๐๘}ร., ล., ท. ทิปทุตโคโม

^{๔๑๐}ร., ล., ท. มชฺฐโรทนปาเนน

^{๔๑๐}ร. มทีปติ, บ. มทีปติ

^{๔๑๒}ร. จูลานนิมริจิจิ, ล., ท. จูลานนิมริจิจิ

^{๔๑๓}ร., บ. ราชฐิ

คาปิเนกสตา คมูฉวา	สุนทรา ราชสุนทรี ^{๔๒๔}	
นริพเทน อนุชฎาคา	นิสีทิสู ^{๔๒๕} คที ททา	/๓๔๑/
เทเสฉวา มฐุรี รมุณี	ทีโลกคิลโก ฐิโน	
อหมปฐร ^{๔๒๖} น คุรเจຍប់	สเจ พินพาย มนุทรี	/๓๔๒/
ทยาย ททยบุคคลสา	ฉเลยยาคี ^{๔๒๗} ทยาฉโย	
สาวกชคยุกั กยท	มนุทรี ปิครา คโค	/๓๔๓/
นิสีทิตี ปวีสีฉวา ^{๔๒๘}	ทุชโร ทุชราสเน คที	
ฉชทณณวีสีราฉเอ ^{๔๒๙}	ภาสุรณโคว ภาณุมา ^{๔๓๐}	/๓๔๔/
มโนสีฉารุณ ^{๔๓๐} สมานเทท- นริฉิราฉเอ ^{๔๓๑} วิจารณ์านา ปกมปิศา เทมฉทาว พินพา พินพารรา สฉดู สมีปมาค		
สฉดู ปาเทสุ สมฉฉฉ	สีคฉุคฉมวารินา ^{๔๓๒}	
นิชทาเปฉี มหาโสฉ ^{๔๓๓}	ปาวักั ททยีนุรเน ^{๔๓๔}	/๓๔๖/

^{๔๒๔}ร., ท. ราชสุนทรี

^{๔๒๕}ร. นิสีทิสู

^{๔๒๖}ร., ฉ., ท. อหมฐร

^{๔๒๗}ท. ฉาฉเลย

^{๔๒๘}ร. ปวีสีฉวา

^{๔๒๙}ฉ., ท. ฉชทณณวีสีราฉเอ

^{๔๓๐}ร., ฉ., ท. ภาณุมา

^{๔๓๐}บ. มโนสีฉารุณ

^{๔๓๒}ท. สีคฉุคฉมวารินา

^{๔๓๓}ร., ฉ., ท. มหาโสฉ

^{๔๓๔}ร., ฉ. ททยีนุรเน, ท. ททยีนุรเน

ราชา สอดู ปเวเสสิ	พิบูลยาติพทุ์ กุณั	
มุณีโยโทปี ^{๕๓๕} ปกาเสสิ	จบุทกนิมรชากัก ^{๕๓๖}	/๓๕๓/
ททา นนุทกumarุส	สยปอเต มงคอดูดาย	
วิวาโท อภิเสโก จ	อิติ เกทปเวสนั	/๓๕๔/
มงคดำนั ปุเรเขว	ปชพาเสสิ ปภงกโร	
อนิรุณนุคั ว เนอวา คั	อารามั รนุมนุชคนั ^{๕๓๗}	/๓๕๕/
อชคานมมุนครณนุคั	ทายชชชอณั สกชชช	
กุมารั ราชอณั จาปี	กุมารากนุชชอณั ^{๕๓๘}	/๔๐๐/
ชูธา ว ^{๕๓๙} ฉายา เต เมติ	อูธอกรนุคั ^{๕๔๐} กิรปิยั ^{๕๔๑}	
ทายชชชเม ททาทิธิ	ทายชชชเม ททาทิ จ	/๔๐๑/
อารามเมว เนอวาน	ปชพาเสสิ นิรุชคั	
สชชชมรคนั ทอวา	ทายชชช คชช ชิมโค	/๔๐๒/
นิอชชม ^{๕๔๒} คยทา สุกคัสมานั		
คทึ คทึ ชนุคชโรรุทานิ		
สชชชมรวัสีทิ วิกาชชชโค		
อูปากโค รชคทั ปุณาปี		/๔๐๓/

^{๕๓๕}ด. มุณีโยเนนุโท

^{๕๓๖}ท., ท. จบุทกนิมรชากัก

^{๕๓๗}ร., ท. อารามรามนุชคั, อ. อารามรามนุชคนั

^{๕๓๘}บ. กุมารากนุชชอณั

^{๕๓๙}ร., อ., ท. ไม่มี ว

^{๕๔๐}ร., อ., ท. เมติ อูธอกรนุคั

^{๕๔๑}ท. กิร ปิยั

^{๕๔๒}ร., ท. นิอชชม, อ. นิชช

กุศุมานอดสูทพรทรวเน
ปทุมปุปภาสุรสรนิกเร^{๔๔๑}
ปูดจกม^{๔๔๒} มฤทิสกสิกเค
สุภสิทวเน^{๔๔๓} วิหริศิ สุคโค /๔๐๔/

คทา สุทททวทยเสฏฐิ โสฏโร^{๔๔๔}
พหุทธิ ภณคิ สกเกทธิ^{๔๔๕} คยท
สวาทฐิโค รารคเท มนุญญ
สทายเสฏฐิสส ขรูปคณชวา^{๔๔๖} /๔๐๕/

เตเนว วุชโค สุภเคน พุชโ
ชาโคติ โธเก ทิปทานมิโน
สญชากปิตธิ^{๔๔๗} อุตทจิจุโค
รชคิยปภาค^{๔๔๘} อิติ มนุญญาโน /๔๐๖/

นิชชมม กยทา วิคทนชกาเร
เทวานุภาเวน มทาปณยธิ
กนชวาน คํ สิควนํ สุรณํ
สญญณจันทว^{๔๔๙} วิราชมานํ^{๔๕๐} /๔๐๗/

^{๔๔๑}ร., ฉ., ท. สรณิกเร

^{๔๔๒}ร., ฉ., ท. ปูดจกม

^{๔๔๓}ร., ฉ., ท. สุภสิทวเน

^{๔๔๔}ร. สุคทวทยโสฏฐิ โสฏโร, ฉ. สุคทวทยเสฏฐิ โสฏโร
ท. สุคทวทยเสฏฐิ โสฏโร

^{๔๔๕}ร., ฉ., ท. สกเก ไม้มี ทิ

^{๔๔๖}ร., ฉ., ท. ขรูปคณชวา

^{๔๔๗}ท. สญชากปิตธิ

^{๔๔๘}ร., ท. รชคิปทานํ, ฉ. รชคิ ปทาน

^{๔๔๙}ร. สญญณจันทว

^{๔๕๐}บ. วิราชมานํ

คำ พิปรุณห์ วิช ปรุชณห์ ^{๕๕๓}		
วิไลจนานนทกรั มเทศ ^{๕๕๔}		
พิชวาม คชสูตคมปาทรวาคั ^{๕๕๕}		
ปฏิอคเทชวา สิริสา สุธิมา ^{๕๕๖}		/๕๐๕/
กบฏีรี นิปูลั ^{๕๕๗} รนูนั	สุณิชาวา วิมลั วรี	
โสคาปชิตินนปชวา ^{๕๕๘}	สทสสนนยณนุทิตั ^{๕๕๙}	/๕๐๕/
นิมมคชวาม สนุชชั	สสันั โลกนนายกั	
วณณกนุชรสุเปคั ^{๕๖๐}	ทชวา ทานั สุชวาทั	/๕๐๐/
สชดู อากมนชดถาย	สาวชดีนกรั วรี	
ปฏิจฉั โส คชชวาม	กรณนุโค อนุทรา ปเด ^{๕๖๑}	/๕๐๑/
โยชเน โยชเน จารุ-	จิตคกนุสนุชชเร	
วิทาเร ปวเร ทชวา	การาเปชวา ทฬั รนั	/๕๐๒/
สาวชดี ปุณราคนุชวา ^{๕๖๒}	ปาสาทสคณนุทิตั	
โคทรณฉิกปการ- ^{๕๖๓}	โคปุราทิวีราชิตั ^{๕๖๔}	/๕๐๓/

^{๕๕๓}ร., อ., ท. ปรุชชคั

^{๕๕๔}ร. วิไลจนานนทกรั มโหสี, ท. วิไลจนานนทกรั มเทศ

^{๕๕๕}ร., อ., ท. คชสูตคมปาทรวาคั

^{๕๕๖}ร. สุธิปา

^{๕๕๗}ร. กบฏีรีนิปูลั, อ., ท. กบฏีรีนิปูลั

^{๕๕๘}ร., อ., ท. โสคาปชิติน

^{๕๕๙}บ. สทสสนนยณนุทิตั

^{๕๖๐}ร., อ., ท. วณณกนุชรสุเปคั

^{๕๖๑}ร., อ., ท. อนุทรา ปเด

^{๕๖๒}ร. สาวชดี ปุณราคนุชวา, อ., ท. สาวชดี ปุณราคนุชวา

^{๕๖๓}ร., อ. โคทรณฉิกปการ

^{๕๖๔}ร., อ., ท. วีราวิทั

ปรี อวทสนค์ ว ^{๔๖๕}	เทววิเทศสภาิ สยพทา	
สยพสยปชคิสนยปนั	นรจกคาคาหิโสภคิ	/๔๑๔/
กสมั โส วิทเรยยาหิ ^{๔๖๖}	ภควา โลกนายโก	
สนยพทา ^{๔๖๗} นูวิโลเกนุโค	วิทารารทญมิกิ ^{๔๖๘}	/๔๑๕/
เชครารญมารุส	อญยานั นนุทโนปนั ^{๔๖๙}	
ฉายทกาหิสยปนั ^{๔๗๐}	ญมิกากั อุกุชย	/๔๑๖/
หิรชญโกฏิสญฉาร- ^{๔๗๑}	วเสเนว นทายโส	
กนิชวา ^{๔๗๒} ปวเร ทญมึ ^{๔๗๓}	นรารมโนทเร	/๔๑๗/
	นิรจั กิงกนิชารานาทรุจิริ สิงคิวิ สิงคากุฉั	
	รมัเนกมณัหิฉนุณฉนั อามุชคญุชทาวลั ^{๔๗๔}	
	นาราราควิคานภาสุรคั นุญฉาหินาจงกั ^{๔๗๕}	
	จิชุรึ คญรฎุ ^{๔๗๖} วริ สุวิปูลั กอารสิ ญุเสชริ	/๔๑๘/

-
- ๔๖๕.ท. อปทสนคัว
  - ๔๖๖.ร., ฉ., ท. วิทเรยยาหิ
  - ๔๖๗.ร. สยปชญา, ฉ., ท. สยปชญา
  - ๔๖๘.ร., ฉ. วิทารารทญมิกิ, ท. วิทารารทญมิกิ
  - ๔๖๙.ร., ฉ., ท. นนุทโนปนั
  - ๔๗๐.ร., ฉ. ฉายทกาหิสยปนั, ท. ฉายทกาหิสยปนั,
บ. ฉายทกาหิสยปชคิ
  - ๔๗๑.ร., บ. หิรชญโกฏิสญฉาร
  - ๔๗๒.ร., ฉ., ท. กนิชวา
  - ๔๗๓.บ., ท. ทญมิ
  - ๔๗๔.ฉ. อามุชคญุชทาวลั
  - ๔๗๕.บ. นุญฉาหินาจงกั
  - ๔๗๖.บ. คญรฎุ

ชินธุรชานยปิ วิสาณมาถบิ ^{๕๓๗}	
วิตานนนาถยนาถบุชช ^{๕๓๘}	
ฐนฐพิถิ นฐทปรงกนาพินา	
วิฐยปรนาถ ^{๕๓๙} มนโลจน ^{๕๔๐} สทา	/๕๑๕/
ถถาปิ สฐทามถเสทวาถุก ^{๕๔๑}	
สเวทิกาจารูวิสาณมาถก ^{๕๔๒}	
ชลาถบิ สาทคิสิคโลทก ^{๕๔๓}	
ฐคบุช ^{๕๔๔} โสคบุชธิปรงกชากูถ	/๕๒๐/
ฐยฐถสาถาสนโสกนาถ-	
ปรุณนาถปุกาถิวิราชนาถ ^{๕๔๕}	
มโนรมิ เรทวนาถิชาถ	
การาปยิ เสฐวิ วิหารเสฐวิ	/๕๒๑/

^{๕๓๗}ร., ล., ท. วิสาณมาถบิ

^{๕๓๘}ร., ล., ท., บ. วิตานนนาถยนาถบุชช

^{๕๓๙}บ. วิฐยปรนาถ

^{๕๔๐}ร., ล. ปนโลจน

^{๕๔๑}ท. สฐทามถเสทวาถุก, บ. สฐทามถเสทวาถุก

^{๕๔๒}ร. สเวทิกาจารูวิสาณมาถก, บ. สเวทิกาจารูวิสาณมาถก

^{๕๔๓}ร. สาทคิสิคโลทก

^{๕๔๔}ร. ฐคบุช

^{๕๔๕}ร., ล., ท. ปรุณนาถปุกาถิวิราชนาถ

วิสาดเกล้าสมรราชรุชคมา-๔๕๖

ภิรามปการณนิพทโคปิโค๔๕๗

ชนสุส สชทาภิมคตตสวโก๔๕๘

วิหารจันตามณิ๔๕๙ โส วิชาชเค

/๔๖๖/

คโค อากมนชอถาย

มุนินุทนาดปญทิโก

ทุกนปทาเส๔๕๐ โส สชถา

สชถวา ทุกชส สาสัน

/๔๖๗/

มททา ภิจุสัเชน

คทา คมทา ปุรอรโค

นิอรมิชวานุปชเพน

ปตโค สวชติมชคณ

/๔๖๘/

สมุชชธานีเนกานิ

ชชานาหาบ สุนทรา

กุมารรา ปุรโค สชถ

นิอรมิช สุรา ยดา๔๕๑

/๔๖๙/

นิอรมิช คโค เกส

ปชรโค ครุงคนา๔๕๒

จารุปญชฎาหาย๔๕๓

เทวกชฎา ยดา คดา

/๔๗๐/

ปญชปาตี๔๕๔ คเคชวาน

เสฏฐิโน ภริยา คดา

สชธิเนกสคิจฉิ-

เนกาชฎการชฎกคา๔๕๕

/๔๗๑/

๔๕๖ร., ฉ., ท. วิสาดเกล้าสมรราชรุชคเม

๔๕๗ร., ฉ., ท., บ. ภิรามปการณนิพทโคปิโค

๔๕๘บ. สชทาภิมคตตสวโก

๔๕๙บ. วิหารจันตามณิ

๔๕๐บ. ทุกนปทาเส

๔๕๑ร. ยโด

๔๕๒ร., ฉ. ครุงคนา, ท. ครุงคนา

๔๕๓ร. จารุปญชฎาหาย

๔๕๔ร. ปญชปาตี

๔๕๕ร., ฉ., ท. เนกาชฎการชฎกโค

มหาเสฏฐี มหาเสฏฐี- สเทหิ สท นายกั
 อชฏอชฏนิ มหาวิโร^{๔๕๖} ปุริโค เทหิเนกธา /๔๖๔/

ฉชพณณัรสีหิ มโนรเมหิ
 ปุริ วริ ปิณชรวณณภาว
 เนอโค^{๔๕๗} มุนินุโท สุกโค สุกอโค
 อูปาวิสิ^{๔๕๘} เซควน วิหาริ /๔๖๕/

จาคุชหิสชส^{๔๕๙} ชัชชส สมุทชชปมุชชสท
 อิมิ^{๑๐๐๐} ทมมิ วิหารมุกิ สอจจากรมทชเช /๔๖๐/

สุกนชวาสิท วาริ^{๑๐๐๑} เทมกิงการโค วริ
 อากิริชวา อทา รมุนิ วิหาริ จารุทชสนิ /๔๖๑/

สุรรมุนิ วิหาริ ปฏิกคยท เสฏฐุ
 อนอชเช วิจิตตาสนสมิ^{๑๐๐๒} นิสินโน
 ชนินุทานมิมุโท ทิไลเกกเนอโค
 ทิโลกปุปสาทาวททคมมมมม^{๑๐๐๓} /๔๖๒/

อูทารานิสสิ วิหารปุปทาเน
 อนาณปุปทาเนน นาณชส ทชส
 สุตชคามิธานชส เสฏฐิสส สอธา
 บสชสี หิเคสิ มहेสิ อहेสิ /๔๖๓/

^{๔๕๖}ร., ล., ท. มหาวิโร

^{๔๕๗}ร., ท., พ. เนนุโค, ล. เนนุโคปิ

^{๔๕๘}ร. อูปาวิสิ, ล. อูปาวิสิ

^{๔๕๙}ร., ล., ท. จาคุชหิสชส

^{๑๐๐๐}ล., ท. อิมิ

^{๑๐๐๑}ร., ล., ท. วาริ

^{๑๐๐๒}ร., ล., ท. วิจิตตาสนสมิ

^{๑๐๐๓}ร. ทิโลกปุปสาทาวทอท, ล., ท. ทิโลกปุปสาทาวทอท

อุทวารานิสสัย ^{๑๐๐๔} วิทยารูปพหุาเน กเดตุ สมตโต วินา ฎุริปญญ คิโตเกกนาคัง นโร โกสิ บุตโต มุขานัน สทสเสตีเนเกตี ^{๑๐๐๕} จาปี	/๔๓๔/
อิติ วิปุลยโส โส ทสส ^{๑๐๐๖} ฐมม กเดอวา อปี สกถชานัน มานเส โคสยญโต ปรมนชุกรนาตี ฐมมเกวี มหญคัง วิทริคิ ปทรญโต กถถ คถญญคญชวา ^{๑๐๐๗}	/๔๓๕/
เฮวี คีโลกทิตเทเน มหาทเยเน โถดูชคเมน ปริฎุชคปเทศปญตี ^{๑๐๐๘} นิรจัง สุราสุรมโหระจรุชสาตี- ^{๑๐๐๙} สญญชิตี อหมีทานิ นิตถสยิสส ^{๑๐๑๐}	/๔๓๖/
สชชญมวรัสสีนิกเวตี ^{๑๐๑๑} ฐินัสุนาตี ^{๑๐๑๒} เวเนชยปรฎชวานานิ วิกาสยญโต วาธัง อกาตี ปวโร ปฐมญตี วชเส พารานสยญตี นคเร นิกกานนญตี ^{๑๐๑๓}	/๔๓๗/

^{๑๐๐๔}บ., พ. อุทวารานิสสัย

^{๑๐๐๕}ร. มุขานัน สทสเสตี จาปี

^{๑๐๐๖}ร. อิติ วิปุลยโส ทสส, บ. อิติ วิปุลยโต โส ทสส

^{๑๐๐๗}ร., ล., พ. คถญญคญชวา

^{๑๐๐๘}ร. ปริฎุชคปเทศปญตี, ล., พ. ปริฎุชคปเทศปญตี

^{๑๐๐๙}ร. สุราสุรมโหระจรุชสาตี

^{๑๐๑๐}ร. นิตถสยิสส

^{๑๐๑๑}ร. สชชญมวรัสสีนิกเวตี

^{๑๐๑๒}ร., ล., พ. ฐินัสุนาตี

^{๑๐๑๓}ร., ล., พ. นิกกานนญตี

น่านปรการรคณาปณวดีปญติ-๑๐๑๔	
รุมเม ปุเว ปวรราชคหวิธาน	
วาส อกาสิ ทุติเย คติเย จตุตถเด	
วสุเสป กนุคกรเวทวเนป ^{๑๐๑๕} นาโด	/๔๓๔/
กุปาลโนทิมณิวิวิราชนาน ^{๑๐๑๖}	
เวสาธินามวิทิต นกริ สุมน	
นิสสาย สอญนุณิเกสริ ปญจนมูหิ	
วสุสมูหิ วาสมกริอถ มทาวนสม ^{๑๐๑๗}	/๔๓๕/
บุธดาคินิธวินรูปจารุเนตโต	
สิงคีสมานตมุโขคติ โขคมาโน	
ทุขโร อนนุคกณสมนิริ ฉนฺรวัสเส	
วาส อกา วิปุลมงกถปชทคสม ^{๑๐๑๘}	/๔๔๐/
กมุภิรทุขทสกร ^{๑๐๑๙} มกริ มกริ	
เทเสทว ชมุนนคโต ^{๑๐๒๐} สิริสมุนิวาโส	
เทวินทสิคตวิสาธสิลาสนสม ^{๑๐๒๑}	
วสุสมูหิ วาสมกริ มุนิ ^{๑๐๒๒} สอญมมูหิ	/๔๔๑/

๑๐๑๔ร., ล., ท., บ. รคณาปณวดีปญติ, พ. รคณาปณวดีปญติ

๑๐๑๕ร., ล., ท. กนุคกรเวทวเนป, บ. กนุคกรเวทวเนป

พ. กนุคกรเวทวเน ว

๑๐๑๖พ. กุปาลโนทิมณิวิวิราชนาน

๑๐๑๗ร., ล., ท. ไมมีคดาบหนิ

๑๐๑๘ร., ล., ท. ไมมีคดาบหนิ

๑๐๑๙ร., ล. กมุภิรทุขทสกร

๑๐๒๐ล. ชมุนนคโต

๑๐๒๑ร., พ. เทวินทสิคตวิสาธสิลาสนสม, ล. เทวินทสิคตวิสาธสิลาสนสม

๑๐๒๒ร., ล. มุนิ

บุญदारวิมลจรไล จรณาวิวาไส^{๑๐๒๓}

ไส ผู้สุนารคิรินามชรรารมูหิ

วาส อกา ปรมนารชิ อฏฐมสมิ

วชสมุหิ กนุคครภสกลาวณูหิ

/๔๔๒/

นานามคาคิพุกคิอูถิยสปรพปฏปี^{๑๐๒๔}

ทพอวา คิโลกคิอโก นวมมูหิ วชเส

วาส อกาสิ รุจิเร อคิทชสนิเย^{๑๐๒๕}

โกสภูทิสินุพลิวเน^{๑๐๒๖} ชินปอชิริราชา

/๔๔๓/

เคอสิ มทกคกถ^{๑๐๒๗} สมิคู้ ยคิน

นิชสาย วารณว^{๑๐๒๘} ทสมมูหิ วชเส

ปุปผาภิกิณณวิปุลามลگانนสมิ

วาส อกา มุนิวโร วรปารเลยเย^{๑๐๒๙}

/๔๔๔/

ชมนามเคน ชนค อชรามรบท

เนอโต^{๑๐๓๐} วิไลจนมโนทรสุขุชทอโต^{๑๐๓๑}

นาถาภิธานทิชคามวเร^{๑๐๓๒} มุนินุโท

วาส อกา อมิตทชชริ ทเสกวชเส

/๔๔๕/

^{๑๐๒๓}ร., ฉ., ท. จรณาวิวาไส

^{๑๐๒๔}ร., ท., บ. นานามคานิทท, ฉ. นานามคานิทท

^{๑๐๒๕}ร., ฉ. อคิทชสนิโย, ท. อคิทชสนิโย

^{๑๐๒๖}ร. โกสภูทิสินุพลิวเน

^{๑๐๒๗}ฉ. มทกคกถ

^{๑๐๒๘}ฉ. วารณ วร

^{๑๐๒๙}ร. วรปารเลยยา

^{๑๐๓๐}ร., ฉ., ท. โนตุโต, บ. เนอโต

^{๑๐๓๑}ร., ฉ., ท. สุขุชทอโต

^{๑๐๓๒}ร., ฉ., ท. นาถาภิธานทิชคามวเร

เวรณชจารุทิศคามสมิปปุเท^{๑๐๓๓}
 อารามเก สุรภิปปุณณดาภิราเม
 สชทญญ สดอยนุณี พารสมบุหิ วสุเส
 วาส์ อกาสิ ปุจิมบทุหมินทุมเด^{๑๐๓๔} /๕๕๖/
 มุจฉารวิภูททโน รวิจารุโสโก
 โลกฐส อชฉฉวิยาย ทยาธิวาโส
 วาส์ อกา รุจิจราลยปชทคสมิ
 วิโร ทิโลกกุ^{๑๐๓๕} เทรสมบุหิ วสุเส /๕๕๗/
 พนฐกุปุณณสนปาทกรากิราโม^{๑๐๓๖}
 ธมมิฐสโร ปวรเชทวเน สุรบเม
 ธิโร นทิตุธิ นุณี จุทสมบุหิ^{๑๐๓๗} วสุเส
 วาส์ อกา สกฉสชคทิตเตสุ มุชโศ^{๑๐๓๘} /๕๕๘/
 เวเนยพพทวนราคคเช วิทนุชวา
 วสุสมบุหิ ปฉจทสเม นุณี สิทราชา
 วาส์ อกา กปฉฉฉฉฉฉฉฉ-^{๑๐๓๙}
 นิโธรชรารมณณณณณณณ^{๑๐๔๐} /๕๕๙/

๑๐๓๓ ร., ฉ., ท. เวรณชจารุทิศคามสมิปปุเท
 ๑๐๓๔ ร. ปุจิมบทุหมินทุมเด
 ๑๐๓๕ พ. ทิโลกกุ
 ๑๐๓๖ ร., ฉ., ท. พนฐกุปุณณสนปาทกรากิราโม,
 บ. พนฐกุปุณณสนปาทกรากิราโม
 ๑๐๓๗ ร. จุทสมบุหิ, ฉ. นุณี จุทสมบุหิ, ท. จุทสมบุหิ
 ๑๐๓๘ ร., ฉ., ท. สนุโศ
 ๑๐๓๙ ร., ฉ., ท. ชรารเวรู
 ๑๐๔๐ ร., ฉ., ท. รณณณณณณณณณ, บ. รณณณณณณณ

บอกรบปี กอชทรี^{๑๐๘๑} สุวีณีคภาว^{๑๐๘๒}
 เนตวา ปุเว วรคมาถวภาชานะ
 วชสบุทติ วาสมกริ ทสณฐรุมบุทติ
 เนนุโค^{๑๐๘๓} ฐนั พนุทกรบปี จ สนุคิมชุกั /๔๕๐/
 ปากการโคปุรนิเกคนโครณาตี-^{๑๐๘๔}
 เนชทาภิรามวรราชคเท นเทสิ^{๑๐๘๕}
 วาสิ อกานธิวโร ทสสชุตมบุทติ^{๑๐๘๖}
 วชสบุทติ^{๑๐๘๗} ปชุตถยโส^{๑๐๘๘} ภูวนชुकยสมิ /๔๕๑/
 ฐมุโนสเรน^{๑๐๘๙} มชูเรน สุชวาทน
 โลกชส ไชรครวาครัช^{๑๐๙๐} วิทนุชวา
 วชสบุทติ วาสมกริ ทสณฐรุมสมิ
 อญกิริโส^{๑๐๙๑} ปวรจาติยปชทกชมิ /๔๕๒/

๑๐๘๑ ร., ล., ท., บ. พ. กอชทรี

๑๐๘๒ ท. สุวีณีคภาว

๑๐๘๓ ร., ล., ท. โนนุโค, บ. เนนุโค

๑๐๘๔ ร., ล., ท. โครณาตี

๑๐๘๕ ร., ล., ท. โนนุโคชภิรามวรราชคเท นเทสิ
ท. เนชทาภิรามวรราชคเท นเทสิ

๑๐๘๖ บ. ทสสชุตมบุทติ

๑๐๘๗ ร., ล., ท. ไมมี วชสบุทติ

๑๐๘๘ ร. ปชุตถยโส

๑๐๘๙ ร., ล., ท. ฐมุโนสเดน

๑๐๙๐ ร., ล., ท. ไชรครวาคั รัช

๑๐๙๑ ร., ล. อญกิริโส

เวเนชียนโมทริปฏิ^{๑๐๕๒} อูทาร์^{๑๐๕๓}

ทญอวาน^{๑๐๕๔} รญมอสีนา วรญมราชา

เอญนวิสคิมเก^{๑๐๕๕} ปุน ทอด วสเส

วาลิ อกา นฐรภาหคิ โลกนาโด

/๔๕๓/

สุชราชไส^{๑๐๕๖} ปวรวราชคเท วิจิคเ

วาลิ อกาสิ สมนวิสคิมญพิ^{๑๐๕๗} วสเส

โลกสส^{๑๐๕๘} อุดจรวเ^{๑๐๕๙} สุกกญปรุอช-^{๑๐๖๐}

จินคามฉิปร^{๑๐๖๑} กขทชโก นุญนิโท

/๔๕๔/

เอว คีโลกมทีโค อนิทชรวาลิ^{๑๐๖๒}

กชวา จริ ปญมโพธิหารปญญ^{๑๐๖๓}

ฉยทญนวิสิ^{๑๐๖๔} สญเปควิจิคเทเท^{๑๐๖๕}

ไลเกกทญช ภาควา อวเสสกาเด

/๔๕๕/

๑๐๕๒ร. เวเนชียนโมทริปฏิ

๑๐๕๓ร. อูทาลิ, ฉ., ท. อูทาลิ

๑๐๕๔ร., ฉ., ท. ทญอวาน

๑๐๕๕ร., ท. เอญนวิสคิมเก

๑๐๕๖ร., ฉ., ท. สุชราชไส

๑๐๕๗ร., ฉ., ท. สมนวิสคิมญพิ

๑๐๕๘ร., ฉ., ท. โลกสส

๑๐๕๙บ., ท. อุดจรวเ

๑๐๖๐ท. สุกกญปรุอช

๑๐๖๑ร., ฉ., ท. จินคามฉิปร, บ. จินคามฉิปร

๑๐๖๒บ. อนิทชรวาลิ

๑๐๖๓บ. ปญมโพธิหารปญญ

๑๐๖๔ร. ฉยทญนวิสิ

๑๐๖๕ฉ., ท., บ. วิจิคเทเท

สาวตถิย์ ปวเรศวเน จ รุเม
 ทิฆพาดเย ว สมถกคปุชพราม^{๑๐๖๖}
 วาส อกาสิ มุณี วิสคิปญจวเส
 โลกาทิวชิโรโค สุรสนนิวาโส /๔๕๖/
 อิติ อมิตทโย โย ปญจคาสีสวเส^{๑๐๖๗}
 มนุชมนวนชมิ ชาติรากอสิราสี
 ปรมนุชรชุนนุพหิ นิชพาปยุโค
 อวสิ ส มุณี^{๑๐๖๘} เมไซ โลกสยติ กโรตุ^{๑๐๖๘} /๔๕๗/

จินจวิติ นิฏฐิติ^{๑๐๗๐}

— ๘ —

^{๑๐๖๖}ร., ล., ท. สมถกคปุชพราม

^{๑๐๖๗}ร., ล., ท. ปญจคาสีสวเส

^{๑๐๖๘}ร., ท. มุณี

^{๑๐๖๘}ล. กโรตุ

^{๑๐๗๐}ร., ล., ท., บ. ไม่มีคำนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อัสสาเว อัสรวุโค ทิ ^{๑๐๔๒}	กญฺปรุจโจว ^{๑๐๔๓}	ปานินิ ^{๑๐๔๔}	
อิฏฺฉิฏฺฉิฏฺฉิมนุมาตี	ททญฺโค มจฺริ วริ ^{๑๐๔๕}		/๔๖๕/
นัสโถทิตเนชฺคาตี	ททฺ จิตฺตสมาตีโค		
สีกเนจฺรณุมปชฺญาตี	ปุเรญฺโค ^{๑๐๔๖}	สชฺทปารมี	/๔๖๖/
ปารมีสิริวรี ปชฺวา ^{๑๐๔๗}	ทฺชฺโร ทฺชฺวา อญฺจตโร		
เทเสชฺวา มจฺริ รมฺมิ	รมฺมุนํ สิวามาทิ		/๔๖๗/
สชฺทํ สเทวํ โลกิ ^{๑๐๔๘}	ชฺรทาสํสารทพฺพชฺนา		
โมจยิตฺวา วริ เชนิ	ปาปุณฺเษยํ สิวํ ปุริ ^{๑๐๔๙}		/๔๖๘/
ตญฺกาดญฺการญฺเคน	ญฺปาลนฺวายเตชฺนา ^{๑๐๕๐}		
วิชฺยพาทฺตนา รมฺชฺญา	สกนฺนาเมน การิเต ^{๑๐๕๑}		/๔๖๙/
สโตชฺยาชฺยปการ-	โคปุราตีวิริชฺชิต		
ปรีเวณวเร ^{๑๐๕๒}	วสฺคา สนฺตวฺจฺจิตินา ^{๑๐๕๓}		/๔๗๐/

^{๑๐๔๒}ร., ล., ท. ทิ

^{๑๐๔๓}ร., ล., ท. กญฺปรุจโจว

^{๑๐๔๔}ร., ล., ท. ปานินิ, บ. ปานินิ

^{๑๐๔๕}ร., ล., ท. ทิริ

^{๑๐๔๖}ร., ล., ท. ปุเรญฺโค

^{๑๐๔๗}ร., ล., ท. ปารมีสิริวรี

^{๑๐๔๘}ร., ล., ท. สชฺทํ สเทวํ โลกิ, บ. สกํ สเทวํ โลกิ

^{๑๐๔๙}ร., ล., ท. ปาปุณฺเษยํ สิวํ ปุริ

^{๑๐๕๐}บ. ญฺปาลนฺวายเตชฺนา

^{๑๐๕๑}ร., ล., ท. โนมํคิตฺตาทนํ

^{๑๐๕๒}บ. ปรีเวณวเร

^{๑๐๕๓}ร., ล., ท. โนมํคิตฺตาทนํ, บ. สนฺตวฺจฺจิตินา

เมธงกรวิธานน	ทยาวาเสน ชิมตา	
เดเวน รจิต์ เขตต์ ^{๑๐๔๔}	สพภี สู่เสวิต์ สทา ^{๑๐๔๕}	/๔๓๑/
ภเว ภเวร คาดานัน	เทศตติ จตุตสค์	
คณโต ปญจปญญาสา-	ชิกิ ปญจสค์ อิติ ^{๑๐๔๖}	/๔๓๒/

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๐๔๔}บ. ๗น

^{๑๐๔๕}ร., ล., ท. ไม่มีคาดานัน

^{๑๐๔๖}ร., ล., ท. ไม่มีคาดานัน

คัมภีร์ชินจริคแปล

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

(ปณาม-ปฏิบัติภาคาถา)*

๑-๔. ข้าพเจ้า (พระเมธังกรเถระ) ปรรณนาจะระลึกถึงพระพุทธเจ้า
ทุกเมื่อ จึงขอน้อมเศียรเกล้านมัสการพระพุทธเจ้า ผู้ประเสริฐสูงสุด ผู้ประทาน
พระนิพพานแก่สาธุชน เหมือนคิ่งคอกอุบลใต้น้ำหวานแก่หมู่ภุมระนั้น (ขอน้อมเศียร-
เกล้านมัสการ) พระสัทธรรมของพระธรรมราชาอันทรงพระมหิทธานุภาพปรากฏเด่นชัด
สามารถระจิกความอุมทลงอย่างใหญ่หลวงของปวงสัตว์ (ให้สิ้นไป) เหมือนดวงอาทิตย์
ที่อุทัยเหนือยอดเขาส่องแสงสว่างรุ่งเรืองปรากฏเด่นชัด พร้อมกับการระจิกความมืดไป
ทั่วโลก (และขอน้อมเศียรเกล้านมัสการ) พระอริยสงฆ์ผู้มีจริยาวัตรงามด้วยศีลซึ่ง
ทำความเลื่อมใสที่เกิดขึ้นในดวงใจของหมู่สัตว์ให้เบิกบาน เหมือนคิ่งดวงจันทร์ที่รุ่ง-
เรืองด้วยแสงสว่างทำให้คอกโกมุทที่เกิดในสระน้ำแย้มบานทุกเมื่อ แล้วจักรรวบรวม
พุทธประวัติที่ปรากฏแพร่หลายอยู่ในคัมภีร์ต่าง ๆ นั้นมารจนาโคขยย่อเป็นคัมภีร์ชินจริค
เพื่อให้เกิดประโยชน์ (อย่างใหญ่หลวงแก่ผู้เรียน)

๕. เมื่อสาธุชนมาระลึกถึงพระชินจริค (พุทธประวัติ) อย่างละเอียดถี่ถ้วน
พระนิพพานแม้จะเป็นสภาวะธรรมที่รู้ได้โดยยาก ก็กลับจะพึงรู้ได้โดยง่าย (ดังนั้น) จึง
ไม่จำเป็นต้องพูดถึงการได้โลกสมบัติ (โลกียสมบัติ)

๖-๗. เพราะเหตุนี้ ขอเหล่าสาธุชนทั้งหลายผู้ปรารถนาความไม่แก่ไม่ตาย
จงเงี่ยโสตประนมพิศได้ แล้วตั้งใจศึกษาคัมภีร์ชินจริคไปตามลำดับบท ที่ข้าพเจ้ารจนา
ไว้อย่างวิจิตรงดงามไพเราะสละสลวย และเสนาะโสตของผู้สดับอยู่ตลอดกาล

---

*ผู้วิจัยได้ไว้ ปณาม เป็นบทนมัสการพระรัตนตรัย ปฏิญา เป็นการบอก
เจตนาของผู้รจนา กุวิธานิพนธ์นี้, หน้า ๓๑-๓๗.

(ทูเรนิทาน) ๒

๔-๑๐. ในตอนต้นแห่งสี่อสงไขยแสนกัปมีเมืองหนึ่งชื่อ "อมร" เป็นเมืองที่มีชัยภูมิเป็นเลิศ เจริญรุ่งเรืองอยู่ตลอดกาล สมบูรณ์ด้วยรัตนาภินานาชนิด งงงามด้วยเสาระเนียดที่เรียงรายหนาแน่นด้วยห้างร้านต่าง ๆ ชาวโศวักด้วยกลุ่มชนมากมาย อีกทั้งด้วยเสียงสังคีต งงงามประจุกองเมืองของพระอินทร์ เป็นที่อยู่ของเหล่าชนผู้มีบุญ

๑๑-๑๒. ในเมืองนั้น มีกุมารผู้หนึ่งชื่อสุเมธ ถือกำเนิดในตระกูลพราหมณ์ มีรูปร่างน่าชื่นชม มหาชนชาวโลกทั้งปวงพากันบูชา มากด้วยความการุญย์ มีปัญญา

ทูเรนิทาน เรื่องท่ามกลาง หมายถึงพุทธประวัติเริ่มตั้งแต่พระโพธิสัตว์ได้รับพุทธพยากรณ์ แล้วบำเพ็ญบารมีเสวยพระชาติในอดีตมาโดยลำดับ จนถึงเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร แล้วจุติไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

มณฑก ศัพท์ แปลว่า หัว หน่อของลำต้น ในที่นี้หมายถึงช่วงต้นของกาลเวลา

พระพุทธโสมมหาเถระ, ชาดกอนุภควาย ปฐม โภคาโค, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ทานิขุภณณ, ๒๕๖๗), หน้า ๔. ว่า

หสฺสี สขฺเทหิ อวิวิจฺจนฺติ ทฺถุณฺนฺสขฺเทเน อสฺสสขฺเทเน รตฺสขฺเทเน เภริสขฺเทเน มฺหิฏฺกสขฺเทเน วิฆาสขฺเทเน ทิคฺคสขฺเทเน สฺงฺขสขฺเทเน สมฺมชฺชสขฺเทเน คาทสขฺเทเน อสฺส ชาหฺล ปิวดาติ หสฺเมน สขฺเทนาติ อิเมหิ สขฺเทหิ อวิวิจฺจํ อโหสิ.

เมือง อมรปุร เป็นเมืองที่อภิกถักด้วยเสียงทั้ง ๑๐ คือ

- ๑. เสียงช้าง
- ๒. เสียงม้า
- ๓. เสียงรถ
- ๔. เสียงกลอง
- ๕. เสียงกะโพน
- ๖. เสียงพิณ
- ๗. เสียงขับกล่อม
- ๘. เสียงสังข์
- ๙. เสียงกึงสาคาด
- ๑๐. เสียงเชื้อเชิญให้รับประทานอาหารเป็นคน

ได้ศึกษาฉบับที่พระเวททั้งสี่ของท่านผู้เป็นครูทั้งหลาย ในชาติสุดท้าย กุมารนี้
ได้เป็นหน่อเนื้อของพระชินเจ้า

๑๓-๑๔. (วันหนึ่ง) สุเมธกุมารได้เห็นทรัพย์สินสมบัติเป็นจำนวนมากมายจนนับ
ไม่ถ้วนที่เก็บรักษาไว้ในห้องหลายร้อยห้องซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลทรัพย์สินสมบัติแสดงให้ดู ก็
เกิดความสังเวชใจว่า "โอหนอ บุรพชนของเรามีบิคาเป็นต้น สิ่งสมทรัพย์สินไว้ พอถึง
แก่กรรมลงก็นำไปไม่ได้เลยแม้แต่ม้าสกเคียว" สุเมธกุมารผู้เป็นบ่อเกิดแห่งความดี
ได้พิจารณาต่อไปว่า "เราควรพิจารณาหาแก่นสารของทรัพย์สินสมบัติเหล่านี้" แล้วเข้า
ไปนั่งในที่สงัดเงียบพิจารณาเห็นโทษในร่างกายที่เป็นเรือนร่างงคงามของตน จึงกล่าว
สอนตนเองถึงโทษในร่างกายโดยอเนกประการ เป็นต้นว่า "ร่างกายแตกสลายไปก็
เป็นทุกข์ ร่างกายเกิดขึ้นก็เป็นทุกข์ เรามีความเกิดเป็นธรรมดา มีความแก่เป็นธรรม-
คา มีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา" แล้วจึงกราบทูลพระราชบิดาแล้วประกาศ (เพื่อการ
บริจาคนาน) ไปทั่วเมือง แล้วจัดเลี้ยงปฏิบัติทานที่มารวมกันเพราะเสียงกลอง ให้ผู้มี
หน้ากัวยานวัตถุ สาราณคูยเครื่องอุปโภคและน้ำตลอดเจ็ดวัน เหมือนกับภมรที่มาชุมนุม
กันเพราะดอกไม้หอมแล้วเกลือกกลั้วละอองเกสรณนั้น

๒๐-๒๒. สุเมธกุมาร ผู้องอาจกล้าหาญ ได้ตรวจดูกองรัตนะมากมายที่ไม่
สิ้นเปลืองไป เพราะการหลั่งน้ำทักษิโณทกในโรงทาน (แต่กลับได้เพิ่มพูนมาอีก)
เหมือนกอบปทุมในนาบัวฉะนั้น ในขณะที่หมู่ญาติกำลังร้องไห้อยู่ สุเมธกุมารก็ออกจาก-

พระราชนิพนธ์ (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวล-
ศัพท์, (กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๔๖. ว่า
พระเวท ๓ อย่าง ซึ่งเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์สูงสุดของศาสนาพราหมณ์ ได้แก่
๑. ฤคเวท ประมวลบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า
๒. ยชุรเวท ประมวลบทสวดอันวอนในพิธีบูชาโยคีต่าง ๆ
๓. สามเวท ประมวลบทเพลงขับสำหรับสวดหรือร้องเป็นทำนองในพิธี
บูชาโยคี ต่อมาเพิ่มอถรรพเวท หรือ อาถรรพณเวท อันว่ากัวยาคาอากาศทางไสย-
ศาสตร์เข้ามาอีกเป็น ๔

เรือนที่นำวันรมย์ใจ เหมือนพญาช้างสารหนีออกจากป่าที่กำลังถูกไฟไหม้อยู่ขณะนั้น
เดินทางมุ่งตรงสู่หิมาลัยบรรพตซึ่งอบอวลด้วยกลิ่นของไม้จันทร์เหลืองการบูร และกำยาน

๒๓-๓๑. หิมาลัยบรรพตนี้คาราคาซังด้วยต้นจำปา อโศก แคฝอย หมากเม่า-
ควาย หมาก บุนนาคและกากหิง^๖ เป็นต้น กำลังผลิอกอกบานสะพรั่ง กรากร่าด้วย-
ราชสีห์ เสือโคร่ง เสือคาว เสือเหลือง ช้าง ลิงและเนื้อหลากชนิดมีมา^๗ เป็นต้น มี-
นกสาธิตา กัมภัก หงส์ กระเรียน แรกเค่า พิวาและกาเวก^๘ เป็นต้น สัตว์เลี้ยงร้อง
กังวาน เป็นที่อยู่อาศัยของเหล่ายักษ์ ราชสีห์ คนบรรพ เทวดา ทานพและเหล่าอมมนุษย์
มีนักสิทธวิหยาบรรพ เป็นต้น งดงามตามธรรมชาติด้วยโชคเงินเนินใส มีมโนศิลา มรกต
ทรายแก้ว และแร่ธาตุต่าง ๆ เช่นแร่เงิน แร่ทอง^๙ เป็นจำนวนมากมาย มีห้วยละหาน
ลำธารน้อยใหญ่และสระน้ำจำนวนมากมายซึ่งมีท่าจีนลงเป็นชั้นบันไดที่เต็มไปด้วยทอง-
คำและแก้วมณีตามธรรมชาติ งดงามด้วยหมู่เทพกัญญาที่มาระเวงเล่นอยู่ในสระน้ำ สลับ
ซับซ้อนไปด้วยน้ำตกเป็นร้อย ๆ ที่มีละอองเย็นเป็นม่านปกคลุม เป็นสถานที่รับร้อง
และพ้อนรำของเหล่ากนิษฐและกนิษฐิตลอดจนถึงพวกนาคและนาคี ชวนให้เพลินเพลิน
ด้วยการร้องและรำแพนทางของหมู่กบุง^{๑๐} มีขุมเครือเดาเป็นฉากและทากทรายแก้ว
มีแก้วมุกดา แก้วมณีและบ่อแร่นานาชาติเช่นแร่ทองคำ เป็นต้น ซึ่งเกิดขึ้นเพราะบุญ-
ของผู้ที่ได้ตั้งความปรารถนาไว้เท่านั้น คล้ายกับหมู่ภุมพรปรารถนาละอองเกสรดอกไม้

๓๒-๓๕. สุขเมธกุมารผู้มีปัญญามาถึงหิมาลัยบรรพตแล้ว ได้เห็นบรรพตศาสดา
พร้อมทั้งเครื่องบริวารสำหรับฤๅษีที่ท้าวสหัสสนิย์^{๑๑} ทรงนิรมิตไว้ให้ จึงถือเพศเป็นฤๅษี

^๖ กุรายละเอียคภาคณวก หน้า ๒๒๓

^๗ กุรายละเอียคภาคณวก หน้า ๒๒๕

^๘ กุรายละเอียคภาคณวก หน้า ๒๒๕

^๙ กุรายละเอียคภาคณวก หน้า ๒๒๖

^{๑๐} กุรายละเอียคภาคณวก หน้า ๒๒๕

^{๑๑} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษ-
รเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๓๕๖. ว่า

สหัสสนิย์ แปลว่า พันคา หมายถึงพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

พำนักอยู่ ณ ที่นั้น เจริญสมาธิมีจิตตั้งมั่นจึงได้บรรลุปัญญาห้า^๒ สมาบัติแปด^๓ ภายในเวลาเจ็ดวันเท่านั้นเอง บำเพ็ญพรตเป็นฤๅษีดำรงอยู่ในความสุขที่เกิดจากสมาบัติเพียงอย่างเดียว วันหนึ่ง สุเมธคามสได้เหาะผ่านที่ชุมชน เห็นผู้คนกำลังแ้วดวงทางอยู่ จึงเหาะลงจากภากาศตามคนที่กำลังทำงานอยู่นั้นว่า "พวกท่านพากันแ้วดวงทางทำไมกัน"

๓๖-๓๘. คน (ผู้ปรารภนาจะ) ให้อู๋ฟังได้รับความสุขได้ตอบว่า "สุเมธ ท่านคงไม่ทราบว่าพระตถาคตที่บังกรเจ้า ได้บรรลุอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว พระองค์ทรงแสดงพระธรรมจักรอันยอดเยี่ยมแก่ชาวโลก และทำการสงเคราะห์ชาวโลกด้วยพระสัทธรรม (บัดนี้) พระองค์เสด็จมาถึงเมืองรัมมบุรี^๔ ที่นารีนรมย์ ประทับอยู่ ณ พระสุทัศนวิหาร พวกเราได้กราบทูลอาราธนาบิณฑกพระพุทธรูปองค์นี้เป็นเอกราชของชาวโลก พร้อมทั้งพระภิกษุผู้เป็นพระอรหันต์อีกสี่แสนรูปมาเพื่อรับไทยทาน ท่านผู้มีปัญญา พวกเราแ้วดวงทางเพื่อต้อนรับการเสด็จมาของพระตถาคตเจ้าพระองค์นั้น"

๔๐-๔๑. เมื่อไต่ยินคำว่า "พุทโธ" สุเมธคามสผู้เป็นบ่อเกิดแห่งคุณความดีผู้มีปัญญา มีจิตเบิกบานด้วยอำนาจปีติ ไม่สามารถทรงตัวยืนอยู่ได้ จึงขอพื้นที่เล็ก ๆ ส่วนหนึ่ง จากกลุ่มชนที่กำลังแ้วดวงทางอยู่ ไต่พื้นที่ไม่ราบเรียบ จึงลงมือปรับพื้นที่นั้นให้เรียบ

๔๒. ในขณะที่สุเมธคามสยังปรับสถานที่ไม่เสร็จ พระนาถเจ้าผู้เป็นเอกในโลก ผู้อันเหล่ามนุษย์และเทวดาบูชาแล้ว ผู้เกิดอุลประโยชน์แก่ชาวโลก ก็ได้เสด็จมาถึงที่นั้น พร้อมกับพระอรหันต์อีกหลาย

๔๓-๔๔. สุเมธคามสผู้เป็นเชื้อสายของพระชินเจ้า เมื่อได้พบพระตถาคตผู้มีพระฉัพพรรณรังสี^๕ เรืองโรจน์ เสด็จดำเนินมาถึงที่นั้น ก็ชื่นชมยินดีพลางคิดว่า "เราพึงนอนลงบนโคลนตมนี้ ไซ้ร่างกายทอดเป็นสะพานถวายแด่พระมเหสีเจ้าผู้ทรงพระ-

^๒ กุรยลละเอียคภาคณวก หน้า ๒๖๗

^๓ กุรยลละเอียคภาคณวก หน้า ๒๖๗

^๔ รัมมกนคร ก็มี รัมมวคินนคร ก็มี

^๕ กุรยลละเอียคภาคณวก หน้า ๒๘๖

ปรีชาญาณพระองค์นี้ พร้อมทั้งพระอริยสงฆ์ ก็การทอดร่างกายเป็นสะพานถวายเช่นนี้ ย่อมเป็นประโยชน์และความสุขแก่เราตลอดกาลยาวนาน" เมื่อคิดเช่นนั้นแล้วก็นอนลง

๔๖-๔๘. สุนทรคามสผู้มีความหนักแน่นเงยหน้าขึ้นมอง เห็นโคลนตมงามละลานตา ก็คิดเหมือนเดิม แล้วล้มตัวลงนอน ณ ที่นั้นอีก พิจารณาว่า "วันนี้ ถ้าเราพึงปรารถนาการบรรลुพระอรหันต์ ก็สามารถจะละกิเลสชาติอื่นไม่มีที่สิ้นสุดในภพเสียได้ เมื่อเราเป็นผู้บวชใหม่ในหมู่สงฆ์แล้วจักเข้าสู่พระนิพพานอันประเสริฐ แต่จะมีประโยชน์อะไร แก่เราด้วยการหมกตึ้นกิเลสเพียงคนเดียวด้วยเทศที่ไม่มีใครรู้จัก เราเองควรจะครีตฐ์เป็นพระพุทธเจ้าผู้ยกเขี้ยวในโลก จะไ้้นำหมู่สัตว์ให้ข้ามพ้นจากมหาสมุทรคือไตรภพ"^๒ ด้วยกรรมนาวาคืออริยมรรคมีองค์แปด พาไปถึงนครคือพระนิพพาน การบรรลुพระนิพพานของเราจึงจะเป็นสิ่งประเสริฐ"

๔๐. สุนทรคามสเมื่อคิดเช่นนั้นแล้ว ก็นอนลงบนโคลนตมที่นั้น กู้งดงามอย่างหนึ่ง ราวตะก้นกล้วยที่ทำด้วยทองคำ

๔๑. สุนทรคามสผู้ฉลาด เห็นพระวรกายของพระสุกตเจ้ารุ่งเรืองด้วยพระฉัพพรรณรังสีที่งามจับใจ ก็มีจิตอิ่มเอิบด้วยปีติที่เกิดขึ้น จึงตั้งความปรารถนาที่จะบรรลुอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ

๔๒-๔๔. พระตถาคตที่บังกรเจ้าผู้เป็นนักปราชญ์ พระองค์เดียวเป็นคิงควงเนครของชาวโลก เป็นคิงสะพานของสัตว์โลก ได้เสด็จมาจนถึงที่นั้นแล้ว ทอดพระเนตรเห็นสุนทรคามสผู้นอนอยู่บนโคลนตม สดระว่างกายตนเป็นสะพานถวายแก่พระองค์ จึงประทับยืนทางค้ำานศีรษะของสุนทรคามสผู้เป็นสะพานอันเอกของชาวโลกนั้น แล้วครีต-

^๒ พระราชวรมุนี (ประยูร ปรยูโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๘๔. ว่า

ภพ โลกเป็นที่อยู่ของสัตว์ ภาวะชีวิตของสัตว์ มี ๓ คือ

๑. กามภพ ภพของผู้ยังแสวงกามคุณ
๒. รูปภพ ภพของผู้เข้าถึงรูปฌาน
๓. อรูปภพ ภพของผู้เข้าถึงอรูปฌาน

พยากรณ์กะพระสาวกทั้งหลายที่อยู่เฉพาะพระพักตร์ว่า "ในอนาคตกาลพระคาบสมุทรนี้จักทวีสุขเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระนามว่า พระสมณโคดม"^{๖๓}

๕๕. พระศากยโคตมเจ้าผู้ทรงคุณความดีอันเป็นที่รัก ครั้นตรัสคำพยากรณ์แล้ว จึงพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ กระทำประทักษิณสูเมธคาบสแล้วบูชาด้วยดอกโกสุม ๘ กำมือ

๕๖. พระโลกนายกเจ้า พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ เมื่อกระทำเช่นนี้แล้ว ได้เสด็จต่อไปยังรัชมถนคร ที่ซึ่งมีบ้านเรือนเรียงรายงดงาม

๕๗-๕๘. สูเมธคาบสมุทรมีความเพียรมาก มีปัญญามากฝึกอบรมอินทรีย์แล้ว เมื่อสดับพระคำวิสรรของพระชินเจ้า (เช่นนั้น) แล้วก็ลุกขึ้นจากตม มีจิตชื่นชมโสมนัส มีหมู่เทพยดาบูชาด้วยดอกไม้ดอกโกสุมเป็นต้น นั่งรัศสมาธิบนอาสนะที่ปูฉาดด้วยดอกโกสุม

๕๙. เทพยดาทั้งหลายในหมื่นจักรวาล พวกนั้นชื่นชมยินดีต่อสูเมธคาบสมุทรมิใช่เป็นปราชญ์ ซึ่งนั่งรัศสมาธิอยู่บนอาสนะที่ปูฉาดด้วยดอกโกสุมนั้น

๖๐-๖๒. ครั้งนั้น สูเมธคาบสนั่งพิจารณาภูมิธรรมที่จะยังคนให้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าตลอดทั้งสิบทิศ พิจารณาเลือกเฟ้นธรรมอยู่อย่างนี้ ได้เห็นภูมิธรรมทั้งหมด มีทานบารมีเป็นประการแรก ในอริยาศัยของคน เมื่อพิจารณาให้ยิ่งขึ้นไปอีก ก็ได้ทราบถึงบารมีธรรมทั้งปวงที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไปด้วยปัญญาจักขุของคน

๖๓-๖๔. สูเมธคาบซึ่งเป็นปราชญ์ประเสริฐ ทองเที้ยวเกิดอยู่ในสังสาร-วัฏฏ์ของอกทนค่อความทุกข์เป็นอันมาก เมื่อแสวงหาอมตธรรมอยู่ ได้บำเพ็ญทานบารมีด้วยการให้ทานวัตถุมีข้าวเป็นต้นตามความปรารถนาของทุกคนที่มาขอ ประคองคั่นกอบ-พฤกษ์ และแก้วสารพัดนึกให้สมบัตินิกให้ต้องการแก่สรรพสัตว์ฉะนั้น ได้คิดว่าดวงตาที่ทยอดศีแล้วให้เป็นทานแก่ยาก มากกว่าดวงตาในปากฟ้า บริจาคเนื้อแห่งสณนทกายให้เป็นทานมากกว่ายางคลีที่มีอยู่บนแผ่นดิน บริจาคโลหิตให้เป็นทานมากกว่าน้ำในมหาสมุทร ตัดศีรษะที่ประทับด้วยเครื่องอสังการทั้งปวงให้เป็นทานกองรวมกันสูงใหญ่กว่า

^{๖๓}ดูรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๖๔

เขาพระสุเมรุ ทั้งยังบริจาคนิยบุตรและภรรยาให้เป็นทาน จนเป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหว พร้อมกันนั้นโคบาลเพ็ญบารมีที่เหลือทั้งปวง*“มีศีลบารมี เนกขัมมบารมี และปัญญาบารมีเป็นต้น จนถึงเสวยชาติเป็นพระเวสสันดร”^{๒๐} แล้วจุติจากอภัพที่เป็นพระเวสสันดรนั้น

(อวิหุเรนิทาน)^{๒๐}

๒๔. (พระโพธิสัตว์) ทรงบังเกิดในคฤศิกเทวโลก ซึ่งเป็นสถานที่อยู่อันรุ่งเรืองของเหล่าเทพยดา ทรงเสวยสิริสมบัติอันไม่มีที่สิ้นสุดตลอดกาลยาวนาน

๓๐-๓๕. พระโพธิสัตว์ผู้มีปัญญามาก ผู้ทรงคุณสูงกว่าบรรดาปาวชาตีสองเท่า ผู้อันหวนเทพประคองอัญชลีอันวอนด้วยถ้อยคำเป็นต้นว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้มีพระวิริยาบรูณ์มาก บัดนี้เป็นเวลาอันสมควรเพื่อการครีสร้อนนุครสัมมาสัมโพธิญาณของพระองค์แล้ว” ทรงทราวจุติจากทั่วทุกหนทั่วภาค^{๒๑} มีกาลเวลาเป็นต้น ทรงทราบว่า “บัดนี้เป็นเวลาสำหรับการครีสร้อนนุครสัมมาสัมโพธิญาณ” จึงประทานปัญญาแก่หมู่เทพยดาแล้วเสด็จไปสู่สวนนั้นวัน ผู้อันหมู่เทพยดาพากันสรรเสริญแล้วว่า “ขอพระองค์ทรงจุติจากเทวโลกนี้แล้ว แล้วเสด็จไปสู่สุคติเถิด” แล้วจุติจากอภัพนั้น อุบัติขึ้นในกรุงกมิลพิศุณครมี อันเป็นสถานที่รวิคไชวักขณมาที่ได้รับการฝึกฝนมาแล้วเป็นอย่างดี ทนทานด้วยศลาดและศุกรามร้านค้าต่าง ๆ ที่สวยงาม รุ่งเรืองด้วยพญาช้างมงคลที่น่าพอใจ ประดับด้วยเสาระเนียดและธงทิวอย่างสวยงาม ตกแต่งด้วยป้อมปราการและ

*“บารมี ๑๐ คือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยาบารมี จินตบารมี สัจจบารมี อธิฐานบารมี เมตตาบารมี อุเบกขาบารมี

^{๒๐}มหาเวสสันดรชาดก (๔๔๗) พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระราชา พระนามว่าเวสสันดรถูกขับไล่อให้ไปอยู่ป่า เพราะการบริจาควางบัจจยาเคนทรักุพระนครให้เป็นทาน ต่อมาทรงบริจาคนิยบุตรและภรรยาให้เป็นทานแก่ชุก และพระราชนานพระมเหสีแก่องค์อมรินทร์ ภายหลังได้กลับมาครองราชย์กึ่งเดิม

^{๒๐}อวิหุเรนิทาน เรื่องไม่ไกลนักหมายถึงเรื่องราวความเป็นไปเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าตั้งแต่จุติจากคฤศิกเทวโลกจนถึงครีสร้อนนุครสัมมาสัมโพธิญาณ

^{๒๑}ดูรายละเอียดอีกภาคผนวก หน้า ๒๒๔

ศาตาที่พิทักษ์รับคนเดินทาง มีขุมประคองและศาตารายซึ่งมีความงามอย่างล้ำเลิศ-
ชวนชม สดุดสนานนำเพดิกเพด็นราวกับสุทัศน์เทพนครขององค์อมรินทร์นั้น พระโพธิ-
สัตว์ผู้เป็นคิงรัตนะโมลีแห่งจอมภักดิ์วิชัย จักได้อาศัยพระเจ้าสุทโธทนะจอมบดินทร์ผู้ประ-
เสริฐ ผู้เป็นกษัตริย์ของราชวงศ์โลกกากราช ทรงเป็นนาถะผู้ยอดเยี่ยมของทวย-
ราษฎร์ และจักประทับอยู่ในห้องนี้ด้วยพระคุณอันมากมายซึ่งปราศจากมลทิน

๓๖-๓๘. พระโพธิสัตว์ผู้มีปัญญาสุกม ใค้ก้าวลงสู่พระครรภ์ของพระนางสิริ-
นทามายาราชธิดา ผู้มีพระโอษฐ์แดงกึ่งผลคำดิ่งสูง มีพระเนตรงามฉายกึ่งคอกอุบล-
แยมบาน มีพระขนงโค้งกึ่งคันศรขององค์อมรินทร์ มีพระพักตร์งามดุจดั่งกึ่งดวงจันทร์
วันเพ็ญที่ปราศจากเมฆหมอก มีพระฉันทังค่างามราวกับดอกหงส์ทอง มีพระบาทงามกึ่งรูป-
กลีบบัว มีพระกรกลมกลึงอ่อนช้อยดุจเครือวัลย์ มีพระฉวีวรรณดุจดั่งเป็นสีทอง พระ-
วรกายงามเพริศพรังประดับด้วยวิภูสิตาฉ่างการ พระราชหฤทัยเปี่ยมด้วยคุณธรรมเป็น
อเนกประการมีศีลคุณเป็นต้น ทรงสูบินเห็นพญาช้างเผือกสีขาวนวลกึ่งดวงจันทร์ ใ้
จงรวบจับกำคอกอุบลพริกที่งามยิ่ง ปราศจากมลทินโทษ นำชวนชม ราวกับสายสร้อย
ที่ทำด้วยเงินและแก้วเพทาย

๓๙. เหตุมหัศจรรย์อันอนันต์ได้เกิดขึ้นในขณะปฏิสนธิกาลของพระโพธิสัตว์
และพระองค์ได้รับการบำรุงรักษาจากเหล่ามนุษย์และเทพยดา

๔๐. พระองค์ทรงมีพระฉวีวรรณดุจดั่งกึ่งทองคำ ทรงเป็นยอดแห่งสัตว์
ทั้งหลาย ประทับนั่งชกสมาธิอยู่ในพระครรภ์ของพระมารดา กุจดั่งองค์พระปฐมมา-
ซึ่งหล่อด้วยทองคำบริสุทธิ์ ประดิษฐานอยู่บนคอกบัวแดงและคอกกรรณิกาอันนำชื่นชม

๔๑. พระโพธิสัตว์ทรงพระปรีชาญาณ ได้ให้จิตของพระราชมารดาทรง
แจ้งเห็นพระองค์ผู้ประทับอยู่ (ในพระครรภ์) กุจเส้นไหมสีแดงที่ร้อยเข้าไปไว้ในแก้ว
มณีอันดั่งใส

๔๒. เมื่อฉนวนกำหนดคตศมาส พระราชเทวีจึงกราบทูลพระราชาว่า "ข้า-
แต่พระองค์ผู้สมมติเทพ หม่อมฉันมีความประสงค์จะเดินทางกลับไปยังที่อยู่ของพวก-
ญาติของหม่อมฉัน"

๔๓-๔๔. เมื่อพระราชาริบัติครีสูบุญญาคแล้ว พระนางสิริมหามายาจึงเสด็จไปยังราชตระกูลของพระนาง พร้อมด้วยข้าราชการบริพารหมู่ใหญ่ซึ่งคอยเฝ้าระวังรักษา ระหว่างทาง พระนางทอดพระเนตรป่าลุมพินี อันตั้งอยู่ ๗ ทนทางที่ราบเรียบเพียง ค้างทางทิพย์ เป็นสถานที่อยู่ของชนผู้มีจิตยินดีเต็มเปี่ยม มีราวป่าสาละประดับด้วยแนว ดอกโกศุมที่หอมกรุ่น กระที่มอยู่ด้วยเสียงรยบปิกของแมลงภูที่เกล้าเกสรดอกไม้อย่าง เพลิดเพลิน ประหนึ่งจะชวนเรียกหมู่วิหคให้มาชื่นชม

๔๕. พระราชเทวีผู้มีลีลาางงามคังดีดาของนางเทพอัปสร ทรงพระราช- สาราญอยู่ในสวนลุมพินีอันน่ารื่นรมย์ใจนั้น พระนางคำเนินไปใกล้ต้นสาละพฤษ์ ซึ่ง- เจริญเต็มที่มีดอกบานสะพรั่ง ทรงเหนี่ยวกิ่งสาละกิ่งหนึ่งที่อ่อนโยมลงมาเอง

๔๖. ในขณะนั้นเอง ลมกรรมชวาค^๒ ก็เกิดขึ้นป่วนขึ้นแก่พระนาง ข้าราชการ- บริพารทั้งหลายจึงกางกันพระนางด้วยพระวิสูตร เฝ้าอภิบาลดูแลพระนางอย่างคิยั้ง- ชวนกันออกมาจากที่นั้นยืนเฝ้าอยู่

๔๗. พระราชเทวีประทับยืนเหนี่ยวกิ่งสาละที่โยมลงมา ด้วยพระกรอัน- แคนงระเรื่ออ่อนละมุนราวกับสาธิต มีกำไลทองที่สวยงามเป็นคันประดับ แคนงฉานด้วย พระวิหคมีพระนรา ทรงประสูติพระราชโอรสผู้ทรงพระปรีชาญาณ ๗ ที่นั่นนั่นเอง

๔๘-๕๐. ท้าวมหาพรหมทั้ง ๔ ถิศาชายทองอันเป็นเครื่องเพิ่มพูนความยินดี- อันหาประมาณมิได้ เข้าไปเฝ้าใช้ตาชายทองนั้นรองรับพระราชกุมารผู้ประสูติจาก- พระครรภ์ ผู้รุ่งเรืองด้วยพระฉวีวรรณแห่งพระวรกายมีสีคังทองคำ มีพระเนตรงาม- ทาที่เปรียบมิได้ สูดจะมีผู้เปรียบปาน มีพระหัตถ์และพระบาทหังคู้เวียงงามเหยียด- ออกอย่างเรียบร้อย อุปมาเหมือนพญาหงส์ทองโฉบบินขึ้นจากโคลนตม ท้าวมหาพรหม

^๒พระนามกรรมชวาคปรากฏในคัมภีร์คัมภีร์ศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๑๒. ว่า

กรรมชวาค ลมเกิดแก่กรรม คือลมเกิดในครรภ์เวลาคลอดบุตร ได้แก่-

ประทับยืนเฉพาพระพักตร์พระราชเทวีกราบทูลว่า "ข้าแต่พระราชเทวี ขอพระแม่เจ้าจงโสมนัสเถิด พระราชโอรสที่ประสูติครั้งนี้ เป็นผู้ยอดเยี่ยมอย่างยิ่ง เหล่ามนุษย์โดยทั่วไปเกิดมาพร้อมกับมีองคาพยพแปดเปื้อนด้วยกรรมดุน ส่วนพระราชกุมารที่ประสูตินี้ เป็นยอดแห่งสัตว์ทั้งหลาย ประเสริฐบริสุทธิดุจตั้งดวงแก้วมณีงามมีราคา ซึ่งถูกเก็บไว้ในท้องผ้าเนื้อละเอียดคอบอย่างยิ่งของชาวเมืองกาสิ"

๔๐. ขณะนั้น ท่ออุทกธาราทั้งสอง^{๒๓} ก็ไหลหลั่งลงมาจากนภาภาคโสจรสรงพระวรกายของพระมหาสัคว์เจริฎ กับพระวรกายพระราชมารดา นับเป็นวาระที่น่ายินดีอย่างยิ่งด้วยเหตุว่า การประสูติของพระมหาสัคว์นี้เป็นมงคล

๔๑. เทพค้ายิ่งใหญ่กว่าชนทั้งหลาย พากันยินดีเอาผ้าที่ทำจากหนังเสือเข้าไปรองรับพระองค์ผู้ทรงปรีชา พร้อมทั้งเทวีกที่ทำด้วยผ้าอย่างดี^{๒๔} และกล่าวสรรเสริญพระราชกุมารที่เป็นจอมระฎีประเสริฐกว่านรชนผู้ประเสริฐในบรรดานรชนทั้งหลาย

๔๒. เพราะแสงสว่างแห่งเทพคา พระราชกุมารผู้มีพระวิศมิงคงามนำยินดีพระองค์นั้น จึงประทับยืนบนพื้นดินด้วยพระบาทอันงามด้วยรูปกงจักร ทรงทอดพระเนตรไปทางทิศบูรพาด้วยสายพระเนตรที่กว้างไกลออกไปตามลำดับ ราวกับดวงจันทร์วันเพ็ญที่ปราศจากเมฆหมอก

๔๓. ร้อยจักรวาลเป็นอันมากมันดิ้อสาเนียงเป็นเสียงเดียวกัน มนุษย์เทพคาทั้งหลายในจักรวาลเหล่านั้นก็พร้อมใจกันกระทำสักการบูชาพระมหาสัคว์ผู้มีพระปรีชาอัน ค้วยเครื่องบูชาตั้งต้นแก่บุปผชาติที่มีกลิ่นหอม แล้วพากันกล่าวว่า

^{๒๓} คุกรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๗๑

^{๒๔} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๔๐๔. ว่า

ทูล ผ้าอย่างดี, มักใช้ว่า ผ้าทูลหัตถ์

๔๕-๔๖. "บุคคลในโลกนี้ที่จะเสมอด้วยพระองค์นั้นไม่มีเลย พระองค์ทรงเป็นผู้มีพระปรีชาญาณอย่างยิ่งเพียงพระองค์เดียวเท่านั้น จะหาคนในโลกนี้แม้สักคนที่จะดำเืศกว่าพระองค์ได้แค่ที่ใดเล่า" พระมหาสัควัฒน์เป็นที่พึ่งของสัตว์โลก ทรงทอดพระเนตรไปทุกทิศ มีได้เพ่งเฉพาะทิศเดียว แล้วจึงนิพนพระพิทศรไปทางทิศอุดร ย่างก้าวพระบาทไปเจ้กก้าวแล้วเปล่งอาภิสวาจา^{๒๕}นี้ว่า "เราเป็นมนุษย์ผู้เลิศ ผู้เจริญที่สุด ผู้ประเสริฐที่สุดของโลก" เป็นต้น

๔๗. (ในกาลนั้น) มหาชนอยู่เชยพระมหาสัควัฒน์จอมระผู้สูงสุด ผู้เปล่งพระวาจาที่ไม่เหมือนกับคนทั่วไปเหล่าอื่น ผู้อันเทพยดา อสูร พระพรหมและพระราชาบูชาแล้ว เสด็จกลับเขากรงกบิลพิศุ์ ที่ตระเตรียมการต้อนรับไว้เป็นอย่างดี

๔๘. ในขณะที่พระมหาสัควัฒน์ทรงประสูตินั้น มหาปฐพีซึ่งสามารถที่จะรับรังคนไม้ภูเขาทระสูเนรุและมหาสมุทรทั้งสี่^{๒๖}ไว้ทั้งหมด ได้ทวันไหว ค้วยไม่สามารถที่จะรับพระคุณอันหนักของพระมหาสัควัฒน์ประเสริฐได้

๔๙. หมู่สุนัขจึงจกรินเริงกับหมูกวาง ผุ่งคามันเหิงเบิกบานกับนกเค้าแมว พญานาครำเริงกับพญากรุฑ แม้ผุ่งแมวกัรำเริงกับผุ่งหนู

๑๐๐. ผุ่งเนื้อทรายสมาคมกับผุ่งราชสีห์ ราวกะบิคามารคารันเริงกับบุครจิกา และเรื่อที่แอนไปค้าขายถึงแดนไกลก็กลับมาถึงประเทศของตน คล้ายกับลูกศรของสรภังคคามส^{๒๗} ฉะนั้น

๑๐๑. ห้วงมหรรมพทักสงบรามเรียบปราศจากคลื่นลม ทั้งยังประดับประคาค้วยปทุมชาติพลาภสีสันต์ไฉฉัพพณน้ำรินมา แม้แก่น้ำในห้วงมหรรมพทักนั้นก็ดับมีรสจิก-

^{๒๕}พระพุทธรโธสมททาเถระ, ชาดกมรรคถาย ปฐม ภาค, หน้า ๔๕. ว่าอาภิสวาจา หมายถึงวาจาที่แสดงความยิ่งใหญ่ อนึ่งพระมหาสัควัฒน์ออกจากนครภุมารคาแล้วเปล่งวาจาไค้หันที่มี ๓ ชาติคือ ๑. ครั้งเสวยพระชาติเป็นมโหสถ - บัณฑิต ๒. ครั้งเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร ๓. พระชาติสุดท้าย

^{๒๖}ดูรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๑๖๒
^{๒๗}ดูรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๑๖๕

สนธิที่ยิ่ง

๑๐๒. คอกบัวที่เขียวเฉาจนมีดอกห้อยย้อยลงก็กลับบานสะพรั่งเผยคอกรับ-
แสงตะวัน คารคาศไปทั่วทั้งน้ำ ฝูงนกก็หยุดโฉบบิน แม่น้ำสายน้ำก็หยุดนิ่งมิไหวคิง

๑๐๓. แผ่นดินก็ราบเรียบขงคางมค้อนรับสายฝนนอกฤดูกาล หิ้งยังประดับด้วย
ผืนทิพย์ และดอกไม้บานาพรพรณ

๑๐๔. ต้นไม้ใหญ่ที่มีเถาเครือวัลย์อันงคางมน่าชื่นชมเป็นเครื่องประดับ คือ
ระเบียบดอกไม้บานสะพรั่ง ทุกทิศศุขสวางคางมปกคลุมด้วยอากาศที่อบอวลด้วยกลิ่น
หอมและระอองอันประเสริฐ

๑๐๕. นภาอากาศห่มวลก็คอบอบอวลด้วยกลิ่นรูป ชวนให้น่ารื่นรมย์ยิ่งนัก
เหล่าเทพยดาและจอมอสูรทั้งปวง ก็พากันแต่งตัวอย่างนักคนตรีเที่ยวเล่นก็คสิตีเป่า-
บรรเลงเพลงอยู่อ้ออิง

๑๐๖. หมู่นทั้งปวงล้วนกล่าวสนทนากันด้วยถ้อยคำอันไพเราะ ทั่วทุกทิศก็
สว่างกระจ่างใส โธงช้างก็พากันโกญจนาทส่งเสียงแปรปรัน ราชสีห์ก็พากันค่างราม
ก็กก้องอยู่ และน้าก็พากันส่งเสียงร้องด้วยความคิดคะนอง

๑๐๗. พินและกลองของเหล่าเทพยดาก็บรรเลงขึ้นอย่างไพเราะในนภาอากาศ
โลกธาตุที่ เคยมีคหิมก็ปรากฏมีแสงสว่างสวางคางม

๑๐๘. กลิ่นหอมอันน่าพอใจก็ฟุ้งกระจายไปทั่ว ยิ่งหมู่สัตว์ให้ได้รับความสุข
อย่างทั่วถึงกัน สายลมเย็น ๆ ก็พัดรววยริน ผู้ที่ถูกโรคร้ายต่าง ๆ เบียดเบียนบีทา
ก็พากันหายจากโรคร้ายแล้วอยู่อย่างมีความสุขโดยทั่วหน้ากัน

๑๐๙. พิกที่ทำความขนทางสัตว์นั้นไม่วันก็พลิวสบัค ทำให้โลกมีแสงสว่าง
น่านรื่นรมย์ใจ สายน้ำก็ไหลเนื่องนองแผ่นดินที่เคยแห้งแล้ง คนที่มีหตั้งค้อมก็กลับมี-
ร่างกายเหยียคครง

๑๑๐. คนที่ตาบอดมาแต่กำเนิดก็สามารถมองเห็นได้ คนพิการง่อยเปลี้ย
ก็สามารถเหยียคมือเท้าได้ คนหูหนวกก็สามารถได้ยินสรรพสาเนียงเสียงต่าง ๆ ได้
คนใบ้ก็สามารถสนทนาพาทิและร้องรำทำเพลงได้อย่างไพเราะ

๑๑๑. แม่เปลวไฟในอเวจีมหานรกก็กลับเยือกเย็นลงชั่วขณะหนึ่ง สัตว์น้ำก็วิ่งเรียวมันเหิงใจ สัตว์นรกก็พากันยิ้มแย้มว่าเริงเบิกบานใจ

๑๑๒. ฝูงเปรตที่เคยถูกความทิวกระหายครอบงำมานานแสนนาน ก็กลับอิมหน้าสำราญ โลกัณครันรอกซึ่งเคยมีความมืดอยู่ตลอดกาล ก็พลันสว่างไสวขึ้น

๑๑๓. ในท้องฟ้า ดวงอาทิตย์ก็ส่องแสงสว่างเจิดจ้า ดวงจันทร์ก็ทอดแสงนวลโย ดวงดาวก็คารคายส่องแสงระยิบระยับ และรัศมีชาติทั้งหลายก็ซ่ารกกพันดินลอยขึ้นสู่ท้องฟ้า

๑๑๔. คอกปทุมชาติที่ปราศจากมลทินก็ถูกขึ้นจากพื้นดินเป็นต้น ปรางภูมิสี-
ห่าสี^{๒๔} งดงามวิจิตรบรรจงผลิบานชูช่อลดหลั่นกันไปเป็นชั้น ๆ

๑๑๕. เครื่องดนตรีมีกลองเป็นต้นที่ภาคพื้นซึ่งไม่มีผู้บรรเลง ไม่มีผู้ตี ก็เปลี่ยนแปลงประสานกันขึ้นเองอย่างไพเราะ

๑๑๖. ผู้คนที่ถูกจองจำก็หลุดจากเครื่องพันธนาการมีโซ่ตรวนเป็นต้นพ้นจากเครื่องจองจำเหล่านั้น บานประตูหน้าต่างในท้องก็เปิดได้เอง

๑๑๗-๑๒๐. หมู่เทพยดาทั้งหลายในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ พากันชื่นชมโสมนัสยกย้าขึ้นโบกสะบัดเล่นกันเอิกเกริก เจรจาแก่กันว่า "พระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะประสูติแล้วในกรุงกบิลพัสดุ์ พระองค์จักประทับใต้ต้นมหาโพธิ์ แล้วตรัสรู้เป็น

^{๒๔} พระพุทธหัตถคมหาเถระ, มธุรสอภินิหาร นาม สุตตบทปิฎก พุทธทศนิกาย พุทธวิสาขปริชา (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๗๓ ว่า
 ปญจาวุณณิกนติ ปญจาวุณณิ นิลปีตโลหิตโศทาคมณฺชฎิกรวณฺณวเสน ปญจาวุณณิ
 และ วิสุทธขณวิสาขนิ นาม สุตตบทปิฎก พุทธทศนิกาย อปาทานปริชา ปฐโม
ภาโย, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๔. ว่า
 ปญจาวุณณิกิ นิลปีตาทิปญจาวุณณิ.
 แปลความว่า บทว่า ปญจาวุณณิกิ แปลว่า มี ๕ สี คือคอกปทุม ๕ สีอันได้แก่
 คอกสีเขียว คอกสีเหลือง คอกสีแดง คอกสีขาว และคอกสีแสดแก่

พระอุทธรเจ้า" ลำดับนั้น กาสเหวิดคาบสมุทรผู้มฤต มีปัญญามาก และเป็นผู้คุ้นเคยกับ
ราชตระกูลของพระเจ้าสุทโธทนะ ผู้เป็นจอมนระทรงมีพระปรีชา เมื่อพระคาบสฉัน-
ภักดาทารเสร็จแล้ว ได้เหาะไปสู่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ สถิตที่วาทิตารอยู่ในดาวดึงส์นั้น
เห็นพวกเทพยดาทรงเพศเป็นนักรคนครีเล่นกันอยู่ จึงถามถึงสาเหตุแห่งความยินดีนั้น
เหล่าเทพยดาได้เล่าเรื่องการประสูติของพระมหาสัคว์นั้น ให้ท่านคาบสทราบ

๑๒๒-๑๒๔. พระคาบสฟังเรื่องการประสูติของพระมหาสัคว์แล้ว มีใจปลื้ม
ปีติเป็นอย่างยิ่ง รีบลงจากเทวดานั้นมาแล้วเข้าไปสู่พระราชวังของพระเจ้าสุทโธ-
ทนะทันที เมื่อเข้าไปในพระราชฐานแล้ว ก็นั่งบนอาสนะที่เขาจักเตรียมไว้อย่างดี
ถวายพระพรว่า "ข้าแต่มหาพิทริ ได้ยินมาว่า พระราชโอรสผู้ทรงปรีชายอดเยี่ยม
ของพระองค์ ประสูติแล้วหรือ อากาศปรากฏจะเห็นพระราชกุมารนั้น" พระ
เจ้าสุทโธทนะจึงรับสั่งให้ฉลององค์พระกุมาร แล้วไปรคให้นำพระราชกุมารมาเพื่อ
วันทาพระคาบส

๑๒๕. ขณะนั้น ค่ายพระคุณาภภาพของพระราชกุมาร พระบาททั้งสองของ
พระราชกุมารอันน่าอภิรมย์นั้น กลับขึ้นไปประดิษฐานบนชฎาของพระคาบส

๑๒๖-๑๒๗. (มีคำอธิบายว่า) พระมหาสัคว์เป็นยอดแห่งปวงชน ไม่พึงไหว
ผู้ใดในโลกทั้งสาม ฉะนั้น ฉ้านอมเศียรของพระไตรโลกนาถไว้แทบบาทมูลของพระคาบส
แล้วละก็ นัยว่าศีรษะของพระคาบสจะต้องแตกออกเป็นเจ็ดเสี่ยง กาสเหวิดคาบส
จึงได้ยื่นพระหัตถ์อุทิศต่อพระราชกุมารผู้ทรงพระปรีชาญาณ ผู้มีคุณคุณทั้งมหาสมุทร
ทูลอาราธนาว่า "การทำคนไต่พิณาศ เป็นสิ่งที่ไม่สมควรเลย"

๑๒๘. พระเจ้าสุทโธทนะจอมนรินทร์ เห็นเหตุอัศจรรย์นั้นแล้วก็มีพระหทัยยินดี
ถวายอภิวาท^๑ แด่พระบาทซึ่งมีรอยดวงจักรและคอกบัวงามวิจิตร ของพระมหาสัคว์ ผู้
เป็นเทพยิ่งกว่าเทพทั้งหลาย

๑๒๙. ครั้นถึงวันวิปรมงคลแรกนาขวัญ พระเจ้าสุทโธทนะไปรคให้ตกแต่ง
ประดับพระนครให้งามกุสุเทพนคร ประชาชนพากันแต่งตัวสวยงามเป็นพิเศษ แล้วมา

^๑เป็นการอภิวาทพระราชบุตรครั้งที่ ๑ ของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช

ผู้พระราชนิเวศน์อันงามเลิศของพระองค์

๑๓๐. พระเจ้าสุทโธทนะจอมมระทรงฉลองพระองค์ด้วยเครื่องวิภูสิตาตั้งการเต็มยศ แวกล้อมด้วยหม้อชน ครีสรีบสั่งให้นำพระมหาสัคว์ผู้ทรงเครื่องประดับแล้วไปในงานพระราชพิธีด้วย แล้วเสด็จไปสู่สถานที่กระทำการวิปสมงคลแรกนาขวัญด้วยลีลาตั้งองค์อมรินทร์

๑๓๑. ฝ่ายหมู่พระที่เลี้ยงอุ้มพระมหาสัคว์เข้าไปบรรทมใกล้โคนคันท้าคันหนึ่งซึ่งชาวพนักงานแวกล้อมด้วยม้าม่านอันสวยงามหมดจดปราศจากโทษ แล้วออกไปชมพระราชพิธีแรกนาขวัญที่ภายนอกม่านนั้น

๑๓๒. พระมหาสัคว์ผู้ทรงปรีชาญาณ ครั้นได้โอกาสก็ประทับนั่งซักสมาธิบนพระแท่นบรรจถรณ์ที่งามจับใจ ทรงเข้าปฐมฌาน ๗ โคนคันท้าซึ่งตกค้างโชติช่วงด้วยม้าเพดานอันวิจิตรด้วยรูปดาวทองเป็นคัน

๑๓๓. ส่วนนางนมที่เลี้ยงทั้งหลายกลับมาเห็นพระมหาสัคว์ประทับนั่งอยู่คู้งรูปที่หล่อด้วยทองคำ และเห็นเงาคันท้าปรากฏอยู่เวลาเที่ยงวันเช่นนั้น จึงออกไปกราบทูลพระเจ้าสุทโธทนะว่า "เหตุอันน่าอัศจรรย์เช่นนี้ ได้เกิดแก่พระราชบุตรของพระองค์"

๑๓๔. พระเจ้าสุทโธทนะ ทอดคับเรื่องนั้นแล้ว คำว่า "เราขอถวายวันทาเป็นครั้งที่สอง"^{๑๐} แล้วก้มพระเศียรลงแทบพระบาทของพระราชบุตร ผู้มีพระพักตร์รุ่งเรืองด้วยพระรัศมีเพียงกึ่งดวงจันทร์วันเพ็ญที่ปราศจากเมฆหมอก และผู้มีดวงเนตรงามเพียงกึ่งดอกบัว

๑๓๕. เรื่องน่าอัศจรรย์ (ของพระมหาสัคว์) ยังมีอีกมากมาย ซึ่งนอกเหนือจากที่พรรณนามาแล้วได้เกิดขึ้นในโลก ข้าพเจ้า (พระเมธังกร) ขอแสดงไว้เพียงย่อ ๆ เพราะเกรงว่าคัมภีร์นี้จะบืดยาวจนเกินไป

^{๑๐}เป็นการอภิวาทพระราชบุตรครั้งที่ ๒ ของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช

๑๓๖-๑๓๗. (พระเจ้าสุทโธทนะโปรดให้สร้างปราสาท ๓ หลังแก่พระมหา
 สัตว์นั้น) พระมณฑิเยร (แต่ละหลัง) ประดับด้วยแก้วมณีอันวิจิตร ตกแต่งด้วยพระบรรจ-
 ฉัตรและพระราชอาสน์ กางกั้นเพดานอย่างวิจิตรตระการตา มีบันไดและพื้นเป็นชั้น
 สม่่าเสมอ ประดับด้วยเครื่องใช้และสิ่งของที่เหมาะแก่ทุกทั้งสาม ในยามที่ยอกปรา-
 สาทต้องแสงสุริยันก็จะเปล่งประกายงดงาม ดูราวจะว่าเป็นลำแสงที่นำความรื่นรมย์-
 ใจมาให้ เหมือนลำแสงที่ปรากฏอยู่บนยอดปราสาทไพชยนต์ของท้าวสักกะนั้น ถึง
 คอกบัวหลวง บัวขาว และบัวเขียวที่ปลูกไว้ในสระ ก็แย้มบานเป็นพิเศษอยู่ตลอดเวลา
 ประหนึ่งว่าคอกบัวเหล่านั้นต้องแสงระวีสาสดส่องอยู่เป็นนิตย์ฉะนั้น

๑๓๘. เหล่านางสนมกำนัล ที่อยู่งานถวายการรับใช้พระมหาสัตว์ ไม่ต้อง
 ไขกระเจงเงาเลย ก็สามารถพากันแต่งตัวให้สวยงามได้โดยการอาศัยแก้วมณีต่าง ๆ
 ที่ประดับฝาผนังโถงงานวิจิตรนั้นเองเป็นเครื่องส่อง

๑๓๙. ลายฉลุนก่าแพงแก้วที่ฉาบหาค้วยปูนขาว ก็มีสีชาวจุเขาไกรลาส
 เป็นเครื่องก่อให้เกิดความยินดีแก่ผู้ที่ได้พบเห็นแม้แต่ไกล

๑๔๐. ลวดลายอันงดงามซึ่งสร้างด้วยแก้วอินทนิล ปรากฏ (แก่สายตา)
 เหมือนประดับด้วยแก้วนานาประการ งดงามคล้าย ๆ กับคอกบัวนานาพรรณตามกุศลอง

๑๔๑-๑๔๓. ฝ่ายพระมหาสัตว์ทรงเจริญวัย เสวยสุขสมบัติดังปรารถนาเป็น
 ที่พอพระราชหฤทัย ประทับอยู่แต่ในปราสาทสามฤดูนั้น (วันหนึ่ง) พระองค์เป็นดวง
 ประทีปของโลกได้เสด็จดำเนินไปตามถนนหลวง เพื่อประพาสพระราชอุทยาน
 ทรงทอดพระเนตรเห็นคนแก่ คนเจ็บ และคนตายโดยลำดับ จึงเกิดความเมื่อน่าย
 ในไตรภพ เมื่อทรงเห็นบรรพชิตเป็นคารบที่สี่ ทรงเกิดความยินดีในเพศบรรพชิตที่นำ
 อภิรมย์ พระองค์ทรงยศอันควรบูชา ได้เสด็จประพาสอุทยานที่นำรื่นรมย์ ซึ่งประดับ
 ประคาศด้วยดอองแฉวงแห่งพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่มีดอกบานสะพรั่ง แข่งแซ่ด้วยเสียงนกนานา
 ชนิดมีนกลู่งเป็นต้น กุจตั้งสวนนั้นทวันอันน่าชมยิ่ง

๑๔๔. ในพระราชอุทยานนั้น พระมหาสัตว์จอมระทรงอภิรมย์ในการบัน-
 เฑิงเช่น การประโคน การพักผ่อน และการขับกล่อมที่ไพเราะของเหล่านางสนมกำนัล
 ผู้มีรูปโฉมงดงามแจ่มแจ่มช้อย

๑๔๕. พระมหาสัตว์ผู้มีคุณเหนือกว่าสัตว์ทั้งปวง ประทับนั่งขัดสมาธิบนพระ-
ราชอาสน์อันงดงาม ทรงดำริถึงการที่จะไต่คกแต่งพระวรกายของพระองค์

๑๔๖. ท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งเทพยดาทั้งหลาย ทรงทรมพระคำริของเจ้า-
ชายสิหัตถ์ตราชกุมาร จึงเรียกวิสสุกรรมเทพบุตรมาทรีสั่งว่า "เธอจงช่วยประคัษ
พระวรกายของเจ้าชายสิหัตถ์ตราชกุมาร"

๑๔๗. เพราะเหตุนั้น พระวิสสุกรรมเทพบุตรจึงหายตัวเข้าเฝ้า (เจ้าชาย
สิหัตถ์ละ) แล้วประคัษพระเศียรของเจ้าชายสิหัตถ์ละผู้รุ่งเรืองใ้้งามพร้อมด้วยฉำมี
ราคานับหมื่น

๑๔๘-๑๔๙. พระมหาสัตว์ทรงประคัษพระวรกาย งดงาม นำร่นรมย์ รุ่งเรือง
ด้วยลักษณะที่ไม่ทั่วไปแก่คนอื่นด้วยเครื่องอลังการที่เลอเลิศวิจิตรนานาประการ พระ-
องค์ทรงประคัษด้วยกลิ่นหอมของคอกอบลและแก่นจันทน์ มีพระวรกายที่คกแต่งด้วยเครื่อง
อลังการเช่นนั้น ประทับนั่งบนบัลลังก์หินอ่อน ที่สะอาคไร้มลทินในอุทยานนั้น แวคล้อม
ด้วยเหล่านางในผู้งามราวกับเทพอัปสร ทรงงดงามยิ่งคูกองค้อมรินทร์

๑๕๐-๑๕๑. พระเจ้าสุทโธทนะจอมมระ ไค้ส่งข่าวสารมาใ้้ทราบบว่า
"ลูก พระราชโอรสของเธอประสูคิแล้ว" พระมหาสัตว์ผู้เป็นยอดแห่งปาวชาติทั้งหลาย
ไค้สคัษข่าวเข้า จึงทรีสซันหันไค้ว่า "พันชนาการเกิดขึ้นแก่เราแล้วในวินนี้" แล้ว
เสค้จกดับกรุงกบิลพิศคู้ันรุ่งเรืองมั่งคั่งด้วยกามสมบคิ

๑๕๒. ขณะนั้น พระนางโคคมี^{๓๓} ประทับยืนอยู่ ณ ปราสาทชั้นบนทอกพระ
เนตรเห็นพระมหาสัตว์ผู้รุ่งเรืองคูกองวองอาหคิย จึงไค้ทรีสพระคำริสนี้ว่า

---

^{๓๓}พระราชวรมุณี (ประยูทษ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวล
ศัพท์, หน้า ๓๕.ว่า

คำว่า "กิสาคคมี" เป็นชื่อพระเดริสำคัญของคหนึ่ง แต่คำว่า "กิสาคคมี"
ในคาคานี้ เป็นชื่อเรียกสคริแห่งคคคคคคคร เช่นพระน่านางปชาบคคคคคมี ผู้เป็นแม่นำ
ของเจ้าชายสิหัตถ์ละ

๑๕๓. "พระราชกุมารผู้ทรงพระปรีชาญาณพระองค์นี้ ยิวว่าเป็นพระราชบุตรของพระราชมารดาองค์ใด และหญิงคนใดได้เป็นพระชายาของพระราชบุตรพระองค์นี้ หญิงเหล่านั้นทั้งหมดอาจดับความทุกข์ในทุกข์เสียได้ เพราะคุณของพระองค์มีอยู่ตลอดกาลเป็นนิตย์"

๑๕๔-๑๕๖. พระมหาสัคว์ได้ฟังคำไพเราะเช่นทุกข์ที่พระนางโคตมีกราบทูล ก็เกิดความเอิบอิ่มพระราชหฤทัยด้วยปิติที่เกิดขึ้นเอง ทรงเปลื้องสร้อยพระศออันงดงามประณีตวิสุทธิเพิ่มพูนแต่ความยินดีจากพระศอ ส่งไปประทานแก่พระนางโคตมีแล้วเสด็จกลับไปยังพระตำหนัก เสด็จขึ้นปราสาทซึ่งงามราวกับไพชยนต์ปราสาท ทรงบรรทมบนพระแท่นบรรจถรณ์อันมีค่ามาก ประคองทั้งท้าวสักกะเทวราช

๑๕๗. เหล่านางสนมกำนัลที่เป็นสาวแรมรุ่งงามพร้อมสรรพ กุณนางอัปสร สวรรค์พากันพ้อนรำ ชับกล่อมอยู่เฉพาะพระพักตร์ของพระองค์

๑๕๘. พระมหาสัคว์ผู้ทรงพระปรีชาญาณ เป็นปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ เป็นพระเจ้าแผ่นดิน มีพระทัยยินดีในการบรรพชา ทรงเบื่อหน่ายเบญจกามคุณ^{๓๒} มิได้มีความยินดีในการพ้อนรำ การขับอันรื่นเริงบันเทิงใจเช่นนั้น ทรงทอดพระวรกายลงบรรทมบนพระแท่นไค้หนึ่งแล้วเสด็จลุกขึ้นประทับนั่งบนมั่งดังก้อสน์ ขณะที่ประทับนั่งนั้น ทรงทอดพระเนตรเห็นอาการแปลก ๆ หลายแบบของเหล่านางสนมกำนัลผู้หลับไหล จึงมีพระคำรื้ออย่างกล้าขึ้นว่า "เราจะออกมหาภิเนษกรมณ์ในคืนวันนี้" จึงเสด็จไปที่พระทวารตรีศเรียกนายฉันทะอำมาตย์ผู้เป็นสหายซึ่งมีบุญญาธิการมาก ผู้ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีก่อให้เกิดความเลื่อมใส ซึ่งมานอน ณ ที่นั้นด้วยคิดว่า "เราอนนทนต์พระชนนีทวารอันสวยงามนี้ จักได้ยินเสียงรับสั่งเรียกของพระมหาสัคว์ผู้เป็นปราชญ์มากกระซิบสั่งว่า "เธอจงไปจักเตรียมเอามาสินชพช้อกัณฐกะมา"

๑๖๓. ฉันทะอำมาตย์ รับรับสั่งที่พระองค์ตรีศ แล้วไปจักเตรียมมาสินชพช้นมาโดยเร็ว

^{๓๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๐. ว่า

เบญจกามคุณ สิ่งที่นำปรารถนา นำใคร่ ๕ อย่างคือ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ (สัมผัสทางกาย)

๑๖๘. ม้าสินธพชื่อกัณฐกะตัวประเสริฐ ซึ่งนายฉันทะกำลังจัดเตรียม รู้ว่า เจ้าชายสิทธัตถะจะเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ ก็ส่งเสียงร้องดังกึกก้อง

๑๖๙. เทพยคาทั้งปวงก็กำบังเสียงซึ่งเสียงพญาม้าที่ดังก้องทั่วพระนคร ไม่ให้ผู้ใดผู้หนึ่งในกรุงกบิลพัสดุ์นั้นได้ยินเสียง

๑๖๖-๑๗๑. ลำดับนั้น พระมหาสัคว์ ผู้เพิกเพตินิยติในการเสียสละ ผู้เป็นนายกเอกของชาวโลก ทรงดำริว่า "เราควรทอกระเนตรคู่พระราชโอรสผู้ประเสริฐของเราเสียก่อน ภายหลังจึง (ออกไป) เป็นพระพุทธรเจ้า" จึงเสด็จไปสู่พระราชนิเวศน์ของพระชายา ประทับยืนอยู่ที่ธรณีประตู ขณะโงกพระเศียรเข้าไปข้างใน ทรงเห็นพระโอรสของพระองค์กำลังบรรทมหลับอยู่กับพระมารดา บนพระแท่นอันเคลื่อนกลั่นค้ายคอกไม้ อุปมาดังพระแท่นบรรทมขององค์อมรินทร์นั้น ทรงดำริว่า "ถ้าเราจับมือของพระเทวีออกแล้วอุ้มโอรสของเรา พระนางยโสธราจะหึงคื่นขึ้น เพราะความรักอันสุดแสนจะกระทำอันตรายในการออกมหาภิเนษกรมณ์ของเรา เราเป็นผู้ใหญ่กว่านรชน จักกลับมาเยี่ยมลูกได้" จึงเสด็จลงจากพื้นปราสาทนั้นไปทันที

๑๗๒-๑๗๓. พระนางยโสธรา มีพระพิศมัย พระหัตถ์และพระบาทอ่อนนุ่มสลวยงามดุจดอกบัว มีพระขนงงงามเหมือนระลอกเกลียวคลื่นที่แตกกระจาย มีพระเนตรงามดังดอกอุบลเขียว และมีขนพระเนตรเป็นแถวเรียบประดุจเกสรดอกโกมุท ใครเล่าจะสามารถทอหึงพระนางผู้มีรูปโฉมงามปานฉะนี้ได้ ยกเว้นพระมหาบุรุษผู้ทรงพระปรีชาญาณ ผู้ตั้งอยู่บนยอดแห่งบารมีธรรม

๑๗๔. นายฉันทะ ไถกรบาทพระมหาสัคว์ ทรงเป็นพระภูบาลผู้มีพระยศยิ่งว่า "ข้าแต่พระลูกเจ้า ข้าพระองค์นำมามาแล้ว ข้าแต่พระองค์ผู้ประเสริฐ ขอพระองค์ทรงทราบเวลาเป็นที่เสด็จออกบรรพชาเถิดพระเจ้าข้า"

๑๗๕-๑๗๖. ครั้งนั้น พระมหาบุรุษผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน สดับถ้อยคำที่ฉันทะอำมาตย์กราบทูลแล้ว ก็เสด็จลงจากปราสาท เสด็จพระราชดำเนินไปยังมังกัณฐกะศรีสกะมานันท์ว่า "ดูก่อนกัณฐกะ เจ้าจงนำเราไปตลอดคราครันี้ เรายินติในการบำเพ็ญประโยชน์แก่กุลแกลสรวรพัสสัคว์ จักตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จักชนเวไนยสัตว์ทั้งมนุษย์และเทพยคาให้ข้ามพ้นภพชาติวิภูสงสาร และหวังมหาสมุทธอันมีรชาติร้ายกาจเป็นต้น"

ครั้นตรัสดังนี้แล้ว ก็ทรงม้ากัณฐกะสี่ขาวกูดังสังข์ รับสั่งให้นายฉันทะจับหางม้าให้
มั่นคง

๑๓๕-๑๔๐. พระมหาสัตว์ผู้มีกำลังมาก เสด็จมาใกล้ทวารมมหานคร ทรงดำริ
นี้ว่า "หากไม่มีใครเปิดประตูให้เรา เราจะใช้เพลาทิ้งสองข้างหนีม้ากัณฐกะตัวงาม
นี้ ให้กระโคคข้ามกำแพงไป พร้อมกับนายฉันทะซึ่งเกาะยึดหางม้าอยู่อย่างชานาญ"

๑๔๑. ฉันทะอำมาตย์และพญามัจฉล ซึ่งสมบุรณด้วยเร็วแรงและกำลัง
ก็คิดถึงเรื่องการข้ามกำแพงห่านองเดียวกัน

๑๔๒. เทพคามูร์รักษาพระทวาร ทราบความดำริของพระมหาสัตว์- มีจิตชื่น
ชมยินดีในการเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ของพระองค์ จึงเปิดประตูถวายไว้ในเวลานั้น

๑๔๓-๑๔๔. (ขณะนั้น) พญาวสวัตติมาราธิราชยืนอยู่บนนภากาศ คิดว่า
"เราจักไม่ให้เจ้าชายสิทธัตถะนี้ ประสบความสำเร็จได้" จึงมากรามทูลพระองค์ว่า
"ข้าแต่พระราชโอรสผู้กล้าหาญ พระองค์อย่าได้เสด็จออกบรรพชาเลย เพราะนับจาก
วันนี้ไปอีก ๗ วัน จักรัตนะอันเป็นทิพยจักปรากฏแก่พระองค์ อย่างแน่นอน"

๑๔๕. พระมหาสัตว์ทรงพระยศยิ่ง เมื่อถูกพญาวสวัตติมาราธิราช กราบ-
ทูลหักทวนเช่นนี้แล้ว จึงตรัสถามว่า "ท่านเป็นใคร" ฝ่ายพญาวสวัตติมารจึงปรากฏ
ตนให้เห็น

๑๔๖-๑๔๗. พระมหาสัตว์ จึงตรัสสืบไปว่า "ดูก่อนพญามาร เราทราบอยู่
แล้วว่าจักรัตนะอันเป็นทิพยจักบังเกิดแก่เรา ท่านจงไปเสียเถิด อย่าอยู่ตรงนี้เลย
เราไม่ต้องการราชสมบัติ แต่เราจักยังหมั่นโลกธาตุทั้งปวงให้หวั่นไหวทั่วตลอด เรา
จักเป็นพระพุทธเจ้าผู้นำพระองค์เดียวของโลก"

๑๔๘. เมื่อพระมหาสัตว์ตรัสเช่นนี้แล้ว พญาวสวัตติมารนั้น ไม่สามารถจะ
ให้พระองค์รับคำของคนได้ จึงหายวับไปจากที่นั้นนั่นเอง

๑๔๙-๑๕๐. ครั้งนั้น เทพคาทั้งหลายถือคบเพลิงแก้วมากมาย^{๓๓}แห่ตาม

^{๓๓}รัตนอุกาสสหุสธานี เป็นอเนกสังขยา กุรายละเอียกภาคผนวก หน้า ๒๓๖

บุรุษพระมหาสัตว์ศรีศกัณฐ์ด้วยคำต่อพญามารผู้มีบาป พระองค์ทรงสละจักรพรรดิสิริราชสมบัติดูจึ่งสถะก่อนเชษฐะ ทรงสำรวมอินทรีย์เสด็จดำเนินไปในเวลาใกล้รุ่ง เหล่าเทพยคาตามส่งเสด็จรอบพระปรีศั้วทั้งสองข้าง หั่งเบื้องหน้าเบื้องหลัง หมู่พญาครุฑ พญานาค ก็กระทำสักการะบูชาดูจึ่งเดียวกัน

๑๘๒. กองทัพเทพยคาอันไพมุลย์ รุ่งเรืองด้วยลีลาอันงงาม มีวรกายอันละเอียดอ่อน มีจิตรื่นเริงเบิกบาน พากันมาจากหมื่นจักรวาล นำสายฝนดอกไม้ทิพย์ มาเพื่อขับไปรยปรายลงจากฟากฟ้า

๑๘๓. พญาน้ำเผือกมีฝีเท้าเร็ว วิ่งไปบนหนทางอันงามด้วยวิเศษอันตระการ บนหนทางนั้น มีแต่ดอกไม้งามที่มีกลิ่นหอมยิ่ง และช่องอันอบร่าด้วยกลิ่นรูป พญาน้ำถูกดอกไม้เป็นต้นเกาะเกี่ยวคึดพันจนไม่สามารถวิ่งไปได้โดยเร็ว

๑๘๔-๑๘๖. ขณะที่เหล่าเทพยคาเป็นต้นยังทำการสักการะบูชาอยู่ความสองข้าง ทางอันนำอภิมรณนั้น พระมหาสัตว์ก็เสด็จผ่านพ้นไปสิ้นระยะทางสามสิโยชน์ ในราตรีที่เหลือ ที่สุดก็เสด็จมาถึงริมฝั่งแม่น้ำอนมานที จึงลงจากหลังม้าพระที่นั่ง ประทับพักเพณืพิณทรายอันนำรณมยสะอาคหมคจคศรีรับสั่งว่า "ฉันทนะ เธอจงรับเครื่องประดับและนำม้าตัวนี้กลับไปยังพระนครของคนเกิด"

๑๘๗. พระมหาสัตว์ทรงมีพระวิริยานุภาพมาก ประทับอยู่ ณ ที่นั้น ทรงเอาพระขรรค์อันคมกริบตัดพระเมาลีที่อบร่าด้วยเครื่องหอม แล้วทรงจับพระเมาลีชว้างขึ้นไปบนนภากาศ

๑๘๘-๑๘๙. ท้าวสหันนิยน์ ทรงรับพระเกศาคูซึ่งลอยขึ้นมาจากนภากาศ ด้วยมือทองอันงงามด้วยเศียรเกล้า นำไปประดิษฐานไว้ที่จุฬามณีเจดีย์ที่สร้างด้วยแก้วมรกต มีวิเศษรุ่งโรจน์นำชื่นชม สูงประมาณหนึ่งโยชน์ ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ อันงงามด้วยแก้วเจ็ดประการ เพื่อประโยชน์แก่การบูชา

๒๐๐. อนึ่งพระมหาสัตว์ ทรงรับเครื่องอัญรูปริหารอันยอดเยี่ยมซึ่งท้าวมหาพรหมนำมาถวาย และไปรคประทานพระภูษาคู่หนึ่งซึ่งงามเลิศในท้องฟ้าแก่ท้าวมหาพรหม

๒๐๑. ท้าวมหาพรหมได้รับพระภูษาคู่ขึ้นมา แล้วให้สร้างพระทุสสธูป^{๑๔}
สูงสิบสองโยชน์นารัณรมย์ใจ ไว้ในพรหมโลก

๒๐๒-๒๐๓. พระมหามุรุษผู้เป็นจอมปราชญ์ ทรงมีพระจริยาวัตรงดงามได้
เสด็จไปยังอนุปิยอัมพวัน ประทับอยู่ที่นั่นหนึ่งสัปดาห์ ด้วยความสุขที่เกิดแก่การบรรพชา
จากนั้นได้เสด็จออกไปอีกสามสิบโยชน์ในเวลาเพียงหนึ่งวัน ก็ถึงนครราชคฤห์ ออก-
เสด็จเที่ยวบิณฑบาต (ในเมือง)

๒๐๔. กำแพงและซุ้มประตูเมืองที่สร้างด้วยศิลาสีอินทนิล มีรัศมีทั้งมวลปรา-
กฏแก่พระองค์ ณ ที่นั้น ในเวลานั้นครวญกับภูเขาทอง

๒๐๕. มหาชนเห็นพระมหาสัคว์แล้ว ก็แตกตื่นโกลาหลไปทั่วทั้งพระนครได้
ไล่ถามกันว่า บุรุษนี้เป็นใคร เป็นท้าวสักกะ พระพรหม พญามาร หรือพญานาคเป็นต้น

๒๐๖-๒๐๘. พระมหาสัคว์ทรงทอดพระเนตรเพียงชั่วแอกหนึ่ง ทรงรับบิณฑ-
บาตแก่พอยังอรรถภาพให้ดำรงอยู่ได้ แลเสด็จดำเนินไปทางพระลานหลวง ทรงคลุกเปรี๊ยะ
ด้วยไม้กวน เหมือนเทพยดาความมหาสมุทรด้วยเขาพระสุเมรุฉะนั้น เสด็จจากที่นั่นไปสู่
บิณฑบรพต ไปประทับนั่งบนภาคพื้นรัณรมย์ใจใต้เงาภูเขานั้น แล้วจึงเริ่มฉันทคา-
ถาที่คลุกปนกัน

๒๐๙. พระมหาสัคว์ทรงเป็นนักปราชญ์ที่มีพละทานุภาพมาก ทรงห้ามกิเลสซึ่ง-
เหมือนกับอสรพิษออกจากจอมปลวกคือพระวรกาย โดยอาศัยพระปัญญาเป็นเครื่องพิจารณา

๒๑๐. พระเจ้าพิมพิสารเสด็จมาเฝ้ากราบทูลอัญเชิญพระมหาสัคว์ ให้ทรง-
รับราชสมบัติคือเนกประการ พระมหาสัคว์ครีเสฏการรับราชสมบัตินั้น พระเจ้า

---

^{๑๔}สมเด็จกรมพระยาคำรงราชานุภาพ, ตำนานพระพุทธเจดีย์ (พระนคร:
โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๔), หน้า ๔.

ทุสสธูป บางแห่งเรียก ทุสสเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่ขงการพรหมสร้างขึ้นไว้ใน
พรหมโลกสำหรับเป็นที่บรรจุพระภูษาเครื่องทรงในสรวาสที่พระโพธิสัตว์สละ ในคราว
เสด็จออกบรรพชา จัดเป็นปริโลกเจดีย์ คือบรรจุสิ่งของที่พระพุทธองค์เคยใช้สอย
เช่นบาตร จีวร เป็นต้น

พิมพ์สารจึงกราบทูลว่า "ถ้าพระองค์ได้ครีสรุ่นบุตรสืมาสัมโพธิญาณแล้ว ขอให้เสด็จมาแสดงธรรมโปรดข้าพระองค์ด้วยเถิดพระเจ้าชา"

๒๑๑-๒๑๔. พระมหาสัตว์ทรงพระปรีชาญาณ ทรงให้ปฏิญาณแก่พระเจ้าพิมพ์สารจอมกษัตริย์ (ต่อจากนั้น) พระมหาสัตว์เสด็จถึงสถานที่บำเพ็ญทุกรกิริยาที่ชนเหล่าอื่นไม่สามารถกระทำได้ เมื่อมองไม่เห็นสาระอะไรจากการบำเพ็ญทุกรกิริยานั้น พระองค์ทรงหวนกลับมาเสวยข้าวและน้ำซึ่งเป็นโภชนาหารหยาบขึ้นเป็นลำดับ จนมีพระวรกายแข็งแรง แล้วเสด็จถึงโคนต้นอชปาลนิโครชทรงผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ประทับอยู่กุ้งกึ่งเทพยดา ต้นนิโครชนั้น ก็กลายเป็นต้นไม้ที่รุ่งโรจน์มีสีทองด้วยพระฉวีวรรณแห่งพระวรกายของพระมหาสัตว์

๒๑๕-๒๑๗. นางสุชากาสาจารย์หนึ่ง ได้สมความปรารถนาแล้ว^{๓๕} จึงเอาศิระเห็นถาดทองคำที่บรรจขวามชูปายาสนมเข้าไปถวายด้วยคิดว่า "เราจักถวายพลีกรรมแก่รุกขเทวดาที่สถิตอยู่ที่ต้นนิโครชนั้น" เมื่อพบพระมหาสัตว์ประเสริฐกว่าปาวชาติ ก็มีจิตยินดีสำคัญว่าเป็นเทพยดา จึงถวายถาดขวามชูปายาสแก่พระมหาสัตว์ ประเสริฐพลางกราบทูลว่า "ข้าแต่ท่านผู้สมมติเทพ ความปรารถนาของดิฉันสำเร็จแล้วฉันใด ขอให้ความปรารถนาเช่นนั้นของท่านจงสำเร็จฉะนั้น"

๒๑๘-๒๑๙. นางสุชากาสาจารย์ประเสริฐครั้นกราบทูลเช่นนั้นแล้ว ก็ออกจากที่นั้นลำดับนั้น พระมุนีผู้ประเสริฐ ทรงถือถาดขวามชูปายาสนั้น เสด็จดำเนินไปสู่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เสวยภัตตาหารแล้วอธิษฐานลอยถาดอันสวยงามที่ค้ำน้ำอันน้ำรินรมย์นั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร

^{๓๕} พระพุทธโฆสมหาเถระ, ชาตกถุรุธดา ปฐโม ภาค, หน้า ๑๐๗.

ว่า

นางสุชากาเป็นธิดาของเสนาภูมทิ ในตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ได้ตั้งความปรารถนาที่ทันไทรว่า "ถ้าเราได้แต่งงานแล้วมีบุตรชายเป็นคนหัวปี จักกระทำพลีกรรมโดยการบริจาคทรัพย์จำนวนมากแก่รุกขเทวดาทุก ๆ ปี" บัดนี้นางได้สมความปรารถนาแล้ว จึงให้ทำพลีกรรมไปบูชา

๒๒๐-๒๒๑. พระมหามงกุฎประเสริฐ เสด็จดำเนินกลับไปสู่อำนาจงคามซึ่งเป็นที่ยอแย้งดวงใจของหมู่สัตว์รุ่งเรืองการค้ำค้ำยป่าสาละซึ่งกำลังผดิดอกบานสะพรั่งนำรื่นรมย์ใจ ประจวบวันนั้นทิวของท้าวสักกะนั้นนั้น ทรงพักสำราญอิริยาบถในบ้านนั้น พอเพล่าเย็นก็เสด็จไปสู่ควงต้นไม้โพธิ์ควงดีลาแห่งพญาไกรสรราชสีห์

๒๒๒. พระมหามงกุฎเป็นจอมแห่งป่าอชชาติ เสด็จดำเนินไปบนมรรคาอันเลิศ ที่พระพรหม พระอินทร์ อสูร พญานาค และพญาครุฑตระเตรียมไว้ ในกาลนั้น โสคติยพราหมณ์คนหาบทฎาเห็นพระมหาสัตว์ จึงถวายทฎา ๔ ก้านแต่พระองค์

๒๒๓. ขณะที่พระมหาสัตว์ผู้สูงสูดในหมู่ชน กำลังเสด็จไป เพศคาทั้งหลายก็เนรมิตดอกกราทฤกษ์และดอกบัวเป็นคัน ไม้ไปรยปรายลงจากฟากฟ้าลงมาสู่ที่นั้น ประจวบถึงสายฝน

๒๒๔. ขณะที่พระมหาสัตว์ผู้ทรงคุณสูงสูดในหมู่ชน กำลังเสด็จไป สถานที่นั้นไม่มีที่ว่าง กลับเต็มไปด้วยเทพยดามาจับกล่อมสังคีตดนตรีเป็นหมู่คณะ

๒๒๕. หมู่กนิกรกนิกรก็พากันรื่นเริงยินดี และสัตว์อื่น ๆ เช่นหมู่่นาคน้อยใหญ่ก็เช่นเดียวกัน พากันมันเหิงสนุกสนานรื่นรมย์ใจ แม้เหล่านางพ่อนทั้งหลาย ก็พากันมาพ้อนรำทำเพลงเป็นอเนกประการ ณ สถานที่ที่นำรื่นรมย์ใจนั้น

๒๒๖. สมัยนั้น เมื่อการสักการะบูชาอันยิ่งใหญ่ประจวบหัวงน้ำใหญ่ กำลังดำเนินไปอยู่ด้วยประการอย่างนี้ พระมหาสัตว์ผู้ทรงพระยศยิ่ง เป็นผู้นำพระองค์เดี่ยวของโลกรทั้งสาม ทรงรับทฎาแล้วเสด็จไปสู่ที่ใกล้ควงไม้โพธิ์ใหญ่

๒๒๗. พระมหาสัตว์ผู้มีคุณสูงสูดในหมู่ชน กระทำประทักษิณต้นไม้โพธิ์ซึ่งตั้งอยู่คล้ายกับเงินที่ตั้งมั่นบนยอดศิลาอันมีสีกลมกลืนกับแก้วประพาฬ

๒๒๘. พระมหาสัตว์ผู้เป็นจอมปราชญ์ ทรงเอากฎาปูลาดลงบนพระแท่นที่ตั้งมั่นปราศจากฝุ่นละอองแล้ว ประทับยืนบนพื้นดินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก

๒๒๙-๒๓๐. ในขณะนั้นเอง พระบัลลังก์ที่ประทับก็ไค้กลายเป็นพระแท่นสูง ๑๕ ศอก ทั้งนี้ พระมหามงกุฎมีปัญญามาก ทอดพระเนตรเห็นความอัศจรรย์นั้นแล้วจึงทรงดำริว่า "เนื้อ เลือด กระดูก เอ็น และหนังของเราจะเหือดแห้งไปก็ความที่ เราก็จะไม่ละทิ้งความเพียร" ดังนี้

๒๓๕. พระมหาบุรุษผู้มีความเพียรมาก ผู้ทรงคุณสูงสุดในหมู่ชน ทรงฉันทพระ
พิภพไปทางทิศตะวันออก ประทับนั่งชัศมาสมาธิ ณ ที่นั้น

๒๓๖. ในขณะนั้น ณ ที่นั้น ท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทพแห่งสมมติเทพและอุบัติ-
เทพ^{๓๖} ถือสังขยีนเป่าอูมมีเสียงบันลือสนั่นแผ่ไปตลอด ๑๒๐ โยชน์

๒๓๗. ท้าวสัทธัมมคิมหาพรหม ยืนถือเศวตฉัตร^{๓๗} ซึ่งสูงใหญ่ได้สามโยชน์
โคจรรอบ กล้ายกับดวงจันทร์วันเพ็ญดวงที่สอง

๒๓๘. ท้าวสุยามผู้ยิ่งใหญ่กว่าเหล่าเทพยดา ยืนถือพิศจามรใหญ่ประมาณ
๓ คาวุต^{๓๘} โบกเบา ๆ อยู่ ณ ที่นั้น

๒๓๙. บัณฑิตชนสรรพเทพบุตร ถือนิธสีเหลืองก็คิประโคมแลขับร้องประสาน
เสียงโดยอาการต่าง ๆ ณ ที่นั้น

๒๔๐. พญากาลนาคราช ห้อมล้อมค้ำยเหล่านักฟ้อน บินขับเพลงสรร-
เสริญอยู่ ณ ที่นั้นนั่นเทียว

๒๔๑. นางเทพธิดา ๓๒ องค์ถือพานทองคำไม้ทิพย์ ยืนถวายสักการะบูชา

๒๔๒-๒๔๔. ขณะที่พระอินทร์และหมู่เทพยดาเฉลิมฉลองอยู่อย่างนี้ พญามาร
ผู้มีใจหยามชู้ก่อกัดขี้นในขณะนั้นว่า "พระสิทธัตถราชกุมารนี้ ทรงประสงค์จะหลุด
จากอำนาจของเรา เมื่อเป็นอย่างนี้ เราจักชักขวางพระองค์" จึงเนรมิตแขนพันแขน
นำกลวี่งนัก ถืออาวุธต่าง ๆ สว่างโรจน์ค้ำยสิ่งที่น่ากลัวเหล่านั้น ขึ้นชื้อค้อข้างคิริเมธล์
ตัวกูรายสูงใหญ่ถึง ๑๕๐ โยชน์ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดความน่ากลัวขึ้นเป็นทวีคูณ

^{๓๖} กุรายละเอียดยกภาคผนวก หน้า ๒๗๔

^{๓๗} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๖๖๑. ว่า

เศวตฉัตร ฉัตรขาวที่ไซ้เป็นเครื่องหมายความเป็นพระเจ้าแผ่นดินเป็นต้น

^{๓๘} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวล
ศัพท์, หน้า ๓๓. ว่า

คาวุต ชื่อมาตราวัคระยะทางเท่ากับ ๔๐ อูสะ หรือ ๑๐๐ เส้น ๓ คาวุต
เท่ากับ ๓๐๐ เส้น (๔ คาวุต เท่ากับ ๑ โยชน์)

๒๔๕. พญามารแวกล้อมค้วยเหล่าเสนามารพริ้งพร้อมค้วยอาวูช ผู้มีเส้น
ผมทองบนศีรษะมีสีตั้งเปลวเพลิง มีใบหน้าต่าง ๆ มีเปลวไฟสีแดงแรงกล้าพวยพุ่งออก
มา หมุนห้อยภายนอก มีพียงานงูที่มีตาปากและใบหน่าน่าสะพรึงกลัว

๒๔๖. พญามารเข้าไปใกล้ที่นั่น ส่งเสียงทวาดตึงกึกก้องน่าสะพรึงกลัวยิ่ง
ครัสสั่งหมู่เสนามารโคยให้สัญญาว่า "พวกเจ้าจงไปจับเจ้าชายสิทธัตถะนี้มิด แล้ว
ขับไล่ให้พ้นไปเหมือนกับปูย่นที่ถูกพายุพัดไป"

๒๔๗. ลำคับนั้น พญามารผู้ยิ่งใหญ่ เนรมิตพายุมีเสียงตึงกึกก้องตึงเสียง
คำรามของเมฆก้อนมหึมา ก็ไม่สามารถยั้งแม้ชายจีวรอันประเสริฐรุ่งคางของพระมหา-
บุรุษผู้มีพระภคะพระองค์นั้นให้ปลิวไปได้

๒๔๘. พญามารทำน้ำหยดเขียวให้เป็นฝนลูกเห็บอันน่ากลัวมาก รวาคะความ
เร็วของฝนที่ตกในเวลาทีกลับจะถูกทำลาย แต่ก็ไม่สามารถนำฝนลูกเห็บนั้นเข้าไปใกล้
พระมหาบุรุษผู้มีคุณอันหาผู้เสมอมิได้ เมื่อได้เห็นเหตุอัศจรรย์เช่นนั้น ก็ทุกข์ระทมใจ-
ยั้งนัก

๒๔๙. พญามารได้เนรมิตสายฝนกรวด ฝุ่นละออง โคลนตม อาวูช และ
ฝนทรายซึ่งถูกโชติช่วงคั้งด้านเพลิง สว่างโรจน์โชติคณาการค้วยแสงเพลิงและเปลวไฟ
ที่นำกลัวนักหนา ให้ตกลงทั่วสถานที่เหล่านั้นทุกหนแห่ง

๒๕๐-๒๕๓. ฝนเหล่านั้นซึ่งตกลงมาจากนภากาศค้วยอาณุภาพของพญามาร
เมื่อมาถึงที่ใกล้พระมหาบุรุษผู้บรรลุถึงยอดแห่งบารมีธรรม ก็กลับกลายเป็นเครื่อง-
สักการะบูชาคือทวงดอกไม้ทั้งหมด ความมืดที่นำสะพรึงกลัวคั้งความมืดในโลกกันตร์-
นรกซึ่งพญามารผู้มีบาปเนรมิตนั้น กลับกลายเป็นแสงสว่างที่เกิดขึ้นแล้วนำอภิมภิมโยยิ่ง-
กว่าทั้งนำทอดทัศนา เพราะรัศมีพระวรกายของพระมหาบุรุษผู้กำจัดความมืดคือโมหะ
ได้ รวากับแสงสว่างของดวงอาทิตย์มากมายหลายดวง พญามารมีหน้าแดงจิกค้วย
ความโกรธ มีรูปร่างผิดปกติน่ากลัวเหลือเกิน ทำหน้านิ้วคิ้วขมวด ข้างจักราวูชที่มี
ซี่แหลมคมยั้งนั้นเขียว อันสามารถที่จะตัดเขาพระสุเมรุให้ขาดได้เหมือนคักคักกล้วย
ฉะนั้น แต่ถึงกระนั้น อาวูชทุกชนิดที่มีจำนวนเป็นหมื่น ๆ ก็ไม่สามารถกระทำอันตราย
พระมหาบุรุษผู้มีพระคุณได้ ค้วยเหตุนั้น อาวูชเหล่านั้นนั้นเองจึงตกลงจากนภากาศ

แล้วกลับกลายเป็นฉัตรดอกไม้กันบนพระเศียร (ของพระมหาบุรุษ)

๒๕๕. แม้ก้อนหินยอกเขาและเปลวไฟเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งเสนามารพากันชกให้ตกลงจากนภาภาค ก็กลับกลายเป็นพวงมาลัย (บุชา)

๒๕๕-๒๕๖. เมื่อเห็นเหตุอัศจรรย์เช่นนั้น พญามารก็เหว้าโศกเสียใจยิ่งนัก เข้าไปใกล้พระมหาบุรุษผู้ทรงพระปริชาแล้ว กราบทูลต่อพระมหาบุรุษผู้มีปัญญา ผู้ได้สร้างคุณความดีไว้ เพื่อประโยชน์คือบัดนี้ว่า "อปราชิตบัลลังก์นี้เป็นของเรานี้แต่ผู้เดียว ท่านจงลุกออกไปจากบัลลังก์นี้"

๒๕๗-๒๖๐. พระมหาบุรุษศรีสดามพญามารผู้มีบาปว่า "ดูก่อนพญามาร ใครเป็นพยานให้ท่าน" พญามารจึงเหยียบคมือออกไปตรงหน้าเหล่าเสนามารแล้วกราบทูลว่า "เสนามารเหล่านี้ทั้งหมด เป็นพยานให้เรา" แล้วสั่งให้พอมารประกาศตัวเป็นพยาน ด้วยเสียงกึกก้องว่า "เราเป็นพยาน เราเป็นพยาน" เมื่อกล่าวอ้างเช่นนั้นต่อพระมหาบุรุษแล้วก็กราบทูลถามว่า "ข้าแต่เจ้าชายสิทธัตถะ แล้วใครเล่าเป็นพยานให้ท่าน" พระมหาบุรุษจึงศรีศตอบด้วยพระคำวิเศษที่หนักแน่นหาถ้อยคำใดมาเปรียบมิได้ ว่า "ดูก่อนพญามาร พยานของเราซึ่งเป็นผู้มีชีวิตนั้นมิได้มีอยู่ในที่นี่" แล้วทรงสอพระหัตถ์ขวาซึ่งรุ่งโรจน์ดังสายฟ้าแอมเป็นสีทองซึ่งแฉ่นออกจากกลุ่มเมฆสีค่าฉนั้น ออกมาจากจีวรสีกรักเข้ม ก็มพระหัตถ์ศรีศพินคินแล้วบันลือสีหนาทอ้างถึงพระบารมี พลางศรีศถามว่า "เหตุไร เจ้าจึงเจียบอยู่เช่นนี้เล่า"

๒๖๑-๒๖๔. ครั้งนั้นแผ่นดินส่งเสียงกัมปนาทกึกก้อง คุจเสียงฟ้าร้องหลายร้อยครั้ง พญามารนั้นเมื่อเห็นข้างถูกเข้าขบศรีษะลงด้วยพระพลาญภาพของพระมหาบุรุษผู้จะศรีศรื้อนุครรรวมอันประเสริฐ ก็หันไปสั่งเสนามารว่า "พวกเจ้าจงเข้าไปจับเดี๋ยวนี้ พวกเจ้าจงเข้าไปจับเดี๋ยวนี้" แต่แล้วความองอาจก็หายไป พญามารมีหน้าเหว้าเสียใจ รูปมาตั้งอสรพิษเขียวหัด จึงตั้งอาวุธยุทโธปกรณ์และเครื่องประดับเป็นจำนวนมากหลบหนีไปพร้อมกับพอมารของตน หายลับขอบจักรวาลไป

๒๖๕-๒๖๖. หมู่เทพยดาเห็นพญามารและเสนามารผู้มี ความกลัวและความเหว้าโศก หนีไปด้วยอาการอย่างนั้น ก็ทราบว่ ความชนะ (ของพระมหาบุรุษ) ครั้งนี้ คือความพ่ายแพ้ของพญามาร ค่างพากันชื่นชมโสมนัสต่อพระมหาบุรุษ แล้วพากันบุชา

พระองค์ผู้มีพระปรีชาด้วยวิถุภูมิของหอมเป็นต้น แล้วแปลงเพศเป็นนักแสดงมหรสพ
กลั้มมาในที่นั้นอีกส่งเสียงสกุติก็ก้องพร้อมกัน

๒๒๗-๒๒๘. พระมหาบุรุษทรงพระปรีชา มีพละบาทพาทำจัดพญามารได้อย่าง
นี้แล้ว เมื่อคงอาทิตยยังไม่อัสดงคต ก็ประทับนั่งบนอาสนะอันไม่หวั่นไหว ในปฐม
ยามทรงบรรลุปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ในมัชฌิมยามทรงบรรลุตัญญาจักขุญาณ (จักษุปราค-
ญาณ) และในปัจฉิมยามทรงกำหนดพระญาณให้หยั่งลงพิจารณาปัจจุสมุปบาท^{๔๕} เป็น
อเนกประการ ยังโลกธาตุตั้งร้อยให้กึกก้องหวั่นไหวโดยชอบ ในเวลารุ่งอรุณ ทรง-
บรรลู่เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้รุ่งเรืองดุจดอกอุบลที่แย้มบานพร้อมแล้ว มีพระทัย
โสมนัสด้วยกำลังแห่งปีติ ทรงเปล่งอุทานนี้ว่า "เราแล่นไปแล้วสู่สงสารมีชาติเป็น
อเนกชาติ" เป็นต้น (สันติเกนิทาน)^{๔๖} ทรงพิจารณาคุณแห่งพระบิณฑังกนั้นโดยอเนก-
ประการ ทรงพระคำริว่า "เราจักยังไม่ลุกขึ้นจากบิณฑังกนี้ก่อน" ทรงเข้าฉานสมา-
บัติหลายโกฏิรอบ ประทับนั่งบนอาสนะที่ไม่หวั่นไหวโดยอาการอย่างนี้นั้นเดียว ตลอด
หนึ่งสัปดาห์

๒๒๙. ก็เทพคาบางพวกมีความสงสัยว่า "แม้ในวันนี้ กิจที่จะพึงกระทำ
ของเจ้าชายสิทธัตถะผู้ทรงพระปรีชา มีพระยศยังมีอยู่อีกหรือ พระองค์จึงยังไม่ทรง
ละความอาลัยในพระราชาอาสน์

๒๓๐-๒๓๑. พระศาสดาผู้มีพระทัยสงบ มีพระฉวีวรรณดุจด่องเป็นสีทองดุจ
พญาหงส์ทอง ผู้รุ่งเรืองเป็นที่พึง (ของชาวโลก) ทรงทราบความปรีวิคคของเทพคา
บางพวกเหล่านั้น เพื่อจะตัดความปรีวิคคของเทพคาเหล่านั้น จึงเสด็จลุกขึ้นแล้ว
เหาะขึ้นสู่อากาศ แสลงยมกปาฏิหาริย์^{๔๗}

^{๔๕}ดูรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๓๕

^{๔๖}สันติเกนิทาน คือเรื่องใกล้ชีวิต หมายถึงเรื่องราว หรือความเป็นมาเกี่ยวกับ
กับพระพุทธรเจ้าตั้งแต่ที่ผู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนถึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน

^{๔๗}ดูรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๔๐

๒๓๗). ค่ายการแสดงยมกปาฏิหาริย์นี้ พวกเทพยดาก็พากันหมดความสงสัย พระศาสดาทรงประทับยืนทอดพระเนตรคันไถและพระบัลลังก์ที่ประทับครีสุทฺธิ์ด้วยพระเนตร ที่งามดังคอกกุ่มดงนั้น อันสงบเงียบไม่กระพริบ ประทับยืนอยู่ ๗ ที่นั้นตลอดหนึ่งสัปดาห์

๒๓๘. พระศาสดายูบวิสุทฺธิ์นั้น เสด็จจงกรมอยู่ ๗ ที่จงกรมอันประเสริฐรุ่ง-
งามด้วยรัศมี น่ารื่นรมย์ใจ ที่มีชื่อว่า รัตนฆรเจดีย์^{๒๒} ทรงเลือกเห็นพระธรรมอันวิสุทฺธิ์

๒๓๙-๒๔๓. พระศาสดายูบวิสุทฺธิ์ มีพระฉวีวรรณงามน่าพึงพอใจ ประ-
ทับที่โคนต้นอชปาลนิโครชนั้น ทรงแยกแยะดวงหน้าอันงดงามหมดจดจุกจุกของเหล่า
ธิดามาร^{๒๓} ให้เที่ยวแหงรุ่งโรย ต่อจากนั้นประทับที่โคนต้นมุจลินท์ ยังกอกบัวคือดวง
ใจของพญานาคให้สกรั้นเบิกบานอยู่ ต่อจากนั้น ประทับที่โคนต้นราชายคนะ เสวยสุข
อันเกิดแก่ตามสมบัติ สิริรวมกันเป็น ๔๔ วัน (๗ สัปดาห์) ทรงใช้น้ำจากสระอโนดาต
สรงพระพักตร์ ทรงเคี้ยวไม้ชำระพระหนค้อนาคลดา ทรงเสวยยารักษาโรค คือยด
สนธิ์ซึ่งมีสรรพคุณเป็นเลิศที่องค์อมรินทร์นำมาถวาย ทรงรับข้าวสัตคุตตยงและสัตคุตก่อน
ที่พ่อค้าสองคน^{๒๔} น้อมนำมาถวาย ด้วยบาตรที่ห้าวมหาราชทั้งสี่นำมาถวาย เมื่อเสร็จ
ภักติกิจแล้ว ก็เสด็จไปสู่โคนต้นอชปาลนิโครช ทรงรำพึงถึงธรรมที่พระองค์ทรงครีสุทฺธิ์
แล้ว ว่าเป็นธรรมอันลึกซึ้งยิ่งนัก

^{๒๒}พระราชนิพนธ์ (ปยุตต์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวล-
พิมพ์, หน้า ๒๔๔. ว่า

รัตนฆรเจดีย์ เจดีย์คือเรือนแก้ว อยู่ทางทิศตะวันออกของรัตนจงกรมเจดีย์
หรือทิศตะวันตกเฉียงเหนือของคันพระศรีมหาโพธิ์ ๗ ที่นี้พระพุทธเจ้าทรงพิจารณาพระ
อภิธรรมปิฎกสิ้น ๗ วัน

^{๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖. ธิดามาร ๓ คือ นางคันหา นางอรดี นางราคา

^{๒๔}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔. คนุสสะและภักติกะเป็นพ่อค้ามาจากคอกกุ่มดง
พบพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ๗ ภายใต้นต้นราชายคนะ ภายหลังจากที่พระองค์ครีสุทฺธิ์แล้วใหม่ ๆ
ได้ถวายเสบียงเดินทาง คือข้าวสัตคุตตยง ข้าวสัตคุตก่อน แล้วแสดงตนเป็นอุบาสกถึงพระ
พุทธเจ้ากับพระธรรมเป็นสวณะที่ฟัง นับเป็นปฐมอุบาสกผู้ถึงสวณะ ๒ ที่เรียกว่า เชววาจิก

๒๔๔-๒๔๓. ความปรีวิตกด้วยอาการอย่างนี้เป็นต้นว่า "เราบรรลุประชรรวม
ที่กว้างใหญ่ตั้งแผ่นดิน ลึกซึ่งค้ำมหาสมุทร" เช่นนี้ได้ปรากฏแก่พระชรรวมราชาผู้มีพระ
สติ ทรงระลึกถึงพระชรรวมอันลึกซึ่งว่า "เราพยายามเพื่อจะตรัสรู้พระชรรวมเช่นนี้
จึงได้ตัดศิระที่ประทับด้วยเครื่องวิภูสิตาตั้งการอันงคงามยิ่งนัก ทวักพระเนตรที่คู่แ
รักษาอย่างค้ำค้ำ กวักโลหิตจากพระศอ บริจาคพระมเหสีผู้งคงามและพระราชโอรส
ผู้เป็นที่รัก เป็นประทีปแห่งวงศ์ตระกูล แก่บรรดาจากผู้มาขอ ไม่มีทานที่เราไม่เคย
ให้ ไม่มีศีลที่เราไม่เคยรักษา ในอศกภาพที่เคยเกิดเป็นสังขปาลพรหมณ์^{๕๕} เป็นต้น
เราได้สละชีวิตเพราะกลัวศีลจะถูกทำลาย แม้ในอศกภาพอื่น ๆ เช่นที่เกิดเป็นขันทีวาที
กานส^{๕๖} เป็นต้น บารมีธรรมข้อใดเช่นการตัดอวัยวะให้เป็นทานเป็นต้น ซึ่งมีโคบาย
เพ่งให้บริบูรณ์แล้ว ไม่มีเลย อนึ่งเมื่อเราเองกำจักมารและเสนามารก็ ได้บรรลุปุ
เพนิวาसानุสสติญาณก็ ในมัชฌิมยามได้บรรลุปุพพจักขุญาณก็ พื้นปรุทีก็มีไควันไหว
แต่ประการใด พอถึงปัจฉิมยามเราได้ตรัสรู้ญาณอันหยั่งลงในปัจจุยการ ขณะนั้นเอง
มหาปรุทีก็ส่งเสียงดังกึกก้องสนั่นวันไหว ประคองว่ากำลังส่งเสียงถวายสาธุการ"

๒๔๔-๒๔๖. พระโลกนาถเจ้า ทรงคิดท้อพระทัยขึ้นว่า "สัตว์โลกนี้ถูกกอง
กิเลสครอบงำ เหมือนหมอน้ำเต้าที่เต็มด้วยน้ำส้ม เหมือนภาชนะที่เต็มด้วยเป็รียง เหมือน
มือที่เปื้อนดอกอัญชัน และเหมือนผ้าท่อนเก่าที่แช่น้ำมัน มีจิตเศร้าหมอง กำหนดการจะ
มีจิตถูกโทษประทุษร้าย หลงด้วยโมหะที่มีกำลังมาก เป็นบ่อเกิดแห่งอวิชชา สัตว์
โลกนั้นจะรู้แจ้งธรรมนี้ได้อย่างไร และการแสดงธรรมเทศนาแก่สัตว์โลกเหล่านั้น
จักมีประโยชน์อะไร"

๒๔๗-๒๔๘. เพราะเหตุนั้น ท้าวสหัมบดีพรหม จึงเปล่งเสียงด้วยสุรเสียง
อันดังว่า "ท่านผู้เจริญ โลกจักพินาศ ท่านผู้เจริญ โลกจักฉิบหาย" แล้วจึงชัก
ชวนหมู่พรหมและหมู่เทพยดา ในร้อยโลกธาตุมารเข้าพระศาสดาในขณะนั้น

๒๔๘-๓๐๓. เมื่อท้าวมหาพรหม มาถูกเขาลงบนพื้นปรุที ประคองอัญชลีไว้

^{๕๕} ุรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๘๐

^{๕๖} ุรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๘๐

เหนือเศียรเกล้า กราบทูลวิงวอนโดยนัยมีอาทิว่า "ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์โปรดแสดงธรรมด้วยเถิด" พระชินเจ้าทรงมีพระพักตร์เบิกบาน ตั้งคอกบัวที่บ้านที่แล้ว ทรงตรวจดูร้อยโลกธาตุด้วยจักขุคือพุทธญาณในขณะนั้น ทรงทอดพระเนตรจำแนกเวไนยสัตว์โดยประเภทของสัตว์ที่ควรครีสรู้และไม่ควรครีสรู้ว่า "เวไนยสัตว์มีจำนวนเท่านี้ ในร้อยโลกธาตุนั้น เป็นสัตว์ที่มีรูปล้นอยู่ในดวงตา" เป็นต้น จึงทรงละเวณอกัทพมุกคผล^{๔๗} เสีย ทรงเลือกเอาเฉพาะกัทพมุกคผล^{๔๘} พระองค์ทรงเปล่งพระรัศมีคืออมตวาจาแก่หมู่พรหม ประธานอมตะสี่ทรรพเทศนาแก่หมู่พรหมนั้นว่า "บัดนี้ ขอปวงชน จงน้อมนำภาชนะคือศรัทธาของคนเขามาเพื่อการครีสรู้ เราจักทำภาชนะคือศรัทธานั้นให้เต็มเปี่ยม"

๓๐๔-๓๐๕. พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้มีพระบารมีแผ่กว้างขวาง ทรงบรรลुพระสัมพันธูปัญญาที่ใกล้โคนต้นอชปาลนิโครธ คุ้งควงทิวาภรทอแสงสว่างจ้าในนภากาศลอยเด่นเหนือยอดเขาเขาคันธพ พระพุทธองค์ผู้มีพระรัศมีงามรุ่งเรืองราวกับแสงแห่งแก้วมณี ทรงเปล่งพระพุทธรังสีโชติช่วงชัชวาล ในกาลนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อทรงยังมุกคผลมีอุปการะวิวกเป็นคันไถยินดี เสด็จดำเนินไปไต่ระยะทาง ๑๘ โยชน์ค้ำค้ำค้ำกับ พระองค์ผู้ทรงพระยศเสด็จถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวันอันอุดม มีเสียงกระหึ่มของหมู่แมลงผึ้งและแมงแซ่ค้ำค้ำเสียงนกเป็นจำนวนมากอยู่ตลอดเวลา อบอวลด้วยกลิ่นหอมของบุปผชาติที่แย้มบาน

๓๐๖-๓๐๗. ฝ่ายพระปัจจุวิคคีย์บำเพ็ญตบะธรรม เห็นพระสุคตเจ้าผู้เป็นเทพยิ่งกว่าเทพ ผู้เป็นที่พึ่งพระองค์เดียวในไตรภพ ผู้เห็นที่สุดของสัตว์โลก ผู้มีพระวรกายงดงาม ทรงเป็นนักปราชญ์ เป็นจอมมุนีผู้ประเสริฐ จึงปรึกษากันถึงการไม่ค้ำค้ำกับพระองค์จึงตกลงกันว่า

๓๐๘-๓๐๙. "ดูก่อนอาวุโส พระสมณโคตมนี้ ทรงหันมาเสวยข้าวน้ำอันประณีต จึงมีพระฉวีวรรณบุคคลยง มีพระสณฺษรกายสมบุรณฺ ทวกเราจักไม่ทำความเคารพมีการอภิวัตเป็นค้ำค้ำต่อพระสมณโคตมนี้ แต่พระสมณโคตมนี้ทรงประสูติในราชตระกูล เป็นผู้มีการอบรมดีพร้อม ปรากฏเป็นหลักชัยของแผ่นดิน ฉะนั้นเราจึงควรจะปูลาดอาสนะอันสมควร เป็นการถวายการค้ำค้ำรับเพียงเท่านั้น"

^{๔๗-๔๘} คุวรายละเอียคภากคณนวก หน้า ๒๔๒

๓๑๐. ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบวาระจิตของพระปัญจวัคคีย์นั้น ด้วยอำนาจพุทธญาณที่เฉียบแหลม ทรงดำริว่ามีอำนาจอันแรงกล้าของพระปัญจวัคคีย์ หวัง ๕ ไท้หมกไป ด้วยกำลังแห่งลมคือพระเมตตา

๓๑๑. ก็พระปัญจวัคคีย์เหล่านั้น พวกนั้นมีข้อตกลงของคน ได้ทำความเคารพมีการน้อมอภิवाทเป็นต้นต่อพระโลกนาถเจ้า ผู้ทรงปรีชาญาณ

๓๑๒. พระปัญจวัคคีย์ไม่ทราบว่าพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว จึงทำการปฏิสันถารกับพุทธองค์เป็นจอมมุนีด้วยคำว่า "อาวุโส"

๓๑๓. ลำดับนั้นพระโลกนาถเจ้าผู้รู้แจ้งโลก ได้ตรัสแก่พระปัญจวัคคีย์เหล่านั้นว่า "เธอทั้งหลายอย่าเรียกเราผู้เป็นศาสดาด้วยคำว่า "อาวุโส" เลย

๓๑๔-๓๒๓. พระศากยเจ้าผู้สูงสุด จึงประกาศพุทธภาวะของพระองค์ แก่พระปัญจวัคคีย์เหล่านั้นว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราเป็นพระอรหันต์ผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้ด้วยตนเอง" แล้วประทับนั่งเหนือพระราชาสนันอันอุดม ชวนที่ศนาที่พระปัญจวัคคีย์ปลุกอดวาย ทรงตรัสเรียกพระปัญจวัคคีย์เถระเหล่านั้นผู้ทรงศีลเป็นอาภรณ์ ด้วยพระสุรเสียงปานประหนึ่งว่าเสียงของท้าวมหาพรหม ทรงประกาศพระธรรมจักร อันเป็นปฐมเทศนาต่อหน้าพรหมหลายโกฏิที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันอันเป็นเขตกอภัยทาน แล้วทรงแสดงแสงสว่างคือพระสัทธรรมอันนำวันรมย์ใจ อันสามารถจักกองกิเลส และความมืดคือความลุ่มหลงในใจของสัตว์โลก แก่เหล่าเวไนยสัตว์ผู้มีอินทรีย์แก่กล้า ถึงที่สุด ทั้งคอกอุบลที่พื้นน้ำแล้วกำลังรอรบแสงสว่างของดวงอาทิตย์ฉะนั้น พระพุทธองค์เป็นพระธรรมราชาผู้แก่งัดกล้า ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอันน่าเพลิดเพลินใจ อันสามารถทำลายกิเลสซึ่งทำความพินาศอย่างใหญ่หลวงแก่เวไนยชน ด้วยพระปัญญาญาณ ทรงยังพระสัทธรรมให้เฟื่องฟู ประกาศพระธรรมอันมีชัยเหนือกิเลสซึ่งเป็นชัยชนะที่ชนะได้ยาก แล้วประดิษฐานพระศาสนาไว้ในโลก ประคองพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีอาณาภพมาก หวังองอาจกล้าหาญ ทรงถือพระแสงค้ำด้วยพระหัตถ์ทรงนำกองทัพ เข้าย่ำยีข้าศึกศัตรูที่ก่อความพินาศอย่างใหญ่หลวงให้แก่พวกพ้อง (ของพระองค์) ได้ แล้วจึงให้ศึกกองชัยประกาศชัยชนะพร้อมกับชักธงชัยขึ้นสู่ยอดเสวแล้วดำรงเอกราชตั้งราชวงศ์ไว้ฉะนั้น ทรงเป็นพระธรรมราชาพระองค์เดียวในโลก เป็นผู้สร้างทางอันเกษม ทรงปลดปล่อยหมู่ชนจากเครื่องพันธนาการคือกิเลส ทรงมีพระประสงค์จะนำ

หมู่ชนใต้ตูดพ้นจากเครื่องพันธนาการคือสังสารวัฏอันกว้างใหญ่ไพศาล ไปสู่นครคือพระนิพพาน พระองค์ทรงยินดีในการบำเพ็ญประโยชน์ต่อชาวโลก ได้เสด็จพระราชดำเนินไปตามทางอันดูปลุก้างทางของเทพยดานั้น จนถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคม อันเป็นสถานที่โคจรบิณฑบาตที่สวยงาม นำชมประจักษ์ขยอกกุเขาทอง

๓๒๘-๓๒๙ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยังภิกษุวัคคีย์กุมารจำนวน ๓๐ คนให้คัมภีร์คือการบรรลุมรรคเบื้องต้นสาม^{๕๑} อันมีรสยอดเยี่ยม ทรงประทานการบรรพชาที่ประเสริฐแก่ภิกษุวัคคีย์กุมารเหล่านั้น ต่อจากนั้นทรงส่งพระภิกษุเหล่านั้นไปเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่อุคต่อชาวโลกด้วยพระคำที่ว่า "เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป (ประกาศพระสัทธรรมแก่มหาชนชาวโลก)" (ส่วนพระองค์) เสด็จพระราชดำเนินไปตามทางอันเลิศสู่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ทรงแสดงธรรมอันเป็นเครื่องตัดกิเลสเครื่องเศร้าหมองภายในดวงจิตของเหล่าภิกษุ^{๕๒} (สามพี่น้อง) และทรงให้ลอยธรรมาภายนอก (เครื่องบริวาร) พระองค์มีทรงคุณสูงสุดประทับเป็นประธานอยู่เบื้องหน้าเหล่าภิกษุที่เคยเป็นภิกษุมาก่อน ผู้ปราศจากกิเลสสาละวะ ประหนึ่งคั้งดวงจันทร์เป็นประธานของหมู่ดาวฉะนั้น ทรงเปล่งพระรัศมีไปทั่วทิศด้วยอาภรณ์อันสูงสุดคือพระ

^{๕๑}พระราชวรานูณี (ประยูรค์ ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๕๐-๑๕๑. ว่า

มรรคเบื้องต้น ๓ ได้แก่

๑. ไสคาปคติมรรค หมายถึงมรรคอันให้ถึงกระแสที่นำไปสู่พระนิพพาน
๒. สกทาคามิมรรค หมายถึงมรรคอันให้ถึงความเป็นสกทาคามี
๓. อนาคามิมรรค หมายถึงมรรคอันให้ถึงความเป็นอนาคามี

^{๕๒}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔. ว่า

ภิกษุ ๓ พี่น้องคือ อุรุเวลกัสสปะ นทีกัสสปะ คยากัสสปะ เป็นนักบวชประเภทหนึ่ง เกิดตามนุ่นเป็นมวยสูงชัน มักถือฉัตรบุษบาไฟ บางครั้งจิกเข้าไปในพวกจุม

นั้พระบรมรังสี ทรงเปิดดวงการของนุกกอดผู้เป็นพุทธบริษัทโ้โอบอ้อมอยู่ ทรงรำพึงถึง
คำปฏิญาที่ทรงใ้ไว้แก่พระเจ้าพิมพิสารผู้ทรงพระยศยิ่ง ผู้เป็นประจักษ์จริงของราช
วงศ์อันประเสริฐ ผู้เคยมีคุณค่อพระองค พระศาสดาทรงมีพระประสงค์จะเปลื้องคำ
ปฏิญาที่ใ้ไว้แก่พระเจ้าพิมพิสารนั้น จึงเสด็จดำเนินไปสู่อุทยานลัฏฐิวัน อันเป็น
สถานที่ร่าเริงทางของนกกุง ประดับด้วยแฉวงต้นไม้บานาพันรู

๓๑๐-๓๑๑. พระเจ้าพิมพิสาร ทรงสดับถึงการเสด็จมาของพระมเหสีเจ้า
พระองค์ทรงฉลองพระองค์ด้วยเครื่องวิสุทธาสังการซึ่งยังความปิติปราโมทย์ มีมหา
อำมาตย์แวดล้อม แล้วเสด็จไปยังพระราชอุทยานนั้น ประทับนั่งเฝ้าเทพะบาท
ของพระศาสดา

๓๑๒-๓๑๖. พระศาสดาทรงพระยศยิ่งใหญ่ มีพระฉวีวรรณงามเลิศกว่า
จอมเทพและคนธรรพ์ และรุ่งเรืองยิ่งกว่าวรรณะ (อื่น ๆ) ทรงยังพระเจ้าพิมพิสาร
เน้นให้ดื่มน้ำอมฤตคือพระสัทธรรม พระองค์เป็นผู้ที่เพชฌัญญา ทานพ และพญานาคบุรุษ
แล้ว เสด็จดำเนินเข้าไปสู่พระนครราชคฤ์อันนารัณรมย์ใจ สว่างไสวคล้ายกับนคร
ขององค์อมรินทร์ พระองค์เป็นนระผู้ประเสริฐ ถูกพระเจ้าพิมพิสารนำเสด็จไปสู่
พระราชนิเวศน์ ภายหลังภักคิจแล้ว พระองค์ทรงยังมหาปรุพีให้สิ้นสะเกือน ทรง
รับพระอุทยานเวสุวันทีสวยงามนารัณรมย์ ประดับคกค่างด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ที่มีดอก
บานสะพรั่ง มีนคตประดับประคาคด้วยพินคินที่มีกองทรายสีขาวปกคลุม มีลมพัดเบา ๆ
พาดเย็นหอมของดอกไม้ให้รวยรินไปทั่ว มีสระน้ำที่ประดับประคาคด้วยดอกบัวและดอก
ไม้บานาชนิด มีขุมอันงดงามวิจิตรตระการคาคด้วยเดาวัดีย์

๓๑๗-๓๑๘. พระจอมมุนี ผู้ควรแก่การบูชาของเทพคาคและมนุษย์ ทรงมี
พระบาทงคงาม มีพระทัยและพระเนครใสบวิสุทธิ์ มีพระทนต์งามเป็นระเบียบและขาว
ตั้งคอกมะลิวัดีย์ เป็นที่พึงของชาวโลก ผู้ยอดเยี่ยมทั้งเป็นบ่อเกิดแห่งคุณวิคน์ มีพระ
วิคมีสีทองรายรอบ มีพระพิคร์งามคั่งคางจันทรวันเพ็ญ ทรงคั่งคาคือคืออันบริสุทธิ์
ประเสริฐ ทรงยกอาวูรคือสมาธิอันประเสริฐด้วยความงามอย่างยิ่ง ทรงกลังท่อนไม้อัน
เลิศคือพระศุภญาณอันงดงามยิ่งนักด้วยความคกริบ ให้หลุดพ้นจากความคุ่มของทก
มุนีในภาวารภฏ ประทับอยู่ (ณ อุทยานเวสุวันทีนั้น)

๓๓๘-๓๔๑. ครั้งนั้น พระเจ้าสุทโธทนะทรงสดับข่าวว่า "พระราชโอรส
ของเรา ได้ตรัสรู้อนุครุสัมาสัมโพธิญาณอันยอดเยี่ยมแล้ว และได้แสดงพระธรรม-
จักกัปปวัตตนสูตร เสด็จมาอาศัยอยู่ในนครราชคฤห์เพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่มนุษย์
โลก ประทับอยู่ที่อุทยานเวสุวันอันร่มรื่น เมื่อไม่นานมานี้" พระองค์ทรงปรารภ
จะทัศนากการพระราชโอรสผู้เป็นพระพุทธรเจ้า จึงส่งอำมาตย์ ๔ นายพร้อมด้วยทหาร
๘,๐๐๐ นาย ไปยังสำนักของพระมเหสีเจ้า

๓๔๒. อำมาตย์เหล่านั้น ไป(ถึงอุทยานเวสุวันแล้ว) ได้ฟังพระธรรม
เทศนาพร้อมด้วยคำอธิบายเปรียบเทียบของพระศาสดาเจ้า ผู้เป็นพระธรรมราชา
อำมาตย์เหล่านั้นได้รับประโยชน์สูงสุด (คือการบรรลุพระอรหันต์) แล้วไม่ส่งข่าว
สารกลับมาให้พระเจ้าสุทโธทนะทราบ

๓๔๓-๓๔๔. ฝ่ายพระเจ้าสุทโธทนะ เมื่อไม่เห็นใครในบรรดาผู้ที่ส่งไป
กลับมาแม้แต่คนเดียว ก็โปรดให้เรียกหากษัตริย์มหาอำมาตย์ผู้ยืนค้ำอย่างยิ่งในการ
บรรพชาเสมอมาครั้นสั่งว่า "เจ้าจงไปนำเอาพระราชโอรสผู้เป็นวิเศษอันเลิศมา
ให้เราได้ทัศนากการ โดยอุบายอย่างใดอย่างหนึ่งให้ได้"

๓๔๕-๓๔๖. ค่อยจากนั้น พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงส่งกาสุททายิมหาอำมาตย์
นั้นให้ไปพร้อมกับทหารหนึ่งพัน ฝ่ายกาสุททายิมหาอำมาตย์พร้อมด้วยเหล่าทหารไปถึง
เวสุวันวิหารแล้ว ได้ฟังพระธรรมเทศนาอันไพเราะของพระศาสดา ก็บรรลุพระ-
อรหัตตมรรค^๔ จึงขอบรรพชา เมื่อมีโอกาสจึงประคองอัญชลีเหนือเศียรเกล้าแล้ว
กราบนมัสการพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

๓๔๗-๓๔๘. พระกาสุททายิกราบทูลพรรณนาเกียรติคุณแห่งมรรคที่ไปสู่กุ
กนิสที่สถูมีอาทิว่า "คนไม่มากมายหลายพันรู้น่าชื่นชมขี้ใจ ก่าดังแตกใบอ่อนเขียว

^๔เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔๕. ว่า

อรหัตตมรรค หมายถึง มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ อันเป็นเหตุ
ละสังโยชนได้หมดสิ้นทั้ง ๑๐

รจี มีหน่อและใบอ่อนงดงามเป็นสีแสดเข้ม แดงออกในฤดูฝน พันธุ์ไม้นานามากมาย
 ถึงอกขึ้นที่พื้นดินกำลังงดงามอย่างอเนกอนันต์ ทั้งกำลังผลิอกอบานระคนด้วยกลิ่นหอม
 อย่างยิ่ง แนวไพรก็อุดมด้วยเสียงร้องแข่งแซ่ของฝูงสัตว์จุฑาบาดและทวิบาทรูปร่างสวย
 งามนานาชนิด สระน้ำก็มีน้ำใสเย็นเต็มเปี่ยม ทั้งยังประดับประดาด้วยดอกกุหลาบ
 จงกลณี บัวหลวง และบัวแดงที่มีกลิ่นหอม นกกาฬน้ำก็ส่งเสียงร้องดังไพเราะ มีบึงจำ-
 นวนมากมายที่ยังใจให้วันรมย์ งามสอาดด้วยละอองเกสรดอกไม้เป็นคัน (อยู่) ใกล้
 ต้นไม้ที่เกิดเสียงรายลคหลั่นกันไป มีหาคทรายแก้วสีขาวตั้งแก้วมุกดา บนภาคพื้นก็มี
 แก้วไพฑูรย์สวยงามเป็นหย่อม ๆ ปกคลุมด้วยหญ้าแพรกสีเขียวระย้า มีวัชพืชสีเขียว
 สูงเสียดฟ้า มีอมพัตโรยไหวระริน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บัดนี้ พระองค์ควรเสด็จ
 ดำเนินไปสู่กรุงกบิลพัสดุ์อันเป็นนครหลวง ที่พร้อมด้วยประชาราษฎร์ ผู้มีโภค-
 สมบัติจำนวนมาก "

๓๕๓-๓๕๔. พระสุกตเจ้าทรงสดับคำพรรณนาเช่นนั้น จึงทรีสว่า "ดูก่อน
 กาสุททายี เธอพรรณนาทางที่จะไปหรือ" ลำคับนั้น พระกาสุททายีได้กราบทูลพระ
 สุกตเจ้า ผู้สร้างทางพระนิพพานว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าสุทโธทนะ
 พระราชา ผู้ประเสริฐ ผู้เป็นพระราชาบิดาผู้เมตตาของพระองค์ มีพระราชประสงค์
 จะทอดพระเนตรพระองค์ ขอพระคณาจารย์ผู้เป็นที่พึ่งพระองค์เดี๋ยวนี้มีพระภุชงค์
 ชาวโลก ได้ไปรดสงเคราะห์หมู่พระญาติของพระองค์เกิดพระเจ้าข้า"

๓๕๕-๓๕๖. พระชินะพุทธเจ้า ผู้สมบูรณ์ด้วยความงาม สดับคำกราบทูล
 อันไพเราะของพระกาสุททายีแล้ว เกิดความยินดีในการเกิดกุลชาวโลก จึงทรีสว่า
 "ทีละ กาสุททายี เราจักส่งเคราะห์หมู่ญาติ" ดังนี้ พระชินเจ้าผู้มีพระทัยมั่นคงอุภูเขา
 พระสุเมรุ ทรงประดับด้วยงาช้างพลแดง เสด็จดำเนินไปพร้อมกับพระชีवासพ ผู้มีจิต
 สงบแล้วจำนวนสองหมื่นรูป ประหนึ่งดวงจันทร์วันเพ็ญที่ปราศจากเมฆหมอก มีดวงคารา
 ทอมลอม เสด็จดำเนินไปวันละ ๑ โยชน์แล้วประทับพักแรม รวมระยะทาง ๒๐ โยชน์
 ใช้เวลา ๒ เดือนพอดีก็เสด็จถึงกรุงกบิลพัสดุ์

๓๕๗-๓๖๐. เถอ้าราชตระกูลมีพระเจ้าสุทโธทนะเป็นต้น ทรงบูชาพระ
 พุทธเจ้า ผู้มีพระพักตร์งดงามดุจดอกบัวที่บ้านคินแล้ว มีพระรัศมีอ่อน ๆ เสมอด้วยรัศมี
 ของดวงอาทิตย์ตั้งหลายร้อยดวง มีรอยพระบาทงดงามด้วยกงจักร ผู้บรูว่าด้วย-

จรมรรณเป็นที่พึ่งพระองค์เดียวของใครโลก มีพระวรกายที่ปราศจากมลทินโทษ
 ค่ายเครื่องบูชาคือกระแจะจรมเจิม ค่ายดอกไม้หอมบรรจุเต็มหม้อทองคำ แลบูชา
 ค่ายเครื่องดนตรีมีเสียงพิณฆ้องไพเราะเป็นต้น แลค้ำเสียงกลองเสวตฉัตร ขงชัย
 แสจามร และพิศวีชนีอันวิจิตร

๓๖๐-๓๖๓. พระจอมมุนีผู้ประเสริฐเสด็จลุดึงกรุงกบิลพัสดุ์ที่บุคคลครระเตรียม
 ไว้ต้อนรับน้าอภิมมยยิ่งนัก เป็นนครที่มีลานกว้างประดับด้วยเกสรดอกไม้ซึ่งมีกลิ่นหอม
 พุ้ง มีสระน้ำใสการค้ำด้วยดอกบัวบานสะพรั่ง งามเกินด้วยลานสำหรับนกยูงรำแพน
 ที่สร้างไว้ และตกแต่งด้วยสถานที่จงกรม ปราสาท และซุ้มเครือวัลย์อันงามยิ่ง ได้
 เสด็จเข้าประทับที่นิโครธารามอันอุดมงามยิ่งนัก

๓๖๔-๓๖๕. บรรดาศากยวงศานุวงศ์เกิดมานะกระด้าง พากันคิดโดยนัย
 เป็นต้นว่า "พระสิทธัตถะกุมารนี่ เป็นเด็กคราวลูกคราวหลานของเรา" จึงกล่าว
 กระทบราชกุมารทั้งหมดว่า "เราทั้งหลายจงพากันถวายอภิवाทพระสิทธัตถะเถิด
 พวกเราจะไม่ไปนัสนการ" เมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้ว ก็พากันนั่งนิ่งอยู่ (ข้างหลัง) ปล่อยให้
 ศากยกุมารที่ยังเด็กเหล่านั้นขึ้นนั่งอยู่ข้างหน้า

๓๖๖-๓๗๐. ลำดับนั้น พระศาสดาจอมมุนีผู้ประเสริฐผู้ฝึกคนที่ยังไม่ฝึก ฝึก-
 พระองค์ก็แล้วผู้รุ่งโรจน์เป็นเอกในใครโลก ทรงทราบพระอิริยาศยของศากยประ-
 ยูรญาติเหล่านั้น จึงมีพุทธดำริว่า "หมู่พระญาติ มียอมนัสนการตลาคค ออย่ากระ-
 นั้นเลย ตลาคคจะยังพระญาติเหล่านั้นให้ถวายนัสนการในบัดนี้ ต่อแต่นั้น พระศาสดา
 ทรงเข้าฌานอันเป็นบาทแห่งอภิญา เสด็จออกจากฌานนั้นแล้ว ทรงมีพระฉวีวรรณ
 งามยิ่งของกัณฑ์ทองคำ ครอบงำพระอาทิตย์ทอง ทรงเปล่งพระรัศมีเหาะขึ้นไปบนนภากาศ
 อันเป็นจุดศูนย์รวมแห่งนัยนาของชนทั้งหลาย ทรงแสดงปาฏิหาริย์อันยอดเยี่ยมซึ่งเป็น
 ของไม่ทั่วไปแก่ชนเหล่าอื่น ท่านกลางพระประยูรญาติที่น้าอภิมมยยิ่งนัก ท่านอง-
 เดียวกับปาฏิหาริย์ซึ่งทรงแสดงที่คนคัมภีร์ตามพฤกษ์^{๕๐}

^{๕๐} คัมภีร์ตามพฤกษ์ เป็นชื่อคัมภีร์มंत्रที่เกิดจากนายคัมภีร์ทอหยาณบาลนามาปลูก
 และได้เป็นต้นไม้ที่พระพุทธรูปองค์ใดแสดงขมกปาฏิหาริย์ (ดูรายละเอียดได้จากพระปฐม-
 สมโพธิกถา หน้า ๔๐๔-๔๐๖)

๓๗๑-๓๗๒. พระเจ้าสุทโธทนะผู้ประเสริฐกว่านรชน เป็นเอกนายกแห่ง
 สากยตระกูลได้ทรงทัศนปาฏิหาริย์อันน่าอัศจรรย์นั้น เกิดปีติปรีชาโมทย์ ทรงชมพระเศียร
 ที่ตกแต่งอย่างดีของพระองค์ลงแทบพระบาทของพระศาสดา^{๕๐} เหล่าสากยวงศ์
 ทั้งหลายก็พากันทำอัญชลีพร้อมกัน

๓๗๓-๓๗๔. เมื่อฝนโบกขรพรรษหยุดตกลงแล้ว พระศาสดาผู้ทรงพระปรีชา
 ญาณ ทรงยังฝนคือพระธรรมอันชื่นใจ ซึ่งสอดคล้องกับจิตของเหล่าสัตว์โลกให้ตกลง
 ทรงทำถวายความมีคັນใหญ่หลวงให้สิ้นลง วันรุ่งขึ้น เสด็จเข้าสู่พระนครหลวงพร้อม-
 กับพญามะลิขณสูต เพื่อมีบทบาทตามลำดับเรือน

๓๗๕-๓๗๖. คอกบิวเป็นจำนวนมากถูกขึ้นรองรับพระบาทของพระศาสดา
 ตามทางที่พระองค์เสด็จดำเนินผ่านไป ๆ พระศาสดามีพระรัศมีแผ่ล้อมพระวรกาย
 เสด็จดำเนินผ่านขุมปุระขุ้อม และพระราชมณเฑียรมาถึงช่องสี่หับฉูธร

๓๗๗-๓๗๘. ลำดับนั้น พระนางพิมพาโยสธราประทับยืนอยู่บนปราสาทอัน
 นำรื่นรมย์ แลยังก่อให้เกิดความเลื่อมใส ทอดพระเนตรทางช่องสี่หับฉูธรเห็นพระ
 มหารัษฏีผู้สร้างแสงสว่างแก่ชาวโลก มีพระอินทรีย์อันสงบบ ฝึกอบรมคนแล้วมีความงาม
 รุ่งโรจน์ กำลังเสด็จเข้าไปในถนนหลวงเพื่อมีบทบาทในกรุงกบิลพัสดุ์ โดยเริ่มตั้งแต่
 กำแพงวังไป ก็คกอยู่ในท่วงแห่งความเสนาหา ทรงเรียกหาพระราหุลราชกุมารผู้ประ-
 เสริฐผู้รุ่งเรืองด้วยรัศมีแห่งแก้วมณีที่เครื่องประดับมาครึ่ว่า "พระสมณโคดมรูปนี้
 แหละเป็นพระราชาบิดาของเรา" ต่อจากนั้น พระนางพิมพาผู้แหวคล้อมด้วยหญิงบริวาร
 จำนวนมากก็เสด็จไปยังที่ประทับของพระเจ้าสุทโธทนะผู้มียศ กราบถวายบังคมพระ-
 เจ้าสุทโธทนะแล้วทูลว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ บัดนี้พระราชาบุตรของพระองค์
 เสด็จโคจรมีบทบาทในเมืองนี้ทุก ๆ หลังคาเรือน ด้วยลีลาอันงามกุจกั๋งเพศคา"
 เมื่อกราบทูลแล้ว พระนางพิมพาก็เสด็จกลับพระตำหนักของพระนาง ด้วยพระเนตร
 ที่เต็มด้วยอัสสุรชาติที่เกิดแต่ความยินดี

๓๗๙. ลำดับนั้น พระเจ้าสุทโธทนะ ผู้ป็นจอมแห่งเจ้าสากยะที่เหลือทั้งหมด
 ทรงประดับพระวรกายงามตั้งองค์อมรินทร์ มีพระสณษ์กายหวั่นไหว เสด็จพระราช

^{๕๐} เป็นการอภิวัตพระราชาบุตรครั้งที่ ๓ ของพระเจ้าสุทโธทนะมหาราช

ดำเนินไปยังสำนักของพระชินเจ้าอย่างรีบเร่ง

๓๔๔. เมื่อพระจอมมุนีสุทโธทนะ กราบทูลว่า "ข้าแต่เจ้าศากย-
บุประเสริฐ นิมิไซ (จารีตคาม) วงศ์ของพระองค์ ขอพระองค์อย่าได้ประพฤติ อย่า
ได้ปฏิบัติเช่นนี้เลย พระองค์ถึงแม้จะเป็นพระราชโอรสองค์เดียวในราชตระกูล อย่า
ได้เสด็จเที่ยวภิกขาจารในเมืองนี้"

๓๔๕-๓๔๘. พระจอมมุนีผู้ทรงคุณอันสูงเลิศ ทรงประกาศวงศ์ของพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าแก่พระเจ้าสุทโธทนะนั้นว่า "คุณกรมหาบทิทร นั้นเป็นจารีตคามวงศ์ของพระ-
องค์ แต่ว่าเป็นวงศ์ของตถาคต นี้แลเป็นวงศ์ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหลาย"
ค่อนแต่นั้น พระศาสดาทรงประทับยืนอยู่ที่นั่นนั่นเอง เมื่อจะทรงแสดงธรรมที่สูงยิ่งขึ้น
ไป จึงตรัสพระคาถาที่เจริญใจอันนำความสุขเกษมมาสู่ผู้ฟัง มีอรรถรสอันยอดเยี่ยม
มีนัยเป็นอาทิว่า "อุตฺถิฏฺฐ นพฺปมชฺเชยฺย ชมฺมํ"^{๕๒} ครั้นเมื่อประธานพระธรรมรส
อันเลิศคือดวงตาเห็นธรรม^{๕๓} ทั้งยังพระเจ้าสุทโธทนะให้อ้อมเอิบในพระสัทธรรมแล้ว
พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้เสด็จดำเนินต่อไปยังพระตำหนักตามคำอาราธนาของพระเจ้า
สุทโธทนะ

^{๕๒} สุตฺตนิปาต อุทฺถนิปาต อุทฺถนิปาต อุทฺถนิปาต อุทฺถนิปาต อุทฺถนิปาต
อุทฺถนิปาต (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๓), หน้า ๓๗. ว่า
อุทฺถิฏฺฐ นพฺปมชฺเชยฺย ชมฺมํ สุจฺริทํ จเร,
ชมฺมจาริ สุชฺช เสติ อชฺฌมึ โฉเก ปรมฺหิ จ.

^{๕๓} พระราชวรมุนี (ประยูรช ปรยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวล
ศัพท์, หน้า ๑๐๗. ว่า

ธรรมจักขุ ดวงตาเห็นธรรมคือ ปัญญาที่เห็นตามเป็นจริงว่า สิ่งใดก็ตาม
มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงล้วนมีความดับไปเป็นธรรมดา; ธรรมจักขุ
โดยทั่วไป เช่น ที่เกิดแก่ท่านโกณฑัญญะเมื่อสดับธรรมจักร ได้แก่โสคาปัตติมรรค หรือ
โสคาปัตติมรรคญาณ คือญาณที่ทำให้เป็นพระโสดาบัน

๓๕๕-๓๕๖. พระเจ้าสุทโธทนะพร้อมด้วยพระราชกุมารีพระวิศมีคือแก้วมณีบนพระเมาดลี ไค้อังกาสพระพุทธรเจ้าพร้อมกับพระภิกษุสงฆ์สองหมื่นรูป ด้วยข้าวสุกและน้ำคั้นที่มีรสเลิศ แล้วประคองอัญชลีประทับนั่งถวายบังคมพระชินเจ้าอยู่ในที่ไกล

๓๕๗. ขณะนั้น หม่อมพระสมณผู้สวयงามจำนวนหลายร้อย ได้รับพระราชานุญาตจากพระเจ้าสุทโธทนะ ให้มาประทับอยู่ ณ ที่นั่นด้วย

๓๕๘-๓๕๙. พระชินเจ้าผู้เป็นยอดแห่งชนในไตรโลกตรีสุแล้ว ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอันไพเราะ ทรงดำริว่า "ถ้าวันนี้ ตลาคคไม่ไปยังค้ำหนักของพระนางพิมพายโสธรา ดวงหทัยของนางผู้อ่อนโยนจะพึงแตกเสีย" ดังนี้ เป็นต้น ทรงมีพระทัยกรุณาจึงพาพระอัครสาวกทั้งสอง พร้อมทั้งพระราชบิดาเสด็จไปยังค้ำหนักของพระนาง ประทับนั่งที่พุทธอาสน์นั้น ทรงเปล่งพระฉัพพรรณรังสี คุจดวงอาทิตย์ที่กำลังส่องแสงอยู่

๓๕๙-๓๖๐. พระนางพิมพายโสธราผู้มีพระโสมมสุศีแคงตั้งผลคำดังสุก ผู้ส่งงามด้วยชายแห่งพระวิศมีพระวรกายเสมอด้วยเครื่องกระแจะจันทร์แห่งมโนศิลา ผู้อ่อนไหวคล้าย ๆ กับผ้ากำมะหยี่ที่กำลังระยับระยับ เสด็จไปเฝ้าพระศาสดาอย่างใกล้ชิด ทรงตีความเว้าร้อนคือความโศกเศร้าอันใหญ่หลวงซึ่งเป็นเชื้อเพลิงในดวงหทัยด้วยน้ำเย็นอันด่ำเลิศคือการไค้สมณีสักพระบาทของพระศาสดาพระองค์นั้น

๓๖๑. พระเจ้าสุทโธทนะไค้พรพรรณาคูณเป็นอันมากของพระนางยโสธรา ให้พระศาสดาทรงทราบ ฝ่ายพระจอมมุนีจึงตรีธรรมเทศนาเรื่องจันทกนิพนรีชาคคแก่พระนาง

๓๖๒. ในเวลานั้น พระนันทกุมารกำลังจะเข้าพิธีอภิเษกสมรส คืออวาวะ

๕๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓. ว่า

นันท พระอนุชาของพระพุทธรเจ้าแต่ต่างมารดา คือประสูติแก่พระนางมหาปราบชาติโคคมี ไค้ออกบวชในวันมงคลสมรสกับนางชนปะกัลลยาณี เมื่อแรกประพฤติพรหมจรรย์อยู่ด้วยควาใจ แต่ต่อมาพระพุทธรเจ้าทรงสอนด้วยอุบาย จนพระนันทะเปลี่ยนมาตั้งใจปฏิบัติธรรมและในที่สุดก็ไค้บรรลอรหัตคคผล ไค้รับยกย่องเป็นเอคหคคะในบรรดาภิกษุผู้สวรวมอินทรีย์ พระนันทะมีรูปพรรณสัณฐานคล้ายพระพุทธรเจ้า แต่ต่ำกว่าพระองค์ ๔ นิ้ว

มงคล และการส่งตัวเข้าเรือนหอ

๓๔๔-๔๐๒. พระบรมศาสดาคัมภีร์พระวิศมี เสด็จเป็นประธานในพิธีมงคลนั้น ทรงนำพระนันทกุมารผู้ไม่มีความปรารถนาจะตามเสด็จไปสู่อารามอันน่ารื่นรมย์ยิ่งนัก แล้วทรงยังพระนันทกุมารให้บรรพชาอุปสมบท และทรงให้พระราหุล^{๕๕}กุมารผู้เป็นพระราชโอรสผู้รุ่งเรืองด้วยพระอิศริยยศของพระราชกุมาร ผู้กำลังตามเสด็จพระองค์ไป เพื่อทูลขอพระราชสมบัตินั้น ผู้เฝ้ายพระวาจาน่าปลาบปลื้มใจว่า "ข้าแต่พระสมณะ ฉายาของพระองค์เป็นความสุขสถาพรสำหรับข้าพระบาท" และกราบทูลว่า "ขอพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดประทานราชสมบัติแก่ข้าพระองค์ ขอพระองค์กรุณาโปรดประทานราชสมบัติแก่ข้าพระองค์เถิด พระเจ้าข้า" พระบรมศาสดาทรงพาพระราหุลกุมารเสด็จไปสู่นิโครธารามอันหาที่เปรียบมิได้ ทรงประทานพระสัทธรรมคือความเป็นโลกุตระทายาท แก่พระราหุลราชกุมารผู้ปรีชา แล้วยังพระราหุลราชกุมารให้บรรพชาเป็นสามเณร

^{๕๕}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒. ว่า

ราหุล พระมหาสาวกองค์หนึ่ง เป็นโอรสของเจ้าชายสิทธัตถะ คราวพระพุทธเจ้าเสด็จจนครกบิณฑิศักดิ์ ราหุลกุมารเข้าเฝ้าทูลขอทายาทสมบัตินั้นตามคำแนะนำของพระมารดา พระพุทธเจ้าจะประทานอริยทรัพย์ จึงให้พระสารีบุตรบวชราหุลเป็นสามเณร นับเป็นสามเณรองค์แรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาได้อุปสมบทเป็นภิกษุ ได้รับยกย่องว่าเป็นเอกทัคคะในทางเป็นผู้ใฝ่ใถ้ต่อการศึกษา อรรถกถาว่า พระราหุลปรีชาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก่อนพุทธปรินิพพาน และก่อนการปรินิพพานของพระสารีบุตร

๔๐๓. พระสุกคเจ้าผู้มีเดชคุณดวงอาทิตย์ เสด็จดำเนินออกจากกรุงกบิล-
ทศิณนั้น ทรงไปรศศิวโลกอยู่เปรียบเสมือนคอกบัวที่กำลังจะพินน้ำ ในตำบลนั้น ๆ
ให้แย้มบานด้วยแสงธรรม แล้วเสด็จดำเนินต่อไปยังกรุงราชคฤห์

๔๐๔. พระสุกคเจ้าประทับอยู่ที่ป่าสีควันอันงงาม กอปรด้วยต้นไม้ใหญ่ที่
งามสล้างมีดอกที่ส่งกลิ่นหอมอบอวล คารคานด้วยสระน้ำละลานตาค้วยคอกบัวหลวง
คอกบัวเขียว ประดับด้วยสถานที่กว้างใหญ่สำหรับจงกรม ปลูกค้วยทรายขาวละเอียด

๔๐๕-๔๐๖. ครั้นนั้น สุทัตตะเศรษฐีผู้ประเสริฐมีสติปัญญา ได้บรรทุกสินค้า
ค้วยเกวียนหลายร้อยเล่ม เดินทางออกจากเมืองสาวิตถิ ไปพักที่บ้านเพื่อนเศรษฐีใน
กรุงราชคฤห์อันน่ารื่นรมย์ เพื่อนเศรษฐีผู้มีโชคคั้นเล่าให้ฟังว่า "พระสัมมาสัมพุทธ
เจ้า ผู้เป็นยอดแห่งปาวชาติสองเท่าทั้งหลาย ทรงอุบัติขึ้นในโลกแล้ว" ได้มีจิตฟู
ขึ้นด้วยมิตินี่เกิดขึ้นเอง กึกคังใจว่า รุ่งอรุณแล้วจึงจะออกจากบ้านเพื่อนเศรษฐีนั้น
พอจวนสว่างก็เดินทางไปตามถนนหลวงสู่ป่าสีควันอันร่มรื่นสว่างไสวราวกับดวงจันทร์
วันเพ็ญ ค้วยอาณาภาของเทพยดา โคทพพระมเหสีเจ้าผู้ทรงกระทำความยินดีแก่ผู้
แลดู ผู้รุ่งโรจน์คู้ทั้งโคมไฟ จึงน้อมเศียรเกล้ารับเฉพาะไค่ฝ่าละอองธุลีพระบาท
อันเลิศล้ำของพระมเหสีเจ้านั้น ไค่ฟังพระธรรมเทศนาอันลึกซึ้งละเอียดอ่อนประเสริฐ
ล้ำเลิศปราศจากมลทินโทษ ก็บรรลुโสดาปัตตคิยอันประดับด้วยนัยหนึ่งพัน^{๕๖} จึงกราบ
ทูลอาราธนาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นโลกนายคพร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสงฆ์ ไค่ถวาย
พานอันมีสีสัน กลิ่น และรสที่นำความสุขมาให้

๔๐๗-๔๐๘. สุทัตตะเศรษฐี ได้รับปฏิญญาเพื่อการเสด็จดำเนินมายังนคร
สาวิตถิอันรุ่งเรืองของพระบรมศาสดาแล้ว ก็เดินทางไปในระหว่างทางได้บริจาค-
ทรัพย์จำนวนมาก แลให้สร้างวิหารอันงงามค้วยจิตรกรรมที่วิจิตรบรรจงเลิศล้ำ ในที่-
แคะะโยชนัน ๆ เมื่อมาถึงกรุงสาวิตถิแลวก็ให้สร้างเสาระเนียบค้ำแกงแก้วและธูปประค
ที่มีค้ำมากเป็นคั้น ประดับค้วยปราสาทราชวังอีกหลายร้อยองค์

๔๐๘. พระนครสาวิตถินั้น พรั่งพร้อมค้วยสรรพสมบัติ งคงามค้วยนาฏศิลป์

^{๕๖} ุรายละเอียดภาคผนวก หน้า ๒๔๓

และสังกศคือมีเป็นคนอยู่คุดอกกาล ปานประหนึ่งจะแย้เทพวิมานขององค์อมรินทร์(ให้
โคอายนะนั้น)

๔๑๕-๔๑๖. สุธัตตะเศรษฐีเดินตรวจดูสถานที่ที่สมควรจะสร้างพระวิหารโดย
รอบว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เป็นโลเกกนาคะ ควรประทับที่ตรงไหนหนอ" ก็เห็น
สวนของเจ้าชายเชตกุมาร เป็นภูมิภาคที่สมบูรณ์ด้วยร่มไม้และสระน้ำ เปรียบปานสวน
สวรรค์นั้นนพวัน

๔๑๗-๔๑๘. อนาถปิณฑิกเศรษฐี^{๕๗} ผู้มีขมมาก ได้ซื้อสวน (ของเจ้าเชต-
กุมาร) อันนำวันรมย์ทั้งยังนำความชื่นชมมาสู่เหล่ามหาชนและเทวดาเป็นเงินถึงหนึ่งโกฏิ
แล้วให้จัดสร้างพระคันธกุฎี^{๕๘} อันประเสริฐล้ำเลิศวิจิตรยอดเยี่ยมในแผ่นดินมุงด้วยแก้วมณี

^{๕๗}พระราชาวรมณี (ประยูรช ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวล
ศัพท์, หน้า ๓๖๗. ว่า

อนาถปิณฑิกเศรษฐี เป็นอุบาสกคนสำคัญในสมัยพุทธกาล เดิมชื่อสุทตตะ เป็น
เศรษฐีอยู่เมืองสาวัตถี ต่อมานับถือพระพุทธศาสนา ได้บรรลุนิศาบัตติผล เป็นผู้มีศรัทธา
แรงกล้า สร้างวัดพระเชตะวันถวายพระพุทธเจ้า และพระภิกษุสงฆ์ ที่เมืองสาวัตถี ซึ่ง
พระพุทธเจ้าได้ประทับจำพรรษาอยู่ถึง ๑๘ พรรษา ท่านอนาถปิณฑิกะนอกจากอุปถัมภ์
บำรุงพระภิกษุสงฆ์แล้ว ยังได้ส่งเคราะห์คนยากไร้อนาถาอย่างมากมายเป็นประจำ จึง
ได้ชื่อว่า อนาถปิณฑิก ซึ่งแปลว่า ผู้ให้ก้อนข้าวเพื่อเป็นประโยชน์แก่คนอนาถา ท่าน
ได้รับขลย่องเป็นเอกพิณฑิกะในหมู่ทายกฝ่ายอุบาสก

^{๕๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๓. ว่า

คันธกุฎี "กุฎีอบกลิ่นหอม" เป็นชื่อเรียกพระคันธกุฎีที่ประทับของพระพุทธ-
เจ้า เช่นพระคันธกุฎีที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างถวายที่วัดเชตะวัน ในนครสาวัตถี
เป็นต้น พระกุฎีที่ประทับของพระพุทธเจ้าองค์อื่น ๆ ก็เรียกว่า คันธกุฎี เช่นเดียวกัน
(เช่น รุ. อป. ๓๒/๑๔/๔๕, ๑๗๒/๒๗๒, ๓๓/๑๓๑/๒๒๐) อย่างไรก็ตาม คำเรียก
ที่ประทับของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันว่า "คันธกุฎี" นั้น ปรากฏมีใช้แต่ในคัมภีร์ชั้นอรธ-
กถาดองมาเท่านั้น (ไม่มีในพระไตรปิฎก)

อินจามระยิบ มีแก้วมุกดาประดับเอาไว้เรียบร้อย ประดับด้วยข้อฟ้าใบระกาขงงาม
ราวกับทองคำ กังวานด้วยเสียงกระดังอยู่ตลอดเวลา รุ่งโรจน์ด้วยผ้าเพดานนานา
ชนิดที่น่ายินดี ตกแต่งด้วยไม้ดอกไม้ประดับเป็นต้น มีศาลาที่กว้างขวางสำหรับพุทธ-
บริษัทของพระเจ้า ย่อมงดงามด้วยเพดานมีที่นอนและที่นั่งต่าง ๆ ทั้งยังประดับด้วย
ตุ้มและสถานที่งดงามเป็นต้น เป็นสถานที่ประทับใจระการตาตลอดกาลนิรันดร

๔๒๐-๔๒๑. อนึ่ง อนาคตมิดตึกเศรษฐี ได้จัดสร้างพระวิหารอันงามล้ำเลิศ
ชื่อว่าเชตะวันเป็นสถานที่น่าอภิรมย์ใจ มีทรายขาวละเอียดสะอาด มีศาลากว้างขวาง
พร้อมทั้งเวที มีสระน้ำซึ่งมีน้ำใสเย็นเป็นที่น่ารื่นรมย์ใจยิ่งนัก คารคาศด้วยบัวเดือนขาว
และบัวหลวง มีกลิ่นหอมยิ่งนัก ร่มรื่นด้วยต้นสาละ ประคู้ อโศก กากะทิง มุนาคนและ
ต้นหมากเป็นต้น ล้วนผลิดอกบานสะพรั่ง

๔๒๒. พระเชตะวันมหาวิหาร ตั้งอยู่ภายในกำแพงใหญ่ที่กว้างขวางยาวเหยียด
เป็นพิค (แลดู) งามคล้ายกับเขาไกรลาส ทำให้ประชาชนได้บรรลุประโยชน์ยิ่งทั้ง-
ปวง รุ่งโรจน์อยู่ เหมือนแก้วจินตมาณี ยิ่งประชาชนให้สำเร็จประโยชน์อันยิ่งทั้งปวง
นั้น

๔๒๓-๔๒๔. ต่อจากนั้นท่านอนาคตมิดตึกเศรษฐี ได้ส่งคนนำข่าวไปทูลเชิญ
เสด็จพระจอมมุนีมา พระบรมศาสดาทรงสดับข่าวสารจากผู้ที่นำข่าวมาแล้ว จึงเสด็จ
บ่ายพระพักตร์ออกจากป่าสีตวัน พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ เสด็จถึงพระนครสาวัดดี
อันอุดมตามลำดับในเวลานั้น

๔๒๕. เหล่ามานพที่เพิ่งแรกคุ้นแต่ตั้งตัวสวยงาม ดิอรงงามรุ่งโรจน์จำนวน
มาก ออกมาต้อนรับเสด็จพระบรมศาสดา คุกราวกับเทวดา

๔๒๖. คุรุณีนุสาว พากันถือหม้อน้ำทองที่มีน้ำเต็ม เต็มตามหลังมานพ
เหล่านั้น งามดั่งเทพอัปสร

๔๒๗. มทาเศรษฐีชื่ออนาคตมิดตึกะ พร้อมกับมทาเศรษฐีอีกเป็นจำนวนมาก^{๔๔}
ได้ถวายการต้อนรับเสด็จ กระทำสักการะบูชาพระมหาวิระโลกนายก โดยประการ

^{๔๔} การแปล สุกตัพทว่าเป็นจำนวนมาก ทำให้ได้ใจความที่ดีกว่าแปลว่าร้อย

ต่าง ๆ เป็นอเนกอนันต์

๔๒๘. พระสุกคจอมุนี ผู้มีพระเนตรและพระวรกายงามเปล่งปลั่ง เสกัจ
พระคำเนนไปสู่พระเชตวันมหาวิหาร อันประเสริฐเลิศล้ำมีสีนรุ้งเรือง กล้วยพระ-
ฉัพพรรณรังสีอันรมรื่นใจ

๔๒๙-๔๓๐. อนาคตนินทิกเศรษฐี หลังนำทักษิโณทกที่อบอวลด้วยเครื่องหอม
อันเลิศจากหมอน้ำเค็มทอง ลงสู่อุ้งพระหัตถ์อันงามของพระบรมศาสดา กราบทูลถวาย
พระวิหารอันรมรื่นนำทัศนียภาพว่า "ข้าพระพุทธเจ้าขอน้อมถวายพระวิหารนี้แก่พระภิกษุ
สงฆ์ผู้มาจากทิศทั้งสี่ อันมีองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประธาน"

๔๓๑. พระบรมศาสดา ผู้เป็นใหญ่กว่าภรรษณผู้เป็นใหญ่ทั้งหลาย เป็นประทีป
ดวงเดียวของใคร่โลก ทรงรับพระวิหารอันรมรื่นล้ำเลิศที่สุด เสกัจประทับนั่งบน
พระบวรพุทธอาสน์อันวิจิตรมีราคามาก

๔๓๒. พระบรมศาสดา ผู้พระยศ ผู้บำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูล ผู้แสวงหาคูณ
อันยิ่งใหญ่ ทรงตรัสแสดงอานิสงส์อันสูงเลิศน่าพอใจในความเลื่อมใสศรัทธามาสู่ใคร-
่โลกเพราะการถวายพระวิหาร แก่สุกคเศรษฐีผู้เป็นที่พึ่งของคนอนาถา

๔๓๓. เว้นพระบรมศาสดาผู้มีพระปัญญากว้างใหญ่ดั่งพื้นปฐพี ผู้เป็นนาถะ
พระองค์เดียวในใคร่โลกเสียแล้ว ในบรรดาคนเป็นจำนวนมาก ใครเล่าจะสามารถ
พรรณาถึงอานิสงส์อันล้ำเลิศ ในเพราะการถวายพระวิหารนี้ได้

๔๓๔. พระบรมศาสดาพระองค์นั้น ผู้ทรงพระยศอันไพศาลด้วยประการฉะนี้
ทรงแสดงธรรมเทศนาแก่อนาคตนินทิกเศรษฐีนั้น และทรงยังใจชนทั้งหมด (๗ ที่นั่น)
ให้ว่าเรื่งบันเทิงอยู่ ทรงประกาศพระธรรมเทศนาอันไพเราะด้วยพระสุรเสียงที่ไพ-
เราะอย่างยอดเยี่ยม แล้วเสกัจประทับอยู่ในพระวิหารนั้น

๔๓๕. พระพุทธองค์ทรงดำริว่า "บัดนี้ เราตถาคตจักแสดงสถานที่ที่เคย
อยู่เคยใช้สอย ที่เทพยดา อสูร นาค และรากษสเป็นต้นสักการะบูชาแล้วเป็นประจำ
ด้วยพระมหากุณาธิคุณอันสูงส่งในโลก ซึ่งประธานประโยชน์เกื้อกูลแก่ใคร่โลก"

๔๓๖. พรธรรมากร พระชินเจ้าผู้ประเสริฐ ผู้ช่วยเหลือเวไนยชนให้มีจิตเบิก
บาน ด้วยพระสัทธรรมรังสี กุจควงอาทิตยส่องคองคอกปทุมไทรเย็นบานด้วยรังสีของตน

ได้เสด็จจำพรรษา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้เมืองพาราณสี

๔๓๘. พรรษาที่ ๒ ที่ ๓ และที่ ๔ พระโลกนาถเจ้าเสด็จจำพรรษาในเวฬุ-
วิมฬหาวiharอันน่ายินดียิ่ง ใกล้กรุงราชคฤห์อันรุ่งเรืองเจริญใจ ถวายถ้อยแฉวบ้านตลาด
และถนนหนทางที่สวยงามด้วยประการต่าง ๆ

๔๓๙. พรรษาที่ ๕ พระศากยมุนีผู้ประเสริฐ เสด็จจำพรรษาที่ป่ามหาวัน
ใกล้นครไพศาลีที่รื่นเริงรุ่งเรืองด้วยวิเศษแห่งแก้วมณีอันประดับบนพระโมลีของเจ้า-
ลิจฉวีทั้งหลาย

๔๔๐. พรรษาที่ ๖ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้มีพระเนตรงามดังดอกบัวเขียว
สะอาดที่กำลังบานเต็มที่ มีพระวรกายงามเปล่งปลั่งรุ่งโรจน์เสมอด้วยทองคำ^{๖๐} และ
เป็นผู้ที่สั่งสมพระเกียรติคุณอันหาที่สุกมิได้ เสด็จจำพรรษาที่มิ่งกุลบรรพต

๔๔๑. พรรษาที่ ๗ พระจอมมุนี ผู้หาบุคคลเปรียบปานมิได้ คำรงสิริเป็น
นิคม ไพรคแสดงพระสัทธรรมอันไพเราะลึกซึ้งและรู้ได้ยากยิ่ง แก่หมู่เทพยดาแล้ว
เสด็จจำพรรษาอยู่ที่พระแท่นศิลาอาสน์ซึ่งร่มเย็นและกว้างขวางของพระอินทร์

๔๔๒. พรรษาที่ ๘ พระศาสดาผู้มีพระจรรยาธรรม^{๖๑}งดงามดังดอกบัวที่บ้าน
เค็มที่ ผู้ทรงอบรมด้วยพระจรณะ ผู้ชนะพญามารเสด็จจำพรรษาที่เภสภวันอันน่ายินดี
ใกล้นครสูงสูมาศคีรี

๔๔๓. พรรษาที่ ๙ พระจอมไตรโลกมุนี เป็นพระราชาแห่งผู้ชนะ ทรง
ขำยี่ความอวกคึกทั้งสรรพพิษของพวกเดียรถีย์ผู้มีลัทธิต่าง ๆ กันเป็นจำนวนมากแล้วเสด็จ
จำพรรษาที่ป่าไม้สมพิณ ๗ กรุงโกสัมพีนังงามน่าชื่นชมยิ่ง ประคองพญาคูรุประหับอยู่
ที่ป่าสมพิณ

๔๔๔. พรรษาที่ ๑๐ พระจอมมุนีผู้ประเสริฐ (ไม่สามารถ) ยังการวิวาท
ครั้งใหญ่ของหมู่สงฆ์ให้สงบลงได้ ทรงอาศัยพญาช้างตัวประเสริฐ แล้วเสด็จจำพรรษา

^{๖๐} พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕, หน้า ๔๒๑. ว่า

สิงคิ สัตว์มีเขา, วัว, ควาย, ชื่อปลาชนิดหนึ่ง, ทองคำ

^{๖๑} คุรายละเอียคภาควนวก หน้า ๒๔๔

ที่ป่าปาติโลกอันน่ารื่นรมย์สะอาดกว้างขวาง สหรั้งด้วยคอกไม้บานาพันธุ์

๔๔๕. พระรชาที่ ๑๑ พระจอมมุนี ผู้ทรงมีพระปัญญาอันหาประมาณมิได้ มีพระ
พจนานาวบวิสุทธินามชม ทรงนำปวงชนให้อินดีในพระนิพพานด้วยอมตธรรมเทศนา แล้ว
เสด็จจำพรรษาที่หมู่บ้านนาพรหมณ

๔๔๖. พระรชาที่ ๑๒ พระศากยมุนีสัพพัญญู ทรงจำพรรษาแหบโคนต้นสะเคา
ใหญ่ อันร่มรื่นมีดอกผลงามบริบูรณ์ ใกล้หมู่บ้านเวรัญชพรหมณ

๔๔๗. พระรชาที่ ๑๓ พระบรมศาสดาผู้แก่วักถ้ำอาจหาญ มีพระพักตร์เบิก-
บานน่าชื่นชมเหมือนคิ่งคอกบัวบานฉนั้น มีพระรัศมีงกงามถึงดวงอาทิตย์ที่กำลังอุทัยไส
แสงส่องฉนั้น ทรงมีพระมหากษัตริย์คองคอสัตว์โลกด้วยการบำเพ็ญประโยชน์ เป็นพระ-
บรมศาสดาเอกของใครโลก เสด็จจำพรรษาที่จาติยบรรพคอันสวยงาม

๔๔๘. พระรชาที่ ๑๔ พระจอมมุนีผู้เป็นใหญ่แห่งธรรม ผู้งคงามด้วยพระบาท
และพระกรเสมอคิ่งคอกชบา เป็นปราชญ์ผู้มีฤทธานุภาพมาก ทรงชวนชวายในการ
บำเพ็ญประโยชน์แก่อุคคอสัตว์โลกทั้งมวล เสด็จจำพรรษาที่พระเชตะวันมหาวิหารอัน
น่าอภิรมย์ยิ่ง

๔๔๙. พระรชาที่ ๑๕ พระจอมมุนีผู้ประเสริฐ ทรงปราบพญาช้างที่น่าอินดี
ในกลุ่มเวไนยสัตว์ เสด็จจำพรรษาที่ถ้ำแก้วมณีอันเป็นที่รมณียสถานในนิโครธาราม
ใกล้กรุงกบิลพัสดุ์

๔๕๐. พระรชาที่ ๑๖ พระบรมศาสดาทรงฝึกยักษผู้กระต้างกักขพะอย่างยิ่ง
ให้กลดัดกลายเป็นยักษที่อ่อนโยน ทรงนำหมู่ชนเป็นจำนวนมากไปสู่มรรคาแห่งพระนิพพาน
เสด็จจำพรรษาที่เมืองอาทวณะอันประเสริฐที่สุด

๔๕๑. พระรชาที่ ๑๗ พระมเหสีเจ้าผู้ประเสริฐยิ่ง มีพระเกียรติยศแผ่ไพ-
ศาลตลอดไตรภพ เสด็จจำพรรษาที่กรุงราชคฤหอันเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรือง น้าทัศน-
ยิ่งนิก มีกำแพงขุ้มประตูพระราชวังและเสาระเนียดเป็นต้นอันสวยงาม

๔๕๒. พระรชชาติ ๑๔ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเจ้า ทรงกำจัดภัสสม-
มุติคือรชชาติอันชั่วร้ายยิ่งของสัตว์โลกให้หมดไป ด้วยกรรมโสดอันไพเราะนำความ-
สุขมาให้ เสด็จจำพรรษาที่จาลิยบรรพตอันยอดเยี่ยม

๔๕๓. พระรชชาติ ๑๕ สมเด็จพระบรมราชาโลกนาถผู้ประเสริฐ ผู้มีพุทธ
ศาสดอันไพเราะ ทรงใช้พระแสงดาบคือพระสังฆกรรมประหารข้าศึกคือโมหะอันเป็น
กิเลสหนาบของเวไนยชน แล้วเสด็จจำพรรษาที่จาลิยบรรพตนั้นอีก

๔๕๔. พระรชชาติ ๒๐ สมเด็จพระมหาลาภจอมมุนี ผู้มีพระอภัยมณีวิเศษ
ผู้มีพระวิริยานุภาพอันน่า (บุคคลผู้ประพฤติตาม) ให้สำเร็จประโยชน์ เหมือนดวง-
แก้วสารพัดนึก เปรียบประดุจคนกัลปพฤกษ์ที่ให้ประโยชน์ต่อสัตว์โลก เสด็จจำพรรษา
ที่กรุงราชคฤห์ซึ่งเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด

๔๕๕. สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ได้รับการบูชาในโลกทั้งสาม ผู้มีพระ-
บัญญัติดำเนิร มีพระวรกายงามรุ่งเรืองด้วยพระฉัพพรรณรังสี เป็นพระพุทธเจ้าพระ-
องค์เดียวในโลก ได้เสด็จจำพรรษาคัดต่อกันมาด้วยอาการดังพรรณนามาเช่นนี้ นับ-
ตั้งแต่ปฐมโพธิกาล

๔๕๖. สมเด็จพระจอมมุนีเจ้า ผู้มีพระทัยยินดีเพราะความเจริญในธรรม
ของชาวโลก ผู้ประทับอยู่ในธรรมอย่างสำราญ เสด็จจำพรรษา ณ ที่พระเชตะวันมหา-
วิหารอันบรรรมเย็น ณ ที่ใกล้กรุงสาวัตถี และ ณ ที่พระบุพพารามมหาวิหารซึ่ง-
สร้างขึ้นอย่างงดงามประดุจเทพวิมานตลอด ๒๕ พรรษาที่เหลือ

๔๕๗. สมเด็จพระจอมมุนีองค์ใด ทรงมีพระกรุณาธิคุณนับไม่ถ้วน ทรงกับ
กองเพลิงคือรชชาติในป่าคือดวงใจของมวลสัตว์โลก ด้วยน้ำคือพระสังฆกรรมอันไพเราะ
อย่างยอดเยี่ยม แลทรงจำพรรษามากครบ ๔๕ พรรษา ขอสมเด็จพระจอมมุนีพระองค์-
นั้น ได้โปรดสร้างความสุขให้เกิดแก่สัตว์โลก กุศลทั้งสายฝนสร้างความชุ่มชื้นให้แก่
พืชพันธุ์ธัญญาหารเด็ก

จบพระคัมภีร์ชินจริต

(นิคมคาลา)

๔๕๕. ขอบัญญาอันแหลมคมซึ่งเกิดขึ้นในเรือนใจของข้าพเจ้า ยังประชาชน
หังปวงให้ชื่นชมยินดี จงเจริญงอกงามตลอดกาลทุกเมื่อ เปรียบเหมือนนางเทพกัญญา
ผู้เกิดในท้องแห่งปราสาท ยังเทพบุตรหังปวงให้ชื่นชมยินดีฉะนั้น

๔๕๘. บุญใดที่เกิดจากการที่ข้าพเจ้ารจนาคัมภีร์ชินจริศ ด้วยอาณูภาพแห่ง-
บุญนั้น ขอให้ข้าพเจ้าเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต

๔๖๐. เมื่อข้าพเจ้าได้สดับพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระอริยเมตไตรย์
โลกนาถ ขอให้ข้าพเจ้าประสบสิริยิ่งใหญ่ ร่วมกับพระอริยเมตไตรย์พระองค์นั้นตลอด
กาลยาวนาน

๔๖๑-๔๖๔. เมื่อสมเด็จพระมหาสัคว์อริยเมตไตรย์ มาครีสุ์ ขอให้ข้า-
พเจ้าได้ถือปฏิบัติที่สัมปยุตด้วยเหตุสามประการ^{๒๒} ได้บังเกิดในราชวงศ์เกตุมคินคร
อันน่าอภิรมย์ ได้ถวายจิ๋ว บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชอันมีค่ามากบริบูรณ์พร้อม
มุลแก่สมเด็จพระอริยเมตไตรย์มเหสีเจ้าพระองค์นั้น ไต่บรรพชาในพระศาสนา ประ-
ภาศพระศาสนาอันหาศาสนาอื่นเปรียบมิได้ให้เจริญรุ่งเรือง มีอุทธานูภาพมีสติปัญญา
สามารถทรงจำพระไตรปิฎกได้อย่างแม่นยำ ได้รับคำพยากรณ์จากสมเด็จพระอริยเมต-
ไตรย์ว่า "ท่านผู้นี้จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล" และได้ถวายมหาทานซึ่ง
นำความสุขสำราญมาให้ แก่พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ที่เสด็จอุบัติขึ้นแล้ว ๆ

๔๖๕-๔๖๘. ขณะที่ข้าพเจ้าท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร ขอให้ข้าพเจ้าได้ถวาย
ทานอันเลิศแสนประเสริฐอันมีข้าวเป็นต้นซึ่งสัตว์โลกปรารถนาแล้ว ๆ เหมือนดังคัน
ถือปณฑกัณฑ์ เมื่อบริจาคนื้อ เลือค และดวงตาเป็นต้นแล้ว ก็เป็นผู้มีจิตมั่นคง ได้บำ-
เพ็ญบารมีธรรมทั้งปวงมีศีลบารมี เนกขัมมบารมี และปัญญาบารมีเป็นต้น บรรลุบารมี
ชั้นสุกหย้าแล้ว ได้ตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ แสดงธรรมอันไพเราะนำความสุข
เกษมมาให้แก่เวไนยสัตว์ทั้งหลาย เปลื้องสัตว์โลกพร้อมทั้งเหวโลกหังปวงให้พ้นจาก

^{๒๒}ติเพสุกปฏิบัติโลก กุรายละเอียกภาคผนวก หน้า ๒๔๕

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

วิทยานิพนธ์นี้ มีจุดประสงค์จะศึกษาคัมภีร์ชินจิริตอันเป็นผลงานของพระ —
เมฆังกรเดระ รัตนาวโรในพุทธศตวรรษที่ ๔ ในคัมภีร์ประวัติคัมภีร์ ประวัติผู้แต่ง ความ
บกพร่องในการจารึกต้นฉบับ การพิมพ์ต้นฉบับด้วยอักษรโรมัน และศึกษาเชิงวิเคราะห์
ในคัมภีร์โครงสร้างของคัมภีร์อันมีบทแปลม ปฏิญญาคาถา เนื้อเรื่อง นิคมคาถา ฉันทลักษณ์
อสังการ ส่วนวนภาษาและการแปล แต่ต้นฉบับคัมภีร์ชินจิริตยังไม่มีต้นฉบับที่ตรวจชำระ
และตีพิมพ์เป็นอักษรไทย ผู้วิจัยจึงได้สอบชำระต้นฉบับตัวเขียนอักษรขอมภาษาบาลี ๓
ฉบับ ที่เก็บไว้ในหอสมุดแห่งชาติ และฉบับพิมพ์อักษรโรมันภาษาบาลีของสมาคมบาลี
ปกรณ์ กับฉบับของสำนักพิมพ์สหภาพพม่า โดยผู้วิจัยนำมาตรวจชำระ ศึกษาเปรียบเทียบ
และใช้หนังสือไวยากรณ์เป็นคู่มือในการตัดสินการเขียนคำบาลี แล้วปวิวรรคขึ้นเป็น —
อักษรไทย

ผลของการวิเคราะห์ สอบชำระและแปลคัมภีร์นี้ ทำให้รู้เรื่องราวพุทธประวัติ
ชีวิตแนวหนึ่ง เพราะพระเมฆังกรเดระได้รจนาในลักษณะสรรเสริญตลอดทั้งเรื่อง เริ่ม
บทแปลม ปฏิญญาคาถา ชูเรนิทาน เหตุการณ์ก่อนที่จะได้มาเป็นพระพุทธเจ้า อวิชูเร
นิทาน เรื่องราวตอนปฏิสนธิ ประสูติ เสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์ บำเพ็ญทุกรกิริยา
ครัสสู่อุตรสัมมาสัมโพธิญาณ และสันติเกนิทาน เหตุการณ์ในช่วงหลังจากครัสสู่อุตรแล้ว
ไปรคบัญญัติวัคคีย์ ประกาศพระศาสนา เสด็จไปโปรดชฎิล ๓ พี่น้อง โปรดพระเจ้าพิมพิ-
สาร พระเจ้าสุทโธทนะ พระนางพิมพาโยสธรา นันทกุมารและราหุลกุมารบรรพชา
อุปสมบท จนถึงอนาถปิณฑิกเศรษฐีสร้างพระเชตะวันมหาวิหารถวาย และกล่าวถึงการ
จำพรรษาในสถานที่ต่าง ๆ ๔๕ พรรษา

เนื้อเรื่องที่พระเมฆังกรเดระได้รจนาในลักษณะพรรณนา เช่น พรรณนา
สภาพภูเขาหิมาลัย การประสูติแล้วเกิดบุพพนิมิต การสร้างปราสาทสามฤดูถวาย

การผจญกับพญามารจนพวกมารพ่ายแพ้ พรรณนาทางเสด็จดำเนินกลับกรุงกบิลพัสดุ์ของ พระกาศุกาปิ พรรณนาพระเชศวันมหาวิหาร และอนิสงส์การถวายพระวิหารของ อนาถบิณฑิกเศรษฐี และพรรณาสถานที่จำพรรษาของพระพุทธองค์ ๔๕ พรรษา

เมื่อได้วิเคราะห์บทพรรณนา พบว่าพระเมธังกรได้รจนาในลักษณะรูปกาลังการ ปฏิญา บอกรูkmุ่งหมายการรจนาลอจจนถึงอนิสงส์ในการศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์ไว้ ด้วย ศึกษาเนื้อเรื่องพบว่า ท่านได้เก็บความจากคัมภีร์อื่น ๆ มารจนาร้อยรวบรัด โดยใช้ฉันทลักษณ์ที่เป็นวรรณคดีทั้งสิ้น ๑๒ ชนิด มีปรัชญาวิเศษมากที่สุด รองลงมาเป็น วสันตคิลกฉันท และอุปมาฉันท สำหรับอุปมาฉันทนั้น พระเมธังกรได้รจนาตาม วิธีแม่ปัดถาระถึง ๑๓ ชนิดเว้นแต่ อธิษ ๓ ชนิดเท่านั้นที่ไม่ได้รจนา ความสามารถ ในด้านฉันทลักษณ์ของท่านเห็นได้อีกประการหนึ่งคือท่านได้รจนา "ววิเวคฉันท" ไว้ ๑ คาถา โดยเฉพาะฉันทนี้ไม่ปรากฏในคัมภีร์วุคโทหิตยทางฝ่ายบาลี และคัมภีร์วุคตรค- นากรทางฝ่ายสันสกฤต ในด้านอลังการ ท่านรจนาให้เป็นทั้งสี่ทาลังการ อรรดา- ลังการ สี่ทาลังการเช่น ปสาทคูลาลังการ อรรดอลังการเช่น ยมกาลังการ และ งานประพันธ์ของพระเมธังกรชิ้นนี้ยังสมบูรณ์ด้วยอรรถสทางวรรณคดีอย่างครบถ้วน ในด้านสำนวนหรือลีลาภาษา ท่านผู้รจนาก็ใช้ภาษาอย่างไพเราะปราศจากโทษทาง สัทศาสตร์โดยประการทั้งปวง

นอกจากที่กล่าวมาจึงพูดได้ว่า คัมภีร์ชินจริคของพระเมธังกรเดระ เป็นเพชร น้ำเอกในวงวรรณกรรมพุทธศาสนาเดรวาท ไม่แพ้คัมภีร์พุทธจริคของอัสวโมชฝ่าย มหายาน

ข้อเสนอแนะ

นอกจากคัมภีร์ชินจริคนี้แล้ว ยังมีคัมภีร์อื่น ๆ ที่มีชื่อคล้ายกันกับชินจริค เช่น ชินมทานิทาน ชินาลังการ พุทธจริค ต่างก็เป็นเรื่องราวพุทธประวัติเหมือนกัน ควร จะได้มีการศึกษาเปรียบเทียบทางด้านเนื้อหา ภาษา ฉันทลักษณ์ อลังการ และไวยากรณ์ ว่า แต่ละเรื่องมีลักษณะการแต่งแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, คณะ สำนักนายกรัฐมนตรี. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.

คันธารภิกขุ. พุทธทศยันตีไทยปรณมแปล. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๒.

จันทร์นฤนาถ, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต. พระนคร: ทำเนียบส่วนจำกัศิวพร ๗๔, ๒๕๑๓.

พุทธทสฺส, พระ. โสศกคัดถกนิทาน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๒๖. (พิมพ์ในงานออกเมรุสมเด็จพะพุฒาจารย์ (เสงี่ยม จันทสิริมหาเถร) วัดสุทัศน์เทพวราราม)

ชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวง. พระคัมภีร์อธิบายฉบับที่ปรึกษา หรือพจนานุกรมภาษาบาลีแปลเป็นไทย. พระนคร: โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๐๔.

คำรกราชานุกาฬ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. ตำนานพระพุทธเจดีย์. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๐๔.

—————. เรื่องประติษฐานพระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป. พระนคร: โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๐๑.

เทพกฤษณานุกินธุ์, หลวง. (ทวี ชนม์รัช). พระคัมภีร์ราชูปถัมภ์ที่ปรึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร: โรงพิมพ์มตามกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๐๔.

นันทปญฺญาจารย์, พระ. พุทธคันถวงศ์. แปลโดยนายสิริ เพ็ชรไชย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓. (พิมพ์ชำระในงานทำบุญร้อยวันและบรรจ้อัฐิพระกอน ภูโท (ยศนันท์) วัดมณีสถิตินิกราราม อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี)

บาทวิกรมภักดีภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๕๖๕.

บาทวิกรมภักดีเรื่องหนังสือในหอพระสมุทวชิรญาณ ภาคที่ ๑ แผนกบาลี. พระนคร: โรงพิมพ์ไทย
๒ สะพานยศเส, ๒๕๕๕.

ป. พงษ์สมบุญ. พจนานุกรมบาลี-ไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาอุตสาหกรรม,
๒๕๑๕.

ปัญญาสามิ, พระ. ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสตร์. แปลโดยศาสตราจารย์ ร.ค.ท.แสง
มนวิฑูร. พระนคร: โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย, ๒๕๐๖.

ปรมาณูวิจิตรในรส, สมเด็จพระ. ปฐมสมโพธิกถา. พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๐๕.

ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน. พระนคร: บ้านฟ้าพิทยา, ๒๕๐๖.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๑.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๐.

ราชวรมณี, พระ. (ประยูร ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์
ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๔.

—————. พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์คานสุทธาการพิมพ์, ๒๕๒๔.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. พุทธประวัติ เล่ม ๑. พระนคร:
โรงพิมพ์มหาสมุทรราชวิทยาลัย, ๒๕๑๕.

วาทถ. อรรถการศาสตร์. แปลโดย ป.ส. ศาสตรี. พระนคร: โรงพิมพ์พระจันทร์,
๒๕๐๕. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฉาปนกิจศพ คุณหญิงวีว เกษตรศิริวัชรภักดิ์ ๒
พฤศจิกายน ๒๕๐๕)

สวัสดิ์ วงษ์วิเศษ. คำราเรียนอักษรโบราณ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วงษ์สว่าง,
๒๕๑๔.

สังฆวิกรมภักดีมหาสามิ, พระ. กัมภีร์สุโขธาลังการ. แปลโดยนาวาอากาศเอกแย้ม ประพัฒน์
ทอง. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๒.

สังฆรักขิตมตาสามี, พระ. จุลโคตยปกรณ์. แปลโดยพระธรรมคุณาภรณ์ ฐิตปญฺญเถร.

ธนบุรี: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๕๐๘. (คณะสงฆ์วัดโฆธาราม พิมพ์อุทิศถวาย
ในงานพระเมรุพระศพสมเด็จพระสังฆราชญาณโทยมทาเถระ ๓ วัดเทพศิริน-
ทราวาส ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๐๘)

สิริรัตนปัญญาเถระ, พระ. วชิรสารัตถสังคหะ. แปลโดยนาวาอากาศเอกแยม ประพัฒน์
ทอง. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๐๒.

สุภาพรรณ ๓ บางช้าง. ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, ๒๕๒๖.

เสถียร โชนันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๑๐.

วิทยานิพนธ์

เทริขงศักดิ์ ไทยคุณันท์. "โลกปปฏิบัติกสาร ปริจเฉทที่ ๑ และ ๒ : การตรวจชำระ
และการศึกษาเชิงวิเคราะห์." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษา
ตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๓.

วัลลีย์ ภิงคารวัฒน์. "ชินาลังการ : การตรวจชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์."
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑.

สมเด็จพะเทพรัตนราชสุภา. "ทศมามีในพุทธศาสนาเถรวาท." วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๓.

สมพงษ์ ปรินาจินคาจูติ. "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องโลกุปปัตติ." วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๓.

ภาษาบาลี

กรมศิลปากร, หอสมุดแห่งชาติ. ชินมหาภิธาน เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
สหประชาชาติไทย, ๒๕๓๐.

กัจจายนเถระ, พระ. กัจจายนเวทยายกถัม. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๐. (อักษรสำเนา)

ญาณาวีรังษณ์มเสนาปติมหาเถระ, พระ. สารวิลาสินี นาม สีลอุชฌวตฺตคณินวฏฺฐิกา
ปฺรโม ภาค. ร้างกุ้ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๒๐. (อักษรม้วน)

—————. สารวิลาสินี นาม สีลอุชฌวตฺตคณินวฏฺฐิกา ทุติโย ภาค. ร้างกุ้ง: โรงพิมพ์
พุทธศาสนสภา, ๒๕๐๕. (อักษรม้วน)

ญาณินพนามกเถระ, พระ. ขุทโธมฺมวฏฺฐิกา. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๔. (อักษรสำเนา)

เทพวิสุทฺธิเวที, พระ. (เจีย เชมโก). กัจจายนมุล นาม ปกถัม. พระนคร: โรงพิมพ์
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ทีปังกรเถระ, พระ. ปทสารณฎฺฐิกา. (ลายมือคัดลอกของพระมหาเสวี จิตฺตโสภี), ๒๕๒๕.

ธรรมกิตติมหาสามี, พระ. สฺสขุมมฺมสฺสูกท. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,
๒๕๐๕.

ธรรมปาดเถระ, พระ. ปรมตฺตทึปนี นาม จริยาภิภฏฺฐกถา. กรุงเทพมหานคร: โรง-
พิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

—————. ปรมตฺตทึปนี นาม เถรคชาตอฏฺฐกถา ปฺรโม ภาค. กรุงเทพมหานคร:
ทางหุ่นส่วนจำกัดสิทธิ์ ๓๕, ๒๕๒๕.

—————. ปรมตฺตทึปนี นาม วิมานวตฺตอฏฺฐกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

—————. สีลอุชฌวตฺตคณินวฏฺฐิกา. ร้างกุ้ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๒๐. (อักษรม้วน)

บิณฑศีเถระ, พระ. ปทสารณ. (ลายมือคัดลอกของพระมหาเสวี จิตฺตโสภี), ๒๕๒๕.

พุทธทัศนมหาเถระ, พระ. มธุรสวโรวาสินี นาม พุทธวิเศษอนุรกดา. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๔๒๔.

พุทธนิมิตตาเถระ, พระ. ปทุมผลิทธิศึกษา. ร่างกึ่ง: พุทธศาสนสภา, ๒๕๐๔. (อักษรพม่า)

————. ปทุมผลิทธิ. กรุงเทพมหานคร: เฉลิมชานุกการพิมพ์, ๒๕๒๖.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. สยามมรรยสุส เชนิก เล่ม ๑-๔๕. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

————. รากคณรรกดา ภาคที่ ๑-๑๐. พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๕, ๒๕๖๖, ๒๕๖๗.

ไมศกัตถานเถระ, พระ. สุวาทิไมศกัตถาน. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๒. (อักษรขานา)

————. ไมศกัตถาน. ร่างกึ่ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๒๑. (อักษรพม่า)

————. ไมศกัตถานวุทธิวิวรร. ร่างกึ่ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๒๑. (อักษรพม่า)

ไมศกัตถานเถโร. อภิธานปฐพีภิกา. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๕.

วชิรพุทธเถระ, พระ. นุยาสมภรณ์. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๒. (อักษรขานา)

วินยตตสารสนธิมณี นาม วินยวินยวิภิกา ปฐโม ภาค. ร่างกึ่ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๐๖. (อักษรพม่า)

————. หุทธิโย ภาค. ร่างกึ่ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๐๖. (อักษรพม่า)

วิสุทธชนวิลาสิปี นาม อปทานอนุรกดา ปฐโม ภาค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

วิสุทธาจารย์เถระ, พระ. รากตวตตสงคท. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๒. (อักษรขานา)

————. อนุโหมตฺตวิ. ลำปาง: วัดท่ามะโอ, ๒๕๒๕. (อักษรขานา)

สังฆรักชิตมหาสามี, พระ. นโยคสิหุทธิปาตี. ร่างกึ่ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๒๕. (อักษรพม่า)

สารวิบุตตรมหาเถระ, พระ. สารตถธิปนิยา นาม วินยภิกา ปฐโม ภาค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๑.

สารวิกรมหาเถระ, พระ. สารตถทีปนิยา นาม วินยฎีกา คติโย ภาโค. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๑.

สิริมหาครูรังคผล, มหาอำมาตย์. อภิธานปฐพีปิกาสฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เทคนิค ๑๕, ๒๕๒๗. (วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร เป็นผู้จัดพิมพ์)

สุภูติมหาเถระ, พระ. อภิธานปฐพีปิกาสฎีกาฉบับ. กรุงเทพมหานคร: วัดเจริญธรรมาราม, ๒๕๒๑. (อักษราเนา)

สุนังคธมหาเถระ, พระ. อภิธานมุตตสงคทปาลียา สท อภิธานมุตตวิภาวิณี นาม อภิธานมุตตสงคทฎีกา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๖.

อริยรังษัณมเสนาปติมหาเถระ, พระ. มณีสารมณูสาฎีกา ปฐม ภาโค. ร้างกุ้ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๐๗. (อักษรพม่า)

—————. มณีสารมณูสาฎีกา ทติโย ภาโค. ร้างกุ้ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๐๗. (อักษรพม่า)

อัครวังสเถระ, พระ. สัททนีติธาคูมาลา. กรุงเทพมหานคร: มุณินิจภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๒๑.

—————. สัททนีติปทมาลา. กรุงเทพมหานคร: มุณินิจภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๒๑.

—————. สัททนีติสุตทมาลา. กรุงเทพมหานคร: มุณินิจภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๒๒.

อาจารย์เถกเถระ, พระ. นิรุกติทีปนี. ร้างกุ้ง: โรงพิมพ์พุทธศาสนสภา, ๒๕๑๑.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คัมภีร์โบราณ

วินิจฉัย. ทอดสมุดแห่งชาติ. คัมภีร์โบราณอักษรขอม ภาษาบาลี. เส้นจาร หน้าละ ๕ บรรทัด, ๒ ผูกจบ. น.ป.ส.,น.ป.ป. เลขที่ ๒๓๑๑ พ.๑๐ ร.๔/๑ ฉบับร่อนน้ำคำโต ไม่ประกบกันงาเขียวลายกุน.

วินิจฉัย. ทอดสมุดแห่งชาติ. คัมภีร์โบราณอักษรขอม ภาษาบาลี. เส้นจาร หน้าละ ๕ บรรทัด, ๒ ผูกจบ. น.ป.ส.,น.ป.ป. เลขที่ ๑๐๖๔๖ พ.๔๔ ร.๒/๓ ฉบับต้องขาด ไม่ประกบกันขรรคมคา.

วินิจฉัย. ทอดสมุดแห่งชาติ. คัมภีร์โบราณอักษรขอม ภาษาบาลี. เส้นจาร หน้าละ ๕ บรรทัด, ๒ ผูกจบ. น.ป.ส.,น.ป.ป. เลขที่ ๖๐๔๖ พ.๑๒๖ ร.๔/๓ ฉบับทองหีบ ไม่ประกบกันขรรคมคา.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาอังกฤษ

- Banerji, S.C. An Introduction to Pali Literature. Calcutta.4:
Punthi Pustak, 1964.
- Davids, T.W.Rhys., and Stede, William. The Pali Text Society's
Pali-English Dictionary. London: Luzac and Company Ltd,
1966.
- Duroiselle, Charles. Jinacarita or the Career of the Conqueror.
Rangoon: British Burma Press, 1906.
- Geiger, Wilhelm. Pali Literature and Language. Delhi: Oriental
Books Reprint Corporation, 1978.
- Law, Bimala Churn. A Manual of Buddhish Historical Traditions.
Calcutta: University of Calcutta, 1941.
- Malalasekera, G.P. Dictionary of Pali Proper Names. 2 Vols.,
Vol.I, 2nd ed. London: Luzac and Company Ltd., 1960.
- _____ . Dictionary of Pali Proper Names. 2 Vols., Vol.II,
2nd ed. London: Luzac and Company Ltd., 1960.
- _____ . The Pali Literature of Ceylon. Colombo: Gunasena Co.
Ltd., 1958.
- Monier-William, M. Sanskrit-English Dictionary. London: Luzac
and Company Ltd., 1960.
- Norman, K.R. A History of Indian Literature. Vol.VII, Wiesbaden:
Otto Harrasso Witz, 1983.
- Rouse, W.H.D. "Jinacarita" Journal of the Pali Text Society.
Vol.V, 1904-1905. London: Oxford University Press, 1905.
- Trenckner, V. A Critical Pali Dictionary. Copenhagen: Commissioner
Ajnar Munksgaarp, 1948.
- Whitney, William Dwight. The Roots Verb-forms and Primary Deri-
vative of the Sanskrit Language. Delhi: Motilal Banar-
sidass, 1963.
- Winternits, Maurice. A History of Indian Literature. Vol.II.
New Delhi: Oriental Books Reprint Corporation, 1905.
- Kedārabhaṭṭa. Vṛttaratanākara. Bombay: Laksmīvenkatesvara press.
1965.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ต้นไม้ต่าง ๆ

๑. ภาคะทิง ชื่อต้นไม้ชนิด *Calophyllum inophyllum* Linn. ในวงศ์ *Cuttiferae* ใบและผลคล้ายสารภี แต่ใบขึ้นสั้นมากกว่าและผลกลมกว่า เปลือกเมือคแห้ง ใช้ทำลูกจลาจ หรือกระบวยของเล่น
(ร.บ.ศ. หน้า ๓๓)
๒. แคฝอย ชื่อต้นไม้หลายชนิดในสกุล *Stereospermum* วงศ์ *Bignoniaceae* เช่น ชนิด *S. Fimbriatum* A. DC.
(ร.บ.ศ. หน้า ๑๔๔)
๓. ขี้วัว ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง *Bombax ceiba* Linn. ในวงศ์ *Bombaceae* กิ่งก้านและลำต้น มีหนามแหลมคม เปลือกสีเทา ชูขรุขระ ดอกสีแสด
(ร.บ.ศ. หน้า ๒๐๘)
๔. จำปา ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่หลายชนิด *Michelia champaca* Linn ในวงศ์ *Magnoliaceae* ดอกสีเหลืองอมส้ม กลีบดอกใหญ่ยาว มีหลายกลีบ กลิ่นหอม
(ร.บ.ศ. หน้า ๒๓๐)
๕. นิโครธ (ต้นไทร) ชื่อต้นไม้ในสกุล *Ficus* วงศ์ *Moraceae* มีหลายชนิด เช่น ไทรย้อย (*F. benjamina* Linn.) ไทรย้อยใบทู่ หรือ ไฮยี
(ร.บ.ศ. หน้า ๔๑๖)
๖. มูมบาด ชื่อต้นไม้ขนาดใหญ่ชนิด *Mesua Ferrea* Linn. ในวงศ์ *Guttiferae* ใบยาวรี ปลายใบเรียวแหลม ดอกสีขาวคล้ายสารภีแต่ใหญ่กว่า ใช้ทำชาได้ แก่นสีแสดเข้ม ใช้ทำเครื่องเรือน
(ร.บ.ศ. หน้า ๔๔๑)
๗. ราชพฤกษ์ ชื่อต้นไม้ชนิด *Cassia agnes* Brenan, *C. Javanica* Linn. และ *C. nodosa* Ham. ในวงศ์ *Leguminosae* ดอกมีสีชมพูถึงมีขนเล็กน้อย ใช้ทำชาได้ เฉพาะ ๒ ชนิดหลังเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า กัลปพฤกษ์
(ร.บ.ศ. หน้า ๒๔๔)

๘. หมาก เป็นชื่อเรียกค้ำพาดหลายชนิดในวงศ์ Palmae โดยเฉพาะชนิด *Areca catechu* Linn. รสภาคไร้เคี้ยวกินกับปูน พลุ ซึ่งรวมเรียกว่ากินหมาก และไร้พอกหนังสือ, ๗๑

(ร.บ.ส. หน้า ๔๕๓)

๙. หมากเทศ ชื่อต้นไม้ชนิด *Antidesma velutinosa*
Bl. ในวงศ์ *Stilaginaceae*

(ร.บ.ส. หน้า ๔๕๓)

๑๐. อโศก ชื่อต้นไม้หลายชนิดในสกุล *Saraca* วงศ์ *Leguminosae* เช่น อโศกน้ำ (*S. indica* Linn) อโศกเหลือง (*S. thaipingensis* Cantley ex Prain) โศก ก็เรียก

(ร.บ.ส. หน้า ๔๐๑)

สัตว์ค่าง ๗

๑. กระเรียน ชื่อนกขนาดใหญ่ชนิดหนึ่ง *Grus antigone* ในวงศ์ *Gruidae* คอขาว ขาวยาว ปีกกว้าง หางกว้างและสั้น หากินตามที่ราบลุ่ม กินพืช แมลง และสัตว์ขนาดเล็ก ไม่ชอบถิ่นป่า, กาเรียน ก็เรียก

(ร.บ.ส. หน้า ๔๒)

๒. แขกเต้า ชื่อนกปากงุ้มเป็นชนิด *Psittacula alexandri* ในวงศ์ *Psittacidae* ที่หน้าผากมีเส้นดำลากผ่านไปจกหัวตาทั้ง ๒ ข้าง และมีแถบดำลากจากโคนปากลงไปที่ ๒ ข้างของคอคล้ายเครา ตัวผู้ปากแดง ตัวเมียปากดำ ชอบอยู่เป็นฝูงใหญ่ กินผลไม้ เรือนพืชนานหรือเสียงอื่น ๆ บางอย่างได้

(ร.บ.ส. หน้า ๑๔๔)

๓. ก๊วยแก ชื่อชนิด *Nettapus coromandedelianus* ในวงศ์ *Anatidae* เป็นนกเป็ดน้ำที่เล็กที่สุดในประเทศไทย รูปร่างเล็กอ้วนป้อม ปากสั้น ตัวผู้ปากสีเขียว เข้มเป็นมัน หน้า คอ และท้องเป็นสีขาว ที่คอมีวงสีดำ ตัวเมียปากสีน้ำตาล ลำตัวค่อนข้างสีขาว มีรูกระสีน้ำตาล พำรังในโพรงไม้

(ร.บ.ส. หน้า ๑๔๒)

๕. พิราบ ชื่อนกในวงศ์ Columbidae ซึ่งเป็นวงศ์เดียวกับนกเขา
รูปร่างคล้ายกันแต่ขนาดใหญ่กว่า ส่วนใหญ่อาศัยที่เสาปูนฟ้า รอบหากินบนพื้นดิน กิน
เมล็ดพืช ที่พบทั่วไปคือนก Columba livia.

(ร.บ.ศ. หน้า ๔๔๔)

๕. บุง ชื่อนกขนาดใหญ่ในสกุล Pavo วงศ์ Phasianidae ในฤดูผสม
พันธุ์ตัวผู้จะมีขนหางยาวและมีแวว เพื่อใช้รำแพนให้ตัวเมียสนใจ อาศัยอยู่ตามป่าโปร่ง
รอบร่องคอน้ำ หรือคอน้ำ กินเมล็ดพืช แมลง และสัตว์เล็ก ๆ มี ๒ ชนิด คือบุง
ไทย (P. muticus) หงอนบนตัวตั้งตรงเป็นกระดุก หนังข้างแก้มสีฟ้าและเหลือง
ขนส่วนคอ และ หลัง ตลอดจนปลายหางสีเขียว และบุงอินเดีย (P. cristat-
us) หงอนบนตัวแต่เป็นรูปพัด หนังข้างแก้มสีขาว ขนส่วนคอและอกด้านบนสีน้ำเงิน

(ร.บ.ศ. หน้า ๒๗๒)

๖. สาธิกา ชื่อนกชนิด Acridotheres tristis ในวงศ์ Sturnidae
ซึ่งเป็นวงศ์เดียวกับนกกิ้งกือ ลำตัวสีน้ำตาลเข้ม หัวสีดำ ขอบคางและปากสีเหลือง
มีแคมขาวที่ปีก ปลายหางสีขาว กินแมลงและผลไม้ พบทั่วไปทุกภาคของประเทศไทย
เลี้ยง หรือ สานึกาก็เรียก

(ร.บ.ศ. หน้า ๔๑๗)

๗. ช้าง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิด Elephas maximus ในวงศ์ Eleph-
antidae หัวสีเทา ขนขึ้นยาวเรียกว่า งวง ตัวผู้มีงายาวเรียก ช้างพลาย ถ้าไม่
มีงาเรียก ช้างสีคอ ในฤดูผสมพันธุ์มีอาการดุร้ายมาก ตัวเมียเรียกช้างพัง ส่วนใหญ่
ไม่มีงาปรากฏให้เห็น แต่บางตัวมีงาสั้น ๆ เรียกว่า นาย ไบลดอกมา กินพืช อยู่รวม
กันเป็นโขลง มีช้างพังอายุมากเป็นจ่าโขลง

(ร.บ.ศ. หน้า ๒๖๖)

๘. ม้า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิด Equus caballus ในวงศ์ Equidae
เป็นสัตว์กึ่งอึ่งเดี่ยว รูปร่างสูงใหญ่ ขาวหาง เป็นที่ มีแฉกคอยาว ใช้เป็นพาหนะ
รับซื้อและเทียมรถ

(ร.บ.ศ. หน้า ๒๕๐)

๔. ลิง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมหลายชนิดในอันดับ Primates ลักษณะทำ
ทางคล้ายคน ต้นหน้าและต้นหลังใช้จับเกาะได้ ที่มีหางเช่น วอก (*Macaca mulatta*)
ที่ไม่มีหางเช่น กอริลลา (*Gorilla gorilla*).

(ร.บ.ศ. หน้า ๗๒๓)

๑๐. เสือ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในวงศ์ Felidae ซึ่งเป็นวงศ์เดียวกับ
แมว แต่ตัวใหญ่กว่า เป็นสัตว์กินเนื้อ หากินเวลากลางคืน มีหลายชนิดเช่น เสือโคร่ง
(*Panthera tigris*) เสือดำ หรือเสือด่า (*P. pardus*)

(ร.บ.ศ. หน้า ๔๓๗)

๑๑. เสือด่า เสือชนิด *Panthera pardus* ในวงศ์ Felidae
ขนาดใหญ่รองลงมาจากเสือโคร่งและหนว้นโคติกว่า ตัวสีน้ำตาลแกมเหลือง มีจุด
ดำทั่วตัว ว่องไวและคล่อง รันต้นไม้เก่ง กินเนื้อ บางตัวสีดำ เรียกเสือด่า หรือเสือ
แมลงภู่ ซึ่งมีรอยจุดดำอยู่ทั่วตัวเหมือนกัน แต่จะเห็นได้ชัดเมื่อถูกแสงแดด

(ร.บ.ศ. หน้า ๓๐๓)

๑๒. เสือโคร่ง เสือชนิด *Panthera tigris* ในวงศ์ Felidae
เป็นเสือที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตัวสีเหลือง มีลายดำตามขวาง ลำตัวป้อมพื้นดิน
มักอยู่ตามลำพังตัวเดียว ยกเว้นฤดูผสมพันธุ์ ชอบเล่นน้ำมากกว่าเสือชนิดอื่น, ลายพาด
กลอนก็เรียก

(ร.บ.ศ. หน้า ๒๐๒)

แร่ธาตุค่าง ๆ

๑. เงิน ธาตุลำดับที่ ๔๗ สัญลักษณ์ Ag เป็นโลหะสีขาว เนื้ออ่อนขาว
อ่อน หลอมละลายที่ ๙๖๐.๕° ซ. (อ. silver)

(ร.บ.ศ. หน้า ๒๐๔)

๒. ทรายแก้ว แร่ควอตซ์ที่มีขนาดเล็กเท่าเม็ดทราย มีลักษณะเป็นสี
ขาวใส

(ร.บ.ศ. หน้า ๓๔๒)

๓. ทองคำ ธาตุลำดับที่ ๗๙ สัญลักษณ์ Au เป็นโลหะ ลักษณะเป็นของ

หนังสือเหลือง หดจนระยะชายที่ ๑๐๒๓'๖. เนื้ออ่อนนิ่มมาก ฟูให้เป็นแผ่นจนมีความหนาแน่นน้อยกว่า ๐.๐๐๐๐๑ มิลลิเมตรได้

(ร.บ.ส. ๓๔๕)

อภิธาน ๕

อภิธาน ความรู้เจาะตรงอย่างยวดยิ่ง เฉพาะที่เป็น โลกีย์ มี ๕ คือ

๑. อธิวิวิธี แสดงฤทธิ์ต่าง ๆ ได้
๒. ทิพโสक्त หุทิพย์
๓. เจโตปริยญาณ รู้จักกำหนดใจผู้อื่น
๔. ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้
๕. ทิพจักขุ ตาทิพย์

(ร.บ.ส. หน้า ๔๔๕)

คัมภีร์พระอรหันตศาจารย์กล่าวไว้ว่า...

อิทธิวิธา ทิพโสक्त ปริจิตตวิชานนา,
 ปุพเพนิวาสานุสสติ ทิพพจจุตติ ปญฺจชา.

(สงกท. หน้า ๕๔)

สมาบัติ ๔

สมาบัติ การบรรลุนาน, การเข้าฌาน มี ๔ ชั้น คือ รูปฌาน ๔

อรุณฌาน ๔

(ร.บ.ส. หน้า ๓๔๖)

รูปฌาน ฌานที่รูปธรรมเป็นอารมณ์มี ๔ คือ

๑. ปฐมฌาน มีองค์ ๕ คือ วิตก วิจาร์ ปิติ สุข เอกัคคตา
๒. ทุติยฌาน มีองค์ ๓ คือ ปิติ สุข เอกัคคตา
๓. ทติยฌาน มีองค์ ๒ คือ สุข เอกัคคตา
๔. จตุตถฌาน มีองค์ ๒ คือ อุเบกขา เอกัคคตา

(พ.พ.ช. หน้า ๓๑)

อรุณฌาน ฌานที่อรุณธรรมเป็นอารมณ์มี ๔ คือ

๑. อากาณิฏฺฐายตนะ ฌานอันกำหนดอากาศคือช่องว่างหาที่สุดมิได้

เป็นอารมณ์

๒. วิญญาณัญจนายณะ ฌานอันอันกำหนดควิญาณอันหาที่สุดมิได้เป็นอารมณ์
๓. อากิญจัญจนายณะ ฌานอันกำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ เป็นอารมณ์
๔. เนวสัญญานาสัญญานาสัญจนายณะ ฌานอันเข้าถึงภาวะมีสัญญาที่ไม่ใช่ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่

(พ.พ.ธ. หน้า ๑๔๓)

พระโพธิสัตว์จะได้รับพุทธพยากรณ์จะต้องประกอบด้วยอัญญสโมธาน (ธรรมที่ทำให้สำเร็จเป็นพระพุทธเจ้า) คือ

๑. มนุสสชุตี ความเป็นมนุษย์
๒. ลิงคสมุปตติ ความบริบูรณ์ด้วยบุรุษเพศ
๓. เหตุ มีนิสัยจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์
๔. สตถารทสสนิ ใฝ่พบพระพุทธเจ้า
๕. ปชฺชพฺรชา ใฝ่ทรงบรรพชาเพศ
๖. กุณสมุปตติ บรรลุคุณสมบัติมีฉานเป็นคณ
๗. อธิกาโร ใฝ่หาอันยิ่งมีชีวิตเป็นคณ
๘. ฉนุททา มีความปรารถนาซึ่งพระโพธิญาณ.

มนุสสชุตี ลิงคสมุปตติ เหตุ สตถารทสสนิ
 ปชฺชพฺรชา กุณสมุปตติ อธิกาโร จ ฉนุททา
 อัญญสมุสนโมธานา อภินิหารโ สมิชฺชติ.

บุคคลที่จะได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจักเป็นพระพุทธเจ้านั้น ต้องประกอบด้วย องค์ ๘ ดังกล่าวมา

(ธา.อ. ๑/๒๓, อป.อ. ๑/๒๔, พุทธ.ธ. หน้า ๔๒๐)

นอกจากนี้แล้ว พระโพธิสัตว์ที่ได้รับพุทธพยากรณ์แล้วจะไม่เกิดเป็นเปรต

๓ ชนิด และจะไม่เกิดในฐานะ ๑๖

เปรต ๓ ชนิดที่นิยตโพธิสัตว์จะไม่ไปเกิดคือ

๑. รูปปิปาสิกเปรต เปรตที่ถูกเบียดเบียนด้วยการหิวข้าวหิวน้ำ
๒. นิรชามคัมพิคเปรต เปรตที่ถูกไฟเผาไฟให้เร่าร้อนอยู่เสมอ
๓. คาลัญจิกเปรต เปรตที่จกอยู่ในกลุ่มของพวกอสุร

นิยตโพธิสัตว์จะไม่เกิดในฐานะ ๑๖ คือ

๑. ไม่เกิดเป็นคนป่า
๒. ไม่เกิดเป็นมารเทพบุตร
๓. ไม่เกิดเป็นอสังขยสัตถพรหม
๔. ไม่เกิดในสุทธาวาสพรหม
๕. ไม่เกิดในจักรวาลอื่น
๖. ไม่เกิดเป็นอรุปรพพรหม
๗. ไม่เกิดเป็นอัญญา
๘. ไม่เกิดในตระกูลที่เป็นทาส
๙. ไม่เกิดเป็นคนมอด, หนวก, ไม้
๑๐. ไม่เกิดเป็นคนขี้เรื้อนดูลู้ง
๑๑. ไม่เปลี่ยนแปลงเพศ
๑๒. ไม่ทำบุญจ้านันคิริยกรรม
๑๓. ไม่เกิดในโถกัณทริกนรก
๑๔. ไม่เกิดในอเวจีมหานรก
๑๕. ไม่เกิดเป็นสัตว์ที่เล็กกว่านกกระ-
จาย และไม่เกิดเป็นสัตว์ที่ใหญ่กว่า
ช้าง
๑๖. จะไม่บรรลุเป็นพระอรหันต์บุคคลไม่ได้ใน
ระหว่าง ๔ อสงไขย แสนกัปป์

(ชา.อ. ๑/๗๒, กุชร.อ. ๘๒๑, อป.อ. ๑/๗๔, ปรมัตถโคชฉิก. ๑/๖๒-๖๓)

ปัญจมหาวีโลกนะ

มหาวีโลกนะ คือการตรวจดูอันยิ่งใหญ่, ข้อตรวจสอบพิจารณาที่สำคัญ
หมายถึงสิ่งที่พระโพธิสัตว์ทรงตรวจดู ก่อนจะตัดสินพระทัยประทานปฏิญญารับอาราธนา
ของเทพกษัตริย์หรือเจ้าจะรู้ดีจากอุสึคเหวโลกไปยังเกิดในพระชาติสุดท้ายที่จะตรัสรู้
เป็นพระพุทธเจ้า มี ๕ อย่างคือ

๑. กาล คืออายุกาลของมนุษย์จะต้องอยู่ในระหว่าง ๑๐๐ ถึง ๑ แสนปี
ไม่สั้นกว่า ๑๐๐ ปี ไม่ยาวเกิน ๑๐๐๐๐๐ ปี
๒. ที่ คือทวีปที่จะอุบัติ (หมายถึงชมพูทวีป)
๓. เทศะ คือประเทศ หมายถึงดินแดน จะอุบัติในมัธยมประเทศ และ
ทรงกำหนดเมืองกบิลพัสดุ์เป็นสถานที่บังเกิด
๔. ภูม คือตระกูล จะอุบัติเฉพาะในชัตตยิสกุล หรือในพราหมณสกุล
และทรงกำหนดว่าเวลานั้นโลกสมมติว่าตระกูลกษัตริย์ประเสริฐกว่าตระกูลพราหมณ์
จึงจะอุบัติในตระกูลกษัตริย์ โดยเลือกพระเจ้าสุทโธทนะเป็นพุทธบิดา
๕. ขเนคคิอายุปริจเฉท คือมารดา และกำหนดอายุของมารดา มารดา

จะต้องมีศีลห้าบริสุทธิ์ ไม่โอ้อวดในบุรุษ ไม่เป็นนักดื่ม นักสูบบุหรี่ ใฝ่หาเพ็ญบารมีมาตลอด
แสนกัปป์ ทรงกำหนดได้พระนางมหาเมธา และทรงทราบว่า พระนางจะมีพระชนม์อยู่
เกิน ๑๐ เดือนไปได้ ๗ วัน

(พ.ท.ธ. หน้า ๒๒๔)

อภิมหาวิไลกนะ

มหาวิไลกนะ คือข้อที่จะต้องพิจารณาอันยิ่งใหญ่ ก่อนที่จะประทานปฏิญญารับ
อภิมหาพรของเทพดาทั้งหลายว่า จะจุติจากเทวโลกไปยังเกิดในพระชาติสุดท้ายที่จะ
ตรัสรู้ เป็นพระพุทธเจ้า มี ๘ ประการคือ

๑. กาล วิไลกนะ คือการพิจารณากาลอันสมควร
๒. ทัฬหี วิไลกนะ คือการตรวจจุฬหีทั้ง ๔ ที่เห็นว่าสมควรจะบังเกิด
ในชมพูทวีป
๓. เพล วิไลกนะ คือการพิจารณาประเทศว่า ประเทศนั้นสมควรที่
อาตมาจะไปเกิด
๔. ภูม วิไลกนะ คือการพิจารณาตระกูลว่า ตระกูลพรหมณ์ หรือ
ตระกูลกษัตริย์ จึงสมควรที่อาตมาจะไปเกิด
๕. ชนเชติ วิไลกนะ คือพิจารณาคุณภาพพระพุทธรชนอันสมควรที่อาตมาจะไป
เกิด
๖. อายุ วิไลกนะ คือการพิจารณาอายุของสัตว์ว่า จะต้องมียายุยืน
อยู่ในเกณฑ์ที่สมควรจะไปรุดได้
๗. มาลี วิไลกนะ คือการพิจารณาเดือนที่จะจุติ
๘. เนชชรมัน วิไลกนะ คือการพิจารณาว่า จะเสด็จออกมหาภิเนษกรรม
ในประเทศขอบเรคราวป่าอันใด

ขุน จ ชุมเพ ภณ "สุสีเต กายเย ฐิต โทริสสุโต อญฺ มหา-
วิไลกนานิ วิไลกนะ :- กาล วิไลกนะ, ทัฬหี วิไลกนะ, เพล วิไลกนะ,
ภูม วิไลกนะ, ชนเชติ วิไลกนะ, อายุ วิไลกนะ, มาลี วิไลกนะ, เนช-
ชรมัน วิไลกนะ.

(มิลินท. หน้า ๑๒๔)

อุทธรณ์ พึง ๒

ขารน้ำอุ่น น้ำเย็น ที่ตกลงสนามพระวรกายพระโพธิสัตว์และพระมารดา
นี้เป็นเรื่องธรรมดาสำหรับพระโพธิสัตว์เป็นปัจฉิมภวีกทุกพระองค์ ในพระบาลีท่าน
กล่าวไว้ว่า

ขุมคา เสดา ภิจฺจเว, ขทา โพธิสฺสโต มาตุ ภูริณฺสูมา นิจรฺมคิ
เชว อุทฺทชฺส ขรฺวา อญฺคณฺธิชา ปาตุภวฺนคิ เอกา สีคฺชสฺส เอกา อุทฺทชฺส
เยน โพธิสฺสอุทฺทชฺส อุทฺทกิริจํ กโรนฺนคิ มาตุ จ. อยเมตฺถ ขุมคา.

(ที.มท. ๑๐/๑๗)

พระอรชกดาจารย์และพระภิกษาจารย์ ท่านกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

เฮว สฺนุเคปิ, โพธิสฺสอุทฺทชฺส จ โพธิสฺสอุทฺทชฺส มาตุชา จ สจฺจการณฺธ
อากาสโต เชว อุทฺทขรฺวา นิจรฺมณฺธิชา โพธิสฺสอุทฺทชฺส จ โพธิสฺสอุทฺทชฺส มาตุชา จ
สรีเร อุทฺท คาทาเปสิ.

(ข.อ. ๑/๔๔, อป.อ. ๑/๔๖, พุทฺธ.อ. ๔๒๗, ชินาฎี. ๑๐๘)

ส่วนในจินตทานิทานท่านผู้ประพันธ์ได้รจนาไว้ว่า

คณฺธี ขเน วิสุทฺธกายสฺสสาปิ มหาสฺสอุทฺทชฺส มาตุชา จ สจฺจการณฺธ
อากาสโต แฉกขมฺมวณฺณา เชว อุทฺทสฺสโตทฺทขรฺวา อุทฺทเขตฺตปิ สรีเร อุทฺท
คาทาเปสิ.

(จินตทานิทาน. หน้า ๓๗)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาครศัพท์ที่เป็นสังเกตสังขยา

คำว่า สังเกตสังขยาหมายความว่า การนับจำนวนตามสิ่งที่ชาวโลกเขากำหนดกัน โดยใช้สิ่งที่ปรากฏอยู่ในโลก ที่มีจำนวนตายตัวแน่นอน ไม่เพิ่มขึ้นและลดลงในกาลไหน ๆ และชาวโลกที่หมายรู้กันทั่วไปเป็นศัพท์สำหรับนับจำนวนนามที่กล่าวถึงในบทประพันธ์ เช่น สมุขท อมพูธิ อณูว ศัพท์เป็นต้น

(วุกโตทัยแปล หน้า ๓๕)

สำหรับคำว่า สาคร นี้เป็นศัพท์ที่มีความหมายเท่ากับ หรืออยู่ในกลุ่มเดียวกันกับคำว่า สมุขท ดังท่านกล่าวไว้ว่า

อณูว สาครโร สิบฐ สมุขโท รตนากโร,
ขลุมพูธิ .....

(ชาน. ๖๕๕-กาลา, ๑๔๖-ปิฎกขุท)

แม่พุทธของคักทรงศรีว่า สมุขทมี ๔ ดังคำว่า

เอกเทว ภิตชเว พุทธิ คัม โว อิมินา ทีฆเน อชฐนา สนุชาตัง
สัสรตัง อมณาปสุมปโยคา มณาปวิปโยคา กนุทนาคัน โรทนาคัน อสสุ ปสสนุ
ปอชริคัง, น เหวว จกฺสู มหาสมุขเทสุ อุตกนุติ.

(ส.นิ. ๑๖/๒๑๔)

พระอรธกถาจารย์ท่านอธิบายคำว่า จกฺสู มหาสมุขเทสุ ไว้ดังนี้
จกฺสู มหาสมุขเทสุติ สีนุรุสมิหิ ปริวุฒินเนสุ จกฺสู มหาสมุขเทสุ.
สีนุรุสส หิ ปาจีนปสฺสั รัชตมยั, ทอชิตปสฺสั มถิมยั, ปวุฒิมปสฺสั ผลิกมยั,
อจฺจตรปสฺสั สุวณฺณมยั. ปุชพทอชิตปสฺสเสหิ นิอชฺชุนคา รัชตรสมิโย เอกโต หุชฺชา
าเปา ทาสั รัชมิมัน อนุคเร อนุคเร จกฺคาโร มหาสมุขทา โหนุติ. เต
สมุขทาย วุชคั จกฺสู มหาสมุขเทสุติ.

(ส.อ. ๒/๑๕๔-๑๕๕)

พระฎีกาจารย์ให้อรธอธิบายไว้ว่า..

จกฺคาโรติ หังชิตาทีเกหา จกฺคาโร มหาสมุขทา โหนุติติ วุชคฺชิตา
หังชิตสมุขโท ปวุฒิมสมุขโท อจฺจตรสมุขโท ปาจีนสมุขโท จาคิ จกฺคาโร

สมุขหา เวทิกขพาติ.

(ส.ฎ. ๒/๑๐๒)

เฉพาะคำว่า สากร ที่หมายถึงมหาสมุข ๔ มีที่ใช้เช่น
สิเนรุขพทมุหิ ทอชิมปฐสฐส อิมุหนิลมณิวณณชุตตา ทฐส ปภาย ปชุตโฏ
สาคโรปิ นีโล วิย โหติ ทฐมา นิลสาคโร นาม. ปาจีนปฐสฐส รชทวณ-
ณชุตตา ททมิขุ สาคโร เสโต ชีรวณโณ ทฐมา โส ชีรสาคโร นาม.
อชุตปฐสฐส กชจนวณณชุตตา ททมิขุ สาคโรปิ ปิตวณโณ, ทฐมา โส
ปิตสาคโร นาม. ปฐฉิมปฐสฐส ผลิกวณณชุตตา ททมิขุ สาคโรปิ ผลิกวณโณ,
อชุก์ นาม ปกตियाปิ ผลิกวณณ, ทฐมา โส ปกตีสาคโร นาม โหติ. อิติ
เทสิ นิลสาคโร ชีรสาคโร ปิตสาคโร ปกตีสาคโรติ นามานิ กริสูเยวาทิ.

(ชินาฎีกา. หน้า ๓๐-๓๑)

นอกจากนี้ยังมี สากร อีกชนิดหนึ่งที่พระอรธกถาจารย์ท่านกล่าวไว้คือ
จตุตาโร สากรา เวทิกขพาติ สัสารสาคโร ชลสาคโร นยสาคโร
ชฎาณสาคโรติ.

(อภิ.อ. ๑/๑๔)

กล่าวโดยสรุป สมุขท หรือ สากร คงมี ๔ แน่นอน ทั้งนี้ ฉันทาจารย์
จึงนำเอาสิ่ง หรือ คำเหล่านี้มาเป็นสังเกตสังขยาสำหรับเป็นเครื่องกำหนดคัมภีรนามศัพท์
ทั้งท่านกล่าวไว้ว่า

วิญญูเยชยา โลกโค สชญา สมุขโทสุรสาหิณ,
(วุธโคทย ๑๐-คธา)

สงขยา เมรุชยาม- สมุขโทสุรสาทย,
(ณุโท. ๔- คธา)

พระฎีกาจารย์อธิบายความข้อนี้ไว้ว่า

สมุขโท หิ โลเก จตุตาโร สมุขหา. สิเนรุณายาย ปริวิฉินชุตตา.
อชุกติ ปชจชุตโว ปชจวารเมว ลชชวิชฉนโท. สชุต รชเต วินา คณติ.
ปชจ รชเต วินา ชนุติ หิ วชุก์. ๑เปา เอชุต จ จชชเพช จชชช
ฉชช สชชชชช สชชชชช สชชชชช อชชชชช อชชชชช ชวาทชชชชช เอชชชช-

ทราที โลกสงเกเต.

(วจนตถ. หน้า ๑๔)

เมรุ ภูช ยาม สมุชโท'สุรสาทโย สขทา ยดาตถมึ สงฺขยา เอก
ชวิ ติ จตุ ปญจ ฉาทิสงฺขยา นาม โลกสงเกเตน ๗เปา เวท อตฺถ ยุก อมฺพุช
ณฺณว สินฺธุ ชลฺชยาทโย จตุสงฺขยา. ๗เปา อฏฺฐ สรา จ ฌณา อิติ
เชว วณฺณา จ สฺสณฺณา นาม ปกาสิตา. วุชตณฺจ

กาที ฎาที ยการาที นวสงฺขยา ปกาสิตา,
ปญจสงฺขยา ปการาที สฺสณฺณา นาม สรณฺณนาทิ.
(ฉนฺโท. หน้า ๕๔)

ตัวอย่างที่ท่านใช้เช่น
อิช โทฏกนฺมฺพุช เสหิ มิตฺ.

(วุชโตททย. ข้อ ๙๖)

นฏฺฐอชเรสุ ปาเทสุ สฺนาทิมฺหา โยณฺณวา วุชฺ.

(วุชโตททย. ข้อ ๑๑๔)

สเมสุ สินฺธุโค เชน ปฺรยาวุชฺ ปกิฉุติตฺ.

(วุชโตททย. ข้อ ๑๑๕)

นกาโร เจ ชลฺชิตฺ จปลาวัชฺตมิฐเจตฺ.

(วุชโตททย. ข้อ ๑๒๑)

ด้วย ฎาทีศัพท์ ในคำว่า สินธุ ชลชโย นี้ คำว่า สากร จึงใช้เป็น
สังเกตสังขยาได้

อุกศรของสรวงศาต

บาทกาว่า คคา ว กุฑิ สรภุคสออุ นี้มีเรื่องราวเฉพาะคนดัง
ต่อไปนี้

ครั้งหนึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นบุครบุโรทิต ของพระเจ้ากรุง
พาราณสี เขาได้รับการขนานนามว่า "โชติปาละ" เพราะวันที่เขาเกิดนั้น อารุ
อารุชนิดต่าง ๆ ไค้โชติรุ่งขึ้นเป็นระยะทางไกลถึง ๑๒ โยชน์ นี่เป็นการแสดงว่า
เขาจะเป็นจอมขวัญชุมชน เหนือใครทั้งหมดในชมพูทวีป

เมื่อสำเร็จการศึกษาจากเมืองตักกศิลาแล้ว เขาก็ถั้บกรุงพาราณสี และ
เข้ารับราชการ ได้รับเบี้ยเลี้ยงถึงวันละหนึ่งพันกหาปณะ เมื่อข้าราชการในพระ
เจ้าอยู่หัวทุกคนถึงเรื่องนี้ขึ้น พระองค์รับสั่งให้โชติปาละแสดงความสามารถในการใช้
ชุมชนให้เข้มเป็นที่ประจักษ์กัน เขาได้แสดงความสามารถนี้ท่ามกลางนายขวัญชุมชนที่มาชุมนุม
กันอยู่ถึง ๒๐,๐๐๐ คน เขาได้ใช้ชุมชนและอุกศรแสดงความสามารถที่หาผู้อื่นทัดเทียม
ไม่ได้ โดยเฉพาะในช่วงสุดท้ายของการแสดง เขาได้ประลองการยิงธนูกับขุนพล
ธนู ๔ คน วิธีการประลองนั้น เขาออกเกราะที่สวมอยู่ออก แล้วให้ขุนพลธนูทั้ง ๔
เขายืนประจำทิศทั้ง ๔ โดยตนเองยืนอยู่ตรงกลาง เมื่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ร้อง
ตะโกนบอกให้ขุนพลธนูทั้ง ๔ นั้นยิงธนูมาที่คนให้พร้อม ๆ กัน เขาได้ยิงธนูสกัดอุกศร
ที่ยิงมาจากทิศทั้ง ๔ ให้ถลันไปในทิศของคน ๆ และในเวลาเดียวกันอุกศรที่โชติปาละ
ยิงออกไปนั้นถูกอุกถ้วนถลันมาเข้าของของคนตามเดิม

เมื่อสิ้นสุดการแสดงพระเจ้าอยู่หัวทรงประทานสัญญาจะแต่งตั้งเขาเป็นแม่
ทัพในวันรุ่งขึ้น แต่ในคืนนั้นเอง โชติปาละเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต่อชีวิตฆราวาส
จึงหลบหนีไปบวชเป็นคณาส แล้วอาศัยอยู่ที่ป่ากนิฏฐวณะ ริมฝั่งแม่น้ำโคธาวารี

บาติในส่วนที่เกี่ยวกับการอุปมาในคาคาที่ ๑๐๐ มีดังต่อไปนี้

เต "สาธุ"ติ สมุปฏิริจิตวา เอกุปพาเรเนว กุฑทานิ จิปีสุ. มหา-
สอโต คานิ คานิ นาราเจน ปหริชวาน ยดา วา ทดา วา ปาเคสิ.
โพธิโกฏฐกั ปน ปวิชิปุนโต วิย คาเลน คาลิ วาเลน วาลิ ทูเทน ทูฑิ
วาเรน วาริ อนคิถกมุนโต จิปีฐวา สรคชุกิ อกาสิ.

ที่ใช้โดยอุปมาเช่น

วิสุทธิสหขมumusสหสทธิทธิ

(วจนตจ.หน้า ๑๘, ปทรูปสิขุธิ. หน้า ๑)

ที่ใช้ในอากคสถานอื่น ๆ เช่น

สหสทธิ สตกเตโช สุริโย ทมวิโนทโน.

(ขมumusปท.อ. ๑/๓๔)

คำว่า สหสทธิ และ สตกเตโช ทั้งสองนี้ พระฎีกาจารย์ท่านกล่าวว่าเป็นอเนก-
สังขยา โดยให้คำแปลไว้ว่า

สหสทธิสทธิ อเนกรัสี. สตกเตโชติ อเนกเตโช.

(ขมumusฎีกา. หน้า ๒๘)

สำหรับคำว่า วิสุทธิสหขมumusสหสทธิทธิ นี้พระฎีกาจารย์อธิบายไว้ว่า
สหขมumusโม เอว นานานยวิจิตตคตาย อวิชขมumusการวิขมumusนโต จ
สหสทธิทธิ อเนกสหสทธิรมุติ สหขมumusสหสทธิทธิ.

(ปทรูปสิขุธิฎีกา. หน้า ๑)

ถึงหากจะไปดูวจนตจของคำว่า สทธิธิ และ สหสทธิธิ ก็จะได้ดังนี้
สตก พทโว รัสโย ยสส สทธิธิ.

สหสทธิ พทโว รัสโย ยสส สหสทธิธิ.

(ขานฎีกา. หน้า ๕๗)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เทพ ๓ คีอ

เทพ เทพเจ้า, ชาวสวรรค์, เทวดา. ในทางพุทธศาสนา ท่านจัด
เทพไว้เป็น ๓ คีอ

๑. สมมติเทพ เทวดาโดยสมมติ ได้แก่พระราชา, พระเทวี, พระราช-
กุมาร
๒. อุปปัติเทพ เทวดาโดยกำเนิด ได้แก่เทวดาในสวรรค์และพรหมทั้ง
หลาย
๓. วิสุทธิเทพ เทวดาโดยความบริสุทธิ์ ได้แก่พระพุทธเจ้า พระปัจเจก-
และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย

(พ.ท.ศ. หน้า ๑๐๑)

เทโวติ ตีวิธา เทวา สมมุติเทวา อุปปัติเทวา วิสุทธิเทวาติ.
เตสุ มหาสมมตกาธโต ปณฺฑราย โธเคน "เทวา"ติ สมมตตฺตา ราชราชกุมาร-
ทโย สมมุติเทวา นาม. เทวโลเก อุปปณฺนา อุปปัติเทวา นาม. ชีนาสวา
วิสุทธิเทวา นาม. วุฑฺฒปิ เจกั "สมมุติเทวา นาม ราชาโน เทวियो
กุมารวา. อุปปัติเทวา นาม ภูมฺนเหเว อุปาทาย ตฺทฺตฺตริเทวา. วิสุทธิเทวา
นาม พฺุชฺชปรุเจกฺพฺุชฺชชีนาสวา"ติ.

(อภิ.วิ. ๓๔/๔๖๓, พ.ร.ท. ๓๐/๑๑๒,๓๑๒. นีติธากุ. หน้า ๒๔๔)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัจจัยาการ หรือปฏิจสมุปบาท

ปัจจัยาการ หรือ ปฏิจสมุปบาท มีองค์ หรือหัวข้อ ๑๒ (การเกิดขึ้นพร้อมแห่งกรรมทั้งหลาย เพราะอาศัยกัน กรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม, การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกัน ๆ จึงเกิดมีขึ้น)

๑/๒	อวิชชาปรุจยา	สังขาร	เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี
๓	สังขารปรุจยา	วิญญาณ	เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี
๔	วิญญาณปรุจยา	นามรูป	เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี
๕	นามรูปปรุจยา	สฬายตน	เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี
๖	สฬายตนปรุจยา	ผัสส	เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี
๗	ผัสสปรุจยา	เวทนา	เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี
๘	เวทนาปรุจยา	ตณฺหา	เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตณฺหาจึงมี
๙	ตณฺหาปรุจยา	อุปาทาน	เพราะตณฺหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี
๑๐	อุปาทานปรุจยา	ภโว	เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี
๑๑	ภพปรุจยา	ชาติ	เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี
๑๒	ชาติปรุจยา	ชรามรณะ	เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรามรณะจึงมี

โสภปริเทวทูตชโหมนสฺสุปายาสา สมุทฺทโย โทติ
 ความทุกขโหมนัส และความคับแค้นใจ ก็มีพร้อม
 เหวเนทฺสฺส เหวลสฺส ทูตชฺชนฺนสฺส สมุทฺทโย โทติ

ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งปวงนี้ จึงมี

ด้วยประการฉะนี้

แสดงตามลำดับ จากต้นไปหลายอย่างนี้ เรียกว่า อนุโลมเทศนา ถ้าแสดงย้อนกลับจากปลายมาหาต้น ว่า ชรามรณะเป็นต้น มีเพราะชาติเป็นปัจจัย ชาติมีเพราะภพเป็นปัจจัย ฯลฯ สังขารมี เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย เรียกว่า ปฏิโลมเทศนา ที่แสดงมานี้เป็นฝ่าย อุปาท ส่วนฝ่ายนิโรธมีดังต่อไปนี้

- ๑/๒ อวิชชชฺเฉว อเสสฺสวิราณีโรธา สงฺขสรณีโรโธ เพราะอวิชชาสารอกคฺยไป
 ไม่เหลือ

ฯลฯ

- ๑๒... ทูตชฺชนฺนสฺส นีโรโธ โทติ .... ย่อมมีด้วยประการฉะนี้

ยมกปาฏิหาริย์

ยมกปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ที่แสดงเป็นคู่ ๆ กัน เป็นปาฏิหาริย์ที่ไม่ทั่วไป แก่สาวกทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ ๒๐ วาระด้วยกัน โดยแบ่งเป็นการ เนรมิตไฟเปลวไฟ และสายน้ำพุ่งออกจากพระวรกายเสีย ๑๑ วาระ ทรงเนรมิต พระฉัพพรรณรังสีไฟพุ่งออกฉีกเฉวียนสลับกับไปเสีย ๑ วาระ และทรงเนรมิต พระศุภรนิมิตขึ้นไฟแสดงร่วมในอิริยาบถสี่โดยสลับเปลี่ยนอิริยาบถกันไปอีก ๘ วาระ

(พุทธ.ธ. หน้า ๒๐-๒๓)

สังขปาลชาคก

พระโพธิสัตว์พระราชาเป็น พญานาคชื่อสังขปาละ ทรงครองสิริราชสมบัติ อยู่ในนาคพิภพด้วยความสุขมาช้านาน ระหว่างนั้น พระองค์เกิดเบื่อหน่ายสิริสมบัติ ในนาคพิภพ และทรงปรารถนาในการที่จะบำเพ็ญบารมีให้แก่กล้าขึ้น จึงมอบราชสมบัติ ให้พระมเหสีทรงดูแลแทน ส่วนพระองค์ก็เสด็จออกจากนาคพิภพ ขึ้นมาสมათานรักษา อุโปสถคือ อยู่บนจอมปลวกใกล้ ๆ คุ้งน้ำที่ชื่อถ้ำแปดแปด ระหว่างที่พระองค์ทรง อธิฐานการสมათานรักษาที่อยู่นั้น ได้มีชาวบ้าน ๑๖ คนซึ่งออกหาของป่า ค้นค้น มาพบพระองค์เข้า จึงช่วยกันจับด้วยแล้วใช้ไม้แหลม ๆ แหวงให้ตะอุพระวรกายของ พระองค์จนทะลุ แล้วใช้เชือกหนังร้อยมัดอย่างแน่นหนาแล้วก็พากันลากไป สังขปาละ นาคราชแม้จะได้รับความทุกข์ทรมารแสนสาหัสสักเพียงไร ก็ไม่แสดงความโกรธออกมาให้ปรากฏ ค่ายคิดถึงการบำเพ็ญบารมีว่า ที่สุดของการให้ทานก็คือการบริจาค ชีวิต ศีลบารมี จะมีอยู่ได้ก็ด้วยการไม่ล่วงละเมิดทำลาย เนกขัมมบารมี ก็คือการ ออกจากนาคพิภพมาบำเพ็ญสมณธรรม ปัญญาบารมี ก็คือการรู้ว่าสิ่งนี้เป็นประโยชน์ สิ่งนี้ไม่เป็นประโยชน์ วิริยบารมี ก็คือการออกกลั้นทุกขเวทนาที่กำลังกำลังได้รับอยู่นี้ สังขบารมี ก็คือการตั้งใจมั่นตามที่พูดไว้ อธิฐานบารมี ก็คือการตั้งจิตมั่นคงในการ อธิฐานการสมათานรักษาชื่อ เมตตามบารมี ก็คือความเป็นผู้มีจิตอ่อนโยนด้วยความรัก และปรารถนาดีต่อผู้อื่น อุเบกขาบารมี ก็คือการทำใจเป็นกลางในทุกขเวทนาที่กำลัง ได้รับอยู่นี้ เมื่อสังขปาลนาคราชคิดอย่างนี้แล้วพระองค์ก็ปล่อยให้ชาวบ้านกระทำต่อ พระองค์ตามชอบใจ ต่อมาเมื่อพระเจ้าอโศกทรงทราบเรื่อง จึงรับสั่งให้ปล่อยสังขปาละ นาคราช แล้วพระองค์ก็เชิญพระเจ้าอโศกไปเยือนนาคพิภพ

(ชา.ธ. ๗/๔๑๐-๔๑๓)

ฐิติวาทีราคก

ครั้งหนึ่ง พระโพธิสัตว์ ถิ่นกำเนิดในตระกูลที่ร่ำรวยตระกูลหนึ่ง ในแคว้นกาสิ มีนามว่าอุณฑกณะ หลังจากปองศพมารคาบิคาแล้ว เขาได้มอบทรัพย์สินสมบัติมากมายของเขาให้กับกองการกุศล แล้วขบเป็นคาบสวาเพื่อพรทภาวานาอยู่ในเทือกเขาหิมาลัย ต่อมาได้กลับมาเมืองกาสิอีก ได้พำนักอยู่ในราชอุทยาน มีแม่ทัพมากอยช่วยปรนนิบัติ

วันหนึ่งพระเจ้ากาทุกมัตริย์เมืองพาราณสี เสด็จประพาสอุทยานพร้อมด้วยเหล่านางสนมกำนัน เมื่อพระองค์สุระสนสโมสรแล้วก็ทรงบรรทมหลับไป ส่วนพวคนางสนมกำนันทั้งหลาย เมื่อเห็นเจ้าชีวิตหลับแล้ว ก็พากันออกเที่ยวชมสวนเก็บดอกไม้เล่นเรื่อยมาจนถึงที่พักของพระคาบส ฝ่ายพระราชพอเสด็จฟื้นคืนบรรทมก็มองพวคนางสนมกำนันทั้งหลายเมื่อไม่เห็น ก็ออกค้นหาในที่สุดก็มาถึงที่พำนักของพระคาบส และเมื่อได้รับรายงานว่า พระคาบสกำลังสอนเรื่องขันติ(ความอดทน)อยู่ พระองค์ก็รับสั่งให้ทดสอบความอดทนของพระคาบสด้วยการทรมานพระคาบสโดยประการต่าง ๆ จนถึงรับสั่งให้คิดแค้นคิดขาสเสีย เมื่อเห็นพระคาบสยังมั่นคงอยู่ในขันติธรรมเช่นนั้น ก็ยิ่งพิโรธมากขึ้นเป็นหลายเท่า เมื่อเห็นว่าไม่สามารถจะให้พระคาบสโกรธได้ จึงเสด็จหนีจากไป พอล่วงจักขุวิสัยของพระคาบสก็ถูกแค้นกินสูบถึงแก่ความตายอย่างน่าอนาถ

ฝ่ายแม่ทัพที่คอยปรนนิบัติพระคาบสนั้น เมื่อทราบว่าเกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้นก็ตกใจกลัว จึงรีบออกไปหาพระคาบส เพื่อขออภัยโทษที่ตนละทิ้งพระคาบสไปจนเกิดเรื่องร้ายแรงถึงเพียงนี้ ส่วนพระคาบสก็ประกาศว่า ตัวท่านมิได้ผูกพยาบาทในผู้ใด ๆ ทั้งสิ้น และยังอวยพรให้พระราชาก็มีสุขปราศจากทุกข์ภัยทั้งมวล สิ้นคำก็สิ้นใจมรณาไป

นอกจากนี้แล้วนำเอากรรมอีก ๑๔ หมวดมาแจกออกเป็นอย่างละ ๑๐ เหมือนฉาน
กรรม ๑๐ หมวดมีดังต่อไปนี้คือ

มรรคกรรม สติปัญญากรรม สัมมาไปชานกรรม อิทธิปาตกรรม
อินทริยกรรม ทลกรรม โทษฉังกรรม สัจจกรรม สมถวิปัสสนากรรม กรรม-
ขันธกรรม อายคณะกรรม ชาติกรรม อาหารกรรม ยัสสกรรม เวทนากรรม
สัญชาตกรรม เจตนากรรม จิตตกรรม นามกรรม

เมื่อแจกออกแล้ว รวมกรรมทั้งหมด ๒๐ หมวด จึงเป็น ๒๐๐ นัย
แล้วนำนัย ๒๐๐ นั้นไปแจกโดย อริบตี ๔ อีก รวมเป็นนัย ๘๐๐ จากนั้นเอา
นัย ๒๐๐ แรกที่ยังมิได้แจกด้วยอริบตีกรรม มาบวกรวมเข้า จึงรวมเป็นนัย ๑๐๐๐
ด้วยประการฉะนี้

ในฎีกาท่านกล่าววิธีแจกไว้ดังนี้คือ

โสคาปชุตมตฺโต โค คาว ฉานนาเมเน ปฏิปทาเกหิ อนามสิตฺตวา เกวธั
สุตฺตโต อาเปา โสคาปชุติมตฺเตเก นยสทฺถสฺส โทคิ.

(สังกหฎีกา. หน้า ๕๓)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จรณธรรม ๑๕

จรณธรรม ปฏิบัติอันเป็นเครื่องดำเนิน หรือข้อปฏิบัติอันเป็นทางให้บรรลु
วิชา มี ๑๕ คือ

ความสำรวมกายวาจาให้เรียบร้อย, ความสำรวมอินทรีย์ ๖, ความ-
เป็นผู้รู้ประมาณในโภชนาหาร, การหมั่นบำเพ็ญความเพียร ไม่เห็นแก่หัดบนอนมากนัก,
สี่ปฐวีธธรรมอีก ๘ ประการ, และฉานธรรมอีก ๔ รวมเป็น จรณะ ๑๕

ในพระบาลีท่านกล่าวไว้ว่า...

อด ไร อายตฺตมา อานนุโห มทานามิ สจฺจํ อามนุเตสึ อิท มทา-
นาม อริยสาวโก สีสสมฺปนฺโน โทคิ อิบฺขวิเยสุ กุชฺชชวโร โทคิ โภชเน
มจฺจจฺจุ โทคิ ชาคริยานุโยโค โทคิ สจฺจตฺถิ สชฺชชเมหิ สมฺมุนาคโค โทคิ
จตุญฺญํ ฌานานํ อภิกฺเขตฺติกานํ ฌานุสฺสุมสฺสวหารานํ นิกามธาทิ โทคิ อภิรุตฺตาทิ
อกสิรธาทิ.

(ม.ม. ๑๓/๒๖)

ส่วนในอรรถกถา พระอรรถกถาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่า

จรณญฺติ สีสํวโร อิบฺขวิเยสุ กุชฺชชวรคฺคา โภชเน มจฺจจฺจุตฺตา
ชาคริยานุโยโค สจฺจตฺถชฺชชเมหิ จตุญฺญาริ รุปราวจรณานานิตฺติ อิมเยว ปญฺจธส
ธมฺมา เวทิตฺตพฺพา.

(วิสุตฺติ. ๑/๒๔๔)

แปลว่า.... จรณธรรมมี ๑๕ ประการคือ

๑. สีสํวโร ความสำรวมกายวาจาเรียบร้อย
๒. อิบฺขวิเยสํวโร ความสำรวมอินทรีย์ ๖
๓. โภชเน มจฺจจฺจุตฺตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณในโภชนะ
๔. ชาคริยานุโยโค การหมั่นประกอบความเพียร ไม่เห็นแก่หัดบนอนมากนัก
๕. สชฺชชเมหิ ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ
๖. นิกามธาทิ ความรังเกียจในการที่คั่งท่าบาปทุจริต
๗. อภิรุตฺตาทิ ความสะอึกใจกลัวต่อการทำบาป
๘. อภิรุตฺตาทิ ความเป็นผู้ได้สติกับครบทั้งมามาก

๔. วิริย	ความเพียร
๑๐. สติ	ความระลึกได้
๑๑. ปัญญา	ความรู้
๑๒. ปฐม ฌาน	การได้บรรลุฌานที่หนึ่ง
๑๓. ทุติย ฌาน	การได้บรรลุฌานที่สอง
๑๔. ตติย ฌาน	การได้บรรลุฌานที่สาม
๑๕. จตุตถ ฌาน	การได้บรรลุฌานที่สี่

(คู่มือคัมภีร์ปริยัติเล่ม ๒/๓๕๔)

ทิเหตุกปฏิสนธิ

คำว่าทิเหตุกปฏิสนธินี้ หมายถึงบุคคลที่เมื่อขณะปฏิสนธินั้น จิตที่ทำหน้าที่ปฏิสนธินี้ประกอบด้วยเหตุ ๓ ประการคือ

อโณกเหตุ ความไม่โลภ
 อโทสเหตุ ความไม่โกรธ
 อโมทเหตุ ปัญญาเจตสิก (ความไม่หลง)
 ในฎีกาท่านกล่าวไว้ว่า...

ปฏิสนธิวิद्यุณสหคคโณกาโทสาโมทวเสน ทิเหตุเกสุ ปุณฺณนาทีสุ
 นาวาวิรูปุคฺเคสุ.

(สงฺกทฎีกา. หน้า ๑๕๓)

ในบุคคล ๔ มีปุณฺณเป็นต้น ที่ได้ชื่อว่า ทิเหตุก ด้วยอำนาจของปฏิสนธิวิद्यุณที่สหคคด้วยอโณกเหตุอโทสเหตุและอโมทเหตุ

หมายเหตุ

บุคคล ๔ คือ ทิเหตุกปุณฺณ ๑
 อริยบุคคล ๔

ฉัพพรรณรังสี

พระรัศมี ๖ ประการที่เปล่งออกจากพระวรกาย ของพระผู้มีพระภาคเจ้า คือ

๑. นิล เขียวเหมือนคอกอัญชัน แต่สร้านออกจากพระวรกายอันเป็นส่วนสีค่าคือ จากพระเกศา พระมัสสุ พระขนง ขนพระเนตร และดวงตาคำ
๒. ปิติ เหลืองเหมือนหรรคาลทอง แต่สร้านออกจากพระวรกายที่เป็นส่วนสีทองคือ จากพระฉวีวรรณ
๓. โลหิต แดงเหมือนตะวันอ่อน แต่สร้านออกจากพระวรกายอันเป็นส่วนสีแดงคือจากริมพระโอษฐ์ และบริเวณหัตถา
๔. โอหาค ขาวเหมือนแผ่นเงิน แต่สร้านออกจากพระวรกายอันเป็นส่วนสีขาว คือ จาก พระทนต์ พระอุณาโลม และพระเนตรส่วนที่เป็นสีขาว
๕. มัญชุสว สีหงสบาทเหมือนคอกเข่งหรือคอกหงอนไก่ แต่สร้านออกจากพระวรกายทุก ๆ ส่วน
๖. ประภัสสร เลื่อมพรายเหมือนแก้วมณี แต่สร้านออกจากพระวรกายทุก ๆ ส่วน

ในอรรถกถาพระอรรถกถาจารย์กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

สตฺถุ สริริโต นิลปิตฺตโลหิตโหหิตมณฺฑลิมฺหฺรปภสฺสรวเสณ ฉชพณฺณรสมฺมึโย
 นิจฺจมฺมึสุ. เกสมสฺสสุหิ เจว อจฺฉินฺณจ นิลคฺคฺราเนหิ นิลรสมฺมึโย นิจฺจมฺมึสุ.....
 ฉวีโค เจว อจฺฉินฺณจ ปิตฺตคฺคฺราเนหิ ปิตฺตรสมฺมึโย นิจฺจมฺมึสุ..... มัสโลหิตฺเทหิ
 เจว อจฺฉินฺณจ รคฺคฺคฺราเนหิ โลหิตฺตรสมฺมึโย นิจฺจมฺมึสุ.... อคฺคฺริหิ เจว
 ทนฺนฺเทหิ จ อจฺฉินฺณจ เสตคฺคฺราเนหิ โโอหาคฺตรสมฺมึโย นิจฺจมฺมึสุ.... มณฺฑลิมฺหฺร-
 ปภสฺสรวา ปน ทนฺนฺหา ทนฺนฺหา สริริปฺปเทเสา นิจฺจมฺมึสุ.

(อภิ.อ. ๑/๑๔)

ประวัติผู้วิจัย

นายวาสน์ มุขยานวงศ์ เกิดวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕ ที่บ้านเลขที่ ๑๓๔ หมู่ที่ ๑๗ ตำบลเกษมศรีวิสัย อำเภอเกษมศรีวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด สำเร็จปริญญาการศึกษามัธยมศึกษา (กศ.ม.) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน เมื่อปีการศึกษา ๒๕๖๔ วิทยาราชการครั้งแรกเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๔ ตำแหน่งครู โรงเรียนจันทร์เบญจมาศอนุสรณ์ จังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันเป็นอาจารย์ประจำหมวดวิชาภาษาไทย โรงเรียนสุวรรณสุทธารามวิทยา ส่วนกลาง กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย